

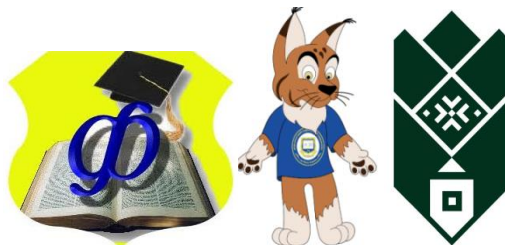
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника
ГО «Агенти змін-ІФ»
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
Національний університет "Чернігівська політехніка"
Університет Григорія Сковороди в Переяславі
Херсонський національний технічний університет
Одеський національний університет імені
І.І. Мечникова
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Національна академія статистики, обліку та аудиту
Львівський торговельно-економічний університет
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

«Сучасні виклики та тенденції розвитку фінансової системи»

**Збірник
тез доповідей**

**II Всеукраїнської науково-практичної
конференції**

20 травня 2025 року

Івано-Франківськ

Су 89

Сучасні виклики та тенденції розвитку фінансової системи: збірник тез доповідей II Всеукраїнської науково-практичної конференції (Івано-Франківськ, 20 травня 2025 року) / Карпатський (Прикарпатський) національний університет імені Василя Стефаника. Івано-Франківськ, 2025. 224 с.

Рецензенти:

Олена ШИШКІНА – доктор економічних наук, професор. професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування НУ «Чернігівська політехніка».

Іван БЛАГУН – доктор економічних наук, професор. професор кафедри менеджменту і маркетингу Карпатського національного університету імені Василя Стефаника.

У збірнику представлені тези доповідей учасників II Всеукраїнської науково-практичної конференції «Сучасні виклики та тенденції розвитку фінансової системи». Авторами проведені дослідження за такими напрямками: публічні фінанси та фіскальну політику в умовах економічної нестабільності корпоративні фінанси: стратегічне управління в умовах турбулентності, фінансова безпека держави та боротьба з відмиванням коштів і фінансуванням тероризму в сучасних умовах, банківська система та небанківський сектор в умовах цифрової трансформації, ринок страхування: сучасні тренди та перспективи розвитку, фондові ринки: виклики та можливості для інвесторів, цифрова економіка та її вплив на фінансову систему, інновації у сфері фінансових технологій, роль міжнародних фінансових відносин у розвитку національної економіки, фінансовий контроль та аудит у сучасних умовах, механізми залучення інвестицій і проєктна діяльність в умовах сьогодення.

Для вчених, викладачів, докторантів, аспірантів, здобувачів вищої освіти, представників державних органів влади та місцевого самоврядування, представників бізнесу та інших зацікавлених осіб.

Адреса організаційного комітету:

76018, Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57, Карпатський
(Прикарпатський) національний університет імені Василя Стефаника,
кафедра фінансів,
e-mail: konf.kfin.pnu@gmail.com

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

Якубів В.М. – *голова організаційного комітету*, д.е.н., професор, перший проректор Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника;

Левандівський О.Т. – *співголова організаційного комітету*, д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника;

Щур Р.І. – *співголова організаційного комітету*, д.е.н., професор кафедри фінансів Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника;

Члени організаційного комітету:

Благунов І.С. – д.е.н., професор, декан економічного факультету Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника;

Ткачук І.Г. – д.е.н., професор кафедри фінансів Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника;

Майорова Т.В. – д.е.н., професор кафедри корпоративних фінансів і контролінгу Київського національного економічного університету ім. Вадима Гетьмана;

Дубина М.В. – д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування Національного університету "Чернігівська політехніка";

Євтушенко Н.М. – к.е.н., доцент, завідувач кафедри фінансів Університету Григорія Сковороди в Переяславі;

Мельник В.М. – д.е.н., професор кафедри фінансів Університету Григорія Сковороди в Переяславі;

Сідельникова Л.П. – д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів, обліку та оподаткування Херсонського національного технічного університету;

Лук'яненко І.Г. – д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів Національного університету «Києво-Могилянська академія»;

Бондарук Т.Г. – д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування Національної академії статистики, обліку та аудиту;

Береславська О.І. – д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансових ринків та технологій Державного податкового університету;

Криховецька З.М. – к.е.н., доцент кафедри фінансів Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника;

Кропельницька С.О. – директорка Проєктно-освітнього центру «Агенти змін» ПНУ, к.е.н., доцент кафедри фінансів Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника;

Мединська Т.В. – к.е.н., доцент кафедри фінансів, економічної безпеки, банківської справи та страхового бізнесу Львівського торговельно-економічного університету;

Кохан І.В. – к.е.н., доцент кафедри фінансів Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника;

Мацьків В.В. – к.е.н., доцент кафедри фінансів Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника;

Мигович Т.М. – к.е.н., доцент кафедри фінансів Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника;

Білий М.М. – к.е.н., доцент кафедри фінансів Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника;

Дмитровська В.С. – к.е.н., доцент кафедри фінансів Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника;

Цюпа О.П. – к.е.н., доцент кафедри фінансів Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника;

Плець І.І. – к.е.н., доцент кафедри фінансів Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника;

Солоджук Т.В. – к.е.н., доцент кафедри фінансів Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника;

Жаворонок А. В. – к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

ЗМІСТ

1. Публічні фінанси та фінансова політика в умовах економічної нестабільності	
<i>Мельник В.М., Євтушенко Н.М.</i> ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПЕРСПЕКТИВИ ВІТЧИЗНЯНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКІВ	8
<i>Чижова Т.В., Ткаченко А.В.</i> АКТУАЛЬНІ ВИКЛИКИ ПРЯМОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ	11
<i>Бондарук Т.Г.</i> ФІНАНСОВА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ	13
<i>Гребеножко В.О.</i> АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ФІСКАЛЬНОГО МЕХАНІЗМУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ	15
<i>Чижова Т.В., Чабарай А.О.</i> СУЧАСНІ РЕАЛІЇ СПРАВЛЯННЯ ЄДИНОГО ПОДАТКУ	19
<i>Кужелєв М.О.</i> РОЗВИТОК ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ: ДОСВІД США В УМОВАХ СУЧАСНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ	21
<i>Мельник В.М., Гребеножко Р.О.</i> ОСОБЛИВОСТІ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ	23
<i>Нечипоренко А.В.</i> ПУБЛІЧНІ ФІНАНСИ ЯК СКЛАДОВА ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ	27
<i>Петренко В.С.</i> ІНСТРУМЕНТИ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ У ПУБЛІЧНОМУ АДМІНІСТРУВАННІ ПРОЦЕСІВ ЕКОНОМІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ	29
<i>Руденко В.В.</i> ФІСКАЛЬНІ ІНСТРУМЕНТИ СТИМУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙ У ПЕРІОД ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ	34
<i>Сідельникова Л.П., Граділь К.А.</i> РИЗИКИ ТРАНСФЕРТНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТНИХ РЕСУРСІВ ДЕРЖАВИ	37
<i>Цюпа О.П., Возняк В.Ю.</i> МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ ГЕНДЕРНО ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ В БЮДЖЕТНИЙ ПРОЦЕС	42
<i>Щур Р.І., Лаврів А. В.</i> РИЗИКИ БЮДЖЕТНОГО ІНВЕСТУВАННЯ В УМОВАХ ОБМЕЖЕНОСТІ КОШТІВ ДЕРЖАВНОГО І МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	46
<i>Волкова О.В., Мезетков М.О.</i> НЕОБХІДНІСТЬ РЕФОРМУВАННЯ МИТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ В ПЕРІОД ВІЙНИ	50
<i>Сідельникова Л.П., Петух А.О.</i> ФІСКАЛЬНА РОЛЬ МАЙНОВОГО ОПОДАТКУВАННЯ У ФІНАНСУВАННІ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ	54
<i>Цюпа О.П., Плитус К.І.</i> ТРАНСФОРМАЦІЯ СТРУКТУРИ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ	59
<i>Щур Р.І., Припхан І.І., Урбанович М.М.</i> МУНІЦИПАЛЬНІ ОБЛІГАЦІЇ ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ ФІНАНСОВИЙ ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	64
<i>Мацьків В.В., Вульчин В.Р.</i> ВПЛИВ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ НА СТІЙКІСТЬ ДЕРЖАВНИХ ФІНАНСІВ В УКРАЇНІ	67

2. Корпоративні фінанси: стратегічне управління в умовах турбулентності	
<i>Лопашук І.А., Русінко А.І.</i> ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ГІБРИДНИХ МОДЕЛЕЙ ВЕДЕННЯ МАЛОГО БІЗНЕСУ	70
<i>Махаурі Л.А.</i> РОЛЬ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ПРОЦЕСІВ РЕЛОКАЦІЇ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ	72
<i>Дмитровська В.С.</i> ДІЯЛЬНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ.	75
<i>Мигович Т.М.</i> ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ЦІНОУТВОРЕННЯ У ФІНАНСОВІЙ СФЕРІ	78
<i>Гайченя І.Ю.</i> РОЛЬ БАНКІВСЬКИХ КРЕДИТІВ У СТИМУЛЮВАННІ ІННОВАЦІЙ ТА ТЕХНОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ	80
<i>Равлюк А.М., Присяжнюк О.В.</i> СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БІЗНЕСУ ЯК ІНСТРУМЕНТОМ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	83
<i>Kulikova A.V., Ivanets I.V.</i> PROFITABILITY OF THE ENTERPRISE AND WAYS TO MAXIMIZE IT	85
<i>Лопашук В.О., Іким А.В.</i> СТАЛИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ	89
<i>Шишкіна О.В., Бойчук Т.Т., Євчук Д.В.</i> МОДЕЛІ ФІНАНСОВОГО РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ В ТРАНСПОРТНИХ ТА АГРАРНИХ КОМПАНІЯХ	92
<i>Tereschenko O.O., Yurkova V.A.</i> FINANCES OF LIMITED LIABILITY COMPANIES IN THE CONTEXT OF ECONOMIC INSTABILITY	96
<i>Мигович Т.М., Лукач В.В.</i> ОПТИМІЗАЦІЯ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ	99
<i>Мацьків В.В., Керницький О.І.</i> ФІНАНСОВЕ ПЛАНУВАННЯ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ТА ВОЄННОЇ ЕКОНОМІКИ	101
3. Фінансова безпека держави та боротьба з відмиванням коштів і фінансуванням тероризму в сучасних умовах	
<i>Бондарук О. С., Телегей Б.О.</i> ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ У ВОЄННИЙ ЧАС: ВИКЛИКИ ПРОТИДІЇ ВІДМИВАННЮ КОШТІВ І ТЕРОРИЗМУ	104
<i>Заїчко І. В., Нестеряк Ю. В.</i> ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВОЄННИХ ЗАГРОЗ: СТРАТЕГІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ	106
<i>Білий М.М., Горіщенко К.С.</i> ПРОГРЕСИВНЕ ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗАКОРДОННОГО ДОСВІДУ	112
<i>Михайлишин Л.І., Крижанівська К.Т., Антонюк О.Р.</i> РОЗРОБКА ФІСКАЛЬНО-БЮДЖЕТНОГО МЕХАНІЗМУ НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ ДІЇ ОКРЕМИХ СХЕМ УХИЛЕННЯ/УНИКНЕННЯ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ	116
<i>Коровчук Ю.І., Котик Х.Р.</i> ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ ДІЇ СХЕМ УХИЛЕННЯ/ УНИКНЕННЯ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ НА ФІНАНСОВУ СИСТЕМУ	120

4. Банківська система та небанківський сектор в умовах цифрової трансформації	
<i>Сідельникова Л. П., Залукаєв Б. М.</i> СТРУКТУРА КРЕДИТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	125
<i>Криховецька З.М., Дейпук Х.Р.</i> РОЛЬ ІННОВАЦІЙ У ТРАНСФОРМАЦІЇ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	129
<i>Sakhno L.</i> EVOLUTION OF THE BANKING SYSTEM IN THE CONTEXT OF CRYPTOCURRENCY MARKET GROWTH	134
<i>Федина В.В., Шмагун І.О.</i> ЦИФРОВІЗАЦІЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ В ЕПОХУ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ	138
<i>Мацьків В.В., Лотоцька Л.Ю.</i> УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКИМ КАПІТАЛОМ: ОСНОВНІ ПІДХОДИ, ІНСТРУМЕНТИ ТА МЕТОДИ	142
<i>Шпомер Т.О., Фабриченко А.Г.</i> ВПЛИВ КРЕДИТНОГО ЦИКЛУ НА ФІНАНСОВУ СТАБІЛЬНІСТЬ	145
<i>Жаворонок А.В., Якимець В.С.</i> ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ КРЕДИТНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	148
5. Фондові ринки: виклики та можливості для інвесторів	
<i>Богріновцева Л.М., Ковернінська Ю.В.</i> СТРАТЕГІЧНИЙ АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ІНСТИТУЦІЙНИХ ІНВЕСТОРІВ З УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ АКТИВАМИ НА РИНКАХ КАПІТАЛУ	151
<i>Криховецька З.М.</i> РЕФОРМУВАННЯ ТОВАРНОГО БІРЖОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ: РЕЗУЛЬТАТИ, ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ	153
6. Цифрова економіка та її вплив на фінансову систему	
<i>Довгань К.Р.</i> ЦИФРОВА ЕКОНОМІКА ТА ЇЇ РОЛЬ У РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ КРАЇНИ	157
<i>Кудик Т.О., Бондар А.В.</i> ОПТИМІЗАЦІЯ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ ТА ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СФЕРІ КОМЕРЦІЙНОГО КРЕДИТУВАННЯ	159
7. Інновації у сфері фінансових технологій	
<i>Романенко М.В., Карнаух Г.В., Красножон С.В.</i> КРИПТОВАЛЮТНИЙ ТОКЕН STramp: ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ	165
<i>Кохан І.В., Копчук А.Ю.</i> РОЛЬ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ТРАНСФОРМАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ТА СТВОРЕННІ ІННОВАЦІЙНИХ БІЗНЕС-МОДЕЛЕЙ	167
8. Фінансовий контроль та аудит у сучасних умовах	
<i>Карцева Д.Ю., Бабяк Н.Д.</i> ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ У ФІНАНСОВОМУ КОНТРОЛІНГУ: ІНСТРУМЕНТИ, ТЕНДЕНЦІЇ, ВИКЛИКИ	170
<i>Лега О.В., Канцедаль Н.А.</i> ESG-АУДИТ ЯК НОВИЙ ВЕКТОР ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ НА ПІДПРИЄМСТВАХ	174
9. Механізми залучення інвестицій і проєктна діяльність	
<i>Левандівський О.Т.</i> ІНВЕСТИЦІЙНІ ІНСТРУМЕНТИ У ФІНАНСОВІЙ СИСТЕМІ	179
<i>Ємець О.І., Шпак А.Д.</i> ІНТЕГРАЦІЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ В	182

УПРАВЛІНСЬКІ ТА МАРКЕТИНГОВІ РІШЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ	
<i>Кропельницька С.О., Михайлик Ю.О.</i> ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ ТА НАПРЯМИ ЇЇ АКТИВІЗАЦІЇ	185
<i>Красножон С.В, Піддубний В.А.</i> ІННОВАЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ	189
<i>Кропельницька С.О., Рудик Р.А.</i> ІНСТРУМЕНТИ ІНВЕСТУВАННЯ ДЛЯ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ	191
<i>Курилюк М.М., Вірт М.Ю.</i> МОДЕЛЬ ІНВЕСТУВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ	194
<i>Ляхова О.О., Редька М.І.</i> ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ЗАЛУЧЕННЯ БЛАГОДІЙНОГО ФІНАНСУВАННЯ ДЛЯ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ	197
<i>Шуплат О.М.</i> ІННОВАЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ ПІСЛЯ КРИЗИ	200
<i>Радченко О.С., ЗАЇЧКО І.В.</i> ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	204
<i>Кіцак М.М., Лопицьук В.О.</i> БРЕНДИНГ ГРОМАДИ: СТВОРЕННЯ УНІКАЛЬНОГО ІМІДЖУ ДЛЯ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ ТА РОЗВИТКУ МІСЦЕВОГО БІЗНЕСУ	209
<i>Худик М. С., Солоджук Т. В.</i> ПУБЛІЧНІ ІНВЕСТИЦІЇ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ	211
<i>Майорова Т.В.</i> КАПІТАЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ ТА ЇХ РОЛЬ У ВІДБУДОВІ УКРАЇНИ	214
<i>Bestuzheva M.</i> TYPES OF INVESTORS AND STAGES OF INVESTMENT ATTRACTIVENESS ASSESSMENT	216
10. Роль міжнародних фінансових відносин у розвитку національної економіки	
<i>Мединська Т. В.</i> МІЖНАРОДНА ФІНАНСОВА ДОПОМОГА УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ: ЦІЛІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	221

1. ПУБЛІЧНІ ФІНАНСИ ТА ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

УДК 336.2

Мельник В.М.

д.е.н., професор, професор кафедри фінансів,
Університет Григорія Сковороди в Переяславі,
м. Переяслав

Євтушенко Н.М.

к.е.н., доцент, завідувач кафедри фінансів,
Університет Григорія Сковороди в Переяславі,
м. Переяслав

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПЕРСПЕКТИВИ ВІТЧИЗНЯНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКІВ

Враховуючи множинність наявних трактувань, підкреслимо, що «адміністрування податків» ми розуміємо відповідно до наданого на початку 2000 років одним із співавторів цієї доповіді визначення як управлінської діяльності органів державної виконавчої влади, пов'язаної із організацією процесу оподаткування, заснованої на державних законодавчих і нормативних актах та соціально зумовлених і сприйнятих правилах. Тоді ж було обґрунтовано, що узагальнено воно включає такі напрями управлінської діяльності: облікова робота (щодо платників і надходжень), масово-роз'яснювальна та консультативна робота, прогнозно-аналітична робота, контрольно-перевіркова робота [3; 4, с. 127, 137; 5].

Важливо також акцентувати, що у даному випадку ми маємо справу із управлінською діяльністю держави, отже вона повинна ґрунтуватися на системі писаних (нормативно визначених) та неписаних (соціально зумовлених і сприйнятих) правил. Їх слід розглядати у органічній єдності. навіть найоптимальніше структурована та озброєна найсучаснішими технологіями податкова система не демонструватиме максимумів ефективності без відлагоджених на основі соціально сприйнятих правил стосунків між платниками і державними органами. Будь-які відхилення у цьому аспекті формують негативне психологічне сприйняття (у різній мірі, але безперечно) податкової системи в цілому. Організаційно-методичні проблеми управління процесом справляння, вади неадекватності вимог і ставлення до платників – все це чинники зниження потенційної ефективності податкової системи держави. Оптимальність структури органів адміністрування податків, ступінь урегульованості питань їх взаємовідносин з платниками, обґрунтованість методики і технологій

адміністрування податків та забезпечення стабільності їх застосування, неможливості відхилень технологічних процедур і процесів під впливом суб'єктивних управлінських рішень – це ті складові, які значною мірою є визначальними для створення необхідної підоснови урегульованості взаємовідносин з платниками. Їх врахування у державній політиці та фіскально-адміністративній діяльності дозволить прискорити тривалі зусилля з налагодження партнерських стосунків з платниками. Розуміння платниками не лише невідворотної необхідності сплати податків, а і неухильності процедур та правил податкового адміністрування, спрямованих одночасно і рівною мірою як на забезпечення інтересів держави без зайвого тиску, так і на доведення до автоматизму дотримання їхніх прав, формує психологічну готовність віддавати визначену законодавством частину зароблених коштів.

Зосередимося перш за все на загальних трансформаційних орієнтирах у контексті підвищення рівня довіри платників до системи адміністрування податків у цілому і органів ДПС зокрема.

1. Потребує хоча б часткового врівноваження відповідальності за порушення податкового законодавства. Наприклад, щодо керівників і працівників платників податків у випадку недонарахування, несплати, неповної сплати, допущення помилок – вона чітко визначена. Але аналогічні за фінансовою природою дії інспекторів податкової служби, які призвели до зворотних порушень (необґрунтованих, недостатньо обґрунтованих, помилкових, зайвих нарахувань і донарахувань) не характеризуються дзеркальними заходами навіть частково і навіть у випадку судового доведення... Якщо ж таке порушення сталося через існування «листів-роз'яснень внутрішнього користування ДПС», які де-факто формують «позицію податкових органів і їхніх посадових осіб», то відповідальність має накладатися і на авторів таких документів, адже за умови недостатньої нормативної визначеності всі рішення чиновників мали бути на користь платника... При підготовці проекту нині чинного Податкового кодексу ці питання піднімалися, однак у кулуарах коментувалися неможливістю впровадження перш за все через «різницю оплати праці у державній і бізнесовій сферах». По-перше, слід зауважити та визнати, що основним чинником згоди на трудові відносини з різницею оплати праці (якщо вона справді наявна) найчастіше є все ж таки різниця у кваліфікації та професіоналізмі... Рідше – через внутрішню орієнтованість і переконання людини (покликання). Тому навряд чи варто користуватися цим аргументом. По-друге, у сучасних умовах така різниця поступово і суттєво зменшується, а інколи вже не існує.

2. На часі реструктуризація та посилення відповідальності за прийняті рішення комісій органів ДПС з розгляду скарг та апеляцій платників. Практика їх діяльності, заснована на простому вислуховуванні позиції, відсутності коментарів на додаткові аргументи платника, а потім

залишення цих аргументів без уваги, а рішень без змін, не може бути сприйнята платниками як достойна у тих випадках, коли в інших інстанціях справа виявляється виграною безсумнівно... Очевидно, ці комісії за складом мають формуватися на іншій основі (можливо шляхом виборів громадських представників з професійної сфери фінансів і аудиту).

3. Поглиблення систематизації потребує робота за напрямком податкових консультацій, яка створює умови для дотримання прав платників і недопущення необґрунтованих рішень ДПС. Очевидно, вона не є достатньо унормованою Податковим кодексом в частині аналізу звернень і змісту наданих індивідуальних консультацій, зобов'язальних критеріїв з підготовки узагальнюючих податкових консультацій (УПК) і відповідальності за їх ненадання або несвоєчасне надання. Від кінця лютого 2022 року було надано тільки дві УПК у 2024 році з двох питань, що стосуються застосування режиму звільнення від оподаткування ПДВ. Для прикладу, тільки з 01.01.2022 до 11.02.2022 включно, менш ніж за півтори місяця, Мінфіном було затверджено чотири УПК по значній кількості питань. Однак, під час воєнного стану умови діяльності платників погіршилися і потреба у таких консультаціях навпаки зростає. Зanedбання інструменту УПК породжує атмосферу невизначеності у фіскальному просторі і орієнтує платників аж ніяк не на партнерські стосунки...

4. Довіра до держави, податкової системи та податкових органів формується перш за все на основі реалізації неухильного дотримання проголошених принципів. Серед них одним з основоположних аналітики завжди вважали принцип рівності. У цьому контексті завжди викликала запитання наявність особливої групи з особливими умовами обслуговування в ДПС – великих платників... Проблема поглибилася введенням та проектуванням інших особливих груп – доброчесних, білих і т.д.. Фінансовою теорією давно доведений факт, що кінцевим носієм податкового тягара завжди є громадяни – фізичні особи. Дехто в Україні, захищаючи вузькокорпоративні інтереси, свідомо ігнорує наведену тезу. Але і зарубіжні, і вітчизняні науковці звертали на неї увагу. Маючи власні результати аналізу, які доводять її [4, С. 96-97], можемо також послатися на більш авторитетних теоретиків зарубіжжя та України: «...не компанії, а люди – робітники, споживачі, акціонери, власники – несуть податковий тягар» [1, С. 274], «...перекладання здійснюється більш-менш непомітно. Воно залежить від кон'юнктури ринку, від степені еластичності попиту і пропозиції» [2, С. 189]. Тому питання виокремлення груп платників (на противагу проголошеним принципам рівності) слід аналізувати не тільки у контексті виконання ними по суті агентських функцій забезпечення надходжень, а і через призму означеного. Очевидно, така аналітична робота не є достатньою, що викликає неоднозначність реакції і самого бізнес-середовища.

Список використаних джерел:

1. Rosen H. S. Public Finance. Boston etc.: Irwin/McGraw-Hill, 1995. 623р.
2. Андрущенко В.Л., Тучак Т.В. Податкова держава. К.: Алерта, 2016. 304с.
3. Мельник В.М. До питання формування теоретичних засад адміністрування податків. *Фінанси України*. 2008. №9. С.3-9.
4. Мельник В.М. Оподаткування: наукове обґрунтування та організація процесу. Монографія. К.: «Комп'ютерпрес», 2006. 277с.
5. Мельник В.М. Проблеми теорії та практики адміністрування податків в Україні. *Актуальні проблеми економіки*. 2003. №5. С. 40-43.

УДК 336.226

Чижова Т.В.

к.е.н, доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування
Херсонського національного технічного університету
м. Хмельницький

Ткаченко А.В.

здобувач ОР бакалавр
Херсонського національного технічного університету
м. Хмельницький

АКТУАЛЬНІ ВИКЛИКИ ПРЯМОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

У структурі національної податкової політики пряма система оподаткування відіграє ключову роль, адже саме вона забезпечує цільове наповнення державного бюджету, фінансування соціальних програм та виконання зобов'язань держави перед громадянами. До основних прямих податків належать податок на прибуток підприємств, податок на доходи фізичних осіб, податок на майно тощо. Їхнє функціонування ґрунтується на принципі платоспроможності платника: чим більший дохід чи вартість активів — тим більша податкова ставка або зобов'язання. Це дозволяє реалізувати принцип податкової справедливості та прогресивного перерозподілу доходів у суспільстві.

Пряме оподаткування виконує не лише фіскальну функцію, але й має значний вплив на соціально-економічну стабільність держави. Завдяки податку на доходи фізичних осіб, податку на прибуток підприємств та іншим прямим податкам держава отримує інструмент для рівномірного перерозподілу ресурсів у суспільстві. Це дозволяє фінансувати критично

важливі сфери: освіту, охорону здоров'я, соціальні програми, розвиток інфраструктури. Ефективність цього механізму напряду залежить від справедливого розподілу податкового навантаження, довіри платників до податкової системи, прозорості адміністрування та передбачуваності податкової політики.

В умовах сьогодення Україна потребує модернізації системи прямого оподаткування з урахуванням міжнародного досвіду. Ряд країн досягли значних успіхів у побудові збалансованих і ефективних податкових систем через впровадження прогресивного оподаткування, податкових пільг для малозабезпечених верств, підтримку малого та середнього бізнесу через зменшення ставки податку або запровадження податкових канікул. Впровадження подібних заходів в українських умовах може дати суттєвий ефект у вигляді зростання легального бізнесу, детінізації економіки та збільшення надходжень до бюджету.

Особливу увагу слід приділити цифровізації процесів адміністрування прямих податків. Запровадження електронного документообігу, автоматизованих перевірок та сервісів самообслуговування не лише скорочує витрати підприємців на ведення обліку, а й унеможливорює низку зловживань. Сприяння розвитку технологій у сфері податкового адміністрування має бути одним з ключових напрямів державної політики. Прозорі, швидкі й зручні податкові сервіси підвищують рівень добровільного виконання податкових зобов'язань.

У контексті євроінтеграції особливе значення має гармонізація податкового законодавства з європейськими стандартами. Важливо активізувати міжнародну співпрацю в частині обміну податковою інформацією, протидії транснаціональному ухиленню від оподаткування та боротьби з агресивним податковим плануванням. Ці кроки дозволять не лише забезпечити стабільність надходжень до бюджету, а й створити прозорі правила гри для іноземних інвесторів, що своєю чергою сприятиме розвитку національної економіки.

Таким чином, трансформація системи прямого оподаткування має відбуватись не лише в площині технічних змін, але й на стратегічному рівні. Податкова політика повинна бути орієнтована на довгостроковий розвиток, соціальну справедливість і економічну безпеку. Збалансований підхід до оподаткування дасть змогу забезпечити не лише доходну частину бюджету, а й створити умови для сталого зростання національної економіки.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що система прямих податків в Україні потребує глибокого переосмислення та комплексного оновлення. Впровадження ефективних інструментів контролю, цифрових сервісів, соціально справедливих ставок та підтримки для відповідального бізнесу створить підґрунтя для прозорості, стійкої та ефективної податкової системи

майбутнього. Це стане не лише запорукою фінансової стабільності, але й потужним драйвером для модернізації української держави.

Список використаних джерел:

1. Сідельникова Л.П. Фіскальний потенціал податкової системи у механізмі регулювання економічного розвитку. *Приазовський економічний вісник*. 2019. № 5 (16). С. 317-323. URL: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2019/5_16_uk/56.pdf (дата звернення: 11.05.2025).
2. Томнюк Т.Л. Концептуальні підходи до визначення сутності прямих та непрямих податків. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Серія: Економічні науки*. 2019. № 1. С. 183-195.

УДК 336.14

Бондарук Т.Г.

д.е.н., професор, провідний науковий співробітник
відділу публічних фінансів Державної установи «Інститут економіки та
прогнозування Національної академії наук України»
м. Київ

ФІНАНСОВА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ

У контексті трансформаційних змін, спричинених як внутрішніми реформами, так і зовнішніми шоками, децентралізація влади в Україні стала однією з ключових передумов для побудови спроможної держави. Передача фінансових і управлінських повноважень на рівень органів місцевого самоврядування, відповідно до принципу субсидіарності, дозволяє формувати ефективну систему публічної влади, що наближена до потреб громадян. Сутність децентралізації розкривається через її вплив на перерозподіл функцій, фінансових ресурсів та відповідальності між рівнями управління [1], що особливо актуально в умовах підвищеного навантаження на місцеві бюджети в період воєнного стану.

Інституційна модель бюджетної децентралізації в Україні має враховувати не лише політико-адміністративний контекст, а й методологічні аспекти оцінки фінансової спроможності територіальних громад. Серед основних критеріїв виступають: частка власних доходів у загальній структурі бюджету громади, питома вага трансфертів, індекс податкової спроможності, а також фінансової самостійності. Ці показники дозволяють визначити, наскільки органи місцевого самоврядування здатні формувати і використовувати власну дохідну базу [2] без надмірної залежності від державного бюджету.

Аналіз зарубіжного досвіду показує, що успішна реалізація політики децентралізації залежить від належного розмежування повноважень і ресурсного забезпечення. У країнах ЄС частка місцевих видатків у загальнодержавних сягає 50% (у Швеції, Данії, Іспанії), тоді як в Україні цей показник коливається у межах 20–30% [3]. З огляду на основні положення Європейської хартії місцевого самоврядування, особливу увагу слід приділяти методам оцінювання фінансової автономії місцевих бюджетів. Важливими методологічними принципами при цьому є: достовірність бюджетного планування, транспарентність міжбюджетних відносин, адекватність джерел доходів, а також ефективність розподілу бюджетних коштів.

В умовах війни методологія оцінки ефективності децентралізації має доповнюватися індикаторами стійкості: здатність громад до самофінансування в умовах воєнного та післявоєнного періодів, обсяг залучення позабюджетних ресурсів, рівень цифрової готовності до управління бюджетним процесом. Використання інформаційних систем, інтеграція відкритих даних, а також застосування програмно-цільового методу стають невід’ємними елементами сучасної методології формування місцевих бюджетів.

В українських реаліях після 2014 року відбулося суттєве зміщення фінансових акцентів на рівень громад [4]. Зміни в Бюджетному та Податковому кодексах заклали підґрунтя для посилення фінансової самостійності громад, однак досягнутий рівень автономії досі залежить від міжбюджетних трансфертів. Тому з методологічного погляду важливо впроваджувати механізми моніторингу бюджетної децентралізації, зокрема створення індексу фінансової сталості громад, що враховуватиме не лише обсяги доходів, але й їх сталість, гнучкість та інституційну ефективність управління.

У країнах Європи сформувались кілька моделей фінансового забезпечення місцевого самоврядування (скандинавська, латинська, ганноверська), які відрізняються питомою вагою місцевих податків у структурі ВВП та загальних податкових надходженнях. Їх адаптація до українських реалій потребує комплексного аналізу, що має ґрунтуватися на відповідному методичному інструментарії та враховувати історичні, економічні та правові особливості кожного регіону.

Загалом, методологія дослідження децентралізаційних процесів повинна включати як кількісні (фіскальні) показники [5], так і якісні критерії – рівень участі громадськості у прийнятті бюджетних рішень, ефективність реалізації стратегій місцевого розвитку, а також здатність органів місцевого самоврядування до управління кризовими ситуаціями.

Отже, фінансова децентралізація в Україні має значний потенціал для забезпечення сталого розвитку територій, проте потребує вдосконалення методологічної бази моніторингу та оцінювання. Актуальним є

впровадження системи індикаторів оцінки фінансової спроможності громад, що дозволить формувати адресну політику державної підтримки. Поглиблення децентралізації в умовах воєнного часу вимагає врахування нових викликів: безпекових, інституційних, цифрових та ресурсних. Міжнародний досвід має бути адаптований до українських умов з урахуванням регіональних диспропорцій та правового контексту. Подальше реформування міжбюджетних відносин має базуватись на принципах прозорості, відповідальності, самостійності та результативності.

Список використаних джерел:

1. Бондарук Т. Г., Вінницька О. А., Дубина М. В. Теоретичні аспекти бюджетної децентралізації в контексті реформ державного управління в Україні. *Світ фінансів*. 2018. № 2(55). С. 7-18. URL: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1052>
2. Бондарук Т. Г. Доходи місцевих бюджетів в умовах децентралізації. *Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту*. 2015. № 1. С. 51-56. URL: <https://nasoa-journal.com.ua/index.php/journal/article/view/83/81>
3. Бондарук Т.Г., Бондарук І. С., Вінницька О. А. Зарубіжний досвід розвитку бюджетної децентралізації. *Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту*. 2018. № 3. С. 83-95. URL: <https://nasoa-journal.com.ua/index.php/journal/article/view/151/148>
4. Бондарук Т.Г., Бондарук І. С., Бондарук О. С. Переваги, позитивні наслідки та ризики бюджетної децентралізації. *Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту*. 2016. № 3. С. 38-47. URL: <https://nasoa-journal.com.ua/index.php/journal/article/view/65/64>
5. Бондарук Т. Г., Вінницька О. А. Оцінка стану децентралізації місцевих бюджетів України. *Економіка України*. 2018. № 7(680). С. 59-75. URL: http://economyukr.org.ua/docs/EU_18_07_059_uk.pdf

УДК 336:330.34-022.32(477)

Гребеножко В.О.

аспірант кафедри фінансів,
Університет Григорія Сковороди в Переяславі,
м. Переяслав

АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ФІСКАЛЬНОГО МЕХАНІЗМУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

В сучасних умовах реалізація моделі сталого розвитку стала ключовим пріоритетом для більшості країн світу, зокрема й для України.

Після приєднання до глобальної ініціативи ООН [1] щодо Цілей сталого розвитку (ЦСР) до 2030 року, Україна взяла на себе зобов'язання адаптувати власну економічну політику до вимог соціальної інклюзивності, екологічної відповідальності та економічної збалансованості. У цьому контексті фінансова політика відіграє визначальну роль як базовий інструмент забезпечення фінансової стійкості держави та спрямування ресурсів на реалізацію пріоритетів сталого розвитку.

Зростання бюджетного навантаження внаслідок військових дій, потреба у післявоєнному відновленні, посилення децентралізації, а також необхідність виконання міжнародних зобов'язань у межах Угоди про асоціацію з ЄС - усе це обумовлює актуальність перегляду принципів і механізмів фінансового регулювання. На сучасному етапі особливої важливості набуває питання ефективного використання фінансового інструментарію для стимулювання екологічних інвестицій, зменшення соціально-економічних диспропорцій, підтримки інноваційної діяльності та фінансування екологічної трансформації економіки.

Результативність функціонування фінансового механізму держави проявляється у його здатності забезпечувати стійкий економічний розвиток шляхом реалізації заходів, спрямованих на його формування та удосконалення. Фінансовий механізм вважається ефективним за умови відповідності визначеним цілям і досягнення прогнозованих результатів на різних рівнях державного управління відповідно до історичного етапу розвитку держави.

В рамках даного дослідження, саме ретроспективного аналізу функціонування фінансового механізму в Україні та його адаптації до цілей сталого розвитку, вважаємо за доцільне розглянути трансформацію та становлення фінансового механізму на сучасному етапі розвитку незалежної України починаючи з 1991 р. й до сьогодні, що, на нашу думку, цілком відповідає цілям сталого розвитку та особливостям суспільно-політичного й соціально-економічного розвитку сучасної української державності.

За результатами проведеного ретроспективного аналізу нами було виділено наступні основні етапи становлення та розвитку фінансового механізму в Україні.

I етап - 1991–1994 - формування основ фінансової системи України.

Період 1991–1994 років ознаменувався формуванням базових засад фінансової системи України як незалежної держави. Цей період також ознаменувався початком боротьби з тіньовою економікою, формуванням державної податкової служби та перших кроків у напрямі створення правових підвалин бюджетного планування. Хоча ефективність фінансового механізму залишалась низькою, саме в цей період було закладено інституційну основу для подальших реформ.

II етап - 1995–2000 - становлення національного фіскального механізму.

Період 1995–2000 років був визначальним для становлення фіскального механізму України. У цей час відбувалося формування національної податкової системи, адаптованої до умов ринкової економіки. Проте, незважаючи на позитивні зрушення, фіскальний механізм України в цей період стикався з низкою проблем. Серед них – високий рівень податкової заборгованості, недосконалість податкового адміністрування та низький рівень податкової культури. Крім того, економічна нестабільність та фінансові кризи ускладнювали процес реформування фіскальної системи.

III етап - 2001–2004 - інституційне оформлення фіскальної системи України.

Період 2001–2004 років ознаменувався суттєвим етапом інституціонального оформлення фіскальної системи України. На відміну від попередніх років, які були переважно реактивними, початок нового тисячоліття засвідчив прагнення держави до систематизації податково-бюджетних відносин та наближення їх до європейських стандартів.

Однією з ключових подій стало прийняття у 2001 році Бюджетного кодексу України. Цей документ уперше на законодавчому рівні структурував бюджетну систему, встановив єдині правила бюджетного процесу, а також розмежував повноваження та відповідальність між органами державної влади та місцевого самоврядування у сфері формування та виконання бюджетів [2]. Цей період також позначився активізацією співпраці з Міжнародним валютним фондом та Світовим банком. У межах цих програм розпочалися перші кроки до модернізації податкової служби, зокрема шляхом переходу на електронні форми звітності та розробки концепції податкової реформи [3].

IV етап - 2005–2010 - період фіскальної лібералізації та нестабільності.

Період 2005–2010 років був складним і суперечливим у розвитку фіскального механізму України. З одного боку, нова влада, що прийшла після Помаранчевої революції, задекларувала курс на податкову лібералізацію та дерегуляцію економіки. З іншого боку, хронічна політична нестабільність і глобальна економічна криза зумовили значні фіскальні ризики. Попри всі труднощі, у 2009–2010 роках розпочалася підготовка до глибокої податкової реформи, яка пізніше матеріалізувалася у прийнятті Податкового кодексу в 2010 році. Уряд декларував перехід до стабільного податкового середовища, зниження корупційних ризиків і спрощення процедур оподаткування.

V етап - 2011–2013 - кодексний підхід до фіскальної системи України.

У 2011 році в Україні набрав чинності Податковий кодекс, який став ключовою подією у розвитку вітчизняної фіскальної системи. Його

прийняття знаменувало перехід до кодифікованої форми податкового законодавства, що дозволило систематизувати податки та збори, стандартизувати правила адміністрування, а також наблизити податкову систему до європейських моделей [4].

VI етап – 2014-2025 – адаптація фіскального механізму до цілей сталого розвитку.

Україна офіційно приєдналася до глобального процесу реалізації Цілей сталого розвитку (ЦСР) у вересні 2015 року, коли Генеральна Асамблея ООН ухвалила резолюцію «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року», що включає 17 глобальних цілей та 169 завдань. У 2016–2017 роках Україна адаптувала ці цілі до національного контексту, розробивши систему з 86 національних завдань та 172 індикаторів для моніторингу їх виконання. Цей процес завершився публікацією Національної доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна» у 2017 році, яка стала основою для подальшої імплементації та моніторингу ЦСР в Україні.

В рамках цього етапу вважаємо доцільним виділити наступні підетапи:

- 2014–2019 - фіскальна децентралізація та євроінтеграційні зміни;
- 2020–2022 - цифровізація та податкові інновації;
- 2022–2025 - військове та поствоєнне фіскальне регулювання.

Ретроспективний аналіз розвитку фіскального механізму України свідчить про його тісну залежність від суспільно-політичного контексту, економічної кон'юнктури та зовнішньополітичних викликів. Пройшовши шлях від пострадянської фрагментованої системи до сучасної, все більш цифровізованої та орієнтованої на європейські стандарти моделі, фіскальний механізм продемонстрував як здатність до адаптації, так і структурні обмеження. Перспективи подальших досліджень фіскального механізму України доцільно зосередити на аналізі його здатності забезпечувати цілі сталого розвитку у посткризовий період. Зокрема, актуальним є вивчення ефективності запровадження податку на виведений капітал, механізмів децентралізації фіскальних повноважень, інтеграції екологічного оподаткування, а також ролі цифрових інструментів у забезпеченні прозорості та підзвітності державних фінансів. Особливої уваги заслуговує дослідження взаємозв'язку між інструментами фіскальної політики та соціально-економічною згуртованістю в умовах післявоєнного відновлення.

Список використаних джерел:

1. Як з'явилися цілі сталого розвитку. Програма розвитку ООН в Україні.

URL: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/sustainabledevelopment-goals/background.html>

2. Бюджетний кодекс України від 21.06.2001 № 2542-III. Відомості

Верховної Ради України. 2001. №37-38. Ст. 189.

3. Програма технічної допомоги МВФ: звіти місій 2002–2004 рр.
<https://imf.org>

4. Податковий кодекс України від 02.12.2010 №2755-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. №13–14. 112 с.

УДК 336.226

Чижова Т.В.

к.е.н, доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування
Херсонського національного технічного університету
м. Хмельницький

Чабарай А.О.

здобувач ОР бакалавр
Херсонського національного технічного університету
м. Хмельницький

СУЧАСНІ РЕАЛІЇ СПРАВЛЯННЯ ЄДИНОГО ПОДАТКУ

Малий бізнес відіграє ключову роль у функціонуванні ринкової економіки, оскільки саме він сприяє вирішенню широкого спектра соціально-економічних питань як у період трансформації економіки, так і на етапі розвитку ринкових відносин. Його діяльність забезпечує насичення внутрішнього ринку товарами й послугами, наповнення державного бюджету, активізацію структурних змін у господарстві, а також є важливим чинником сталого економічного зростання. Малий бізнес створює робочі місця, сприяє зміцненню конкурентного середовища, підвищує гнучкість економічної системи та формує позитивний імідж держави. З огляду на це, державна підтримка цього сектору, зокрема через податкові механізми, розглядається як один із дієвих інструментів подолання кризових явищ у політичній, економічній та соціальній сферах.

Еволюція податкового регулювання малого бізнесу в Україні виявляє низку суттєвих викликів, серед яких – нестабільність податкового законодавства, зростаючий фіскальний тиск, ускладнений доступ до фінансових ресурсів, дефіцит кваліфікованих кадрів та наявність адміністративних перепон. Для посилення ролі малого підприємництва у національній економіці необхідно системно вирішувати ці проблеми, створювати умови для активізації інвестиційної активності, сприяти інтеграції українських підприємств до європейського ринку. В цьому контексті важливим завданням державної політики є впровадження ефективних інструментів підтримки та розвитку малого бізнесу, зокрема

шляхом удосконалення податкової системи.

Спрощена система оподаткування, яка є одним із ключових механізмів державної податкової підтримки малого підприємництва, вже продемонструвала свою дієвість і позитивний вплив. Водночас сучасний стан спрощеної системи характеризується частими змінами та законодавчими оновленнями, що вимагає її подальшої адаптації до актуальних соціально-економічних умов. Формування стабільного, прозорого та справедливого податкового середовища для малого бізнесу стане запорукою сталого зростання надходжень до бюджету та загального підвищення ділової активності в країні.

У сучасних соціально-економічних умовах, коли український бізнес функціонує в умовах нестабільності, воєнних викликів та постійних змін у правовому полі, спрощена система оподаткування залишається одним із найбільш ефективних механізмів підтримки мікро- та малого підприємництва. Вона забезпечує мінімальне податкове навантаження, спрощує процедури ведення обліку та звітності, дозволяє підприємцям зосередитися на розвитку власної справи замість витрат на адміністрування податків. У результаті, спрощена система створює передумови для відновлення ділової активності, збереження робочих місць і наповнення місцевих бюджетів.

Особливо важливу роль спрощеної системи стає в умовах воєнного часу та післявоєнного відновлення економіки, коли державі необхідно швидко мобілізувати ресурси для підтримки економічної стабільності. Спрощений підхід до оподаткування дозволяє великій кількості суб'єктів господарювання залишатися «в тіні» формальної економіки, інтегруватися у правове поле, офіційно сплачувати податки та працювати прозоро. Це, у свою чергу, сприяє детінізації бізнесу, зростанню довіри до держави та поступовому формуванню сильного й конкурентоспроможного сектору малого підприємництва.

Окрім податкових переваг, спрощена система є також дієвим інструментом соціальної політики. Вона дозволяє широкому колу населення, включаючи внутрішньо переміщених осіб, ветеранів, жінок із дітьми та інших уразливих груп, розпочати власну справу з мінімальними бар'єрами входу. У такий спосіб забезпечується не лише фінансова самостійність громадян, а й активізація економічного життя на місцевому рівні. Це особливо актуально в період трансформацій і переформатування економіки країни, коли держава потребує нових драйверів зростання.

У перспективі, важливим завданням є збереження та вдосконалення спрощеної системи, адаптація її до вимог цифрової економіки та інтеграція з сучасними електронними сервісами. Це дозволить не лише зменшити адміністративне навантаження на підприємців, а й підвищити прозорість та ефективність фіскального контролю. Таким чином, спрощена система оподаткування продовжує залишатися не лише інструментом податкової

підтримки, а й важливою складовою політики сталого економічного розвитку України.

Список використаних джерел:

1. Рижакова Г. М. Роль і місце малого підприємництва в національній економіці України. *Ефективна економіка*. 2016. № 16. С. 67–79.
2. Садовенко М.М., Арієнчук А.М. Проблеми та шляхи вдосконалення системи прямого оподаткування в Україні. *Бізнес Інформ*. 2019. № 12. С. 325-331.
3. Тітенко З., Коцюрuba О. Особливості процесу оподаткування малого та середнього бізнесу.// *Економіка та суспільство*. 2020. №22. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2020-22-62> (дата звернення: 10.05.2025).
5. Ярема Я.Р. Аналіз податкового навантаження на ведення бізнесу в Україні. *Інфраструктура ринку*. 2019. Вип. 30. С. 466-471.

УДК 369.5

Кужелєв М.О.

д.е.н., професор, професор кафедри фінансів
Національного університету «Києво-Могилянська академія»
м. Київ

РОЗВИТОК ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ: ДОСВІД США В УМОВАХ СУЧАСНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

В умовах сучасних трансформацій особливого значення набувають питання реформування пенсійної системи України особливо на фоні війни, комплексу демографічних, економічних та соціальних факторів впливу.

Демографічна ситуація в Україні характеризується як негативна, що пов'язано з шаленою міграцією внаслідок активної фази війни, прискореним старінням населення при одночасному скороченні працездатного контингенту. Коефіцієнт демографічного навантаження на національну пенсійну систему невідомо зростає, що призводить до дисбалансу між кількістю платників внесків до Пенсійного фонду та пенсіонерів. Ця тенденція створює суттєвий фінансовий тиск на солідарну систему пенсійного забезпечення, а трансферти з державного бюджету вже багато років є головним компенсатором касових розривів. Крім того, низький рівень задекларованих заробітних плат у недержавному секторі економіки та великий обсяг тіньової зайнятості обмежують можливості мобілізації пенсійних внесків.

З іншого боку, низький рівень пенсійних виплат вже давно не забезпечує гідного рівня життя для більшості пенсіонерів. Середній розмір

пенсій в Україні є одним з найнижчих у Європі, що суттєво впливає на соціальну вразливість осіб похилого віку. Так, за даними Пенсійного фонду України, станом на кінець 2024 року середній розмір пенсії становив 5 789 гривень (приблизно 132 євро) [1].

Соціальної напруги та незадоволень додають непрозорі механізми нарахування пенсій, відсутність чіткого зв'язку між внесками та виплатами, а також нерозвиненість та незахищеність накопичувальної складової пенсійної системи.

З огляду на це, представляє інтерес міжнародний досвід, особливо практики функціонування успішних пенсійних систем, які базуються на багаторівневій структурі. Однією з таких систем є практика пенсійного забезпечення у США. Цікавим є останнє дослідження Американського інституту дослідження громадської думки Gallup стосовно динаміки уподобань громадян США щодо пенсійного інвестування накопичень) [2].

Так, більшість американців (34% опитаних) досі вважає нерухомість головним інвестиційним активом, що підтверджується довгостроковою стабільністю цього ринку попри циклічні коливання. Крім того, прогностичні моделі розвитку ринку нерухомості від відомих аналітичних компаній демонструють сталу його прибутковість в довгостроковій перспективі.

Другий тренд інвестування в старість – це системне зростання популярності золота (26% опитаних) на фоні падіння популярності інвестування в акції (18% опитаних), що є наслідком катастрофічного падіння промислового індексу Доу-Джонса після зміни влади в країні та цілком відповідає теоретичним моделям інвестиційної поведінки домогосподарств в періоди зростання невизначеності (відбувається класична «втеча до якості»). Хоча статистика свідчить про те, що опосередковано через пенсійну програму 401(k) 62% американців є власниками корпоративних цінних паперів) [2].

Власне добровільна накопичувальна складова американської пенсійної системи і є головним фактором залучення накопичень домогосподарств до активних операцій на фондовому ринку та робить його ринком №1 за рівнем капіталізації та спекуляцій. Це наслідок зміни парадигми пенсійного мислення більшості населення країни: «відкладання грошей на старість» – це не тримати гроші під матрацом, а інвестувати їх в різні види фінансових інструментів) [3].

А це, в свою чергу, має позитивні економічні наслідки коли домогосподарства не просто володіють тимчасово вільними ресурсами, а активно інвестують їх в економічну систему. Економічний ефект такої поведінки доволі простий – населення отримує примноження накопичень, корпоративний сектор отримує доступ до відносно дешевих ресурсів на свій розвиток, а країна економічно зростає в довгостроковій перспективі [4].

Таким чином, дослідження інвестиційних вподобань американців від

Американського інституту дослідження громадської думки Gallup розкриває комплексну картину фінансової поведінки, що формується під впливом економічних, демографічних та політичних факторів. Аналіз результатів опитування американців свідчить про системний характер інвестиційних рішень, які відповідають усталеним економічним теоріям та моделям поведінки в умовах невизначеності. Домінування нерухомості як пріоритетного активу та посилення позицій золота на тлі зниження довіри до фондового ринку відображають раціональну адаптацію інвесторів до поточної економічної ситуації. Подальші дослідження в Україні мають зосередитись на встановленні причинно-наслідкових зв'язків між політичними поглядами та інвестиційними рішеннями, що дозволить глибше зрозуміти механізми формування економічних преференцій в умовах суспільної поляризації та повоєнного відновлення країни.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Пенсійного фонду України. URL: <https://www.pfu.gov.ua/>
2. Stocks Fall, Gold Rises; Real Estate Still Best Investment. URL: <https://news.gallup.com/poll/660161/stocks-fall-gold-rises-real-estate-best-investment.aspx>
3. Kuzheliev M. O., Fedyna V. V. Analysis of legislative initiatives concerning the accumulative system of compulsory state pension insurance. *Innovations in science and education: challenges of our time*. 2017. P.33–38.
4. Кужелєв М. О. Формування парадигми корпоративної соціальної відповідальності в Україні. *Економічний часопис – XXI*. 2015. № 3–4 (1). С. 60–63.

УДК 336.2; 336.1

Мельник В.М.

д.е.н., професор, професор кафедри фінансів,
Університет Григорія Сковороди в Переяславі,
м. Переяслав

Гребеножко Р.О.

аспірант кафедри фінансів,
Університет Григорія Сковороди в Переяславі,
м. Переяслав

ОСОБЛИВОСТІ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Україна, як країна, яка прагне до сталого економічного зростання та

інтеграції з Європейським Союзом, стикається з актуальною проблемою розробки комплексної фіскальної політики, яка відповідає принципам сталого розвитку. Враховуючи падіння темпів економічного зростання в Україні та загострення геополітичної ситуації, особливої актуальності набуває питання про перспективи його стимулювання за рахунок інструментарія фіскальної політики. У політиці розвитку ЄС щодо України відбувся зсув у бік більш комплексного та скоординованого підходу з сильнішим наголосом на зв'язку між безпекою та розвитком та реалізацією Цілей сталого розвитку ООН [1].

Сталий розвиток визначається як розвиток, який задовольняє потреби сьогодення, не ставлячи під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти власні потреби. Ця концепція підкреслює взаємозалежність економічного зростання, соціальної інтеграції та захисту навколишнього середовища. Сталий розвиток - це не просто екологічна проблема, це комплексний підхід, який вимагає інтеграції економічних, соціальних та екологічних складових у формування відповідної політики сталого розвитку. В Україні прагнення до сталого розвитку є особливо важливим через багаті природні ресурси країни та різноманітні екосистеми, яким загрожує індустріалізація та забруднення. Дотримання зобов'язань щодо сталого розвитку сприятиме підвищенню стійкості України до економічних потрясінь, виконанню державою соціальних стандартів та підтримувати екологічний баланс.

В сучасних умовах Україна стикається з кількома нагальними проблемами, які ускладнюють формування фіскальної політики сталого розвитку:

- воєнні дії та політична невизначеність перешкоджають економічному розвитку та стримують іноземні інвестиції;
- високий рівень корупції підриває суспільну довіру та спотворює економічні стимули, що призводить до неефективного розподілу ресурсів;
- залежність від іноземної допомоги та грошових переказів може створити вразливість у фіскальній політиці, особливо в періоди економічного спаду;
- швидка індустріалізація та невідповідна нормативна база призводять до значних екологічних проблем, зокрема до забруднення повітря та води.

Вирішення цих питань має важливе значення для формування ефективної фіскальної політики, яка підтримує сталий розвиток, але ми маємо декілька ключових викликів, що перешкоджають просуванню України на шляху встановлення стійкої фіскальної політики. Корупція залишається поширеною проблемою в Україні, яка серйозно впливає на державні фінанси та реалізацію фіскальної політики. За індексом сприйняття корупції Transparency International [2] Україна входить до числа найбільш корумпованих країн Європи. Корупція підриває довіру

суспільства до державних установ, відволікає ресурси від критично важливих державних послуг і підриває ефективність політичних заходів, спрямованих на сприяння сталому розвитку. Поточна ситуація в Україні характеризується нестабільністю з коливаннями росту ВВП, інфляції та валютного курсу, що ускладнює фінансування та перешкоджає довгостроковим інвестиціям у сталий розвиток. Сьогодні Україні значною мірою залежить від зовнішньої підтримки, зокрема позик від міжнародних фінансових установ та країн-партнерів. Ця залежність може обмежити здатність уряду проводити незалежну фінансову політику, яка відповідає цілям сталого розвитку. Крім того, зовнішній тиск може надати перевагу короткостроковому економічному відновленню над довгостроковою стійкістю. Швидка індустріалізація та неадекватні екологічні норми призвели до значної екологічної деградації в Україні. Забруднення повітря та води, деградація ґрунту та втрата біорізноманіття не лише загрожують здоров'ю населення, а й підривають економічний потенціал країни. Відсутність інвестицій у стійку інфраструктуру загострює ці проблеми, що робить обов'язковим включення екологічних міркувань до фінансової політики.

Інтеграція сталого розвитку у фінансову політику має важливе значення для забезпечення того, щоб економічне зростання не відбувалося за рахунок екологічної цілісності та соціальної справедливості. Досягнення цієї інтеграції можливе за наступними напрямками:

1) запровадження зеленого оподаткування може стимулювати екологічно чисті практики, одночасно генеруючи дохід для державних інвестицій. Наприклад, податки на викиди вуглецю можуть спонукати промисловість до скорочення викидів парникових газів, а отримані доходи можна реінвестувати в проекти відновлюваної енергетики та системи громадського транспорту;

2) виділення коштів на проекти сталої інфраструктури, такі як відновлювані джерела енергії, громадський транспорт і системи управління відходами, має вирішальне значення для сприяння довгостроковій економічній стійкості. Ці інвестиції не лише створюють робочі місця, але й сприяють екологічній стійкості та покращенню якості життя громадян;

3) забезпечення належного фінансування соціальних послуг, включаючи освіту, охорону здоров'я та програми соціального захисту, має важливе значення для сприяння соціальній справедливості. Зосередження на соціальних видатках може допомогти пом'якшити наслідки економічної нерівності та сприяти інклюзивному зростанню, таким чином підтримуючи загальний сталий розвиток;

4) заохочення державно-приватного партнерства може посилити мобілізацію ресурсів для проектів сталого розвитку. Залучаючи інвестиції та досвід приватного сектору, уряд може впроваджувати інноваційні рішення

складних проблем, таких як зміна клімату та дефіцит інфраструктури.

Останнім часом Україна мала багато труднощів, які серйозно поставили під загрозу її економічну стабільність і зростання. Нинішні кризи, особливо світова епідемія COVID-19 і війна з росією, підкреслили життєво важливу потребу в належній фінансовій політиці для контролю державних ресурсів і гарантії сталого розвитку. Усуваючи виявлені недоліки та впроваджуючи запропоновані рекомендації, Україна може сформувати таку фінансову політику, яка сприятиме довгостроковому зростанню, забезпечуючи при цьому соціальну справедливість та екологічну цілісність. Інтегруючи стійкість у фінансову політику, залучаючи зацікавлені сторони та імплементуючи позитивні міжнародні практики, Україна прокласти шлях до більш стійкого та сталого майбутнього.

Взаємозв'язок між цифровою економікою та фінансовою політикою має вирішальне значення для сприяння сталому економічному зростанню в епоху цифрової трансформації. Оскільки цифрові технології продовжують розвиватися та проникають у різні сектори економіки, їхній вплив на продуктивність, ефективність та інновації стає все більш значним. Цей зв'язок потребує переоцінки та адаптації фінансової політики для підтримки та використання потенціалу цифрової економіки.

Україна визнала стратегічне значення цифрової економіки, зокрема сектору ІТ-послуг, як основного драйвера економічного зростання та забезпечення досягнення цілей сталого розвитку. Очікується, що ініціативи уряду щодо вдосконалення ІТ-інфраструктури та створення сприятливого регуляторного середовища приведуть до значного зростання в цьому секторі. Ці зусилля мають вирішальне значення для залучення іноземних інвестицій, сприяння інноваціям і створення високоцінних робочих місць.

Застосування цифрових технологій поширюється на фінансову політику, зокрема у стягненні податків та фінансовому адмініструванні. Запровадження електронних марок акцизного податку є яскравим прикладом того, як цифрові рішення можуть оптимізувати податкове адміністрування, зменшити ухилення від сплати податків і збільшити державні доходи. Крім того, розробка єдиної цифрової системи зв'язку для цілей оподаткування є значним кроком вперед у спрощенні процесів збору податків.

Взаємодія між цифровізацією та фінансовою політикою має далекосяжні наслідки не лише в окремих країнах, а й у всьому світовому економічному ландшафті. Для України інтеграція цифрових технологій у фінансові стратегії є значним кроком до модернізації її економіки та приведення у відповідність із світовими стандартами. Цей крок до цифровізації має ключове значення для підвищення ефективності збору податків, фундаментального аспекту, який лежить в основі фінансового здоров'я держави.

Оскільки Україна продовжує долати труднощі, пов'язані з інтеграцією цифрових інновацій у свою фіскальну політику, стає дедалі очевиднішим, що цей шлях має ключове значення для вдосконалення фіскальних операцій країни та створення надійної основи для сталого економічного зростання.

Список використаних джерел:

1. Рабінович О. Політика розвитку ЄС щодо України: зміна фокусу після Євромайдану. *Дослідження європейської інтеграції*. 2019. № 13(1). С. 45–60.
2. Transparency International. (2021). Індекс сприйняття корупції. URL: <https://www.transparency.org>

УДК 336.1

Нечипоренко А. В.

к.е.н., доцент кафедри фінансів

Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

м. Київ

ПУБЛІЧНІ ФІНАНСИ ЯК СКЛАДОВА ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ

Публічні фінанси відіграють важливу роль у функціонуванні фінансової системи держави, адже охоплюють мобілізацію, розподіл і використання фінансових ресурсів, необхідних для реалізації функцій держави [1]. Ефективність управління публічними фінансами безпосередньо впливає на макроекономічну стабільність та інвестиційну привабливість країни.

Управління публічними фінансами представляє собою сукупність прийомів і методів цілеспрямованого впливу з боку суб'єктів стратегічного та оперативного управління на об'єкт управління (державний і місцеві бюджети, кошти головних розпорядників бюджетних коштів) для досягнення поставлених цілей [2]. Складові системи управління публічними фінансами представлено на рисунку 1.

Роль публічних фінансів дедалі значно зростає, оскільки вони стають важливим інструментом подолання кризових явищ та забезпечення конкурентоспроможності національної економіки на міжнародному рівні. Основними інструментами управління різних складових публічних фінансів є податки (збори, платежі), позики, бюджетні асигнування, міжбюджетні трансфери, кредитування, бюджетування, державні запозичення тощо [2].

Управління публічними фінансами має забезпечувати формування та ефективний розподіл публічних централізованих та децентралізованих

фондів коштів, які є необхідними для виконання державою та органами місцевого самоврядування покладених на них завдань і функцій [3].

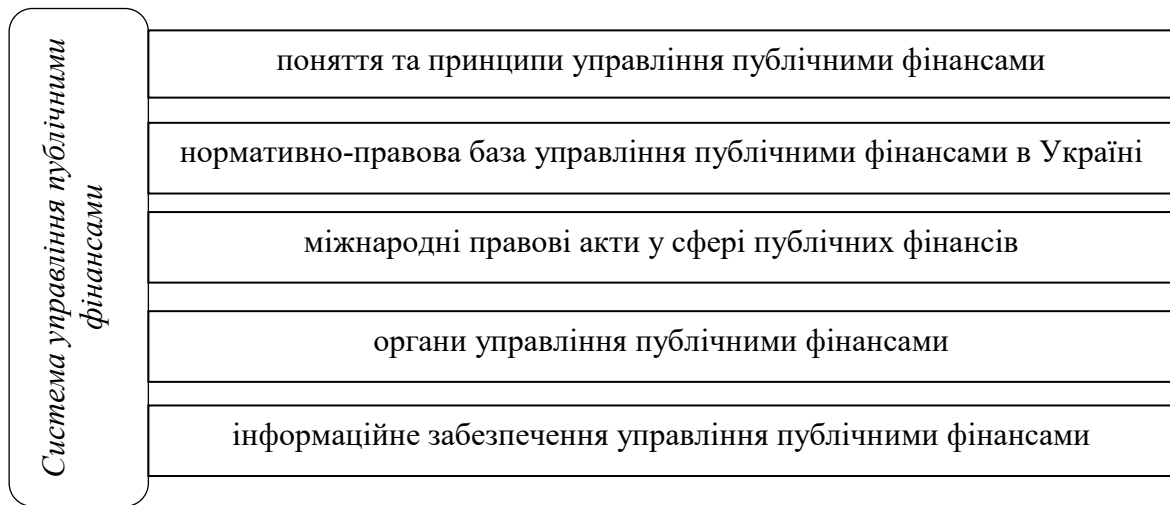

Рис. 1. Складові системи управління публічними фінансами.

Джерело: складено автором на основі [2].

Крім того, публічні фінанси виконують стабілізаційну функцію. Так, у періоди економічної нестабільності уряд може використовувати фіскальні інструменти для стимулювання економіки, підтримки виробництва та захисту вразливих верств населення. У цьому контексті важливою є гнучкість бюджетної політики та здатність адаптувати її до змін економічного середовища.

Важливо відзначити, що цифровізація економіки впливає на трансформацію публічних фінансів, створюючи нові можливості для підвищення ефективності управління, але водночас висуває нові вимоги до системи фінансового контролю та надійності фінансових інститутів. Впровадження інноваційних технологій у сферу публічних фінансів дозволяє оптимізувати процеси мобілізації та використання фінансових ресурсів, сприяє зниженню адміністративних витрат та підвищенню якості наданих суспільних послуг.

В умовах воєнного стану в Україні роль публічних фінансів набуває ще більшої ваги, адже саме вони забезпечують функціонування критично важливих секторів держави. Підвищене навантаження на державний бюджет вимагає раціонального використання фінансових ресурсів, прозорості бюджетного процесу та мобілізації як внутрішніх, так і зовнішніх джерел фінансування.

Система управління публічними фінансами в країні має відповідати сучасним вимогам та включати такі принципи, як прозорість діяльності, стабільність і стійкість бюджету, ефективна система міжбюджетних відносин, консолідація бюджету та бюджетного процесу загалом [4].

Отже, сучасні виклики обумовлюють потребу в ефективному та виваженому управлінні публічними фінансами. Це дозволить не лише

забезпечити функціонування державних інституцій у період війни, але й створити основу для сталого економічного зростання та відновлення України в післявоєнний період.

Список використаних джерел:

1. Kuzheliev M. Financial resources of public sector of economy in ensuring realization of financial policy of the country. Association agreement: driving integrational changes: collective monograph. Accent Graphics Communications Chicago, Illinois, USA, 2019. P. 374–385.

2. Замкова Н., Прутська О., Абдуллаєва А., Гнидюк І., Маршук Л., Нікітішин А., Романовська Ю., Тімошенко Н., Чернега В. Публічні фінанси України в умовах воєнного часу. Монографія. Primedia eLaunch, Boston, USA, 2024. 106 с.

3. Кужелєв М. О. Управління публічними фінансами в умовах реформування економіки України. *Стратегія і практика інноваційного розвитку фінансового сектору України* : зб. матер. III Міжн. наук.- практ. конф., 26-27 березня 2020 р. Ірпінь, 2020. С. 42–44.

4. Нечипоренко А. В., Чернишова Т. О. Напрями вдосконалення системи управління публічними фінансами в Україні. *Управління публічними фінансами та проблеми забезпечення національної економічної безпеки* : збірник тез Податкового конгресу, 12 грудня 2019 р. Ірпінь: УДФСУ, 2019. С. 353–356.

УДК: 336.02:351.72:330.342.14

Петренко В.С.

д.е.н., доцентка, завідувачка кафедри фінансів, обліку та підприємництва
Херсонський державний університет
м. Івано-Франківськ

ІНСТРУМЕНТИ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ У ПУБЛІЧНОМУ АДМІНІСТРУВАННІ ПРОЦЕСІВ ЕКОНОМІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Сучасні виклики, спричинені широкомасштабною збройною агресією проти України, актуалізували необхідність глибокої переоцінки підходів до управління фінансовими ресурсами держави. Особливої ваги набуває питання відновлення деокупованих територій, які зазнали масштабних руйнувань інфраструктури, деградації економічної активності та депопуляції. Відновлення таких регіонів потребує не лише значних інвестиційних ресурсів, а й ефективної системи публічного адміністрування, в основі якої має бути гнучка та результативна фіскальна

політика.

Фіскальна політика, як складова системи макроекономічного регулювання, відіграє ключову роль у формуванні сприятливих умов для післявоєнної економічної стабілізації та реінтеграції постконфліктних територій. У сучасних умовах вона виступає інструментом стратегічного управління, здатним забезпечити спрямованість бюджетних ресурсів на пріоритетні напрями відновлення, підтримку місцевого самоврядування, стимулювання підприємництва та залучення інвестицій у постраждалі громади.

Особливого значення набуває функція публічного управління у формуванні та реалізації фіскальної стратегії, зорієнтованої на забезпечення соціальної згуртованості, економічної стійкості та інституційної спроможності органів влади. Успішне застосування інструментів фіскальної політики залежить від чіткої взаємодії між центральними та місцевими органами влади, прозорих механізмів прийняття рішень, ефективного бюджетного планування та контролю. Відтак, дослідження інструментів фіскальної політики у публічному адмініструванні процесів економічного відновлення є вкрай актуальним як у науковому, так і в прикладному аспектах.

Фіскальна політика — це сукупність заходів держави, спрямованих на регулювання економічних процесів через механізми доходів і видатків бюджету, а також міжбюджетних трансфертів [1]. Вона є одним із ключових інструментів макроекономічного регулювання, що дозволяє державі впливати на економічну кон'юнктуру, соціальну сферу та інвестиційні процеси. У системі публічного управління фіскальна політика виконує низку важливих функцій: стабілізаційну, розподільчу, регуляторну, стимулюючу та соціальну [2].

У контексті економічного відновлення фіскальна політика набуває стратегічного характеру, оскільки забезпечує фінансування ключових секторів економіки, підтримку громад, що зазнали руйнувань, а також формує фіскальні стимули для поживавлення приватної ініціативи [3]. Вона також виконує координуючу функцію, забезпечуючи взаємодію між секторами економіки, різними рівнями влади та міжнародними партнерами.

Фіскальні інструменти умовно поділяють на три основні групи:

1. Податкові інструменти включають ставки податків, податкові пільги, податкові канікули, відстрочки та амністії. У післякризовий період податкова політика може бути адаптивною, з акцентом на стимулювання малого та середнього бізнесу, залучення інвестицій, а також формування умов для відновлення виробництва.

2. Бюджетні інструменти охоплюють державні видатки, державні закупівлі, інвестиції з бюджету, субсидії та дотації. У системі публічного адміністрування вони спрямовуються на фінансування програм

реконструкції, соціальної підтримки, охорони здоров'я, освіти, інфраструктурних проєктів тощо.

3. Міжбюджетні інструменти – це механізми перерозподілу фінансових ресурсів між рівнями бюджетної системи (дотації, субвенції, реверсні дотації), які дозволяють забезпечити фінансову спроможність громад, особливо в регіонах, що потребують відновлення. Ефективне застосування міжбюджетних трансфертів є критично важливим для подолання регіональних диспропорцій та забезпечення базових стандартів життя [4, с.110].

Фіскальна політика в умовах економічної кризи та посткризового відновлення має низку специфічних характеристик. По-перше, вона орієнтована не стільки на збалансованість бюджету, скільки на стимулювання економічної активності та соціальну підтримку населення. В таких умовах зростає роль антикризових бюджетних програм, цільового фінансування та тимчасових фіскальних послаблень. По-друге, в посткризовий період фіскальна політика має виконувати функцію адаптації, забезпечуючи перехід від режиму надзвичайного фінансування до сталого бюджетного планування. Це вимагає поступового відновлення податкової бази, зміцнення інституційної спроможності органів публічного управління, а також впровадження інноваційних підходів до адміністрування фіскальних потоків. По-третє, особливої уваги набуває забезпечення прозорості, підзвітності та цільового використання коштів, оскільки відновлення територій відбувається в умовах обмежених ресурсів і високих очікувань суспільства. У цьому контексті важливими є цифровізація бюджетного процесу, посилення фінансового контролю, участь громадськості у плануванні та моніторингу [5, с. 160].

Публічне управління відіграє центральну роль у реалізації фіскальної політики відновлення, оскільки саме органи державної влади та місцевого самоврядування наділені повноваженнями щодо мобілізації, розподілу та ефективного використання фінансових ресурсів.

На центральному рівні до основних функцій належать: стратегічне бюджетне планування, формування податкової політики, адміністрування трансфертів, контроль за цільовим використанням державних коштів, взаємодія з міжнародними фінансовими організаціями. Водночас місцеві органи влади відповідають за реалізацію конкретних програм відновлення, забезпечення пріоритетності витрат відповідно до потреб громад та ефективність виконання делегованих повноважень.

Ключовим елементом фіскального адміністрування є узгодження бюджетної політики між рівнями влади, з урахуванням субсидіарності, спроможності місцевих бюджетів та динаміки регіонального розвитку.

Фінансування процесів економічного відновлення вимагає широкого партнерства між державою та місцевими громадами. Державне фінансування — це, як правило, основне джерело покриття великих

інфраструктурних проєктів, відбудови об'єктів критичної інфраструктури, соціального житла, а також заходів безпеки. Місцеві бюджети, у свою чергу, забезпечують співфінансування, утримання об'єктів після завершення проєктів, виконання локальних ініціатив. Одним із найбільш ефективних механізмів є договірне регулювання міжбюджетних трансфертів із фіксацією зобов'язань сторін та результативних показників [6, с.155]. Також важливою складовою виступають грантові кошти міжнародних партнерів, які потребують інтеграції в бюджетний процес та відповідного супроводу. Синергія між рівнями управління забезпечує ефективне використання коштів, уникнення дублювання та реалізацію політики відновлення у відповідності до реальних потреб на місцях. На рис. 1 відображено системну модель взаємодії ключових суб'єктів публічного управління у сфері реалізації фіскальної політики з урахуванням сучасних викликів відновлення.

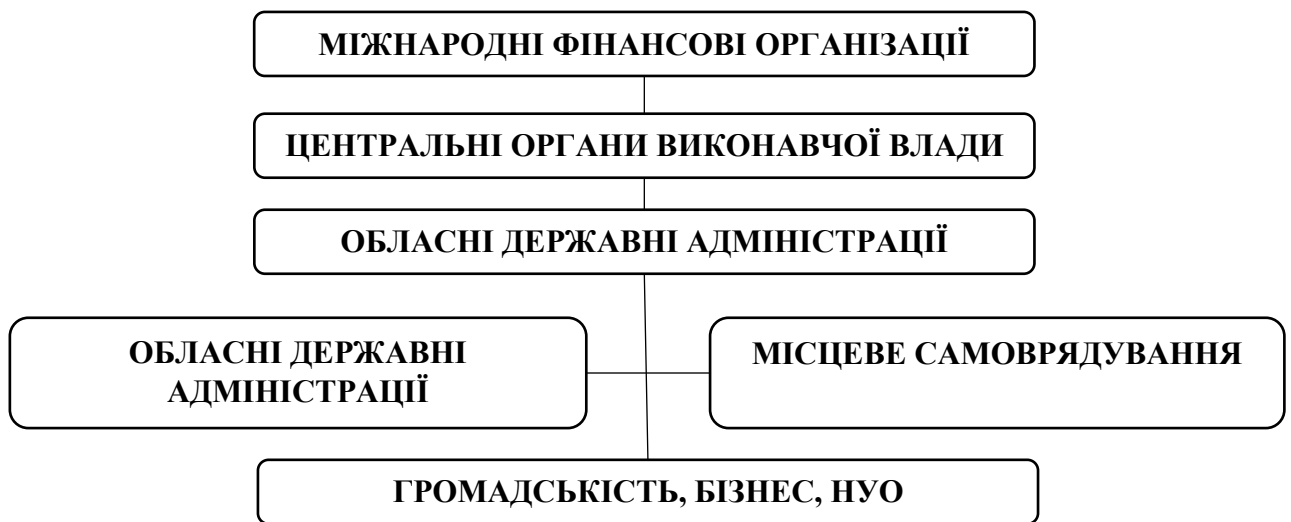

Рис.1. Взаємодія рівнів публічного управління у реалізації фіскальної політики

У контексті посткризового управління особливої ваги набувають принципи прозорості, відкритості та публічного контролю за розподілом бюджетних ресурсів. Відновлення довіри до інституцій публічного управління можливе лише за умови чіткої звітності, обґрунтованості прийнятих рішень і залучення громадянськості до наглядових функцій. Інструментами забезпечення прозорості є:

- відкриті бюджети;
- електронні платформи контролю («Prozorro», «Є-Data»);
- громадські бюджети;
- регулярна публікація звітів про використання коштів;
- діяльність громадських рад, наглядових рад і комісій при органах влади.

Встановлення незалежного аудиту та моніторингових механізмів, включаючи участь міжнародних донорів, дозволяє запобігти корупційним ризикам і забезпечити цільове використання ресурсів.

Висновки. Фіскальна політика є ключовим інструментом публічного управління в умовах післявоєнного відновлення. Її ефективність залежить від здатності держави гнучко використовувати податкові, бюджетні та міжбюджетні механізми для стимулювання економічної активності та підтримки територій, що постраждали внаслідок війни. Центральні та місцеві органи влади повинні не лише управляти ресурсами, а й забезпечувати прозорість, підзвітність і залучення громадськості. Слабкість інституцій, обмеженість фінансів, корупція та нестабільність є головними бар'єрами для реалізації фіскальної політики на місцях. Перспективи відновлення значною мірою залежать від посилення інституційної спроможності, цифровізації процесів, міжсекторальної співпраці та підтримки з боку міжнародних партнерів. Фіскальна політика має стати не лише фінансовим, а й стратегічним інструментом сталого розвитку.

Список використаних джерел:

1. Стеценко Т. В., Ряднов Д. І. Фіскальна політика: сучасні тренди. *Efektivna ekonomika*. 2024. № 10. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.10.79> (дата звернення: 06.05.2025).
2. Кононенко В. Інститути громадянського суспільства у процесах формування, реалізації публічної політики та публічного управління. *Національні інтереси України*. 2025. № 1(6). URL: [https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-1\(6\)-444-460](https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-1(6)-444-460) (дата звернення: 06.05.2025).
3. Поляк-Свергун М. Фіскальна політика як інструмент антикризового управління. *Наукові інновації та передові технології*. 2024. № 10(38). URL: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-10\(38\)-407-415](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-10(38)-407-415) (дата звернення: 06.05.2025).
4. Осецька Д. В. Фіскальні інструменти реалізації політики економічного зростання в умовах посилення інтеграційних процесів. *Вісник академії митної служби України. Серія «Економіка»*. 2014. № 1 (51). С. 105–112.
5. Yakushko I. Fiscal tools for the development of the digital economy. *Modern economics*. 2022. Vol. 36, no. 1. P. 158–163. URL: [https://doi.org/10.31521/modecon.v36\(2022\)-23](https://doi.org/10.31521/modecon.v36(2022)-23) (date of access: 06.05.2025).
6. Соф'їн М. І. Напрями вдосконалення діяльності державних органів у сфері реалізації фіскальної політики в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. № 2(27). С. 152–156.

УДК 336.02:330.322:338.124.4

Руденко В. В.

д.е.н, доцент, професор кафедри фінансів,
банківської справи та страхування

Вінницького навчально-наукового інституту економіки ЗУНУ
м. Вінниця

ФІСКАЛЬНІ ІНСТРУМЕНТИ СТИМУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙ У ПЕРІОД ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

У сучасних умовах, коли національні економіки стикаються з наслідками глобальних криз, воєнних конфліктів, інфляційного тиску та фінансової нестабільності, питання ефективного використання фінансальних інструментів набуває особливої ваги. Фінансальна політика виступає ключовим інструментом державного втручання, здатним не лише стабілізувати економіку, а й створити сприятливе середовище для інвестиційної активності.

Інвестиції є основою економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності національного виробництва та модернізації інфраструктури. Однак в умовах нестабільності інвестори зазнають значних ризиків, що стримує приплив капіталу в економіку. Саме тому вивчення та застосування ефективних фінансальних інструментів у контексті стимулювання інвестицій є актуальним як для науки, так і для практики.

Фінансальні інструменти стимулювання інвестицій ми розглядаємо як сукупність заходів державної фінансової політики, спрямованих на створення сприятливих умов для інвесторів шляхом фінансового регулювання. Їх застосування покликане зменшити фінансове навантаження на бізнес, знизити інвестиційні ризики та підвищити привабливість вкладень у певні галузі чи регіони.

Фінансальні інструменти є невід'ємним елементом державної фінансової політики, спрямованої на підвищення інвестиційної активності та економічної стабільності, особливо в періоди нестабільності чи трансформаційних змін. Вони призначені виконувати низку завдань [1, с.166-167]:

- 1) зниження витрат бізнесу за рахунок податкових пільг, звільнення від податків або їх зменшення;
- 2) підвищення інвестиційної привабливості регіонів через спеціальні

податкові режими;

3) створення прогнозованого фіскального середовища, що сприяє довгостроковому інвестуванню;

4) стимулювання інновацій та модернізації підприємств за допомогою амортизаційних відрахувань та інвестиційних податкових кредитів;

5) підтримка малого та середнього бізнесу через субвенції та державні гарантії для залучення інвестицій;

6) сприяння державно-приватному партнерству для реалізації великих інфраструктурних проєктів.

Економічна нестабільність, спричинена кризовими явищами (збройні конфлікти, глобальні пандемії, інфляція, енергетичні кризи, політична турбулентність тощо), веде до зниження інвестиційної активності як в державному, так і в приватному секторах. В умовах економічної нестабільності, спричиненої кризовими явищами (збройні конфлікти, глобальні пандемії, інфляція, енергетичні кризи, політична турбулентність тощо), надзвичайно важливим стає активне використання фіскальних інструментів, здатних компенсувати ризики, підвищити довіру інвесторів і простимулювати розвиток економіки. На наш погляд, основними фіскальними інструментами, які держава може застосовувати для стимулювання інвестицій у період нестабільності, є:

1. Податкові пільги – встановлені законодавством винятки або послаблення щодо оподаткування, які надаються платникам податків з метою зниження податкового навантаження та стимулювання певної економічної поведінки, зокрема інвестування. До форм реалізації таких інструментів належать: зниження ставок податку на прибуток підприємств (особливо в секторах з високим мультиплікаторним ефектом); податкові канікули як тимчасове звільнення від сплати основних податків (особливо для новостворених підприємств або інвестиційних проєктів у критично важливих галузях); інвестиційний податковий кредит, тобто перенесення терміну сплати податку для підприємств, які реінвестують прибуток у розвиток виробництва; прискорена амортизація, яка стимулює закупівлю нового обладнання та технологій шляхом швидшого включення їх вартості до витрат. Такі засоби знижують фіскальне навантаження на інвесторів, поліпшують грошові потоки підприємств і роблять нові інвестиції більш фінансово доцільними [2, с.41-42].

2. Бюджетне фінансування інвестиційних програм – безповоротні кошти, що надаються з державного або місцевого бюджету для підтримки конкретних інвестиційних проєктів або галузей, які є пріоритетними з точки зору розвитку економіки. Форми реалізації даних інструментів передбачають: державні субвенції та гранти для стратегічно важливих інвестиційних проєктів; співфінансування інвестиційних програм з бюджету (особливо у формі державно-приватного партнерства);

бюджетне гарантування кредитів, наданих підприємствам, що реалізують інвестиційні проекти в умовах високих ризиків. Такі засоби дозволяють активізувати інвестиції в інфраструктуру, енергетику, інноваційні технології, охорону здоров'я, освіту та інші галузі, які є ключовими для стабілізації економіки.

3. Цільові податкові режими – спеціальні умови оподаткування, які встановлюються державою для окремих категорій платників податків, видів діяльності або територій з метою стимулювання економічного розвитку, залучення інвестицій або підтримки пріоритетних секторів економіки. До форм реалізації цих інструментів належать: вільні економічні зони з пільговим оподаткуванням та спрощеними адміністративними процедурами; індустриальні парки, що мають спеціальний фіскальний статус; стимулювання розвитку кластерів (науково-технічних, логістичних, експортно-орієнтованих). Такі засоби спрямовані на швидке відновлення економіки в окремих регіонах або секторах шляхом концентрації капіталу, кадрів і технологій.

4. Фіскальне стимулювання експорту та інновацій – комплекс заходів фіскальної політики, спрямованих на створення сприятливих умов для збільшення обсягів експорту та розвитку інноваційної діяльності через податкові пільги, державну підтримку та інші заходи. Формами реалізації даних інструментів є: відшкодування ПДВ для експортерів у прискореному порядку; податкові пільги на витрати на дослідження та розробки; пільгове оподаткування підприємств, що впроваджують інновації або «зелені» технології. Ці засоби стимулюють не лише внутрішні, а й зовнішні інвестиції та сприяють зростанню конкурентоспроможності економіки на глобальному рівні [3].

5. Державна підтримка малого та середнього бізнесу – сукупність заходів і засобів, що реалізуються органами державної влади з метою створення сприятливого середовища для започаткування, функціонування, розвитку та конкурентоспроможності малого і середнього підприємництва. Форми реалізації даних інструментів охоплюють: податкові знижки або фіксовані податкові ставки; пільгове кредитування за рахунок державного або місцевих бюджетів; субвенції на розвиток бізнесу у сферах з високим потенціалом працевлаштування. Малий і середній бізнес є найбільш чутливим до економічних потрясінь. Підтримка цього сегменту дозволяє зберігати зайнятість і сприяти мікроінвестиціям, що мають кумулятивний ефект для економіки.

Таким чином, фіскальні інструменти стимулювання інвестицій у період економічної нестабільності є ключовим важелем державної політики, що дозволяє швидко реагувати на виклики та ризики, мобілізувати внутрішні та зовнішні інвестиції, стимулювати інноваційність і конкурентоспроможність економіки, а також зберегти соціальну стабільність через створення робочих місць та підтримку підприємництва.

Їх ефективне застосування вимагає чіткого стратегічного бачення з боку держави, інституційної спроможності та координації між усіма учасниками економічного процесу.

Список використаних джерел:

1. Шапошников К., Крилов Д., Якушко І. Сутність та види фіскальних інструментів. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2021. №2 (26). С. 164-171.
2. Руденко В. В. Податкові пільги у забезпеченні інвестиційного розвитку суб'єктів господарювання в країнах ЄС та в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2022. №11-12. С. 39-46.
3. Софіщенко І. Фінансові та фіскальні інструменти політики сприяння іноземним інвестиціям за умов відновлення української економіки. *Економіка та суспільство*, 2023. Вип. 54. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2798/2730> (дата звернення: 29.04.2025).

УДК 336.225.673:336.143

Сідельникова Л. П.

д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів, обліку та оподаткування
Херсонського національного технічного університету
м. Хмельницький

Граділь К. А.

здобувач ОР бакалавр
Херсонського національного технічного університету
м. Хмельницький

РИЗИКИ ТРАНСФЕРТНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТНИХ РЕСУРСІВ ДЕРЖАВИ

У все більш глобалізованому світі транснаціональні корпорації (далі – ТНК) стають все потужнішими гравцями на міжнародній арені поряд з національними державами. Найбільші ТНК генерують доходи, які значно перевищують економічну продукцію багатьох промислово розвинутих країн світу. Наприклад, у 2020 році глобальний обсяг продажів Amazon у розмірі близько 330 млрд. євро перевищував ВВП Греції (183 млрд. євро), Португалії (226 млрд. євро) або Фінляндії (257 млрд. євро). Інтенсивне зростання провідної ролі ТНК у світовому фіскальному просторі є як результатом, так і важливим рушієм економічної глобалізації.

Разом з тим, відповідно до досліджень ОЕСР та Групи Світового Банку, майже 75% світової торгівлі відбувається саме всередині

транснаціональних компаній. Отже, більше 2/3 світової торгівлі здійснюється із застосуванням трансфертних цін – тобто цін, за якими асоційовані підприємства реалізують товари та послуги одне одному. Причому, за оцінками фахівців ОЕСР, щорічні глобальні втрати країн у надходженнях корпоративного прибуткового податку становлять від 100 до 240 млрд. дол. (до 10% всього світового обсягу цього податку), лівова частка яких обумовлена саме трансфертним ціноутворенням.

Існуючі у глобальному фіскальному середовищі системи оподаткування прибутку підприємств залишаються здебільшого національними за своєю організацією, що створює передумови для легального переміщення транснаціональними корпораціями прибутків до юрисдикцій із пільговими податковими режимами. Податкова оптимізація, заснована на невідповідностях у законодавствах різних країн і прогалинах у міжнародних податкових угодах, дозволяє мінімізувати податкові зобов'язання. Ситуацію ускладнює зростання економічної значущості нематеріальних активів (інтелектуальна власність, програмне забезпечення, товарні знаки тощо), які важко піддаються ефективному оподаткуванню. Крім того, цифрові бізнес-моделі дають змогу генерувати дохід без фізичної присутності у країні, що підсилює ризики розмивання податкової бази та зменшення фіскальних надходжень..

У сучасних реаліях податок на прибуток підприємств є недостатньо ефективним у фіскальному сенсі. Велика кількість суб'єктів господарювання, використовуючи прогалини у законодавстві, навчилася легально знижувати нарахування цього податку майже до нуля. У вітчизняній і світовій фіскальній практиці існують розповсюджені схеми мінімізації оподаткування, застосування яких дозволяє штучно звужити податкову базу. А якщо економіка відкрита, капітал може уникнути внутрішнього оподаткування, перемістившись за кордон.

З метою протидії розмиванню бази оподаткування і виведенню прибутку з-під оподаткування 1 липня 2018 року набула чинності багатостороння конвенція про виконання заходів, які стосуються угод про оподаткування (далі - BEPS MLI). Її роль полягає в наданні конкретних рішень для закриття прогалин в існуючих міжнародних податкових правилах шляхом втілення результатів проєкту OECD/G20 BEPS в двосторонні податкові угоди по всьому світу. BEPS MLI дозволяє урядам впроваджувати узгоджені мінімальні стандарти для протидії зловживанням в угодах і вдосконалювати механізми вирішення спорів, забезпечуючи при цьому гнучкість для пристосування до конкретних політик податкових угод. BEPS MLI охоплює понад 100 юрисдикцій з усіх континентів і всіх рівнів розвитку, а інші юрисдикції також активно працюють над підписанням.

Крім того, з 1 січня 2024 року набули чинності нові революційні правила ЄС, які запровадили мінімальну ставку ефективного оподаткування прибутку

корпорацій у розмірі 15% для міжнародних компаній, що працюють у країнах-членах Європейського Союзу. Ці правила, одноголосно узгоджені державами-членами у 2022 році в рамках глобальної угоди про міжнародну податкову реформу, мають забезпечити більшу справедливість і стабільність податкового ландшафту, а також зробити його більш сучасним та краще пристосованим до сучасного глобалізованого цифрового світу.

Наразі ці правила підписали понад 140 юрисдикцій, але ЄС є лідером у їхньому втіленні в життя. Знижуючи стимули для бізнесу переміщувати прибутки в низькоподаткові юрисдикції, нові правила стримують боротьбу між країнами за зниження ставок податку на прибуток підприємств з метою залучення інвестицій. Це вже дає свої результати: низка юрисдикцій з нульовою ставкою корпоративного прибуткового податку по всьому світу оголосили про запровадження податку на прибуток для відповідних компаній.

У 2023-2024 роках залишилося всього 15 юрисдикцій, які не запровадили податок на прибуток підприємств. Усі вони належать до малих острівних держав і вважаються «класичними офшорами», а саме: Ангілья, Багамські острови, Бахрейн (крім нафтових компаній), Беліз (крім нафтових компаній), Бермудські острови, Британські Віргінські острови, Кайманові острови, Гернсі, Острів Мен, Джерсі, Острови Теркс і Кайкос, Сен-Бартелемі, Токелау, Вануату, Острови Уолліс і Футуна.

Проте, сучасні офшори навіть за відсутності податків впроваджують інше, більш жорстке, корпоративне регулювання, таке як наявність реальної економічної присутності (офіс, співробітники, місцева діяльність), зберігання бухгалтерської документації в офісі, подання мінімальної фінансової звітності, відмова від номінального сервісу. Все це є обов'язковими вимогами світових регуляторів, які з роками будуть ще більше поширюватися на всі раніше офшорні юрисдикції.

Так, нові правила, запроваджені в ЄС у 2024 році щодо розрахунку податку на прибуток, що підлягає сплаті в країні, де ставка податку є нижчою за 15%, застосовуються до будь-якої великої групи, як національної, так і міжнародної, з материнською або дочірньою компанією, розташованою в країні Євросоюзу, сукупний фінансовий дохід яких перевищує 750 млн. євро на рік [1].

Якщо дочірня компанія не підпадає під дію мінімальної ефективної ставки в іноземній державі, де вона розташована, то держава-член ЄС, де знаходиться материнська компанія, застосовує до неї податок на додатковий капітал. Крім того, ці правила забезпечують ефективне оподаткування в ситуаціях, коли материнська компанія розташована за межами ЄС у країні з низьким рівнем оподаткування, яка не застосовує еквівалентні правила.

Як зазначив Комісар ЄС з питань економіки П. Джентілоні, запровадження цієї ключової реформи може приносити додатково 220

млрд. дол. США щорічно, допомагаючи країнам світу фінансувати важливі інвестиції та високоякісні державні послуги [1].

Трансфертне ціноутворення впевнено входить і до реалій вітчизняного фіскального простору, перебуваючи на порядку денному як Державної податкової служби України, так і платників податків. Легітимна можливість знизити рівень оподаткування є доволі привабливою перспективою для бізнесу, адже дозволяє істотно зменшити податкове навантаження. Разом з тим, не можна не погодитися з С. Левицькою і К. Лівендою, які визначають трансфертне ціноутворення однією з найактуальніших проблем сучасних підприємств, адже питання навмисного (як законного, так і незаконного) зменшення бази оподаткування за схемою використання трансфертних цін породжує низку постійних змін чинного законодавства щодо цієї проблеми, розмиваючи оцінку та вагомість репутації соціально відповідальних відносин [2, с.159].

Враховуючи глобальні податкові трансформації і сучасні тренди світової фіскальної практики, з 1 вересня 2013 року в Україні запроваджено норми трансфертного ціноутворення, а в 2019 році у головному податковому відомстві країни створено Департамент трансфертного ціноутворення та міжнародного оподаткування, який пізніше реструктуровано в Департамент трансфертного ціноутворення. Разом з тим, питання посилення дієвості контролю за виконанням суб'єктами господарювання принципу «витягнутої руки» не втрачає своєї актуальності, адже через алгоритм застосування трансфертних цін з-під оподаткування виводяться мільярди гривень. Так, за інформацією Державної податкової служби України, у 2021 році задекларована платниками податків сума контрольованих операцій становила 3,7 трлн. грн., у 2022 році – 2,2 трлн. грн. В умовах катастрофічного дефіциту бюджетних ресурсів активне застосування бізнесом механізму трансфертного ціноутворення є розкішшю, яку країна, яка використовує власні доходи державного бюджету майже виключно для фінансування оборони, тоді як інші функції держави оплачує за рахунок іноземної допомоги, не може собі дозволити. Тим менше зрозумілим з державницької позиції є законодавчо ухвалені рішення щодо скасування штрафних санкцій за неподання звітів по контрольованим іноземним компаніям до кінця воєнного стану та шести місяців після місяця, в якому воєнний стан буде припинено або скасовано, що фактично виводить з-під податкового контролю діяльність підприємств, які структурували свій бізнес з використанням іноземних компаній та застосуванням механізму трансфертного ціноутворення.

Разом з тим, з 1 січня 2025 року в Україні набрали чинності суттєві зміни у нормативно-правовому регулюванні сфери трансфертного ціноутворення, що становлять елемент комплексного реформування податкового контролю та спрямовані на гармонізацію вітчизняного

законодавства з міжнародними стандартами. Зазначені нововведення охоплюють уточнення критеріїв визнання операцій контрольованими, переліку ознак пов'язаності суб'єктів господарювання, актуалізацію списку юрисдикцій, що підлягають спеціальним податковим умовам, а також введення нових підходів до звітності та застосування фінансових санкцій.

Фіскальне значення зазначених нововведень полягає у посиленні ефективності державного контролю за трансфертними цінами з метою запобігання ухиленню від оподаткування шляхом виведення прибутку до юрисдикцій із пільговим оподаткуванням. Впровадження оновлених критеріїв контрольованості операцій, розширення переліку пов'язаних осіб і уточнення списку ризикових юрисдикцій створюють передумови для більш точного виявлення потенційно маніпулятивних трансакцій, які можуть зменшувати базу оподаткування в Україні. Крім того, нові вимоги до звітності та санкційного механізму підвищують прозорість фінансових потоків між пов'язаними особами, що зміцнить дохідну частину бюджету шляхом додаткової мобілізації податків і створить більш справедливі умови оподаткування для добросовісного бізнесу.

Україна потребує колосальних фінансових ресурсів на забезпечення своєї обороноздатності та соціальної підтримки населення, значна частина якого втратила майно та/або основні джерела доходів, погіршила стан здоров'я і потребує фізичної та психологічної реабілітації. Розбалансування системи публічних фінансів в умовах війни містить критичні загрози для забезпечення макроекономічної рівноваги і позитивної траєкторії суспільного розвитку в період повоєнного відновлення. Отже, в умовах спротиву українського народу російській агресії питання пошуку додаткових джерел наповнення бюджету, зокрема шляхом посилення контролю за трансфертним ціноутворенням, набуває особливої актуальності, зміщуючи пріоритети зі збагачення транснаціонального бізнесу на зміцнення фінансової основи обороноздатності держави.

Список використаних джерел:

1. New Era for Corporate Taxation in the EU Enters into Force Today. *European Commission*. 2024. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_6712.
2. Левицька С.О., Лівенда К.О. Застосування трансфертних цін на засадах дотримання принципів соціальної відповідальності бізнесу. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Серія: Економічні науки*. 2021. Вип. 4(96). С. 157-173.

Цюпа О. П.

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ

Возняк В. Ю.

здобувач ОР магістр
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ ГЕНДЕРНО ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ В БЮДЖЕТНИЙ ПРОЦЕС

Сьогодні все більше країн визнають важливість соціальної функції держави, яка полягає в забезпеченні гідного рівня життя, доступу до якісних послуг та рівних можливостей для всіх громадян і громадянок. Одним з ключових інструментів реалізації цієї функції є бюджет, через який здійснюється централізований розподіл фінансових ресурсів відповідно до суспільних пріоритетів. В умовах євроінтеграції та повномасштабної війни, Україна також зосереджує увагу на соціальних аспектах бюджетної політики, зокрема на забезпеченні рівних прав жінок і чоловіків, що є одним із принципів сталого розвитку.

Однією з інноваційних практик у цій сфері є впровадження гендерно орієнтованого підходу в бюджетному процесі, який передбачає врахування потреб, інтересів та досвіду жінок і чоловіків на всіх його стадіях. Такий підхід дозволяє формувати гендерно чутливі бюджети, спрямовані на підвищення ефективності використання публічних фінансів, зменшення гендерної нерівності в доступі до публічних послуг, а також посилює прозорість та підконтрольність бюджетного процесу. Гендерне бюджетування розглядається не як окрема складова, а як наскрізний принцип, інтегрований у бюджетну політику на державному та місцевому рівнях [1].

Зважаючи на активне впровадження гендерно орієнтованого підходу в Україні, особливої актуальності набуває вивчення міжнародного досвіду з метою запозичення ефективних практик, які вже довели свою результативність у різних країнах. Такий аналіз дозволяє удосконалити національні механізми гендерного бюджетування та забезпечити їх сталість.

Так, у Швеції питання гендерної рівності на рівні держави поставало ще з 1970-х років, а перший урядовий законопроект із фокусом виключно на цю сферу було представлено парламенту в 1988 р.. У Швеції політика гендерної рівності реалізується, зокрема, через впровадження гендерно

орієнтованого бюджетування, тобто всі статті доходів і видатків переглядаються з огляду на національну стратегію гендерної рівності. Кожен міністр зобов'язаний додавати до своїх бюджетних пропозицій, що подаються до Міністерства фінансів, оцінку впливу з гендерної точки зору, а також сприяти досягненню гендерної рівності в межах своєї компетенції [2].

Завдяки своїй політиці гендерної рівності Швеція у 2024 році досягла найвищого результату серед країн Європи за Індексом гендерної рівності, який оцінює рівень рівності між жінками та чоловіками у ключових сферах життя: робота, гроші, знання, час, вплив і здоров'я в кожній країні. Він становив у Швеції на рівні 82 пунктів, коли 100 означає досягнення повної рівності між статями. Середнє значення цього показника у Європейському Союзі становив 71 [3].

Таких результатів ця країна здобула і завдяки створенню у 2018 році Шведського агентства з питань гендерної рівності, яке слідкує за дотриманням політики рівності для чоловіків та жінок у сферах: освіти, охорони здоров'я, ринку праці, запобіганню домашнього насилля, заробітної плати, догляду за дітьми та рівного розподілу посад у державних органах влади. Також у Швеції збір статистичних даних із гендерною дизагрегацією (за статтю) є не просто нормою, а обов'язковим елементом державної статистичної системи. Таким чином Швеція є прикладом країни, яка системно та послідовно впроваджує політику гендерної рівності, використовуючи для цього різноманітні інструменти, включаючи гендерно орієнтоване бюджетування.

Серед країн Європи, які досягли високих результатів у питанні гендерної рівності є Нідерланди, Данія, Бельгія, Франція та ін. (табл. 1).

Таблиця 1

Індекс гендерної рівності у країнах Європи на 2024 рік

Країна	Рівень індексу
Швеція	82
Данія	78,8
Нідерланди	78,8
Іспанія	76,7
Бельгія	76,1
Франція	76,1
Середнє значення у ЄС	71

Джерело: складено на основі [2].

Однією з небагатьох держав, що закріпили принцип гендерної рівності в конституції є Австрія, яка є світовим лідером у впровадженні гендерно орієнтованого бюджетування. Міністерства Австрії зобов'язані визначати ціль щодо гендерної рівності у своїх бюджетах, а також

відповідні заходи та індикатори для оцінки досягнення цілі [4, с. 4]. У 2024 році Австрія продемонструвала стабільно високий рівень досягнень у сфері гендерної рівності — її індекс гендерної рівності сягнув 71,7 бала. Цей результат свідчить про цілеспрямовані зусилля країни у впровадженні політик рівних можливостей і гендерного підходу в управлінні, що наближає її до загальноєвропейських лідерів у цій сфері.

Показовим прикладом ефективного впровадження гендерно орієнтованого бюджетування є досвід Албанії, яка успішно інтегрувала гендерний підхід у свій бюджетний процес. У контексті прагнення до євроінтеграції Албанія обрала курс на утвердження гендерної рівності та приєдналася до Європейської хартії рівності жінок і чоловіків у житті місцевих громад.

У країні сформовано належну нормативно-правову базу для інтеграції гендерного підходу в бюджетний процес. Зокрема, це такі документи, як:

- Стратегія управління державними фінансами (2014-2020 рр.);
- Закон про органічний бюджет (із змінами 2016 р.);
- Закон про фінанси місцевого самоврядування (2017 р.);
- Національна стратегія гендерної рівності та її дії (2011-2015 та 2016-2020 рр.);
- Середньострокова бюджетна програма та ін. [5, с. 2].

Завдяки цій послідовній політиці питання гендерної рівності отримало належне місце в системі державного управління, ставши темою, яку відкрито обговорюють і активно враховують при прийнятті бюджетних рішень в країні. Такий досвід є надзвичайно корисним для України, яка також перебуває на шляху глибшої інтеграції європейських підходів до забезпечення соціальної справедливості та прозорого управління публічними фінансами.

Варто звернути увагу і на досвід Грузії, Азербайджану та Молдови, які, як і Україна, перебувають на початковому етапі інтеграції гендерно орієнтованого підходу в бюджетний процес. У цих країнах вже здійснено перші кроки до системного впровадження гендерного бюджетування через розробку нормативно-правової бази, реалізацію урядових ініціатив, а також активне залучення міжнародної технічної допомоги. Зокрема, в Грузії та Молдові запроваджено пілотні проєкти з аналізу бюджетних програм з гендерної перспективи, проводяться тренінги для представників органів влади, а уряди формалізують зобов'язання з впровадження ГОБ у стратегічних документах. В Азербайджані також посилюється інституційна спроможність, зокрема через співпрацю з міжнародними партнерами щодо покращення збору гендерно дезагрегованих даних, що є необхідною умовою якісного бюджетного аналізу. Така діяльність свідчить про політичну волю та поступову інституціоналізацію гендерного підходу в бюджетному процесі цих країн, що може бути релевантним і для українського досвіду [4, с. 4].

У нинішніх умовах, коли Україна переживає глибокі соціальні та економічні потрясіння через війну, особливої ваги набуває підвищення ефективності використання бюджетних ресурсів і забезпечення соціальної справедливості. Гендерно орієнтований підхід у бюджетному процесі стає не лише інструментом досягнення рівних прав і можливостей, а й засобом зміцнення інституційної стійкості, прозорості управління та адресності фінансування. Його застосування дозволяє враховувати реальні потреби жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства, що особливо актуально в умовах кризи, коли важливо не допустити посилення існуючих нерівностей.

Міжнародний досвід, зокрема країн ЄС та держав Східного партнерства, демонструє, що впровадження гендерного бюджетування — це не разова ініціатива, а поступовий і системний процес, який вимагає політичної волі, належної нормативної бази, розвитку інституцій та використання гендерно дезагрегованих даних. Для України, яка впевнено рухається в напрямку євроінтеграції, важливо не лише зберігати досягнення у впровадженні гендерного підходу в бюджетуванні, а й розширювати його масштаби, роблячи цю практику невіддільною частиною системи публічних фінансів як на державному, так і на місцевому рівнях.

Список використаних джерел:

1. Цюпа, О., Кондур О. та Василюк М. Гендерний підхід у бюджетному процесі. *Актуальні проблеми розвитку регіональної економіки*. 2022. № 2 (18), 288–297. <https://doi.org/10.15330/apred.2.18.288-297>
2. Політика гендерного мейнстримінгу: досвід Швеції. URL: <https://jurfem.com.ua/polityka-hendernoho-meynstryminhu-shvetsiia/>
3. Gender Equality Index. URL: <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2023/SE>
4. Гендерно-орієнтоване бюджетування. Довідкова інформація. URL: https://euneighbourseast.eu/wp-content/uploads/2024/01/grbbrief_eu4genderhelpdesk_v2_ukraine.pdf
5. Кириленко О. П. Досвід гендерного бюджетування в Албанії. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/33540/1/5.PDF>

УДК 336.5

Щур Р.І.

д.е.н, професор, професор кафедри фінансів
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ

Лаврів А.В.

здобувач третього (PhD) рівня вищої освіти,
Національний університет «Чернігівська політехніка»
м. Чернігів

РИЗИКИ БЮДЖЕТНОГО ІНВЕСТИВАННЯ В УМОВАХ ОБМЕЖЕНОСТІ КОШТІВ ДЕРЖАВНОГО І МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Бюджетне інвестування в сучасних умовах є трендом забезпечення повоєнного відновлення економіки на державному і місцевому рівнях. З одного боку, бюджетне інвестування сприяє відновленню і розвитку, з іншого, під впливом ризиків може призвести до погіршення стану бюджетної безпеки як складової фінансової безпеки держави в цілому.

Досліджуючи ризики бюджетного фінансування у складі бюджетних ризиків автори роботи [1] зазначають, що такі ризики виникають під впливом чинників організаційного, законодавчого і фінансового характеру. При цьому наголошується, що головним напрямом мінімізації ризиків бюджетного фінансування є дотримання всіма учасниками бюджетного фінансування вимог діючих нормативно-правових актів, особливо в частині виконання видаткової частини бюджету.

Визначимо місце і склад ризиків бюджетного інвестування в системі бюджетних ризиків (рис. 1).

Потреба в бюджетних інвестиціях в умовах проведення післявоєнних реформ, спрямованих на відновлення економіки держави, буде зростати. Покрити потреби у фінансуванні інвестиційних проєктів за рахунок бюджетних інвестицій або інших внутрішніх джерел в повному обсязі неможливо. Тому при планування бюджетних інвестицій в середньостроковій перспективі треба передбачати можливість залучення іноземних інвестицій по лінії урядів країн, міжнародних фінансових організацій або приватних інвесторів.

Для залучення зарубіжних інвестицій для відновлення пріоритетних для розвитку економіки видів економічної діяльності необхідно створити надійну систему страхування від настання форс-мажорних подій, особливо воєнних та політичних ризиків.

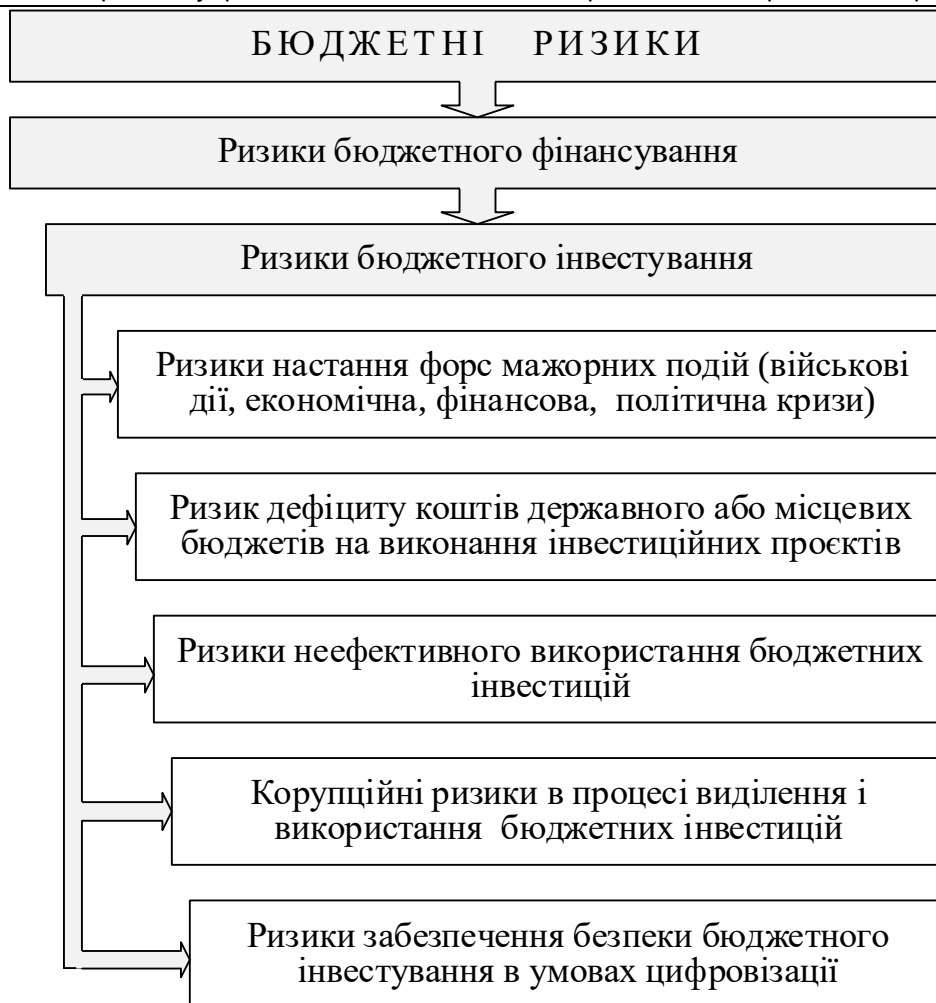

Рис. 1. Види ризиків бюджетного інвестування

Джерело: складено автором на основі [1-3].

Наступним ризиком є дефіцит коштів державного або місцевих бюджетів на виконання інвестиційних проєктів. Зазначений ризик може виникнути при зменшенні планових надходжень до дохідної частини державного та місцевих бюджетів і, як правило, недофінансуванні запланованих статей видатків бюджетів, зокрема, невідповідності між запланованими обсягами видатків на здійснення бюджетних інвестицій та джерелами їх фінансування. Зменшити зазначений ризик можливо завдяки заходам спрямованим на детінізацію економіки, впровадження програм стимулювання розвитку малого і середнього бізнесу, активізації політики боротьби з бюрократією та корупцією.

Саме бюрократія і корупція в більшості випадків призводять до ризику неефективного використання бюджетних інвестицій та зростання обсягів корупційних ризиків.

Б. Малиняк, аналізуючи корупційні ризики в бюджетних видатках, вказує на те, що активізація корупції в управлінні видатками бюджету призводить до зменшення фінансування важливих для суспільства і

розвитку економіки витрат на користь здійснення видатків, що передбачають особисту вигоду суб'єктів владних структур і які з часом трансформуються у фактичні зловживання та правопорушення у бюджетній сфері. Для запобігання та мінімізації зазначених ризиків автор пропонує запровадити комплекс заходів, основними серед яких є «використання інклюзивних підходів до управління видатками, декларування доброчесності ініціаторів видатків та розроблення універсальної методики виявлення корупційних ризиків» [2].

Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) здійснило ідентифікацію корупціогенних факторів для їх усунення в діючому законодавстві з метою забезпечення прозорості процесу відбудови економіки. Корупційними ризиками НАЗК визнано наступні :

- зловживання під час відбору та затвердження переліку об'єктів, які підлягають відновленню, та формування їх переліку;
- ймовірність збільшення вартості відновлення об'єктів;
- встановлення дискримінаційних вимог до учасників публічних закупівель;
- недосконалий механізм відбору доброчесних учасників публічних закупівель;
- зловживання під час визначення видів будівництва об'єктів;
- зловживання під час передачі функцій замовника будівництва та ін.

[4].

В березні 2023 р. була прийнята Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної антикорупційної програми на 2023-2025 роки». Одним серед принципів реалізації зазначеної програми є цифрова трансформація повноважень державних органів та органів місцевого самоврядування, забезпечення прозорості їх діяльності для мінімізації корупційних ризиків [5].

За підсумками 2023 р. розмір матеріальних збитків державі та територіальним громадам за корупційними кримінальними правопорушеннями склав 23132, 508 тис грн, з них було відшкодовано 159175 тис грн, тобто лише 0,7 % [6].

Негативний вплив на процес бюджетного інвестування здійснюють кібератаки на державні і місцеві фінанси. Як зазначають автори роботи [7], системи ідентифікації, збору та аналізу даних про стан державного та місцевих бюджетів, верифікації суб'єктів бюджетного процесу відстають від цифрових технологій, що використовують суб'єкти фінансового і підприємницького секторів, що в умовах війни викликає появу нових кіберзагроз і потребує постійного вдосконалення систем кіберзахисту в сфері управління державними фінансами.

Бюджетні інвестиції на сьогоднішній день виступають основними бюджетними інструментами підтримки інвестиційно-інноваційного розвитку повоєнної відбудови економіки [8, 9]. Зменшення ризиків

бюджетного інвестування потребує розробки дієвих і таких, що відповідають сучасним реаліям соціально-економічного стану держави напрямів бюджетної і тісно пов'язаної з нею інвестиційної та податкової політик, розроблення дієвих компенсаційних заходів зменшення зазначених ризиків, а також запровадження прозорого механізму контролю за виділенням і ефективним використанням бюджетних інвестицій.

Список використаних джерел:

1. Сафонова Л., Степанюк Н. Ризики бюджетного фінансування в Україні: чинники та шляхи мінімізації. *Світ фінансів*. 2017. № 1. С. 82–90.
2. Малиняк Б. Корупційні ризики у бюджетних видатках: комплексні підходи до запобігання та мінімізації. *Світ фінансів*. 2023. Вип. 4(77). С. 8–21.
3. Парубець О. М., Лаврів А. В. Роль бюджетних інвестицій у відновленні економіки України. *Юність науки – 2023: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства : збірник тез доповідей XIII Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених* (м. Чернігів, 26-27 квітня 2023 р.). Чернігів : НУ «Чернігівська політехніка», 2023. С. 71–73.
4. Національне агентство з питань запобігання корупції. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/>
5. Про затвердження Державної антикорупційної програми на 2023–2025 роки. Постанова Кабінету міністрів України від 4 березня 2023 р. № 220. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/220-2023-%D0%BF#Text>
6. Інформаційна система моніторингу реалізації державної антикорупційної політики. Національне агентство з питань запобігання корупції. URL: <https://dap.nazk.gov.ua/>
7. Петруха Н. М., Петруха С. В., Жмаєв А. Ю., Синкевич М. Е. Кібербезпека економіки та державних фінансів: історіографія та повоєнна траєкторія розвитку. *Бізнес-інформ*. 2024. №6. С. 64–79.
8. Сакун О.С., Щур Р.І., Мацьків В.В., Білий М.М. Формування інвестиційного ресурсу структурної модернізації національної економіки як фактору відновлення в післявоєнний період. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону : науковий журнал*. Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2023. Вип. 19. Т. 1. С.270-277.
9. Щур, Р., Плєць, І., Лаврів, А. Перспективи бюджетного інвестування в Україні в умовах стану війни. *Економіка та суспільство*. Вип. 66. 2024. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-66-87>.

УДК 339.5

Волкова О.В.

к.е.н., доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування,
Херсонського національного технічного університету
м. Херсон

Мезетков М.О.

здобувач ОР бакалавр
Херсонського національного технічного університету
м. Херсон

НЕОБХІДНІСТЬ РЕФОРМУВАННЯ МИТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ В ПЕРІОД ВІЙНИ

Умови війни завжди ставлять перед країною низку викликів і проблем, і митна система не є винятком. Війна суттєво впливає на економіку, торгівлю та митний контроль. Тому необхідність реформування митної системи в період війни є невід'ємною частиною процесу єврогармонізації митного законодавства. Війна призводить до значних змін у торговельних потоках, економічному стані країни та міжнародних відносинах. Це створює великі виклики для митної системи, яка повинна адаптуватися до нових умов. Одним з основних викликів є збільшення обсягу перевезень товарів через кордон, яке може призвести до перевантаження митних постів та затримок у митному контролі. Крім того, війна призводить до зміни структури торговельних потоків, зокрема збільшення обсягу імпорту товарів, пов'язаних з військовими потребами.

Інший виклик полягає у забезпеченні безпеки та захисту державного кордону. У період війни зростає ризик незаконного переміщення товарів, контрабанди та незаконної торгівлі. Митні органи повинні бути готові до боротьби з цими загрозами та забезпеченням ефективного митного контролю.

В даному випадку країна керується наказом Міністерства фінансів України від 31.07.2015 р. №684 «Про затвердження Порядку здійснення аналізу та оцінки ризиків, розроблення і реалізації заходів з управління ризиками для визначення форм та обсягів митного контролю», до яких було внесено зміни від 23.03.2021 р. З початку війни в Україні були внесені зміни до цього наказу тільки 24.06.2024 р. з подальшим викладенням в новій редакції [1].

Реформування митної системи в період війни є необхідним для забезпечення ефективного функціонування митного контролю та забезпечення безпеки держави. Реформи повинні спрямовуватися на вдосконалення процедур митного контролю, спрощення митних процедур та підвищення ефективності роботи митних органів.

Одним з пріоритетів реформування митної системи є впровадження сучасних інформаційних технологій. Це дозволить автоматизувати процеси митного контролю, зменшити людський фактор та підвищити швидкість та точність обробки митної інформації. Впровадження електронного мита та автоматизація процесів сприятимуть зменшенню черг та затримок на митницях, а також забезпечать більшу прозорість та ефективність митного контролю.

Реформування митної системи в період війни повинно ґрунтуватися на певних принципах та пріоритетах. Перш за все, необхідно забезпечити безпеку держави та захист її економічних інтересів. Це означає зміцнення митного контролю, боротьбу з контрабандою та незаконною торгівлею.

Другим принципом є спрощення митних процедур та зменшення бюрократичних перешкод. Це дозволить забезпечити швидкий та ефективний пропуск товарів через митний кордон, зменшити черги та затримки на митницях.

Третім принципом є прозорість та відкритість митної системи. Це означає забезпечення доступу до інформації про митні процедури та правила, а також створення умов для ефективного спілкування митних органів з митними платниками та іншими зацікавленими сторонами.

Четвертим принципом є рівність та справедливість для всіх учасників митного процесу. Це означає, що всі митні правила та процедури повинні застосовуватися однаково до всіх митних платників без будь-якої дискримінації. Крім того, необхідно забезпечити ефективний механізм розгляду скарг та апеляцій, щоб уникнути будь-яких недоліків у роботі митних органів.

П'ятим принципом та одним з ключових принципів реформування митного законодавства є гармонізація з європейськими стандартами. Україна, як країна, що прагне до європейської інтеграції, повинна враховувати та впроваджувати норми та стандарти Європейського Союзу в своє митне законодавство. Це допоможе забезпечити відповідність українського митного законодавства європейським нормам та полегшить торгівлю з країнами ЄС.

В жовтні 2024 р. відбулась зустріч керівництва Держмитслужби і керівництва Програми ЄС з підтримки управління державними фінансами в Україні (EU4PFM), на якій обговорили плани реформування української митниці в контексті підготовки України до вступу до ЄС та можливості підтримки з боку Євросоюзу. За словами керівництва EU4PFM до кінця 2024 року фокус підтримки буде збережено на практичних кроках, необхідних для вступу України до ЄС. Зокрема, на приведенні українського законодавства до норм ЄС, передовсім для розробки нового Митного кодексу України. Також пріоритетом є зміцнення інституційної спроможності Держмитслужби, а саме – боротьба з корупцією та компетентність персоналу, а також виділення значної частини коштів у

пакеті розширення для розробки ІТ-рішень у митній сфері [2].

Реформування митного законодавства в період війни може бути поділено на кілька етапів. Перший етап – це аналіз та оцінка поточного стану митної системи, виявлення проблем та недоліків, а також потенційної можливості для впровадження європейських стандартів та норм. На цьому етапі проводиться детальний аналіз законодавства, процедур та роботи митних органів.

Другий етап – це розробка стратегії, яка визначає основні напрямки та пріоритети реформ. Залучаються експерти з митної сфери, представники бізнесу та громадськості для обговорення та визначення стратегічних завдань. Важливим елементом цього етапу є врахування особливостей воєнного стану та потреб безпеки країни.

Третій етап – це розробка та прийняття нових законів та нормативних актів, які враховують особливості війни та вимоги європейських стандартів. Законопроекти підлягають громадському обговоренню та експертній оцінці, після чого вони надсилаються на розгляд та прийняття відповідними органами влади. Нові закони повинні спрощувати митні процедури, забезпечувати ефективний митний контроль та забезпечувати безпеку держави.

Четвертий етап – це впровадження нових норм та процедур. Після прийняття нових законодавчих актів необхідно забезпечити їх ефективне виконання та дотримання. Для цього проводяться навчання та підготовка митних службовців, оновлюються інформаційні системи та технології, необхідні для роботи за новими нормами. Також проводяться інформаційні компанії для митних платників та громадськості з метою ознайомлення зі змінами та новими процедурами.

Останній етап реформування митного законодавства – це моніторинг та оцінка результатів реформ. Після впровадження нових норм та процедур необхідно провести оцінку їх ефективності та впливу на митну систему. Здійснюється аналіз показників роботи митних органів, звітності митних платників та інших стейкхолдерів. На основі отриманих даних робиться висновок про результати реформ та необхідність подальших заходів для поліпшення митної системи.

Перспективи розвитку митного законодавства в Україні є обіцяючими. Завдяки проведеним реформам, які вже відбулися, та впровадженню європейських стандартів, митна система стала більш прозорою, ефективною та такою, що відповідає міжнародним вимогам. Проте, є деякі виклики та завдання, які потребують уваги та подальшого вдосконалення.

Одним з головних завдань є забезпечення стабільності та незалежності митних органів. Це важливо для забезпечення ефективного митного контролю, боротьби з контрабандою та іншими порушеннями митного законодавства. Для цього необхідно забезпечити високий рівень

професійності та компетентності митних службовців, а також забезпечити їх незалежність від зовнішніх впливів.

Ще одним важливим аспектом є подальше вдосконалення митних процедур та спрощення митного контролю. Це дозволить зменшити адміністративні бар'єри для бізнесу та залучити більше іноземних інвестицій. Важливо також забезпечити ефективну співпрацю митних органів з іншими державними органами та міжнародними партнерами з метою боротьби зі злочинністю та контрабандою.

Громадською організацією «Інститут економічних досліджень та політичних консультацій» в рамках проєкту «Інтеграція України у внутрішній ринок ЄС: неупереджена оцінка та діалог зі стейкхолдерами» за підтримки Європейського Союзу та Міжнародного фонду «Відродження» було проведена публічна дискусія «Митні процедури в Україні під час війни: оцінки та очікування бізнесу в 2024 році», на якій було презентовано Моніторинг роботи митниці очима бізнесу – 2024. Очікування бізнесу від реформи митниці зображено на рис.1.

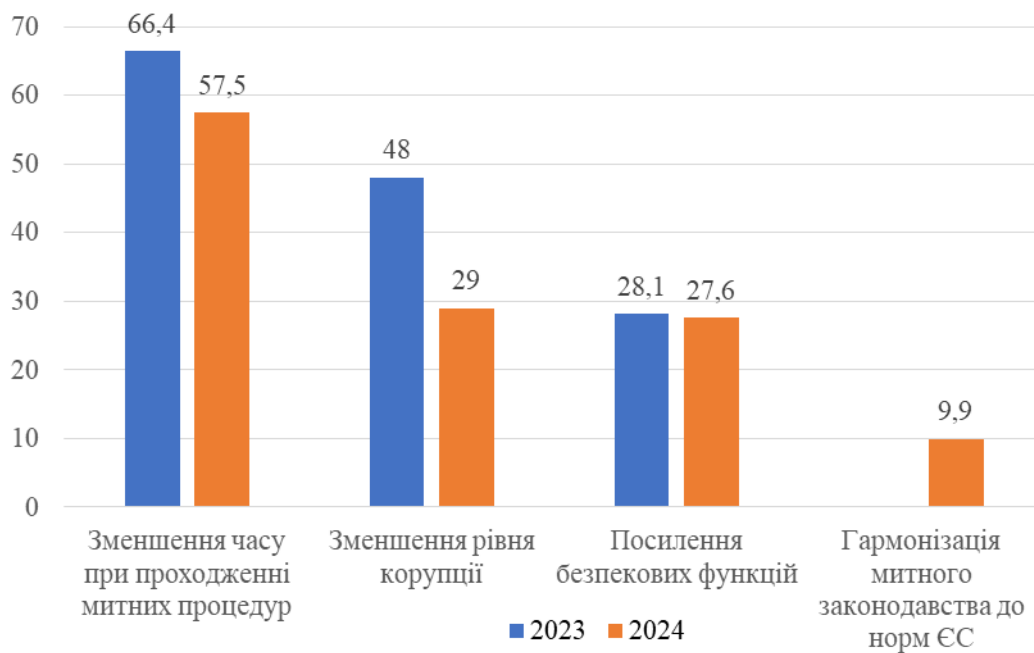

Рис. 1. Очікування бізнесу від реформи митниці, % опитуваних [3].

Окрім цього, важливо продовжувати розвивати міжнародне співробітництво у сфері митного законодавства. Україна повинна активно співпрацювати з міжнародними організаціями та партнерами з метою обміну досвідом та впровадження найкращих практик у митну систему. Це сприятиме подальшій гармонізації митного законодавства з європейськими стандартами та нормами.

Загалом, певне реформування митного законодавства в період війни мало позитивні результати та відкрило нові перспективи для розвитку митної системи України. Продовження реформ та впровадження

європейських стандартів дозволять забезпечити ефективний митний контроль, сприятимуть розвитку зовнішньоекономічних зв'язків та залученню іноземних інвестицій.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Порядку здійснення аналізу та оцінки ризиків, розроблення і реалізації заходів з управління ризиками для визначення форм та обсягів митного контролю : Наказ Міністерства фінансів України від 31.07.2015 р. № 684. Дата оновлення 13.07.2024 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1021-15#Text>.

2. Єврокомісія продовжить підтримку реформ української митниці в контексті підготовки України до вступу в ЄС. Офіційний сайт Державної митної служби України. URL: <https://customs.gov.ua/en/news/novini-20/post/ievrokomisiia-prodovzhit-pidtrimku-reform-ukrayinskoyi-mitnitsi-v-konteksti-pidgotovki-ukrayini-do-vstupu-v-ies-1777>.

3. Офіційний сайт Інституту економічних досліджень та політичних консультацій. «Моніторинг роботи митниці очима бізнесу - 2024» URL: <http://www.ier.com.ua/ua/institute/news?pid=7682>.

УДК 336.226.1:332.1

Сідельникова Л. П.

д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів, обліку та оподаткування
Херсонського національного технічного університету
м. Хмельницький

Петух А. О.

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Херсонського національного технічного університету
м. Хмельницький

ФІСКАЛЬНА РОЛЬ МАЙНОВОГО ОПОДАТКУВАННЯ У ФІНАНСУВАННІ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Найбільш дієвим інструментом управління регіональним розвитком є раціонально сформована бюджетно-податкова політика, яка визначає стратегію накопичення та розподілу фінансових ресурсів. У цьому аспекті чинна система майнового оподаткування сприяє розвитку регіональної економіки і створенню умов для життєдіяльності й підвищення рівня добробуту населення на місцях. Податок на майно є місцевим податком, який формує вагомую частину доходів місцевих бюджетів і безпосередньо впливає на соціально-економічний розвиток громади, яка, своєю чергою, визначає ставки складових цього податку в межах граничних норм;

встановлює розмір оподатковуваної площі з податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки; регулює звільнення від оподаткування і розподіл фінансових ресурсів на соціальний захист та інші функції, що здійснюються органами місцевого самоврядування.

В таблиці 1 подано структуру системи місцевого оподаткування.

Таблиця 1

Структура системи місцевого оподаткування в Україні, %

Показники	Роки									
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Податок на майно	59,12	59,11	55,25	51,24	51,64	49,46	48,10	43,64	43,83	41,93
Єдиний податок	40,52	40,61	44,47	48,44	47,94	50,25	51,48	56,02	55,80	57,70
Збір за місце для паркування транспортних засобів	0,22	0,16	0,15	0,16	0,16	0,12	0,14	0,12	0,15	0,15
Туристичний збір	0,14	0,13	0,13	0,15	0,27	0,17	0,27	0,22	0,22	0,23
Разом	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Джерело: складено авторами за даними джерел [1].

Як бачимо з таблиці 1, домінантна частка доходів місцевих бюджетів України, що формується за рахунок системи місцевого оподаткування, забезпечується місцевими податками, сумарна питома вага яких складає понад 99,0%. Натомість місцеві збори мають мізерну частку і не мають суттєвих фіскальних впливів на акумуляцію локальних бюджетних ресурсів.

Разом з тим, частка надходжень від податку на майно поступово зменшується (з 59,12% у 2015 році до 41,93% у 2024 році).

В таблиці 2 розглянемо структуру податку на майно.

Як бачимо з таблиці 2, домінантною складовою майнового оподаткування в Україні є плата за землю, разом з тим, її частка у складі податку на майно, мобілізованого до місцевих бюджетів, поступово скорочується – з 84,07% у 2020 році до 78,31% у 2024 році.

Натомість поступово зростає питома вага податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, якому належить п'ята частина обсягу мобілізованих надходжень від майнового оподаткування – з 15,38% у 2020 році до 21,25% у 2024 році.

Таблиця 2

**Структура податку на майно в місцевих бюджетах України
у 2020-2024 рр**

Показники	2020 рік		2021 рік		2022 рік		2023 рік		2024 рік	
	сума, млн. грн.	пит. вага, %	сума, млн. грн.	пит. вага, %	сума, млн. грн.	пит. вага, %	сума, млн. грн.	пит. вага, %	сума, млн. грн.	пит. вага, %
Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки	5758,9	15,38	7820,8	18,09	7119,1	19,35	9140,0	20,85	10676,8	21,25
Транспортний податок	202,8	0,54	158,3	0,37	103,4	0,28	160,5	0,37	219,7	0,44
Плата за землю	31471,7	84,07	35263,6	81,55	29568,3	80,37	34528,9	78,78	39341,4	78,31
Разом податок на майно	37433,4	100,0	43242,7	100,0	36790,8	100,0	43829,4	100,0	50237,9	100,0

Джерело: складено авторами за даними джерел [1].

Питома вага транспортного податку у системі місцевого оподаткування є мізерною, що свідчить про нереалізований фіскальний потенціал оподаткування рухомого майна в Україні.

Розглянемо структуру кожної складової податку на майно і зробимо висновки щодо тенденцій, які склалися в умовах воєнного стану.

Ключову роль у формуванні надходжень податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, відіграє податок на нерухоме майно, сплачений юридичними особами за нежитлову нерухомість. На другому місці, але зі значно меншими обсягами мобілізованих сум податку знаходиться податок на нерухоме майно, сплачений фізичними особами за нежитлову нерухомість.

Оподаткування житлової нерухомості забезпечує значно менші обсяги надходжень до місцевих бюджетів. Разом з тим, слід відзначити інтенсивний стрибок податку, сплаченого фізичними особами за житлову нерухомість у 2024 році (на 723,1 млн. грн., або 67,71%), що може свідчити про процеси збалансування ринку житлової нерухомості, зокрема через коригування цінових тенденцій, стимулювання інвестицій у сектор житла і активізацію попиту.

Зазначимо, що на період дії воєнного стану до 31 грудня року, в якому він буде скасований або припинений, Податковим кодексом України передбачено звільнення від оподаткування об'єктів житлової та/або

нежитлової нерухомості, що розташовані на територіях активних бойових дій або на тимчасово окупованих територіях, а також знищених та суттєво пошкоджених внаслідок збройної агресії РФ проти України [2]. На об'єкти житлової/нежитлової нерухомості, які зазнали незначних пошкоджень, можуть бути встановлені пільгові ставки або звільнення від сплати податку за рішенням місцевих органів влади [2].

Наступною складовою вітчизняної системи майнового оподаткування, яка однак не має помітного фіскального значення, є транспортний податок, який сплачується юридичними та фізичними особами до місцевих бюджетів за легкові автомобілі, які належать їм на правах власності та відповідають двом критеріям: з року випуску не минуло більше 5 років та середньоринкова вартість становить понад 375 розмірів мінімальної заробітної плати [2].

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про автомобільний транспорт» від 05.04.2001 року № 2344-III, до легкових відносяться автомобілі, які за своєю конструкцією й обладнанням призначені для перевезення пасажирів із кількістю місць для сидіння не більш ніж 9 із місцем водія включно [3]. За вантажні, вантажопасажирські, спеціалізовані автомобілі, автобуси й інші транспортні засоби сплачувати транспортний податок не потрібно.

Зазначимо, що у 2023 році частка транспортного податку, сплаченого фізичними особами, зросла до 53,83% через істотне збільшення номінального обсягу надходжень від фізичних осіб порівняно з попереднім роком (на 59,3 млн. грн., або 218,82%). Причиною цього стало масове ввезення в Україну значної кількості елітних автомобілів у період дії пільгового режиму (квітень–червень 2022 року). Ці пільги були запроваджені для громадян, які здійснювали імпорт транспортних засобів з метою забезпечення потреб ЗСУ та інших військових формувань. Разом з тим, цією пільгою скористалися не лише волонтери для підвищення обороноздатності держави, а й пересічні громадяни (з метою особистого використання) та посередники (з мотивів комерційного зиску.). Так, у квітні 2022 року в Україну було ввезено 33,5 тис. автомобілів; у травні – 98 тис.; у червні – 105,3 тис. Загалом, за три місяці дії пільгового режиму фізичні особи завезли в країну понад 200 тис. транспортних засобів. З 1 липня 2022 року Верховна Рада скасувала «нульове розмитнення», у тому числі і через велику кількість ввезених в Україну елітних автомобілів, які у 2023 році стали об'єктом оподаткування транспортним податком.

Ключову роль у формуванні надходжень плати за землю відіграє орендна плата з юридичних осіб, причому її частка щорічно зростає – з 52,01% у 2020 році до 59,29% у 2024 році. Третину надходжень плати за землю до місцевих бюджетів України забезпечує земельний податок з юридичних осіб, разом з тим, його питома вага скорочується – з 34,41% у 2020 році до 27,17% у 2024 році. Сумарна частка земельних платежів з фізичних осіб не перевищує 15%.

Зазначимо, що Податковим кодексом України визначено, що на період з 1 березня 2022 року по 31 грудня року, наступного за роком, у якому припинено або скасовано воєнний стан, не нараховується і не сплачується плата за землю за:

- земельні ділянки, що розташовані на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії,
- земельні ділянки, що розташовані на територіях, тимчасово окупованих збройними формуваннями РФ;
- земельні ділянки, визначені обласними військовими адміністраціями як засмічені вибухонебезпечними предметами та/або на яких наявні фортифікаційні споруди [2]. Наголосимо, що лише на деокупованих територіях Херсонської та Миколаївської областей розмінуванню підлягає майже 7 тис. км кв. та 1,5 тис. км кв. відповідно. Загалом процес розмінування усіх територій України може тривати понад 5 років [4, с. 216].

У контексті децентралізації повна відповідальність за всі аспекти життя на власній території покладена на органи місцевого самоврядування. Забезпечення економічної безпеки територіальних громад вимагає стабільності та достатності власних доходів місцевих бюджетів. Отже, ефективне функціонування майнового оподаткування є ключовим інструментом для забезпечення фінансової стійкості й розвитку територій. Оптимізація майнового оподаткування повинна базуватися на якісних підходах, що враховують ефективність використання коштів, мобілізованих через податкові надходження, органами місцевої влади. Оптимальним рівнем оподаткування вважається такий, за якого забезпечується збалансований обмін між сплаченою сумою податку на майно та отриманим обсягом суспільних благ. При формуванні стратегій оптимізації доцільно чітко визначити цільові функції та відповідні обмеження, реалізація яких у довгостроковій перспективі сприятиме зростанню податкових надходжень і зниженню соціально-економічної диференціації населення.

Список використаних джерел:

1. Звітність про виконання Зведеного бюджету України. *Open Budget*. URL: <https://openbudget.gov.ua> (дата звернення: 12.05.2025).
2. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. Дата оновлення: 01.04.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 12.05.2025).
3. Про автомобільний транспорт : Закон України від 05.04.2001 р. № 2344-III. Дата оновлення: 19.04.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2344-14#Text> (дата звернення: 12.05.2025).
4. Дуб А.Р., Мединська Т.В. Податкова політика в умовах війни та її

вплив на формування доходів місцевих бюджетів. *Проблеми економіки*. 2022. № 4. С. 214-221.

УДК 336.145

Цюпа О.П.

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ

Плитус К.І.

здобувач ОР бакалавр
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ

ТРАНСФОРМАЦІЯ СТРУКТУРИ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Умови повномасштабної війни стали серйозним викликом для фінансової системи України, зокрема для формування та виконання державного бюджету. В умовах збройної агресії він перетворився на ключовий інструмент мобілізації ресурсів для забезпечення оборони, підтримки Збройних Сил, реагування на гуманітарні потреби та стабілізації економіки.

Державний бюджет відіграє провідну роль у бюджетній системі, оскільки саме через нього здійснюється централізоване акумулювання та розподіл фінансових ресурсів на реалізацію стратегічних пріоритетів. Частина ВВП, що надходить до бюджету, спрямовується на фінансування оборони, соціального захисту, економічного відновлення, освіти, охорони здоров'я та інших ключових сфер.

Фінансування ключових напрямів державної політики забезпечується завдяки надходженням до бюджету, основу яких традиційно становлять податки та збори. Податки є обов'язковими та безумовними платежами, що стягуються з фізичних і юридичних осіб відповідно до вимог Податкового кодексу України. Натомість збори мають цільовий характер і передбачають отримання платником певної вигоди або послуги від органів державної влади чи місцевого самоврядування [1].

Відповідно до чинної бюджетної класифікації, затвердженої наказом Міністерства фінансів України №11 від 14 лютого 2011 року, усі доходи бюджету поділяються на чотири основні групи: податкові надходження, неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом та офіційні трансферти.

Податкові надходження становлять основну частину доходів державного бюджету та охоплюють обов'язкові платежі з юридичних і фізичних осіб, що справляються відповідно до податкового законодавства. До їх складу входять податки на доходи, прибуток, додану вартість, акцизний податок, мито, рентні платежі тощо, які забезпечують стабільне функціонування бюджетної системи навіть в умовах воєнного стану. У 2022, 2023, 2024 роках частка податкових надходжень змінювалась та становила відповідно 53 %, 45 %, 53 % усіх доходів Державного бюджету України, хоча в довоєнний період частка податкових надходжень становила близько 85 %.

Зважаючи на актуальність теми трансформації структури доходів державного бюджету України в умовах воєнного часу, доцільним є аналіз динаміки податкових надходжень упродовж 2022–2024 років (табл.1).

Таблиця 1

**Структура податкових надходжень Державного бюджету
України за 2022-2024 рр. (млн грн)**

Стаття доходів	2022 рік		2023 рік		2024 рік	
	Сума	%	Сума	%	Сума	%
Податки на доходи, прибуток та збільшення ринкової вартості	265477,1	27,9	350781,9	29,1	597232,3	36,2
Рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів	85365,0	8,9	60327,7	5	52430,5	3,1
Внутрішні податки на товари та послуги	569353,8	59,9	748143,9	62,1	944861,8	57,3
Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції	26246,0	2,7	40559,4	3,3	48279,3	2,9
Інші податки та збори	3322,4	0,34	3731,1	0,31	4328,2	0,26
Усього:	949764,4	100	1203544,1	100	1647189,6	100

Джерело: складено автором на основі [2].

Так, на основі даних таблиці 1 можна визначити кілька ключових тенденцій у структурі податкових надходжень державного бюджету України у 2022–2024 роках. Загальний обсяг податкових надходжень зріс на 73,4 % — з 949,8 млрд грн у 2022 році до 1 647,2 млрд грн у 2024 році. Така динаміка зумовлена поживленням економічної активності, розширенням виробництва, змінами в податковому навантаженні, а також підвищенням мінімальної заробітної плати з 6 500 до 8 000 грн. Водночас істотну роль відіграло зростання доходів військовослужбовців: якщо в першому півріччі 2021 року на грошове забезпечення було витрачено 59 млрд грн, то в

першому півріччі 2023 року — вже 443 млрд грн, а у 2024 році — 862,6 млрд грн. Це зумовило зростання частки податку на доходи фізичних осіб у загальній структурі податкових надходжень з 15,6 % у 2022 році до 19,7 % у 2024 році. Також у 2024 році на 125 % зросли надходження від податків на доходи, прибуток і збільшення ринкової вартості, що свідчить про підвищення економічної активності та податкової дисципліни, а також про прояв податкового патріотизму. Водночас доходи від рентної плати зменшилися на 38,6 %, що пов'язано з тимчасовою окупацією частини територій і занепадом добувної промисловості. Найбільшу частку у структурі надходжень продовжують становити внутрішні податки на товари та послуги, які зросли майже на 66 % порівняно з 2022 роком. Зростання обумовлене змінами у податковій політиці, споживчій поведінці та покращенням адміністрування податків. Значний приріст — на 84 % — зафіксовано і за податками на міжнародну торгівлю та зовнішні операції, що стало наслідком пожвавлення імпорту та експорту, насамперед у сфері ІТ, яка залишається найбільш прибутковою експортною галуззю.

Неподаткові надходження відіграють важливу роль у формуванні доходної частини державного бюджету України, слугуючи джерелом додаткових фінансових ресурсів без необхідності запровадження нових податків або підвищення податкового навантаження. До цієї групи належать доходи від власності та підприємницької діяльності, адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної діяльності, штрафи, власні надходження бюджетних установ тощо (див. табл.2.).

Таблиця 2

Структура неподаткових надходжень Державного бюджету України за 2022-2024 рр. (млн грн)

Стаття доходів	2022 рік		2023 рік		2024 рік	
	Сума	%	Сума	%	Сума	%
Доходи від власності та підприємницької діяльності	87172,4	25,1	123912,4	12,4	125956,9	12,9
Адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної діяльності	8166,1	2,3	14257,6	1,4	17020,9	1,7
Інші неподаткові надходження	16147,0	4,6	41025,8	4,1	52796,8	5,4
Власні надходження бюджетних установ	234842,3	67,8	812405,9	81,9	778623,8	79,9
Усього:	346327,7	100	991601,7	100	974398,5	100

Джерело: складено автором на основі [2]

Упродовж 2022–2024 років частка неподаткових надходжень у структурі доходів суттєво зросла: з 13,5 % у 2021 році до 19 % у 2022-му, 37 % у 2023-му та 31 % у 2024 році. Така динаміка свідчить про активні зусилля держави з мобілізації внутрішніх резервів і диверсифікації джерел наповнення бюджету в умовах воєнного часу.

Аналіз таблиці 2 свідчить про суттєві зміни в динаміці неподаткових надходжень державного бюджету України у 2022–2024 роках. Найбільше зростання зафіксовано у 2023 році — на 186 % порівняно з попереднім роком, що пов'язано з активним залученням ресурсів через адміністративні збори, санкції та штрафи. У 2024 році обсяг неподаткових надходжень дещо скоротився — приблизно на 2 %.

Водночас зросли доходи від власності та підприємницької діяльності (на 45 %), що могло бути зумовлено загальним підвищенням цін, збільшенням інвестиційної активності та релокацією підприємств у безпечніші регіони. Значну роль також відіграли власні надходження бюджетних установ, які формують спеціальний фонд: ці кошти надходили не лише від платних послуг чи оренди, а й у вигляді благодійної допомоги від громадських організацій, міжнародних донорів та партнерських проєктів.

Доходи від операцій з капіталом та офіційні трансферти займають незначну частку в загальній структурі доходів державного бюджету. Водночас у зв'язку з різким зростанням видатків на оборону у 2022 році та дефіцитом фінансування інших напрямів, Україна почала активно залучати зовнішню фінансову допомогу. За даними Міністерства фінансів, станом на грудень 2024 року обсяг отриманої міжнародної підтримки становив 118,6 млрд доларів США. Структуру фінансової допомоги, що надійшла до державного бюджету України від іноземних держав та міжнародних фінансових організацій, представлено на рис. 1.

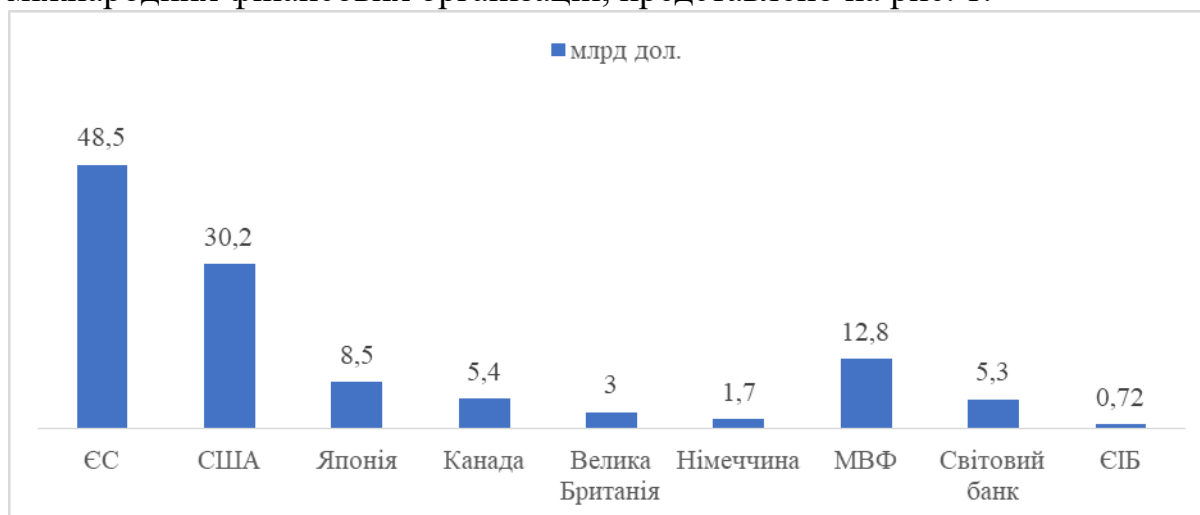

Рис. 1. Структура надходжень зовнішньої фінансової допомоги.

Джерело: складено автором на основі [3]

До найбільших програм міжнародної підтримки України належать

Механізм розширеного фінансування МВФ (17,5 млрд дол. на 4 роки), програма ЄС Ukraine Facility (50 млрд дол. на 3 роки) та ініціатива G7 ERA загальним обсягом 50 млрд доларів. Завдяки цим інструментам Україна отримує можливість забезпечувати макрофінансову стабільність, своєчасно фінансувати захищені видатки державного бюджету, підтримувати соціальні програми та продовжувати реалізацію ключових реформ навіть в умовах війни.

Таким чином, у період повномасштабної війни структура доходів державного бюджету України зазнала суттєвих змін. Податкові надходження залишаються основним джерелом формування бюджету, однак їх склад трансформувався під впливом змін у соціально-економічному середовищі, зокрема зростання витрат на сектор оборони та активізації зовнішньоекономічної діяльності. Водночас зросло значення неподаткових надходжень і офіційної міжнародної допомоги, що дозволило державі підтримувати функціонування критичних галузей, забезпечувати соціальні зобов'язання та фінансову стабільність в умовах війни.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України : Кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI : станом на 1 квіт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 06.05.2025).
2. Доходи держбюджету України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/income/> (дата звернення: 06.05.2025).
3. Фінансування державного бюджету України з початку повномасштабної війни. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/ukraines_state_budget_financing_since_the_beginning_of_the_full-scale_war-3435

УДК 336.763.33:352(477)

Щур Р.І.

д.е.н, професор, професор кафедри фінансів Прикарпатського
національного університету імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ

Припхан І.І.

к.ю.н. доцент, професор кафедри права та публічного управління
ЗВО «Університет Короля Данила»
м. Івано-Франківськ

Урбанович М.М.

здобувач третього (PhD) рівня вищої освіти,
Національний університет Чернігівська політехніка
м. Чернігів

МУНІЦИПАЛЬНІ ОБЛІГАЦІЇ ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ ФІНАНСОВИЙ ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Територіальні громади в умовах повномасштабного вторгнення прийняли на себе величезний удар, зазнавши значних руйнувань об'єктів комунальної форми власності та житлового фонду. Досліджуючи зарубіжний досвід розвитку ринку місцевих запозичень і випуску муніципальних облігацій, можна зробити висновок, що зазначені облігації виступають дієвим фінансовим інструментом розвитку територіальних громад (ТГ). У вітчизняній практиці облігації місцевої позики почали використовуватися для фінансування розбудови і модернізації інфраструктурних об'єктів, будівництва житла та вирішення інших місцевих проблем, починаючи з 1995 р. Однак, зазначені облігації не стали поширеним фінансовим інструментом, спрямованим на розвиток громад по багатьом причинам, основними серед яких є дотаційність місцевих бюджетів, неможливість виплати відсотків за ними, недовіра населення та бізнес-структур до зазначених цінних паперів, необхідність отримання кредитного рейтингу тощо [1]. Підтвердженням вищезазначеного є статистичні дані про випуск облігацій місцевої позики. Так, у довоєнному 2021 р. було здійснено випуск муніципальних облігацій тільки містом Києвом. У попередньому 2020 р. вказані облігації випускали Харківська, Львівська та Київська міські адміністрації [2].

Кардинальним чином ситуація на ринку місцевих запозичень змінилася з прийняттям Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» [3], згідно до якого ТГ отримали дозвіл на випуск муніципальних облігацій. Згідно до Закону України «Про внесення змін до деяких

законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів» [4] ТГ отримали право використовувати такі інструменти позик, як зелені та інфраструктурні облігації. Для того щоб ці законодавчі зміни запрацювали на практиці, необхідно внести відповідні зміни в першу чергу до Бюджетного Кодексу України.

Нормативно-законодавча база регулювання, органи управління та види облігацій місцевої позики наведені на рис. 1

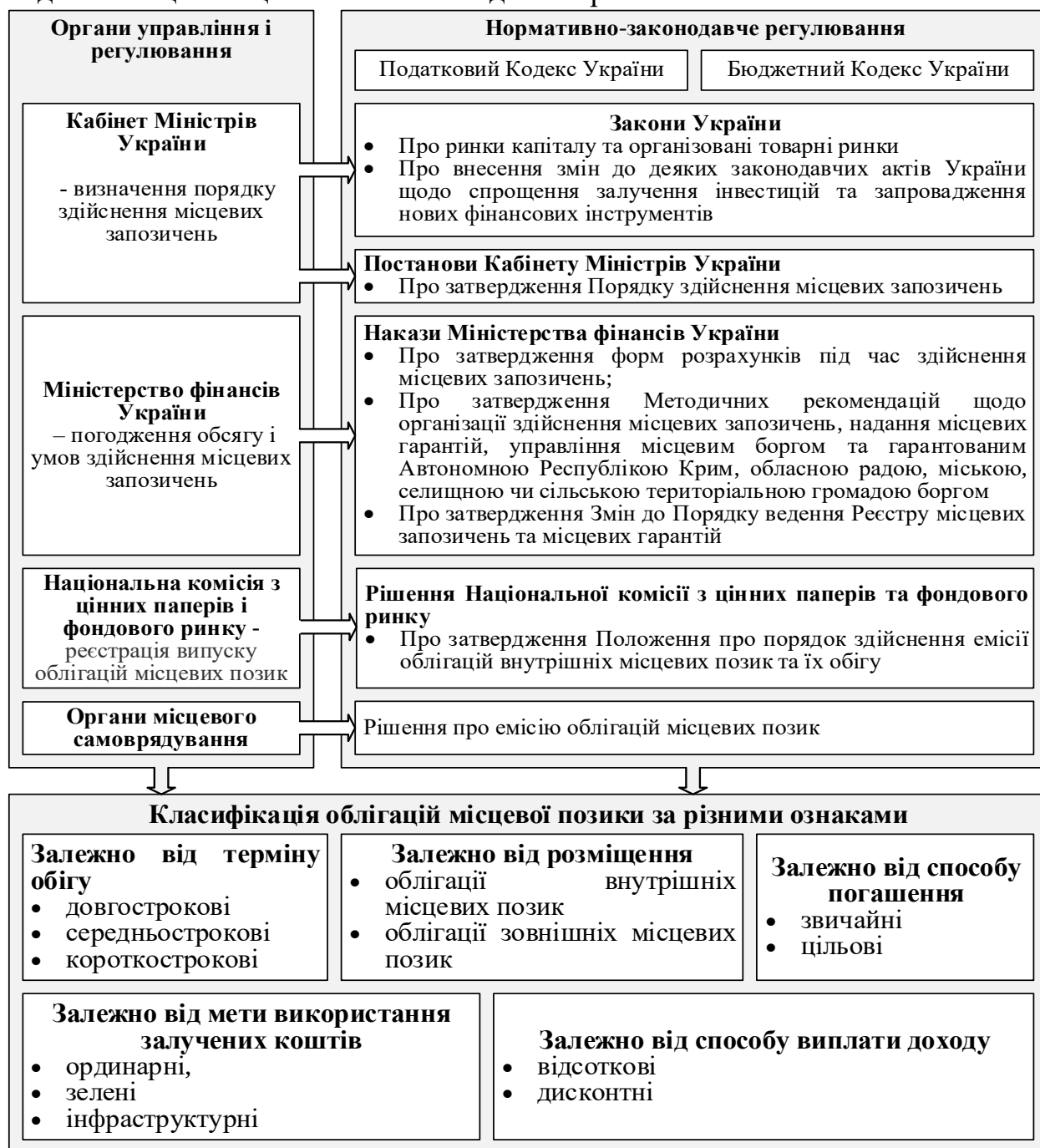

Рис. 1. Нормативно-правове регулювання процесу випуску облігацій місцевої позики

Джерело: складено авторами на основі [3, 4].

Досліджуючи перспективи розвитку ринку місцевих запозичень, необхідно акцентувати на необхідності отримання місцевими органами влади рейтингу фінансової спроможності ТГ, надання гарантій інвесторам, використання різноманітних фінансових інструментів та створення відповідних фінансових інститутів, а саме місцевих фондів розвитку та місцевих банків [5, 6].

На думку Н. В. Бахур, розвиток ринку місцевих облігацій потребує взаємодії органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування, трансформації механізмів публічного управління, а також удосконалення фінансової дисципліни емітентів [7].

А. Мунько, досліджуючи роль облігацій місцевої позики як інструменту фінансування відбудови та ревіталізації ТГ, зазначає, що для вдосконалення механізмів управління зазначеними цінними паперами необхідно встановити індивідуальні критерії в розрізі окремих органів місцевого самоврядування, підвищувати рейтинги облігацій місцевої позики для забезпечення фінансової стабільності і фінансової безпеки ТГ [8].

Погоджуючись з думкою вищезгаданих науковців, у підсумку хочемо зазначити, що випуск муніципальних облігацій є перспективним фінансовим інструментом, спрямованим на залучення коштів до спеціального фонду бюджетів ТГ з метою фінансування проєктів, спрямованих на їх розвиток, завдяки відбудові і модернізації зруйнованих об'єктів інфраструктури, житлового фонду, реалізації еко-проєктів в сфері енергоефективності, управління відходами, покращення стану навколишнього середовища.

Список використаних джерел:

1. Беновська Л. Місцеві запозичення як інструмент розвитку територіальних громад. *Світ фінансів*. 2022. № 1(70). С. 49–60.
2. Міністерство фінансів України. Офіційний сайт. URL: <https://mof.gov.ua/uk/>
3. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки. Закон України від 23 лютого 2006 року № 3480-IV. URL: <http://surl.li/rulhgd>
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів. Закон України від 19 червня 2020 року № 738-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738-20#Text>
5. Щур Р. І. Можливості запозичень територіальних громад в контексті процесів децентралізації. *Вісник ХДУ. Серія Економічні науки*. 2018. № 30. Т. 4. С. 95–98. URL: <https://ejournal.kspu.edu/index.php/ej/article/view/354>.

6. Щур Р.І. Фінанси об'єднаних територіальних громад в умовах децентралізації в Україні. Монографія. Тернопіль: Осавца Ю.В. 2019. 394 с.б.

7. Бахур Н. В. Розширення можливостей залучення коштів для розвитку шляхом емісії облігацій місцевих позик. *Національний інститут стратегічних досліджень*. 2021. URL: <http://surl.li/fihfct>

8. Мунько А. Облігації місцевої позики як інструмент фінансування проєктів відбудови та ревіталізації територій. *Науковий вісник: Державне управління*. 2024. № 1(15). С. 306–323. URL: [https://doi.org/10.33269/2618-0065-2024-1\(15\)-306-323](https://doi.org/10.33269/2618-0065-2024-1(15)-306-323).

УДК 336.02:336.226

Мацьків В.В.

к.е.н, доцент, доцент кафедри фінансів
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ

Вульчин В.Р.

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування»
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ

ВПЛИВ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ НА СТІЙКІСТЬ ДЕРЖАВНИХ ФІНАНСІВ В УКРАЇНІ

Стійкість державних фінансів є ключовим чинником забезпечення економічної безпеки, соціальної стабільності та ефективного функціонування держави. Податкові надходження, як основне джерело формування дохідної частини бюджету, відіграють вирішальну роль у фінансовій системі України [4]. Особливої актуальності це питання набуває в умовах воєнного стану та економічної нестабільності, коли потреба у фінансових ресурсах для забезпечення обороноздатності та соціальних гарантій зростає.

Скорочення податкових надходжень до державного бюджету зумовлене насамперед зниженням або зупиненням господарської діяльності підприємств через воєнні дії [5]. У той час як дохідна частина бюджету зменшилась, витрати на оборону та забезпечення функціонування армії суттєво зросли й тепер фінансуються переважно за рахунок державного бюджету. До повномасштабного вторгнення податкові

надходження формували близько 85% загальних доходів бюджету, але вже у 2022 році цей показник знизився до приблизно 50 %, що створює загрозу для стабільного виконання державою її фінансових та соціальних зобов'язань [5]. Найбільшу частку в загальній структурі податків займають: податок на доходи фізичних осіб (ПДФО); податок на додану вартість (ПДВ); акцизний податок; податок на прибуток підприємств.

Ці податки дозволяють державі фінансувати ключові напрямки розвитку – армію, охорону здоров'я, соціальне забезпечення, інфраструктурні проекти, освіту та культуру [3]. Від ефективного адміністрування податків залежить можливість держави виконувати свої функції, не вдаючись до надмірного зовнішнього чи внутрішнього боргового фінансування.

З метою підтримки економіки та бізнесу в умовах воєнного стану в Україні було впроваджено низку податкових пільг і звільнень [5]. Це вплинуло на зміну структури та обсягів податкових надходжень. З табл. 1 бачимо, що вже у 2023 та 2024 роках спостерігається зростання цих надходжень. Зокрема, у 2024 році спостерігається позитивна тенденція - надходження за окремими видами податків перевищили довоєнний рівень. Це стосується, зокрема, податків на доходи, прибуток і приріст ринкової вартості, податку на доходи фізичних осіб, а також податку на прибуток підприємств.

Таблиця 1

Податкові надходження до державного бюджету України (2021-2024 рр.)

Показники	2021 р. (млн грн)	2021 р. (%)	2022 р. (млн грн)	2022 р. (%)	2023 р. (млн грн)	2023 р. (%)	2024 р. (млн грн)	2024 р. (%)
Податкові надходження	1107090.9	85.37	949764.4	53.14	1203544.1	45.04	1647189.6	52.75
Податки на доходи, прибуток та збільшення ринкової вартості	285307.0	22.0	265477.1	14.85	350781.9	13.13	597232.3	19.13
ПДФО	137555.2	10.61	148427.3	8.3	206944.8	7.74	326094.9	10.44
Податок на прибуток підприємств	147751.7	11.39	117049.9	6.55	143837.1	5.38	271137.4	8.68
Рентна плата	80749.4	6.23	85365.0	4.78	60327.7	2.26	52430.5	1.68
Внутрішні податки на товари та послуги	698940.4	53.9	569353.8	31.85	748143.9	28.0	944861.8	30.26
Акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів	82858.4	6.39	60699.1	3.4	92583.9	3.46	105205.5	3.37

Акцизний податок з ввезених в Україну підакцизних товарів	79592.8	6.14	41653.8	2.33	74762.7	2.8	105200.9	3.37
ПДВ з вітчизняних товарів	155774.8	12.01	213948.0	11.97	214639.3	8.03	268327.9	8.59
ПДВ з імпортованих товарів	380714.4	29.36	253053.0	14.16	366158.0	13.7	466127.5	14.93
Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції	38177.2	2.94	26246.0	1.47	40559.4	1.52	48279.3	1.55
Інші податки та збори	3916.5	0.3	3322.4	0.19	3731.1	0.14	4328.2	0.14

Джерело: складено на основі даних [2].

Загалом, податкові надходження виступають не лише фінансовим інструментом наповнення бюджету, а й індикатором загального стану економіки. В умовах війни податки стають інструментом державної стійкості та виживання, забезпечуючи фінансову незалежність і можливість зберігати контроль над критичними секторами. Надалі вкрай важливо продовжувати удосконалення податкової системи, розширювати податкову базу, боротися з тіньовою економікою та забезпечувати прозоре використання державних коштів. Лише за таких умов податкова система зможе залишатися ефективним фундаментом для відновлення та розвитку країни.

Список використаних джерел:

1. Єфименко Т. Фіскальний простір і стабілізація державних фінансів. Фінанси України. 2017. № 9. С. 7–19
2. Офіційний сайт Державної податкової служби України URL: <https://tax.gov.ua>
3. Петруха Н., Клименко К., Петруха С. (2024). Українська незламність – стійкість державних фінансів в умовах війни. Вчені записки Університету «КРОК», (3(75), 56–72. <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2024-75-56-72>
4. Справедлива податкова система в Україні в умовах війни. URL: <https://www.ukrinform.ua › rubric-presshall>
5. Ціна війни для бюджету. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/07/21/702455/>

2. КОРПОРАТИВНІ ФІНАНСИ: СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ТУРБУЛЕНТНОСТІ

УДК 658.5

Лопашук І.А.

к.е.н., доцент, доцент кафедри бізнесу та управління персоналом,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
м. Чернівці

Русінко А.І.

аспірант кафедри бізнесу та управління персоналом,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
м. Чернівці

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ГІБРИДНИХ МОДЕЛЕЙ ВЕДЕННЯ МАЛОГО БІЗНЕСУ

Гібридна модель бізнесу – це комбінація різних форматів діяльності, яка дозволяє бізнесу працювати одночасно в кількох середовищах: фізичному, цифровому, мобільному та дистанційному.

Перевагами гібридної моделі ведення малого бізнесу є:

- зменшити залежність від фізичної присутності;
- розширити цільову аудиторію;
- забезпечити гнучкість у кризових ситуаціях;
- оперативно реагувати на зміну попиту.

У сучасних українських реаліях такі моделі стали не лише зручними, а й життєво необхідними для виживання малого бізнесу.

Сьогодні малий бізнес в Україні опинився на перехресті викликів та можливостей, спричинених війною, економічною нестабільністю та зростанням цифровізації. У цих умовах підприємці активно впроваджують гібридні моделі ведення бізнесу, які поєднують онлайн- і офлайн-формати для забезпечення гнучкості та стабільності. Наприклад, кав'ярні відкривають онлайн-доставку через Glovo [1] або власні за стосунки. Інноваційні підходи також включають використання CRM-систем, чат-ботів для автоматизації обслуговування, дистанційний контроль за персоналом і аналітику клієнтської поведінки. Платформи на кшталт Prom.ua [2] чи Rozetka [3] дозволяють малим виробникам вийти на загальноукраїнський ринок без витрат на відкриття магазинів. Усе це дозволяє підвищити конкурентоспроможність малого бізнесу навіть у нестабільних умовах, зменшити витрати та краще адаптуватися до змін попиту. Саме тому інноваційні гібридні моделі є актуальним інструментом виживання та розвитку українського підприємництва сьогодні.

Серед інноваційних підходів побудови гібридних моделей –

використання хмарних технологій, платіжних шлюзів, систем управління клієнтами, мобільних додатків, аналітики даних та штучного інтелекту. Наприклад, невеликі логістичні фірми інтегрують онлайн-сервіси бронювання через сайт і Telegram-ботів для оперативної комунікації з клієнтами.

В Україні дедалі більше малих підприємств використовують гібридні моделі для забезпечення гнучкості та стійкості бізнесу. Наприклад, крафтові виробники свічок, текстилю чи меду поєднують фізичні точки продажу з онлайн-магазинами, водночас активно просуваючи свій бренд через соціальні мережі, як-от Instagram.

Освітні проекти, зокрема курси для IT-спеціалістів або мовні школи, проводять навчання у змішаному форматі: відеолекції доступні в записі, а практичні заняття – наживо або в Zoom. Навіть фітнес-студії чи приватні тренери адаптувались до нових умов, комбінуючи офлайн-тренування в залах з онлайн-програмами або спеціалізованих мобільних застосунків.

Окрему нішу серед гібридних моделей займають українські сімейні фермерські господарства, які, окрім участі в ярмарках і прямих продажів, почали використовувати інтернет-майданчики та соціальні мережі для реалізації сезонної продукції. Наприклад, фермери з Вінниччини створили сайти для попереднього замовлення фруктів і овочів із доставкою по регіону [4].

Ще один цікавий приклад – невеликі ремонтні сервіси побутової техніки, які запровадили онлайн-діагностику через відеозв'язок і попередній запис із оплатою частини послуг через банківські додатки. Такі інноваційні рішення демонструють, як навіть традиційні види діяльності можуть трансформуватися через використання гібридних підходів.

Для зниження витрат на оренду такі бізнеси орендують торгові простори лише на вихідні (формат pop-up store) або кооперуються з іншими підприємцями. Паралельно з цим набирає популярності формат колаборацій – коли два малі бізнеси об'єднують зусилля: наприклад, локальний пекар співпрацює з фермером і разом вони продають продукцію через спільний сайт або мобільний застосунок.

Отже, інноваційні гібридні моделі ведення малого бізнесу стають важливим елементом адаптації українських підприємців до сучасних умов. Вони дозволяють поєднувати переваги фізичної присутності з можливостями цифрових технологій, що сприяє зменшенню витрат, розширенню ринку та підвищенню клієнтського комфорту. В умовах воєнного стану, нестабільної економіки та високої конкуренції саме гнучкість і інноваційність стають ключовими факторами виживання. Приклади з різних галузей – від виробництва до послуг – свідчать про те, що навіть малі підприємства здатні успішно інтегрувати сучасні IT-рішення. Гібридні моделі сприяють також підвищенню стійкості до криз і забезпечують постійний зв'язок із клієнтами. Такий підхід не лише

задовольняє поточні потреби ринку, а й формує підґрунтя для довгострокового зростання бізнесу. Тому в подальшому гібридизація підприємництва лише посилюватиметься та стимулюватиме нові формати розвитку малого бізнесу в Україні.

Список використаних джерел:

1. Офіційний портал Glovo: URL: <https://glovoapp.com/> (дата звернення 30.04.2025)
2. Офіційний портал Prom.ua: URL: <https://prom.ua/> (дата звернення 30.04.2025)
3. Офіційний сайт Rozetka: URL: <https://rozetka.com.ua/> (дата звернення 30.04.2025)
4. Офіційний сайт Вінницьких фермерів: URL: <https://www.fortuna.vn.ua/> (дата звернення 30.04.2025)

УДК 334

Махаурі Л.А.

аспірант кафедри корпоративних фінансів і контролінгу
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана
м. Київ

РОЛЬ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ПРОЦЕСІВ РЕЛОКАЦІЇ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Під час воєнного стану в Україні відбувається безпрецедентний тиск на суб'єкти господарювання, особливо в регіонах, що постраждали від бойових дій. Як наслідок, виникає необхідність переміщення виробничих потужностей до безпечних областей з метою забезпечення стабільності та безперервності бізнес-процесів. В таких умовах вагомим є сприяння держави у форматі урядових програм підтримки.

Протягом 2024 року показник кількості підприємств, які змінили свою юридичну адресу, скоротився на 25 % у порівнянні з 2023 роком, та склав 11 083, в той час як рекордний показник було зафіксовано в 2021 році – 15 589 переміщень [1], що є свідченням зниження економічної активності в країні під час війни. Слід зазначити, що факт зміни юридичної адреси ще не є свідченням релокації бізнесу.

Релокація бізнесу – часткове або повне фізичне переміщення активів підприємства з метою поліпшення конкурентних переваг, отримання економічних вигід та мінімізації безпекових ризиків.

Вагома частка сучасних переміщень бізнесу протягом останніх декількох років набула вимушеного характеру, адже згідно з дослідженням

Gradus Research Company від 2022 року 38% опитаних представників вітчизняних підприємств назвали головною причиною релокації збереження бізнесу [2, с.5].

Непрямі фінансові втрати України внаслідок збройної агресії росії сягнули 385 млрд дол. доданої вартості [3, с. 4-15], що частково обумовлено зміною обсягів та структурою споживання, ризиками для ланцюгів постачання, вимушеною релокацією компаній тощо.

З метою відновлення економіки України, державні органи влади впроваджують антикризові заходи та програми підтримки корпоративного сектору країни з особливим акцентом на представників малого та середнього бізнесу.

Протягом 2022 року 789 підприємств було переміщено до безпечних регіонів в межах урядової програми релокації, що дало змогу зберегти більше 35 00 робочих місць [4, с. 20]. Основними регіонами-реципієнтами стали Львівська (29,8 %) та Закарпатська області (17,2 %) [4, с. 20]. Відповідно до даної програми підтримку може отримати будь-яке підприємство, зареєстроване на території регіону постраждалого від бойових дій. Переміщення здійснюється виключно в межах 9 областей Західної, частково Центральної та Північної України.

Станом на кінець 2024 року в Україні існує понад 60 індустріальних парків, які дають можливість сформувати промислову інфраструктуру для релокованих підприємств [5, с.22]. Перелік державних стимулів для індустріальних хабів згідно програми наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Державні стимули індустріальних хабів [5, с.22]

Фіскальні стимули	Фінансові стимули
Пільги щодо імпортного ПДВ і мита на виробниче обладнання за переліком кодів УКТЗЕД	Можливість фінансування з бюджету підведення інфраструктури і мереж до ІП
Звільнення від податку на прибуток на 10 років за переліком видів діяльності за умови реінвестування	Можливість компенсації підключення до мереж всередині парку
Право громади надавати пільги по місцевих податках	Можливість компенсації відсоткових ставок по кредитах

За даними дослідження Gradus Research 11% респондентів зазначили про переміщення активів саме за кордон, в переважній більшості випадків до країн ЄС [2, с.6], що в свою чергу пов'язано з конкурентними перевагами: доступ до великих ринків збуту, прозорість податкової системи, відсутність митних обмежень тощо.

Відповідно до Tax Hell Index 2023 Україна є єдиною країною Європи, що належить до групи «податкове пекло» [6, с.61] та свідчить про високий

рівень податкового навантаження, низьку якість управління та слабкість верховенства права.

Домінуючими проблемами національного законодавства для релокованих платників податків є:

- відсутність пільг щодо оподаткування заробітної плати співробітників, а також щодо ПДВ при імпорті обладнання для підприємств, які не є учасниками індустріальних парків;
- непостійність податкової системи (з 1 серпня 2023 р. скасовано спеціальну ставку ЄП в 2%);
- податкові наслідки для бізнесу та громад у разі відсутності перереєстрації;
- труднощі з розміщенням працівників та забезпеченням їх житлом;
- недостатня поінформованість щодо програм підтримки.

Таким чином можна констатувати факт наявності низки системних проблем у державних програмах підтримки релокації бізнесу під час воєнного стану в Україні, що зумовлюють переміщення активного бізнесу закордон, однак з іншого боку такі ініціативи зберегли значну його частку та забезпечили відповідне збереження робочих місць, що в умовах війни є дуже важливим та знижує соціальний тиск в країні.

Список використаних джерел:

1. Opendatabot. 840 підприємств в Україні переїхали через війну у безпечні регіони – Опендатабот. *Опендатабот – відкриті дані про компанії, ФОП, суди та нерухомість України*. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/relocation-in-war> (дата звернення: 16.05.2025).
2. Gradus Research Company. Опитування українського бізнесу. Gradus Research, 2024. 14 с. URL: https://gradus.app/documents/262/Gradus_Forbes___Ukrainian_Business_Survey.pdf (дата звернення: 16.05.2025).
3. Київська школа економіки (KSE). Звіт про непрямі фінансові втрати економіки внаслідок військової агресії росії проти України станом на 1 липня 2024 року. Київ : KSE, 2024. 36 с. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/10/30.09.24_Losses_Report-ua.pdf (дата звернення: 16.05.2025).
4. Міністерство економіки України. Звіт про діяльність Міністерства економіки України за 2022 рік. Київ, 2022. 8 с. URL: <https://dostup.org.ua/request/138925/response/425107/attach/2/1%20Zvit%2022.pdf> (дата звернення: 16.05.2025).
5. Зроблено в Україні. Індустріальні парки 2024. Київ, 2025. 39 с. URL: https://madeinukraine.gov.ua/industrialni_parky_2024.pdf (дата звернення: 16.05.2025).
6. Сливка О. А., Маслій В. В., Бляск В. І. Tax Hell Index як

інструмент оцінки впливу податкової політики на прямі іноземні інвестиції. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Економічні науки*. 2024. № 3 (75). С. 59–64. URL: <https://doi.org/10.32689/2523-4536/75-8> (дата звернення: 16.05.2025).

УДК 336.1

Дмитровська В.С.

к.е.н, доцент, доцент кафедри фінансів

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ

ДІЯЛЬНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ.

Повномасштабне вторгнення росії в Україну спричинило серйозні загрози, що стали стимулом для бізнесу шукати шляхи стабілізації та подальшого функціонування, а також можливостей для розвитку, щоб забезпечити економічну безпеку в післявоєнний період. У цей час уряд України активно залучав міжнародну спільноту до вирішення проблем, спричинених вторгненням, зокрема шляхом отримання різних видів допомоги, включаючи фінансову. Водночас уряд створює нові умови для розвитку підприємництва і бізнесу різних масштабів. Війна принесла низку заходів, спрямованих на виживання та розвиток підприємств.

Зрозуміло, що мікро- та малому бізнесу зараз важче, ніж середнім підприємствам, оскільки їхня фінансова стабільність значно нижча, і оцінка їхніх фінансових можливостей в умовах війни, природно, погіршується. Згідно з результатами опитування Європейської Бізнес Асоціації (ЕБА), 32% малих і середніх підприємств припинили свою діяльність, ще близько третини призупинили її з наміром відновити. На початку війни лише 13% бізнесів працювали на повну потужність. За результатами опитування, 6% підприємців не зазнали втрат через війну, в той час як у жовтні 2022 року таких було 10%. 24% підприємців зазнали втрат від бойових дій, а 7% мають активи на тимчасово окупованих територіях. Для 57% опитаних основними проблемами залишаються зниження купівельної спроможності, для 31% – недостатнє фінансування та доступ до кредитів, а для 29% – податковий тиск. Також близько 28% підприємців скаржаться на нестачу кваліфікованих кадрів та проблеми з бронюванням працівників і виїздом за кордон. 22% компаній потребують спеціалістів у певних галузях. Кількість підприємств без будь-яких резервів зросла з 25% у жовтні до 32% у травні, а кількість компаній із резервами на рік і більше зменшилася з 14% до 12%.

Отже, найбільші занепокоєння бізнесменів викликають наслідки

бойових дій, адже вони створюють непередбачувані умови, які можуть серйозно ускладнити або навіть знищити бізнес. Важливим аспектом для подальшого планування діяльності та забезпечення стійкості є макроекономічні показники, які можуть істотно впливати на розвиток бізнесу.

Однак важливо також враховувати майбутні ризики та виклики, з якими може зіткнутися економіка, зокрема геополітичну нестабільність та зміни на світових ринках. Немоżliво заперечити, що ці процеси суттєво змінюють ринковий ландшафт і ролі учасників: деякі підприємства трансформуються, а інші зникають зовсім. Це створює низку невирішених проблем, які потрібно вирішувати на етапі післявоєнного відновлення.

Стратегічне управління відновленням та розвитком підприємництва вимагає не лише використання наявного досвіду та традиційних підходів, але й активного впровадження новаторських методів, заснованих на сучасних наукових досягненнях у сфері управління. Водночас необхідно враховувати, що для нейтралізації економічних загроз кожне підприємство повинно застосовувати програмно-цільовий підхід. Це включає: виявлення джерел загроз, оцінку й розробку цільових заходів для їх нейтралізації, аналіз важливості загроз, економічну оцінку заходів, розробку стратегії економічної безпеки та реалізацію стратегії розвитку.

Одним із важливих напрямків розвитку є наближення до Європейського Союзу та формування єдиного економічного простору, що створює сприятливі умови для інвестицій в Україні, орієнтуючи бізнес на експорт до країн ЄС. Водночас доступ до міжнародної допомоги стане ключовою конкурентною перевагою в найближчі роки. Відновлення економічних секторів фінансуватиметься з двох основних джерел:

- Власні резерви галузей, зокрема залучені інвестиції, в тому числі зовнішні.

- Донорська міжнародна допомога, обсяг якої обчислюється десятками мільярдів доларів. Частина цих коштів буде виділена через програми ЄС для адаптації країн-кандидатів.

Ці аспекти сприятимуть появі нових сильних гравців на ринку, а ефективні інформаційно-правові системи допоможуть моніторити зміни в зовнішньому середовищі. Організація системи отримання та розподілу міжнародної допомоги вимагає чіткої координації, ефективної комунікації та визначення відповідальності, що є важливим завданням для уряду України у співпраці з міжнародними партнерами. Це підвищить ефективність державних інституцій та комунікацій.

У середньостроковій перспективі важливо зосередити зусилля на відновленні робочих місць та завершенні структурних реформ. Відновлення виробництва з високою доданою вартістю стане основою для стабільного економічного розвитку, що стимулюватиме внутрішні інвестиції та національні заощадження.

Важливою складовою програми відновлення буде технологічне оновлення виробничих потужностей. Вчені визначають «стратегію розвитку» як довгострокову програму, яка охоплює ключові етапи стратегічного управління, розробку заходів для ефективного використання ресурсів, розвитку конкурентних переваг і визначення можливостей для бізнесу. Основною характеристикою стратегії є її адаптивність та гнучкість, що дозволяє своєчасно коригувати плани та досягати цілей.

Сьогодні особливо важливо створювати систему економічної безпеки на кожному підприємстві, інтегруючи її в загальну організаційну структуру. Цей підрозділ повинен взаємодіяти з усіма процесами та впливати на прийняття рішень щодо розвитку. Для успішного впровадження стратегії необхідно спочатку використовувати стратегію власного захисту, яка включає в себе так званий «режим гібернації» — зниження активності для збереження енергоефективності та стабільності бізнесу.

Підсумовуючи результати дослідження, можна констатувати, що воєнна агресія росії проти України вимагає від підприємств швидкого реагування та гнучкого адаптування до нових умов для забезпечення їхнього функціонування та розвитку. Ті підприємці, які своєчасно відреагували на зміни в економічному середовищі, змогли не лише продовжити свою діяльність під час війни, а й досягнути певного розвитку в умовах кризи.

Важливу роль у цьому процесі відіграє підтримка бізнесу з боку уряду, що дозволить сприяти подальшому розвитку різних сфер економіки та забезпечити стабільне надходження коштів до державного бюджету. Формування стратегічних орієнтирів для післявоєнного розвитку повинно передбачати створення умов для реалізації як поточних, так і довгострокових цілей. Це допоможе забезпечити економічну безпеку підприємців та стабільність підприємств у різних секторах бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Беркаль М. Кадрова криза у розпалі. Як війна впливає на ринок праці в Україні та де шукають роботу біженці. 2022. URL: <https://delo.ua/economy/kadrova-kriza-u-rozpali-yak-viina-vplivaje-na-rinok-praci-v-ukrayini-ta-de-sukayut-robotu-bizenci-404534/>
2. Григоренко Є., Шніцер, М. Як після війни Україна має відновлювати економіку та бізнес. Велике дослідження. 2022. URL: <https://forbes.ua/money/yak-pisslya-viyni-ukraina-mae-vidnovlyuvati-ekonomiku-ta-biznes-velike-doslidzhennya-deloitte-15122022-10501>
3. Держава підтримує український бізнес, який виявив надзвичайну стійкість в умовах війни. 2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/derzhava-pidtrymuie-ukrainskyi-biznes-iakyi-vyavyv-nadzvychainu-stiikist-v-umovakh-viiny-tetiana-berezhna>

4. Оцінка втрат українського бізнесу через війну. 2022. URL: <https://ua-retail.com/2022/06/ocinka-vtrat-ukraïnskogo-biznesu-cherez-vijnu>
5. Європейська бізнес асоціація. Прогнози бізнесу 2023 р. URL: <https://eba.com.ua/popry-vijnu-47-biznesiv-ochikuyut-zrostannya-u-2023-rotsi/> (дата звернення 10.03.2024).
6. Опацька С., Бойчук Я. 69% компаній мали план дій, якщо почнеться війна. Що саме допомогло бізнесу вижити. 2022. URL: <https://forbes.ua/lifestyle/69-kompaniy-mali-plan-diy-yakshcho-pochnetsya-viyna-shcho-same-dopomoglo-biznesu-vizhiti-03112022-9520>

УДК 338.5

Мигович Т.М.

к.е.н, доцент, доцент кафедри фінансів
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ЦІНОУТВОРЕННЯ У ФІНАНСОВІЙ СФЕРІ

За ринкових відносин ціна виступає одним із ключових категорій, що забезпечують економічний розвиток. Обґрунтоване формування ціни є необхідною умовою для ефективного функціонування як окремих суб'єктів господарювання, так і цілих галузей, а також для досягнення матеріального добробуту населення.

Ціноутворення у фінансовій сфері передбачає процес формування цін суб'єктами господарювання на результати їх діяльності із урахуванням факторів впливу з боку фінансів і фінансового ринку.

Політика ціноутворення суб'єктів господарювання повинна відповідати досягненню їх фінансових цілей. Розглядаючи специфіку формування політики ціноутворення, слід зазначити, що вона включає як управління цінами, так і регулювання загального попиту на продукцію чи послуги суб'єктів господарювання. Контроль над цими двома ключовими аспектами ефективності дозволяє за допомогою політики ціноутворення більш результативно впливати на процес реалізації фінансових відносин в умовах нестабільного ринку та узгоджувати їх із стратегічними цілями суб'єктів господарювання.

Цінова політика дає змогу підприємству встановлювати певні ціни на певному рівні та коригувати їх з урахуванням ринкових тенденцій для забезпечення досягнення короткострокових і довгострокових цілей. При цьому вона має бути адаптована до кожного етапу життєвого циклу [1, с.17].

Особливого значення набуває процес ціноутворення, коли

результатом діяльності суб'єктів господарювання є фінансові послуги.

Згідно Закону України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» видами фінансових послуг є:

- 1) страхування;
- 2) надання коштів та банківських металів у кредит;
- 3) залучення коштів та банківських металів, що підлягають поверненню;
- 4) фінансовий лізинг;
- 5) факторинг;
- 6) надання гарантій;
- 7) торгівля валютними цінностями;
- 8) фінансові платіжні послуги;
- 9) фінансові послуги, що надаються в межах професійної діяльності на ринках капіталу [2].

Кожен із цих видів операцій має свій процес формування ціни. Так ціною страхування є страхова премія, розмір якої визначається із врахуванням нетто-ставки та навантаження.

Ціна надання коштів та банківських металів у кредит та залучення коштів та банківських металів, що підлягають поверненню, матиме вигляд відсотка.

Вартість фінансового лізингу включає лізингові платежі, авансовий платіж, разову комісію та інші витрати, передбачені у договорі, наприклад на страхування, доставку, реєстрацію тощо.

Ціна факторингу складається з декількох частин: комісії за надання фінансування, плати за фінансування та комісії за адміністрування дебіторської заборгованості.

Ціна надання банківських гарантій включає комісію за встановлення ліміту, а також комісію за саму гарантію.

Ціна торгівлі валютними цінностями виражається або у валютному курсі, якщо йде мова власне про торгівлю валютою, або у вартості цінних паперів в іноземній валюті, що передбачає взаємодію пропозиції та попиту на ринку із врахуванням низки факторів, таких як економічний стан країни-емітента, курси валют та загальні тенденції на ринку капіталу.

Вартість фінансових платіжних послуг, зокрема також і ціни на фінансові послуги в межах професійної діяльності на ринках капіталу можуть бути різними і залежать від конкретної послуги, надавача, та обсягу операцій. В загальному, це можуть бути комісійні збори, процентні ставки або фіксовані платежі за конкретні послуги.

Завданнями ціноутворення на фінансовому ринку є:

- 1) відображення реального співвідношення попиту і пропозиції;
- 2) реалізація конкретних цілей ціноутворення;
- 3) врахування різноманітних факторів [3].

Отже, важливою складовою системи елементів фінансового ринку є

ціна на окремі фінансові послуги, яка виконує ключову функцію. Саме через ціну відображається співвідношення попиту і пропозиції, рівень ринкової рівноваги, а також ступінь задоволення економічних інтересів усіх учасників ринку. Провідна роль ціни у структурі фінансового ринку, яка підтримує його стабільність, підкреслює важливість механізмів ціноутворення у забезпеченні його ефективного функціонування.

Ціни у фінансовій сфері формуються насамперед на основі рівня прибутковості фінансових інструментів, що, у свою чергу, ґрунтується на середній процентній ставці (або середній нормі прибутку на інвестований капітал). Процентна ставка виступає не лише критерієм для вибору між різними напрямками фінансових операцій, а й значною мірою впливає на їх обсяг і загальну ділову активність суб'єктів господарювання на фінансовому ринку.

Список використаних джерел:

1. Голуб В. В. Сучасна роль ціноутворення у формуванні маркетингової політики в підприємницькій діяльності. *Entrepreneurship and Trade*. № 41, 2024. С. 15-20.
2. Закону України «Про фінансові послуги та фінансові компанії». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#Text> (дата звернення 12.05.2025 р.).
3. Ціноутворення на фінансовому ринку. URL: <https://studfile.net/preview/8749463/> (дата звернення 12.05.2025 р.).

УДК 336.77

Гайченя І. Ю.
здобувач ОР бакалавр
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана
м. Київ

РОЛЬ БАНКІВСЬКИХ КРЕДИТІВ У СТИМУЛЮВАННІ ІННОВАЦІЙ ТА ТЕХНОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

В умовах нестабільної економічної ситуації в країні, особливо в кризовий та посткризовий періоди, коли підприємства прагнуть відновити свої позиції на ринку, питання кредитного фінансування інновацій та технологічного розвитку набуває особливої актуальності.

Нестача доступу до фінансових ресурсів значно уповільнює відновлення бізнесу, що, в свою чергу, негативно позначається на загальному процесі економічної реконструкції країни [1, с.123]. Це твердження чітко окреслює прямий зв'язок між фінансовими

можливостями підприємств та загальноекономічною стабільністю. Без можливості залучати кошти для відновлення активів, модернізації виробництва або впровадження інновацій, підприємства залишаються в стані стагнації, що призводить до зниження рівня зайнятості, зменшення податкових надходжень та загального гальмування економічного зростання.

Банківське кредитування є важливим механізмом для фінансування діяльності підприємств адже дозволяє забезпечувати обігові кошти, інвестувати у розширення виробництва, впровадження нових технологій та розвиток інновацій [2]. Все це відображає багатофункціональність кредитних ресурсів у сучасному підприємстві. Вони не лише забезпечують ліквідність, але й формують основу для стратегічного розвитку підприємств. За допомогою кредитних ресурсів підприємства мають змогу фінансувати науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, закуповувати сучасне обладнання, автоматизувати виробничі процеси, що безпосередньо впливає на ефективність їх функціонування.

Упродовж останніх років спостерігається зростання ролі банківських кредитів у фінансуванні інноваційної діяльності підприємств, що особливо важливо в умовах економічної нестабільності. Так, частка витрат на інновації, що покривалася за рахунок банківського кредитування, у 2017 та 2020 роках становила 11,8%. У 2018 році цей показник знизився до 5,7%, що свідчить про тимчасове зменшення доступності кредитних ресурсів для інновацій. Однак уже в 2019 році частка витрат зросла до 8,1%, а у 2022 році сягнула 17,3%, що є найвищим значенням за період спостереження. У 2023 році вона залишилася на високому рівні – 15,3%, що свідчить про підвищення довіри бізнесу до банківських фінансових інструментів у сфері інновацій [3]. Водночас варто зазначити, що ці позитивні зміни відбуваються на тлі загального скорочення інноваційної активності підприємств, спричиненого пандемією, руйнуванням логістичних ланцюгів, зменшенням попиту, а також повномасштабною війною, яка унеможливила реалізацію багатьох довгострокових проєктів. Загалом, ці дані підтверджують, що попри загальну економічну турбулентність, банківське кредитування поступово посідає все важливіше місце у забезпеченні технологічного розвитку підприємств, стаючи одним з ключових фінансових інструментів для підтримки інновацій.

Сучасні тенденції у сфері інноваційної діяльності вимагають від підприємств гнучкості, здатності до швидкої адаптації до змін ринкового середовища, технологічного прогресу та зростаючих споживчих очікувань. У цих умовах банки можуть виступати не лише джерелом фінансування, а й активними учасниками інноваційного розвитку, надаючи підприємствам фінансові інструменти з урахуванням специфіки інноваційних проєктів. Зокрема, йдеться про створення спеціальних кредитних програм для високоризикових, але перспективних проєктів,

які мають потенціал забезпечити проривні зміни в технологічному середовищі. Варто наголосити, що в умовах трансформаційної економіки особливе значення має кредитна підтримка підприємств, які здійснюють модернізацію виробництва, впроваджують ресурсоощадні технології, цифрові рішення, адже саме такі ініціативи мають найбільший потенціал для формування доданої вартості, підвищення конкурентоспроможності на внутрішньому та зовнішньому ринках. У цьому контексті банківський кредит розглядається не лише як фінансовий ресурс, а як інструмент економічної політики, що дозволяє спрямовувати капітал у пріоритетні для країни напрями.

Залучення банківських кредитів до фінансування інновацій потребує не лише зацікавленості самих підприємств, а й готовності банків і держави створювати відповідні умови. Важливо забезпечити прозорість та прогнозованість фінансового середовища, знизити регуляторні бар'єри, сприяти формуванню ринку довгострокових кредитів. Поряд із цим, необхідно розвивати партнерські відносини між банками, підприємствами та науково-дослідними установами, що сприятиме формуванню стійкої інноваційної екосистеми.

Таким чином, банківське кредитування відіграє ключову роль у стимулюванні інновацій та технологічного розвитку підприємств, особливо в умовах нестабільної економіки. Воно забезпечує доступ до необхідних фінансових ресурсів, сприяючи модернізації виробництва та впровадженню новітніх технологій. Незважаючи на зовнішні виклики, такі як пандемія та війна, частка банківських кредитів у структурі фінансування інновацій поступово зростає, що свідчить про зростання ролі банків у трансформації економіки. Ефективне кредитування інноваційної діяльності потребує узгоджених дій з боку банків, бізнесу та держави, зокрема щодо створення спеціальних програм підтримки. Водночас банківські кредити мають розглядатися не лише як джерело коштів, а й як важливий інструмент державної економічної політики. Їх спрямування на підтримку інноваційно активних підприємств здатне забезпечити довгострокове зростання економіки, підвищити її конкурентоспроможність та сприяти стійкому розвитку.

Список використаних джерел:

1. Романовська Ю. А., Смоляр Л. В. Роль банківських кредитів у розвитку малого та середнього бізнесу у повоєнному відновленні держави. *Інвестиції: практика та досвід*. 2025. № 2. С. 82-88.
2. Марич М. М., Антонюк В. І. Роль кредитування діяльності підприємств комерційними банками. *Економіка та суспільство*. 2024. № 65. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-81>
3. Витрати на інновації промислових підприємств за джерелами фінансування. Державна служба статистики України. URL:

https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/ni.htm (дата звернення 13.05.2025).

УДК 330.342

Равлюк А.М.

аспірант кафедри бізнесу та управління персоналом,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
м. Чернівці

Присяжнюк О.В.

аспірант кафедри бізнесу та управління персоналом,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
м. Чернівці

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БІЗНЕСУ ЯК ІНСТРУМЕНТОМ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних умовах господарювання соціальна відповідальність бізнесу перетворюється з добровільної ініціативи на стратегічний інструмент розвитку підприємства. Підприємства, що впроваджують принципи сталого розвитку, дотримуються етичних стандартів і беруть участь у соціально значущих проєктах, отримують не лише позитивний імідж, а й підвищують свою конкурентоспроможність. Усе більше споживачів, інвесторів та партнерів звертають увагу на соціальні ініціативи компаній, що робить корпоративну соціальну відповідальність важливим фактором успішності на ринку.

Соціальна відповідальність бізнесу (СВБ) – це цілісна стратегія, яка охоплює взаємодію з працівниками, клієнтами, місцевими громадами, державними інституціями та природним середовищем. У багатьох компаніях вона стала частиною звітності – інтегровані нефінансові звіти вже подають навіть середні підприємства, орієнтовані на міжнародні ринки.

Питання соціальної відповідальності бізнесу знайшло широке відображення у науковій літературі, де детально розглядаються як теоретичні засади цього явища, так і особливості його практичної реалізації. Зокрема, у працях таких науковців, як Н. Супрун [1], Ю. Малахова, Д. Мироненко [2] та інших, всебічно аналізується природа соціальної відповідальності бізнесу в умовах як традиційного, так і трансформаційного розвитку підприємницького середовища.

СВБ є потужним інструментом формування конкурентних переваг. Компанії, які діють етично та прозоро, привертають увагу інвесторів,

особливо з країн ЄС та США, де діє вимога до фондів і банків враховувати ці чинники при ухваленні рішень про фінансування. Наприклад, українські підприємства, що підтримують Збройні сили України, впроваджують «зелені» стандарти або співпрацюють із соціальними підприємствами, мають вищі шанси на отримання грантів та кредитів по європейських програмах.

Сьогодні приклади соціально відповідального бізнесу в Україні лише збільшуються. «Rozetka» активно підтримує українське військо через благодійні збори на платформі та запроваджує політику екологічного пакування [3]. «Monobank» залишається прикладом поєднання технологічної ефективності з масштабною підтримкою соціальних та благодійних проєктів, включно з систематичною допомогою для ветеранів, дітей та лікарень [4].

Міжнародний бізнес також демонструє зростаючу роль СВБ у конкурентній боротьбі. Компанія «Patagonia» не просто виробляє одяг – вона веде бізнес на основі принципу екологічної сталості, інвестує прибуток у захист природи та відкрито критикує «споживацьку культуру». У 2024 році ця компанія повністю передала прибутки екологічному фонду [5]. Microsoft продовжує зменшувати вуглецеві викиди та розвивати цифрову інклюзію у країнах, що розвиваються [6]. А «Unilever» підвищує прозорість своїх ланцюгів постачання та активно залучає місцеві громади до виробничих процесів [7].

Усі ці приклади свідчать, що соціальна відповідальність перестала бути просто іміджевим інструментом. Вона стала джерелом довіри, лояльності споживачів, стабільності внутрішнього середовища підприємства і джерелом нових ринкових можливостей. Працівники обирають роботодавців, які забезпечують не тільки заробітну плату, а й гарантують психологічну безпеку, прозорі процедури, підтримку ініціатив і можливості розвитку. Інвестори, у свою чергу, підтримують підприємства, здатні довести свою відповідальність перед суспільством і довкіллям.

У підсумку можна зазначити, що в умовах 2025 року соціальна відповідальність бізнесу перетворилася на невід’ємну складову стратегії успішного підприємства. У світі, де зростає запит на чесність, сталість та соціальну справедливість, саме ті компанії, які здатні інтегрувати ці цінності у свою діяльність, отримують реальні конкурентні переваги. Соціальна відповідальність – це вже не альтернатива, а норма ведення бізнесу для тих, хто прагне не тільки виживати, а й стати лідером у своїй галузі. Вона забезпечує довіру з боку суспільства, зміцнює репутацію компанії та відкриває доступ до нових ринків і інвестицій. У сучасних умовах саме відповідальний бізнес отримує перевагу, адже здатен не лише реагувати на зовнішні виклики, а й створювати сталі цінності для громади та економіки.

Список використаних джерел:

1. Супрун Н. Корпоративна соціальна відповідальність як аксіологічний чинник суспільного прогресу. Міжнародна науково-практична конференція «Ціннісні орієнтири в сучасному світі: теоретичний аналіз та практичний досвід». 2022. С. 106–110.
2. Малахова Ю.А., Мироненко Д.А. Корпоративна соціальна відповідальність як конкурентна перевага підприємства на міжнародному ринку. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2021. № 1(102). С. 69–73. <https://doi.org/10.37734/2409-6873-2021-1-9>.
3. Офіційний сайт «Rozetka»: URL: <https://rozetka.com.ua/> (дата звернення: 25.04.2025).
4. Офіційний сайт «Monobank»: URL: <https://monobank.ua/> (дата звернення: 25.04.2025).
5. Офіційний сайт «Patagonia»: URL: <https://www.patagonia.com/home/> (дата звернення: 25.04.2025).
6. Офіційний сайт Microsoft: URL: <https://www.microsoft.com/uk-ua> (дата звернення: 25.04.2025).
7. Офіційний сайт «Unilever»: URL: <https://www.unilever.ua/> (дата звернення: 29.04.2025).

UDC 336

Kulikova A.V.

4th-year student of Faculty of Finance
Vadym Hetman Kyiv National Economic University
Kyiv

Ivanets I.V.

Scientific supervisor – PhD,
Associate professor of the Corporate Finance and Controlling department
Vadym Hetman Kyiv National Economic University
Kyiv

PROFITABILITY OF THE ENTERPRISE AND WAYS TO MAXIMIZE IT

Within academic discourse, it has long been acknowledged that profitability is an integral indicator of a company's operational performance under market conditions. It reflects a business entity's ability to generate financial results sufficient to cover expenses, ensure resource renewal, and support strategic development.

In today's context of fierce competition and limited resources, not only the absolute amount of profit matters, but also the level of profitability, which

allows for a comprehensive assessment of how efficiently the company manages its resource potential. Nature, characteristics, types of profitability, as well ways to maximize it, is not merely a theoretical endeavor, but a practical necessity, as it forms the basis for effective managerial decisions aimed at strengthening the enterprise's competitive position. In a volatile market economy, it is not the strongest that survives, but the one that can manage resources effectively and transform them into sustainable profit. Profitability serves as a vital marker of business success. It not only enables an assessment of past financial performance, but also offers a basis for forecasting the company's future potential.

With the development of market relations, the concept of profitability has acquired a broader meaning, encompassing not only financial results, but also various aspects of a business entity's economic activity, including production, commercial, investment, and other areas. It is good to examine several definitions of the term "profitability" as presented in the works of domestic researchers (Table 1).

Table 1

Interpretations of the concept of "profitability"

Author(s)	Proposed definition
O.M. Vovk, A.M. Kovalchuk, Y.I.Komisarenko, A.V. Dzhulai	Profitability is a complex relative indicator that characterizes the financial and economic efficiency of an enterprise in terms of profit generation. It reflects the efficiency of invested capital or consumed resources and indicates the quality of the company's management. An optimal level of profitability should ensure sustainable development and prosperity. [1, p.40]
N.L. Pravdiuk	Profitability indicators can be applied not only to assess enterprise efficiency, but also as tools in investment policy and pricing strategies [2]
A.M. Lebedieva	Profitability is an integral indicator that reflects the efficiency of a profit-oriented enterprise in the short term and indicates the quality of managerial decisions related to the company's financial, operational, and investment activities. This definition emphasizes when profitability truly serves as a criterion of economic efficiency and recognizes that different profitability indicators reflect the effectiveness of various areas of management [3]

Source: developed by the author based on [1,2,3]

Due to the fact that profitability can be calculated both in terms of resources used and within individual production or functional units, in financial and economic analysis it is customary to distinguish separate directions (groups) of profitability, each of which characterizes a certain area of enterprise activity. Depending on which component of economic activity is the object of analysis,

profitability indicators can be divided into four main directions (Fig. 1).

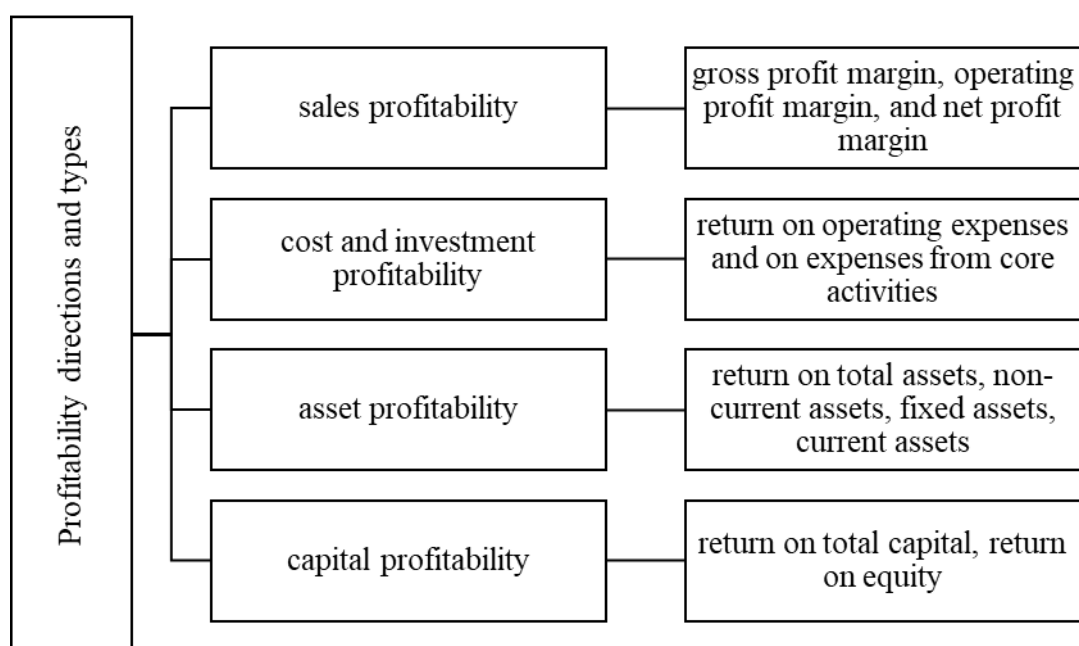

Figure 1. Main groups and types of profitability indicators by direction of economic analysis.

Source: developed by the author based on [6].

Summarizing these groups, the main types of profitability include: production profitability, return on invested capital, profitability of total costs, product profitability, profitability of different business activities (investment, operating, etc.), return on assets, return on current and non-current assets, return on equity, return on total capital, and return on production inventories.

Switching to the real-life examples, “MHP” (Myronivskyi Hliboproduct) is one of the most successful examples of a rental enterprise in Ukraine that consistently demonstrates stable financial results even in times of war and global economic challenges. A publicly listed company, “MHP” is an international agri-food business that has agriculture, food production, retail, and manufacturing operations in Ukraine and south-eastern Europe, with subsidiaries in the Netherlands, the UK, and other EU-member states, as well as Saudi Arabia and the UAE.

More precisely, agroholding in January-September 2024 received \$2.26 billion in revenue, which is 1% lower than the same period last year. Gross profit for the reporting period increased by 35% and amounted to 627 million, operating profit increased by 40% - to \$346 million. Moreover, as noted by the London Stock Exchange, “MHP” received \$141 million in net profit for 9 months of this year, increasing it by 16% compared to last year. Adjusted EBITDA also increased by 33% compared to the same period last year and amounted to \$437 million [4].

Table 2 perfectly demonstrates the strategic directions for ensuring and maximizing the profitability of an enterprise using the example of “MHP”.

Table 2

Factors of “MHP” profitability as strategic directions for its maximization

Area	Objective	Tools for implementation	Expected effect
1. Vertical integration	full control over the entire production cycle	- in-house grain production - processing control - internal logistics	- lower production costs - stable product quality - increased gross profitability
2. Cost management	optimization of operational expenses	- energy-efficient technologies - reduced raw material and logistics costs - lower import dependency	- higher operating profit - improved operating margin
3. Export strategy	increase foreign currency revenue and access to higher-margin markets	- market diversification - product adaptation to local requirements	- increased income - reduced reliance on domestic demand
4. Bioenergy, innovations	improve production efficiency and environmental sustainability	- biogas plants - renewable energy initiatives - waste-free production	- cost savings - new income sources - strengthened "green" corporate image
5. Crisis resilience management	maintain operational stability in crisis conditions	- flexible planning - adjusted logistics and sales models - continuity of core processes	- business continuity - sustained profitability under uncertainty

Source: developed by the author

To sum up, profitability is not just a number on a financial statement, it is a reflection of how wisely and efficiently a company transforms its resources into value. It is a relative and multi-dimensional concept that touches every aspect of a business’s activity, from day-to-day operations to long-term strategic vision. The case of “MHP” clearly shows that profitability doesn’t happen by chance. It is the result of deliberate, forward-thinking decisions: integrating the production process, keeping costs under control, expanding to global markets, investing in sustainable innovation, and staying resilient in times of crisis. These efforts not only raise profit margins but also build the foundation for lasting success. Ultimately, profitability remains one of the most essential and comprehensive indicators of a company’s financial and economic performance under dynamic market conditions.

References:

1. Vovk O.M., Kovalchuk A.M., Komisarenko Ya.I., Dzhulai A.V. (2020) Prybutok ta rentabelnist yak determinanty rozvytku pidpryemstva [Profit

and profitability as determinants of enterprise development]. Modern Economics, no. 21, pp. 37–44. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V21\(2020\)-06](https://doi.org/10.31521/modecon.V21(2020)-06)

2. Pravdiuk, N.L. (2018). Profitability of operational activities of enterprises: Accounting and analytical aspect. Ekonomika. Finansy. Menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky – Economics. Finance. Management: Current Issues of Science and Practice, (12), pp. 124–141.

3. Lebedieva, A.M. (2012). Metodychni aspekty analizu rentabel'nosti diial'nosti pidpriemstva [Methodical aspects of profitability analysis of enterprise activity]. Visnyk ONU im. I. I. Mechnykova, 17 (3–4), pp. 29–36.

4. MHP SE. Financial results for the 3rd quarter and 9 months of 2024. [Electronic resource] // London Stock Exchange. – 2024. – URL: <https://www.londonstockexchange.com/news-article/MHPC/financial-results-for-q3-and-9m-2024/16777437> (access date: 10.05.2025).

5. MHP SE. Results and presentations [Electronic resource] // Official website of MHP SE. – URL: <https://mhp.com.ua/uk/results-and-presentations> (access date: 10.05.2025).

6. Profitability: what it is, types and formulas, how to calculate and increase. Opal.net.ua. URL: <http://opal.net.ua/> (access date: 10.05.2025).

УДК 658.5

Лопашук В.О.

здобувачка освіти кафедри економічної теорії, менеджменту і адміністрування,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
м. Чернівці

Іким А.В.

аспірант кафедри бізнесу та управління персоналом,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
м. Чернівці

СТАЛИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Сталий розвиток підприємств набуває особливої актуальності в умовах сучасної економічної нестабільності. Військові конфлікти, енергетична криза, інфляційні процеси та глобальні потрясіння створюють значні виклики для бізнесу в усьому світі, зокрема і в Україні. У таких умовах підприємствам важливо не лише зберегти свою діяльність, а й забезпечити її ефективність у довгостроковій перспективі. Сталий розвиток передбачає баланс між економічною вигодою, соціальною

відповідальністю та екологічною безпекою. Це дає змогу зменшити ризики, підвищити конкурентоспроможність і адаптуватися до змін зовнішнього середовища. Сучасний бізнес усе частіше орієнтується на стратегії стійкості як на інструменті виживання та зростання. Тому дослідження механізмів сталого розвитку в кризових умовах є важливим завданням як для теоретиків, так і для практиків.

Хахалєв Д., Гагарінов О. розглядають розвиток господарюючих суб'єктів як процес розширення їхньої діяльності та збільшення масштабів шляхом підвищення таких економічних показників, як обсяг виробництва й реалізації продукції, прибуток, чисельність працівників тощо [1].

За твердженнями Дем'яненко Т.І.: «Сталий розвиток підприємства є комплексним поняттям, яке залежить від великої кількості економічних, екологічних і соціальних факторів. В умовах вирішення завдань всебічної модернізації економіки актуальною стає проблема збереження й оцінювання сталого розвитку підприємства, оскільки різні стратегії модернізації по-різному впливають на показники його сталого розвитку» [2].

Економічна нестабільність суттєво ускладнює досягнення цілей сталого розвитку підприємств, оскільки створює непередбачувані умови для ведення бізнесу. Коливання валют, зростання інфляції, енергетичні кризи, перебої в постачанні ресурсів і зниження купівельної спроможності населення знижують можливості підприємств для довгострокового планування. У таких умовах багато підприємств змушені зосереджуватися на короткостроковому виживанні, жертвуючи інвестиціями в інновації, екологічні програми чи соціальні ініціативи.

Фактори економічної нестабільності, що впливають на сталий розвиток підприємств, охоплюють як зовнішні, так і внутрішні чинники, які ускладнюють реалізацію довгострокових стратегій. Серед них варто виділити такі:

1. Інфляція – зростання цін на сировину, енергоносії та інші ресурси призводить до зниження прибутковості підприємств і змушує скорочувати інвестиції в сталий розвиток.

2. Коливання валютного курсу – нестабільність на валютному ринку впливає на імпорتنі та експортні операції, збільшує витрати на закупівлю обладнання або матеріалів з-за кордону.

3. Зниження платоспроможного попиту – у періоди нестабільності споживачі скорочують витрати, що веде до падіння обсягів продажів і зменшення доходів підприємств.

4. Політична нестабільність – зміна уряду, воєнні дії або соціальні протести створюють невизначеність для бізнесу та стримують інвестиційну активність.

5. Порушення логістичних ланцюгів – нестабільність може спричинити труднощі з постачанням сировини або збутом готової

продукції, що порушує виробничі цикли.

6. Фінансова нестабільність – нестача доступного кредитування, підвищення процентних ставок або банкрутство банківських установ ускладнюють залучення фінансів для модернізації та екологізації виробництва.

7. Енергетичні ризики – перебої в постачанні електроенергії або різке зростання її вартості безпосередньо впливають на операційну діяльність підприємств.

У нестабільних економічних умовах підприємства змушені шукати ефективні стратегії, які дозволяють не лише зберегти свою діяльність, але й забезпечити її сталість у довгостроковій перспективі. Однією з ключових стратегій є адаптивне управління, яке передбачає гнучке планування, швидке реагування на зміни зовнішнього середовища та прийняття обґрунтованих рішень на основі поточних даних. Диверсифікація діяльності також відіграє важливу роль – розширення асортименту продукції, вихід на нові ринки або впровадження нових послуг допомагають зменшити залежність від одного джерела прибутку.

В умовах кризи особливо актуальним стає впровадження інновацій та цифрових технологій, що дозволяють підвищити ефективність виробництва, знизити витрати та поліпшити якість обслуговування клієнтів.

Не менш важливою є фінансова стійкість, яку можна забезпечити через оптимізацію витрат, управління ризиками, створення резервів і залучення альтернативних джерел фінансування. Крім того, значну роль відіграють екологічна відповідальність і соціальна орієнтація бізнесу, що сприяють зміцненню довіри з боку громадськості, партнерів та інвесторів.

Комплексне поєднання цих стратегій дозволяє підприємствам залишатися конкурентоспроможними та розвиватися навіть в умовах постійної економічної турбулентності.

Список використаних джерел:

1. Хахалєв Д., Гагарінов О. Економічна стійкість підприємства як основа сталого розвитку в умовах глобальних змін. *Modeling the development of the economic system*. 2024. № (3). 145–151. <https://doi.org/10.31891/mdes/2024-13-19>.

2. Дем'яненко Т.І. Сталий розвиток вітчизняних підприємств в сучасних економічних умовах. *Економіка та управління підприємствами*. 2020. Том 31 (70). № 2. С. 185-188.

Шишкіна О.В.

д.е.н., професор, професор кафедри
фінансів, банківської справи та страхування
Національного університету «Чернігівська політехніка»
м. Чернігів

Бойчук Т.Т.

здобувач вищої освіти ОР доктор філософії
Національний університет «Чернігівська політехніка»,
м. Чернігів

Євчук Д.В.

здобувач вищої освіти ОР доктор філософії
Національний університет «Чернігівська політехніка»
м. Чернігів

МОДЕЛІ ФІНАНСОВОГО РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ В ТРАНСПОРТНИХ ТА АГРАРНИХ КОМПАНІЯХ

У сучасних умовах глобалізованої економіки, яка характеризується високим рівнем невизначеності та динамічною зміною кон'юнктури, фінансові ризики стали невід'ємною частиною функціонування підприємств, особливо в таких стратегічно важливих видах діяльності, як транспорт та агропромисловий сектор. Зростання вартості енергоресурсів, інфляційні процеси, коливання валютних курсів, нестабільність фінансових ринків, а також наслідки війни і руйнувань промислової, житлової, енергетичної інфраструктури і санкційної політики та інші ризикоформуючі чинники створюють додаткові виклики для українського бізнесу.

Особливої актуальності тема набуває в контексті національної економіки України, де транспортна інфраструктура зазнала значних руйнувань, а агропромисловий сектор – суттєвих втрат через окупацію територій, мінування сільськогосподарських угідь, порушення логістичних ланцюгів та обмеження експорту. У таких умовах ефективне управління фінансовими ризиками є не лише інструментом збереження капіталу, а й засобом забезпечення стійкості підприємств, збереження робочих місць та підтримки економічної безпеки держави.

У зв'язку з вищезазначеним, виникає потреба у розробці та впровадженні адаптивних моделей фінансового ризик-менеджменту, які враховують галузеву специфіку, динаміку зовнішнього середовища та можливості цифрових технологій, а також забезпечують не лише ідентифікацію та оцінку ризиків, а й формування ефективних стратегій їх

мінімізації, включаючи використання інструментів хеджування, страхування, сценарного аналізу та прогнозування.

Моделі ризик-менеджменту є формалізованими системними підходами до виявлення, оцінювання, контролю та мінімізації фінансових ризиків, здатних впливати на діяльність підприємства, які базуються на математичних, статистичних та економічних методах й дозволяють приймати обґрунтовані управлінські рішення в умовах невизначеності.

Моделі фінансового ризик-менеджменту на нашу думку є формалізованими методи, алгоритмами або математичними конструкціями, які дозволяють:

- ідентифікувати потенційні джерела фінансових ризиків (валютні, кредитні, процентні, податкові, ліквідності, інноваційні, інвестиційні, тощо);
- оцінити ймовірність настання ризикових подій та їх значущість у контексті можливих фінансових наслідків;
- прогнозувати розвиток подій за оптимістичним, песимістичним і нормальним сценарієм;
- розробити стратегії реагування на прояв ризиків, у тому числі, уникнення, зменшення, передача або прийняття ризику;
- контролювати рівень ризику в динаміці для виявлення негативних тенденцій на ранньому етапі до того, як вони призведуть до втрат прибутку / доходу / капіталу, а також для адаптування стратегій управління ризиків до мінливою кон'юнктури ринку;
- підтримувати оптимальний баланс між прибутковістю та безпекою, що особливо важливо для компаній транспорту та агропромислового сектору.

Проведені дослідження дозволили виявити такі найбільш поширені моделі управління ризиками:

- VaR (Value at Risk) – дозволяє оцінити максимально можливі втрати при заданому рівні довіри;
- CVaR (Conditional Value at Risk) – визначає середні втрати за межами VaR;
- Monte Carlo Simulation – застосовується для моделювання сценаріїв розвитку подій на основі ймовірнісних розподілів;
- Stress Testing – використовується для оцінки стійкості до екстремальних, але можливих подій;
- Credit Scoring Models – дозволяє оцінити кредитоспроможність контрагентів на основі фінансових показників;
- моделі машинного навчання – широко використовуються для прогнозування ризиків на основі Великих даних.

Кожна із зазначених моделей має свої переваги, недоліки і обмеження використання, як загалом, так і для окремих галузей економіки, які для

більшої наочності були зведені у таблицю 1.

Таблиця 1

Характеристики моделей ризик-менеджменту та обмежень їх використання на транспорті та в аграрних компаніях

Модель	Характеристика	Переваги	Недоліки	Обмеження у транспорті	Обмеження в агросекторі
VaR	Максимальні втрати при заданому рівні довіри	Простота інтерпретації, популярність	Не враховує екстремальні, але можливі втрати. Чутливий до припущень про розподіл.	Не охоплює операційні ризики	Не враховує сезонність, кліматичні шоки
CVaR	Середні втрати понад VaR	Більш точна оцінка екстремальних ризиків	Складність розрахунку. Потреба у значному масиві даних	Обмежена точність при нестабільності	Залежність від історичних даних
Monte Carlo	Імітація сценаріїв	Гнучкість. Можливість врахування складних залежностей	Висока обчислювальна складність. Потреба у точному моделюванні вхідних параметрів	Складність моделювання логістичних ланцюгів	Залежність від кліматичних сценаріїв
Stress Testing	Аналіз впливу екстремальних, але можливих подій	Виявлення вразливих місць. Корисний для стратегічного планування	Суб'єктивність у виборі сценаріїв. Не дає ймовірнісної оцінки	Важко змодельовати всі зовнішні шоки	Обмежена точність при непередбачуваних погодних умовах
Credit Scoring	Оцінка кредитоспроможності контрагентів на основі фінансових показників	Автоматизація прийняття рішень. Зниження ризику	Не враховує неформальні фактори. Залежність від якості даних	Обмежене застосування для внутрішніх ризиків	Складність оцінки малих господарств
Машинне навчання	Використання алгоритмів для виявлення закономірностей у великих обсягах даних	Висока точність прогнозів. Адаптивність до нових даних	Складність інтерпретації, потреба у великих обсягах якісних даних	Складність інтерпретації для менеджменту	Обмежений доступ до цифрових даних

Джерело: розроблено авторами на основі [1-5]

Варто зазначити, що у транспортних та аграрних компаніях найбільш ефективними є гібридні моделі ризик-менеджменту, які поєднують кількісні методи з експертними оцінками, враховуючи нестабільність зовнішнього середовища.

Дослідження прикладних аспектів ризик-менеджменту в

транспортних та аграрних компаніях дозволили виявити наступне.

Транспортні компанії широко впроваджують системи моніторингу витрат пального, а також довгострокові контракти з постачальниками для зменшення впливу цінових коливань; використовують сценарне планування для оцінки впливу подій, таких як блокування портів / шляхів або зміни митних правил, на фінансові потоки. А впровадження цифрових платформ управління ризиками (наприклад, у «Новій Пошті» або «Укрзалізниці») дозволяє оперативно реагувати на зміни в логістиці. Крім того, транспортні компанії страхують вантажі та відповідальність перевізника, що знижує ризики втрат у разі аварій, крадіжок або затримок [3].

Аграрні підприємства використовують моделі прогнозування на основі історичних даних, сезонності та кліматичних змін, що дозволяє передбачити можливі фінансові втрати та адаптувати стратегії. Зазначені підприємства зменшують ризики шляхом диверсифікації, які полягає у вирощування різних культур, використання кількох регіонів виробництва та розширення каналів збуту. При цьому компанії використовують страхування захисту від кліматичних ризиків (посуха, град, заморозки), а великі аграрні експортери (наприклад, «Астарта», «НІБУЛОН») укладають форвардні контракти для захисту від коливань валютних курсів [4,5].

Таким чином, і обидві галузі активно впроваджують комбіновані моделі ризик-менеджменту, які поєднують кількісні методи з експертними оцінками і спрямовані на забезпечення фінансової стійкості та зменшення втрат в умовах високої невизначеності, що робить управління ризиками інтегрованою частиною стратегічного планування компаній, що має стати перспективними напрямками подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел:

1. Morris G. Risk Analysis Fundamentals. GitHub repository. URL: <https://github.com/garyamorris/risk-analysis-fundamentals>
2. Hull J. C. Risk Management and Financial Institutions. 5th ed. Hoboken: Wiley, 2018. 832 p.
3. Фалович В. А. Особливості управління ризиками в транспортно-логістичній системі. *ELARTU*. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/46771/2/ColMon_2024_Falovich_V_A-Osoblyvosti_upravlinnia_63-72.pdf
4. Синиця Ю. Управління ризиками в аграрному секторі: фінансовий аспект. *Academia*. URL: https://www.academia.edu/114976900/УПРАВЛІННЯ_РИЗИКАМИ_В_АГР_АРНОМУ_СЕКТОРІ_ФІНАНСОВИЙ_АСПЕКТ
5. Томілін, О., Краснікова, О., Гечбаія, Б., Зоря, С., Дроботя, Я., & Синиця, Ю. (2023). Управління ризиками в аграрному секторі: фінансовий аспект. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and*

UDC 336

Tereschenko O.O.

Scientific supervisor - Doctor of Sciences (Economics),
Professor of the Department of Corporate Finance and Controlling
Kyiv National University of Economics named after Vadym Hetman

Yurkova V.A.

4nd-year student of Faculty of Finance,
Kyiv National University of Economics named after Vadym Hetman

FINANCES OF LIMITED LIABILITY COMPANIES IN THE CONTEXT OF ECONOMIC INSTABILITY

Transition to a market economy leads to an increasingly important role of corporate finance in the economic system. One of the most popular organizational and legal forms of business in Ukraine is a limited liability company, or, as it is also called, a LLC. Prior to the registration of a limited liability company, each of the shareholders is obliged to contribute to the authorized capital not less than 30% of the amount specified in the constituent documents, which is confirmed by documents issued by a banking institution.

A shareholder is obliged to contribute the required funds in full no later than one year after the company's registration. In case of failure to fulfill this obligation within the specified period, the member, unless otherwise provided by the constituent documents, shall pay 10% per annum on the amount not paid for the period of delay. The liability of LLC members for the company's debts is limited to their contributions to the equity capital.

Quite often, in order to save on taxes, LLC shareholders provide long-term loans to the company instead of financing the company by increasing the authorized capital. In this case, the shareholders will be treated as both owners and creditors of the company. The risk of capital loss for a creditor participant will be lower, as under bankruptcy law, creditors' claims are satisfied in priority to owners.

The competitiveness and solvency of enterprises are determined by the rational organization of finance.

Enterprise finance is a system of monetary relations associated with the formation of fixed and working capital, cash funds, their distribution and use. Nowadays, development in the internal and external environment of any enterprise is impossible without the condition of compliance with its financial stability. Financial stability of the company depends on a number of factors - solvency, liquidity, flexibility, stability and financial security of the structure. To

support financial stability, the enterprise needs a flexible structure of financial resources, if necessary, it must attract all kinds of sources of borrowed funds - credit resources, investor investments, etc. Functioning of financial resources of enterprises is not automatic, but with the help of purposefully directed their organization. Under the organization of business finances we understand the forms, methods, ways of formation and use of resources, control over their turnover to achieve economic objectives in accordance with legal acts.

There are four main methods of forming financial resources of a LLC:

- The financial method is used to generate financial resources mainly on a non-refundable and gratuitous basis. As a rule, the financial method is used to form own financial resources;

- The lending method involves the provision of funds under the conditions of timeliness, repayment, and interest payment. At the macro level, this method is applied in the form of budget loans to another budget. At the micro level, it is used when legal entities receive bank loans, budget loans, tax credits, or income from the issuance of debt securities.

- The tax method implies the accumulation of funds for financial support of activities in the form of monetary payments by legal entities and individuals on a mandatory, compulsory and free basis.

- The insurance method involves the formation of financial resources through the receipt of insurance premiums.

The source of financial resources of enterprises is actually earned income from the sale of products and from financial investments [1]. The economic liability of an enterprise is so great that it can be declared bankrupt if it incurs large losses and is unable to fulfill its obligations to creditors.

Achieving the goals of analyzing the financial state of the LLC is achieved with the support of all kinds of methods and ways. The practice of financial analysis has developed the main criteria (methodology for analyzing):

1. Horizontal analysis involves comparing each item of the financial statements with the previous period to determine the dynamics of indicators reflected in the statements, as well as analyzing the dynamics of the structure of indicators.

2. Vertical (structural) analysis is the establishment of the structure of financial indicators and determination of the influence of each item of financial statements on the final indicators of the organization's activity reflected in the forms of accounting financial statements.

3. Trend analysis is carried out by comparing each element of the financial statements with a number of previous periods with the subsequent determination of the main trend in the dynamics of indicators.

4. Comparative analysis is divided into intra-industry (comparison of the main indicators of the organization, subsidiaries and structural subdivisions) and inter-industry (comparison of the organization's indicators with the indicators of competitors and with the average industry indicators).

5. Factor analysis involves analyzing the impact of individual factors (reporting items) on the researched resultant indicator.

The effective financial resource management plays a crucial role in ensuring the stability and sustainable development of limited liability companies (LLCs). The key directions for optimization include the improvement of capital structure, minimization of the cost of capital, and comprehensive risk management during the formation and allocation of financial resources.

The effective financial resource management plays a crucial role in ensuring the stability and sustainable development of limited liability companies (LLCs). Optimization of financial management focuses on improving the capital structure, minimizing the weighted average cost of capital (WACC), and managing risks effectively during financial resource allocation [2]. For LLCs, this requires regular assessment of their debt-to-equity ratio, considering both internal capabilities and external financing opportunities.

From a company's perspective, a low debt-to-equity ratio is generally favorable because it means a lower risk of insolvency and financial distress. It indicates that the company has a strong financial position and is less dependent on external borrowing. This can improve the company's ability to secure favorable financing terms and attract potential investors.

Theoretical foundations, such as the Modigliani–Miller theorem with taxes (1.1), may serve as a conceptual basis for determining the optimal debt-to-equity ratio. This theory suggests that, under certain assumptions, the value of a firm increases with leverage due to the tax shield provided by interest payments. However, in practical conditions, this benefit must be balanced against the increased financial risk associated with high levels of debt.

$$V_L = V_u + T_c \cdot D, \quad (1.1)$$

V_L = value of a leveraged firm (with debt)

V_u = value of an unleveraged firm (fully equity-financed)

T_c = corporate tax rate

D = amount of debt

For limited liability companies, this theorem also suggests that a moderate level of debt can be beneficial, as it allows them to lower their tax burden and optimize the debt-to-equity ratio.

References:

1. Brigham E. F., Ehrhardt M. C. Financial Management: Theory & Practice. 17th ed. Boston: Cengage Learning, 2020. 832 p.
2. Berk, J., & DeMarzo, P. Corporate Finance. 5th ed. Boston: Pearson, 2022. Chapters 14-16.

УДК 330.6

Мигович Т.М.

к.е.н, доцент, доцент кафедри фінансів

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ

Лукач В.В.

здобувач ОР магістр

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ

ОПТИМІЗАЦІЯ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

В сучасних кризових умовах розвитку економіки в системі управління підприємством зростає значення ефективного керування грошовими потоками. Від якості цього управління залежить не лише фінансовий результат і ринкова вартість підприємства, а й його здатність функціонувати й виживати в умовах ринкової економіки. Недостатній обсяг грошових надходжень або нераціональне використання фінансових ресурсів можуть спричинити дисбаланс у системі відтворення матеріальної бази та виробничої інфраструктури, що, у свою чергу, здатне призвести до втрати платоспроможності або навіть до банкрутства. Тому оптимізація грошових потоків є однією з найважливіших задач для будь-якого підприємства. Основними цілями оптимізації грошових потоків підприємства є забезпечення їхньої узгодженості в часі, досягнення балансу між обсягами надходжень і витрат, а також збільшення чистого грошового потоку.

Під завданням оптимізації грошових потоків також маєтсья на увазі завдання розподілу платіжних засобів підприємства в динаміці з метою підвищення його фінансово-економічної ефективності, при цьому критеріями ефективності є:

- приріст власних коштів підприємства за певний період; підвищення обсягу продажу (частки ринку);
- підвищення фінансової стійкості (забезпеченості власними коштами);
- ефективність використання наявних коштів (рентабельність);
- ділова репутація (виконання підприємством зобов'язань перед постачальниками та покупцями);
- максимальне використання виробничих потужностей [1, с.101].

До основних об'єктів оптимізації належать: позитивні та негативні грошові потоки, залишки грошових коштів, а також чистий грошовий потік. Оптимізації підлягають прогнозовані грошові потоки, які можуть

змінюватися з часом.

Ю.О. Єрешко зазначає, що під час управлінського впливу на підприємство можуть реалізовуватись чотири варіанти розвитку подій щодо зміни чистого грошового потоку.

Перший сценарій передбачає, що завдяки ефективним заходам із синхронізації грошових потоків у часі та за обсягами, чистий грошовий потік підприємства наближатиметься до нульового значення. Такий підхід ґрунтується на нормуванні обсягів вхідних і вихідних грошових потоків, тобто досягненні їх рівності протягом визначеного періоду.

У другому та третьому сценаріях ідеться про поступове збільшення або зменшення суми чистого грошового потоку, що залежить від фінансової стратегії підприємства та ринкових умов.

Четвертий сценарій передбачає наближення чистого грошового потоку до заздалегідь визначеного цільового значення, тобто його таргетування, що дає змогу орієнтувати фінансову діяльність на досягнення конкретного показника [2].

Значення оптимізації грошових потоків підприємства розкривається через низку вагомих цілей, яких можна досягти з її допомогою. Оптимізація дозволяє збалансувати обсяги потоку грошей, синхронізувати надходження і виплати грошей у часі, забезпечує приріст чистих грошових потоків та ін. Відповідно до визначених цілей можна виділити головні об'єкти процесу оптимізації: позитивний грошовий потік, негативний грошовий потік, залишки грошових активів, чистий грошовий потік [3].

Основною умовою успішної оптимізації є забезпечення максимально можливого зростання чистого грошового потоку підприємства.

Отже, оптимізація грошових потоків на підприємстві це тривалий процес, що поєднує в собі ряд етапів удосконалення діяльності, пошук додаткових джерел надходжень, зниження рівня витрат із врахуванням ряду внутрішніх та зовнішніх факторів. Фінансово-господарська діяльність будь-якого підприємства невід'ємно пов'язана з формуванням грошових потоків, які виражаються у вигляді надходжень і витрат коштів у процесі здійснення господарських операцій. Ефективне управління цими потоками сприяє стабільному розвитку підприємства та зміцненню його фінансової стійкості, оскільки дає змогу оптимально використовувати власні фінансові ресурси та зменшити потребу в зовнішньому фінансуванні.

Список використаних джерел:

1. Кошельок Г. В. Оптимізація грошових потоків підприємства в сучасних умовах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Випуск 26, частина 1, 2019. С. 100-104.

2. Єрешко Ю.О. Сутність і структура механізму управління грошовими потоками підприємства. URL: <http://economy.kpi.ua/ru/node/239> (дата звернення 10.05.2025 р.).

З. Волосатова М.М. Методи оптимізації грошових потоків на підприємстві. *Природничі та гуманітарні науки. Актуальні питання : Матеріали X Всеукраїнської студентської науково - технічної конференції .* Тернопільський національний технічний університет ім. І.Пулую (м. Тернопіль, 25-26 квітня 2017р.), 2017. Т.2. С.29-30.

УДК 336.02:336.226

Мацьків В.В.

к.е.н, доцент, доцент кафедри фінансів
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ

Керніцький О.І.

здобувач третього (PhD) рівня вищої освіти,
Національний університет «Чернігівська політехніка»
м. Чернігів

ФІНАНСОВЕ ПЛАНУВАННЯ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ТА ВОЄННОЇ ЕКОНОМІКИ

Аграрний сектор України посідає стратегічне місце в національній економіці, зважаючи на його потужний ресурсний потенціал, здатність до капіталізації та зростаючий попит на продовольчу продукцію на світових ринках. За умов політичної й економічної стабільності саме ця галузь здатна стати рушієм економічного відновлення й довгострокового зростання. Водночас в умовах повномасштабної війни, розв'язаної росією проти України, першочергового значення набуває питання забезпечення стійкості функціонування аграрних підприємств, зокрема шляхом ефективного фінансового планування.

Фінансове планування в аграрному секторі розглядається як ключовий механізм підтримання економічної життєздатності суб'єктів господарювання в умовах глибокої нестабільності. Руйнування інфраструктури, порушення логістичних ланцюгів і обмеження доступу до ринків збуту зумовлюють необхідність точного прогнозування грошових потоків, адаптивного бюджетування та формування сценарних моделей управління фінансовими ризиками.

Цей процес забезпечує узгодження стратегічних цілей підприємства з наявними фінансовими ресурсами. До його основних завдань належать: формування фінансової стратегії, моделювання грошових потоків, оцінювання інвестиційної доцільності, забезпечення ліквідності й платоспроможності, а також визначення потреб у капіталі. В умовах високої невизначеності ці завдання вимагають постійного оновлення та

адаптації фінансових планів відповідно до динамічних зовнішніх змін.

У сучасному середовищі аграрні підприємства змушені застосовувати комплексні підходи до фінансового планування, які враховують макроекономічні ризики, валютні коливання, інфляційні процеси та зміну вартості фінансових ресурсів. Ефективне планування дозволяє не лише зберігати фінансову стабільність, а й залучати нові джерела фінансування — як-от міжнародна технічна допомога, гранти, державні субсидії та пільгове кредитування, що особливо важливо в контексті майбутньої післявоєнної відбудови.

Фінансові плани класифікують за тривалістю на довгострокові (3–5 років), поточні (річні) та оперативні (місячні або квартальні). Їхня структура залежить від розмірів підприємства, галузевої специфіки та доступу до капіталу. Зазвичай фінансовий план охоплює джерела фінансування, прогноз надходжень і витрат, інвестиційні витрати, графік обслуговування боргів, а також заходи з покриття збитків за альтернативними сценаріями [1].

Центральною функцією фінансового планування є досягнення балансу між доходами та витратами. Позитивне сальдо дозволяє формувати резерви для інвестицій чи непередбачених витрат, тоді як дефіцит бюджету вимагає пошуку додаткових джерел фінансування — позик, кредитів або випуску цінних паперів. Це особливо актуально в умовах втрати врожаїв, скорочення доходів і зниження експортного потенціалу.

Попри важливість фінансового планування, його практична реалізація в аграрному секторі стикається з низкою системних обмежень. До них належать: високий рівень зовнішньої невизначеності, брак кваліфікованих фінансистів (особливо у сфері малого та середнього бізнесу), нестабільність законодавства та обмежений доступ до довгострокових фінансових інструментів. Ці чинники ускладнюють стратегічне прогнозування, реалізацію інвестиційних проєктів і підтримку фінансової стійкості.

Удосконалення системи фінансового планування в аграрному секторі має стати пріоритетом на тлі потреби у відновленні інфраструктури, залученні інвестицій, забезпеченні продовольчої безпеки та стабілізації соціально-економічної ситуації. Застосування комплексного підходу до планування дає змогу формувати гнучку фінансову стратегію, оперативно реагувати на зовнішні виклики та забезпечувати стабільний розвиток підприємств [2, с. 85].

Для обґрунтованої оцінки поточних і перспективних фінансових потреб підприємства формують фінансовий план, який визначає напрями залучення, розподілу та використання ресурсів. Основною його метою є досягнення балансу бюджету в межах певного періоду. У разі перевищення витрат над доходами формується обсяг дефіциту, який покривається шляхом залучення зовнішніх джерел фінансування.

Структура фінансового плану, як правило, включає: джерела формування коштів; інвестиції в приріст активів; повернення залучених ресурсів; обов'язкові податкові платежі; та механізми покриття попередніх збитків. Підприємства самостійно визначають форму та зміст цього документа, виходячи зі своєї специфіки та потреб.

В умовах ринкової економіки ефективне фінансове планування має вирішальне значення, адже саме підприємства несуть відповідальність за результати ухвалених управлінських рішень. Це особливо важливо для українського аграрного сектору, що діє в умовах ринкової турбулентності, зумовленої воєнною агресією, економічною нестабільністю та трансформаціями у безпековій сфері.

Серед факторів, які обмежують розвиток фінансового планування в Україні, слід виокремити недосконалість нормативного регулювання на мікрорівні, обмеженість фінансових ресурсів і нестачу спеціалістів, здатних розробляти й впроваджувати комплексні фінансові стратегії [3, с. 57].

Фінансове планування забезпечує реалізацію стратегічних цілей підприємства через визначення конкретних фінансових орієнтирів, мобілізацію ресурсів, підтримку виробничих пропорцій і оцінювання ефективності інвестиційних проєктів в умовах конкуренції.

Отже, фінансове планування в аграрному секторі України є ключовим інструментом стабільного функціонування та розвитку підприємств в умовах зростаючих викликів. Його ефективність визначається якістю прогнозування, ефективністю ресурсного забезпечення та гнучкістю до змін ринкової кон'юнктури. Подолання існуючих бар'єрів сприятиме підвищенню конкурентоспроможності аграрного виробництва й забезпеченню його сталого розвитку.

Список використаних джерел:

1. Мікуліна М. О. Розвиток фінансового планування в аграрній сфері. *Вісник Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету*. 2015. № 1. С. 135-138. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vddau_2015_1_32.
2. Matskiv V. Economic essence and components of financial support of agricultural sector. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2015. №1 (2). 83-88. <http://dx.doi.org/10.30525/2256-0742/2015-1-2-83-88>
3. Цибань В. С. Фінансове планування та управління ризиками в аграрному бізнесі. *Розвиток фінансово-кредитних систем: виклики сьогодення* : збірник матеріалів V Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Умань, 6 червня 2024 року), 2024. С. 56-58.

3. ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ ТА БОРОТЬБА З ВІДМИВАННЯМ КОШТІВ І ФІНАНСУВАННЯМ ТЕРОРИЗМУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

УДК 336.276

Бондарук О. С.

к.е.н., доцент

старший викладач кафедри фінансово-економічної безпеки,
Національна академія Служби безпеки України, м. Київ

Телегей Б.О.

здобувач ОР магістр

Національної академії статистики обліку та аудиту м. Київ

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ У ВОЄННИЙ ЧАС: ВИКЛИКИ ПРОТИДІЇ ВІДМИВАННЮ КОШТІВ І ТЕРОРИЗМУ

В умовах воєнного стану в Україні фінансова безпека набуває критичного значення. З багатосторонньої перспективи вона розглядається як надійний захист фінансових інтересів на всіх рівнях – від окремих суб'єктів до державних інституцій. Забезпечення фінансової безпеки передбачає досягнення стабільності, незалежності та стійкості фінансової системи, що особливо важливо в умовах потужного впливу внутрішніх і зовнішніх деструктивних чинників, зокрема воєнних дій, економічної нестабільності, гібридної агресії та кібератак [1]. Спроможність фінансової системи підтримувати ефективне функціонування економіки та сприяти сталому розвитку стає основою національної безпеки.

У цьому контексті боротьба з відмиванням коштів (AML) є невід'ємним елементом фінансової стійкості. З моменту створення у 1989 році міжнародної організації FATF (Financial Action Task Force) [2], яка започаткувала глобальні стандарти у сфері протидії відмиванню грошей, увага до цього питання лише посилилась. Для України сьогодні легалізація незаконних доходів і фінансування тероризму становлять не лише економічну, а й пряму загрозу національній безпеці.

Злочинна діяльність, що фінансує терористичні та сепаратистські структури, підриває авторитет держави, унеможливорює ефективне впровадження реформ, руйнує довіру до владних інституцій та погіршує міжнародний імідж України [3]. Зокрема, фінансові потоки від організованої злочинності стають джерелом для корупції, дестабілізації державного управління та посилення тіньової економіки. Через це державні інституції втрачають контроль над фінансовими процесами, що загрожує економічній стабільності в умовах війни.

Відмивання коштів спотворює реальну картину економіки та призводить до викривлення ринкових сигналів. Його механізми дуже

різноманітні, включаючи операції з готівкою [3], криптовалютами, цінними паперами та нерухомістю. Тому держава має постійно проводити оцінку ризиків і вдосконалювати систему виявлення загроз, зокрема в частині фінансування тероризму.

Небезпека такої діяльності полягає не лише у її зв'язках із терористичними організаціями [4], а й у міжнародному масштабі – фінансові злочини мають глобальне охоплення, перетинають кордони та викликають потрясіння не лише в країнах, що воюють. Для України збитки від подібної злочинності – це не лише фінансові втрати, а й зруйновані життя, соціальна нестабільність, зростання недовіри до держави.

Україна стала транзитною зоною для міжнародних терористичних угруповань, які використовують її територію для переправлення людей, фінансування операцій та ухилення від відповідальності. В умовах війни ця загроза лише посилилась. Недостатній контроль за окремими ділянками кордону, зловживання статусом громадських організацій, використання готівки та складність у перевірці кінцевих бенефіціарів створюють сприятливе середовище для функціонування незаконних мереж.

Усе це сприяє формуванню осередків радикалізму, зокрема в регіонах, що найбільше постраждали від війни. Поширення сепаратистських настроїв через пропаганду, теракти та диверсії, у тому числі з використанням мирного населення як "живого щита", є частиною ворожої стратегії дестабілізації держави. Саме тому пріоритетами української політики у сфері національної безпеки мають бути системна боротьба з відмиванням коштів, протидія фінансуванню тероризму та налагодження міжвідомчої та міжнародної співпраці задля захисту економічного суверенітету.

Список використаних джерел:

1. Бондарук Т.Г., Богріновцева Л.М., Бондарук О.С. Методологічні підходи до оптимізації боргової політики України в контексті фінансової безпеки. *Статистика України*. 2025. №1. С. 13-24. URL: <https://su-journal.com.ua/index.php/journal/article/view/460/428>
2. Рекомендації FATF. Міжнародні стандарти щодо боротьби з відмиванням коштів, фінансуванням тероризму та розповсюдження зброї масового знищення. 2018, 31 с.
3. Бондарук Т.Г., Богріновцева Л.М., Бондарук О.С. Шахрайство із використанням банківських платіжних карток як спосіб фінансування тероризму та сепаратизму. *Статистика України*. 2023. №2 (101). С. 4-13 URL: <http://194.44.12.92:8080/jspui/handle/123456789/7711> 0,2 а.а.
4. Бондарук О. Протидія фінансуванню терористичних та сепаратистських проявів – основи гарантування економічної безпеки держави. *Економічні горизонти*. 2023. № 3(25). С. 110-119. URL: <http://eh.udpu.edu.ua/article/view/287998> 0,7 а.а.

УДК 336.1

Заїчко І. В.

к.е.н, доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Національної академії статистики, обліку та аудиту
м. Київ

Нестеряк Ю.В.

здобувач ОР бакалавр
Національної академії статистики, обліку та аудиту
м. Київ

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВОЄННИХ ЗАГРОЗ: СТРАТЕГІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ

В умовах повномасштабної війни, що триває на території України, питання забезпечення фінансової безпеки набуває особливого значення. Воєнні загрози створюють нові виклики для економічної стабільності, що вимагає системного підходу до управління ризиками та запровадження ефективних стратегій протидії негативним впливам. У зв'язку з цим, розробка науково обґрунтованих методів забезпечення фінансової безпеки держави в умовах воєнних конфліктів є важливим завданням сучасної економічної політики. Фінансова безпека виступає важливим компонентом загальної економічної безпеки держави, адже вона забезпечує стабільне функціонування фінансової системи та сприяє економічному розвитку. В умовах глобалізаційних процесів, економічної турбулентності та загострення геополітичних загроз питання забезпечення фінансової безпеки України набуває особливої ваги.

Поняття фінансової безпеки трактується як стан фінансової системи держави, за якого вона здатна стабільно функціонувати, розвиватися та протистояти негативному впливу як внутрішніх, так і зовнішніх загроз. Це поняття охоплює такі аспекти, як стабільність банківської системи, міцність національної валюти, ефективне функціонування фінансових ринків, збалансованість державного бюджету та управління державним боргом.

Фінансову безпеку можна аналізувати з різних підходів:

У межах ресурсно-функціонального підходу вона розглядається як захищеність фінансових інтересів усіх учасників фінансових відносин, а також наявність у домогосподарств, підприємств, установ, регіонів і держави необхідних фінансових ресурсів для виконання своїх функцій і зобов'язань [1, с. 57].

З позиції зав'язків фінансової безпеки з іншими складовими економічної безпеки вона аналізується як стан фінансових, грошово-кредитних, валютних, банківських, бюджетних, податкових,

інвестиційних, митно-тарифних та фондових механізмів, що характеризуються збалансованістю, стійкістю до загроз і спроможністю захищати економіку від зовнішнього тиску, забезпечуючи її ефективне функціонування та зростання [1, с. 60]. З точки зору нормативно-правового підходу вона означає створення умов, за яких фінансові потоки не можуть бути спрямовані у незаконні сфери, а можливості зловживання фінансовими ресурсами суттєво знижуються [1, с. 62].

У період воєнних дій значна увага приділяється адаптації фінансової системи до нових викликів. Зокрема, одним з інструментів є посилення контролю над фінансовими потоками через Державну службу фінансового моніторингу, що дозволяє знизити ризики фінансування тероризму та незаконних збройних угруповань. Важливою складовою є і монетарна політика Національного банку України, спрямована на стабілізацію валютного курсу в умовах зовнішнього тиску та внутрішніх економічних викликів. Фінансова безпека держави формується під впливом багатьох елементів, які мають безпосередній вплив на національну безпеку. В умовах посиленої військової агресії з боку росії правове забезпечення фінансової безпеки має враховувати поточні зміни в системі суспільного виробництва: трансформацію структури матеріального виробництва, втрату ключових галузей, зменшення попиту на продукцію промисловості, руйнування економічних зв'язків, втрату ринків праці, збуту й сировини, ослаблення ресурсної бази та порушення механізмів оподаткування [2, с. 219].

Окремі аспекти фінансової безпеки детально розкриті у Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері, затвердженій Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2012 року № 569-р [3]. Цей документ був прийнятий в умовах світової економічної кризи та підкреслював необхідність формування нормативної бази для протидії загрозам фінансової стабільності. Питання фінансової безпеки як ключової складової економічної безпеки, основні загрози та завдання держави щодо її гарантування викладено також у Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року, затвердженій Указом Президента України від 11.08.2021 року [4]. У цьому документі аналізується стан фінансової безпеки через ідентифікацію загроз фінансовому розвитку та визначення шляхів їх подолання, що дозволяє законодавцю трактувати фінансову безпеку як організацію фінансової системи, здатної передбачати ризики та протидіяти їм.

Беручи до уваги ключові елементи фінансової системи - зокрема безпеку бюджетної, банківської, податкової систем, а також фінансів підприємств [5] в умовах воєнного стану - пропонується реалізувати низку заходів. Серед них: впровадження стабільного бюджетного фінансування оборонної галузі через оптимізований податковий механізм для державних і приватних структур; проведення послідовної монетарної політики; спрощення правових умов ведення бізнесу з одночасним залученням малого підприємництва, що

сприятиме регулярному надходженню податкових платежів до бюджетів різних рівнів. Водночас надмірні податкові пільги можуть перешкоджати належному фінансуванню.

Фінансова безпека держави в умовах воєнних загроз піддається значним викликам, які потребують комплексного підходу до управління ризиками. Війна створює специфічні фінансові ризики, що суттєво впливають на економічну стабільність країни. В умовах війни комерційні банки можуть стикатися з масовим вилученням депозитів та нестачею ліквідності. Щоб уникнути кризи, Національний банк України впроваджує екстрені заходи підтримки ліквідності банків. Зокрема, було введено механізм екстреного кредитування під заставу державних цінних паперів, що дозволило банківському сектору зберегти стійкість у кризових умовах. Воєнні дії призводять до різкого зростання бюджетних витрат на оборону та соціальний захист. Це збільшує ризик дефіциту державного бюджету, що потребує залучення зовнішньої фінансової підтримки. Для покриття дефіциту Україна активно залучає міжнародну допомогу від таких організацій, як Міжнародний валютний фонд (МВФ) та Світовий банк. Також використовуються екстрені кредити Європейського Союзу та грантові кошти від урядів інших країн. Зростання військових витрат, економічна невизначеність та скорочення експорту призводять до тиску на національну валюту. Для стабілізації курсу Національний банк використовує валютні інтервенції та здійснює коригування облікової ставки. Крім того, запроваджено обмеження на виведення капіталу, що дозволило уникнути паніки на валютному ринку. Через бойові дії інвестори втрачають довіру до українського ринку, що призводить до скорочення обсягу прямих іноземних інвестицій. З метою підтримки інвестиційної активності держава розробляє стимули для бізнесу, зокрема: податкові пільги для підприємств у критично важливих секторах, державні гарантії на кредити та підтримку експортерів. Зростання безробіття, зниження доходів населення та руйнування інфраструктури викликають соціальну напруженість. Для зменшення негативних наслідків уряд реалізує програми соціальної підтримки, такі як компенсації для внутрішньо переміщених осіб та програми працевлаштування для ветеранів бойових дій.

З початку повномасштабного вторгнення Україна реалізувала низку конкретних заходів, спрямованих на забезпечення фінансової безпеки та зниження ризиків:

1. Забезпечення ліквідності банківської системи через екстрені кредити Національного банку. Цей механізм дозволяє підтримувати платоспроможність банків та уникнути паніки серед вкладників. Банки отримують кредити під заставу державних облігацій, що дозволяє швидко залучити кошти в разі кризи ліквідності.

2. Підтримка бюджету шляхом залучення міжнародної фінансової

допомоги. Зокрема, Україна отримала пакети фінансової підтримки від МВФ, Європейського Союзу та інших міжнародних партнерів, що дозволило забезпечити стабільність соціальних виплат та фінансування оборонних потреб.

3. Реалізація програми гарантій на кредити для малого і середнього бізнесу. В умовах воєнних ризиків багато підприємців стикаються з проблемою отримання кредитів через зростання ризику неплатоспроможності. Уряд запровадив систему державних гарантій на кредити, що дозволяє підприємствам отримувати фінансування навіть у кризових умовах.

4. Запровадження валютних обмежень для стабілізації курсу. З метою уникнення девальвації та підтримки національної валюти введено обмеження на виведення капіталу за кордон, що дозволило зменшити спекулятивний тиск на гривню.

5. Соціальні програми підтримки населення. В умовах масового переміщення населення через бойові дії реалізовано комплекс програм соціальної підтримки, включаючи фінансову допомогу внутрішньо переміщеним особам та гранти на відкриття малого бізнесу для ветеранів.

Стратегічний підхід до забезпечення фінансової безпеки України в умовах воєнних загроз включає реалізацію як короткострокових, так і довгострокових заходів, спрямованих на стабілізацію економічної ситуації, підтримку банківської системи та соціальний захист населення. Для запобігання деструктивним процесам у фінансовій сфері доцільно застосувати низку рекомендацій (рис. 1).

Рекомендація	Мета	Приклад реалізації
Посилення державного регулювання через організаційні та правові інструменти	Забезпечення стабільності фінансової системи	Державна служба фінансового моніторингу України: виявлення та блокування фінансових операцій з ознаками відмивання грошей.
Реалізація превентивної політики на основі аналітики потенційних загроз	Зниження впливу потенційних загроз	Національний банк України: підвищення облікової ставки для стабілізації інфляційних процесів.
Оперативне реагування на реальні загрози шляхом впровадження ефективних заходів	Мінімізація негативного впливу реальних загроз	Міністерство фінансів України: контроль витрат державного бюджету та управління державним боргом.
Визначення на законодавчому рівні спеціального органу виконавчої влади для контролю фінансової безпеки	Координація заходів щодо забезпечення фінансово	

Рис. 1. Рекомендації забезпечення фінансової безпеки України

Ключовою метою цих заходів є впорядкування наявних у країні методів виявлення та ліквідації загроз, які можуть зашкодити національній економіці та фінансовій системі. Це особливо важливо в умовах, коли різні суб'єкти використовують розрізнені інструменти управління, що ускладнює комплексне реагування на загрози. Значної кількості проблем можна уникнути завдяки вдосконаленню правового регулювання питань фінансової безпеки держави [6].

В умовах повномасштабної війни в Україні, що супроводжується різкими змінами в розподілі ресурсів і коливаннями вартості виробничих факторів, основною метою системи фінансової безпеки є захист життєво важливого простору суб'єкта від дестабілізуючих впливів. Ці загрози можуть походити як з внутрішнього, так і з зовнішнього середовища, що значно ускладнює діяльність суб'єкта або робить її неможливою через погіршення показників ризикових зон. До найнебезпечніших загроз для фінансової безпеки держави належать фактори, що посилюються внаслідок військових дій (табл. 1).

Таблиця 1

Загрози фінансовій безпеці України підсилені військовими діями

ЗАГРОЗА	ЗАХОДИ ДЛЯ ЗНИЖЕННЯ РИЗИКУ
Зниження трудового потенціалу, що обмежує виробничі можливості та економічне відновлення	Програма реабілітації та соціальної адаптації ветеранів бойових дій з метою інтеграції у ринок праці
Дефіцит життєво необхідних ресурсів у фізичному або фінансовому вимірі, що ускладнює функціонування основних секторів економіки	Запровадження державного резерву життєво необхідних товарів для підтримання стабільного забезпечення
Нестача матеріально-технічного забезпечення, що критично знижує здатність підприємств до адаптації та відновлення	Створення централізованого фонду матеріально-технічних ресурсів на випадок кризових ситуацій
Ослаблення здатності до швидкої відбудови та подолання структурних дисбалансів, накопичених у період бойових дій	Залучення міжнародних інвестиційних фондів та прямих інвестицій для відновлення критичної інфраструктури

Невизначеність, спричинена військовою агресією, створює додаткові загрози: зупинку економічної активності на великих територіях, нестабільність логістичних маршрутів, обмеження у диверсифікації виробничої діяльності через географічні особливості бойових дій та інші фактори. Усунення або мінімізація цих загроз потребує чіткої координації дій на державному рівні, розробки дієвих регуляторних механізмів та

адаптації фінансової системи до нових викликів. Поняття фінансової безпеки охоплює широкий спектр компонентів, зокрема стабільність банківської системи, державного бюджету, валютного ринку та інших ключових елементів фінансової архітектури.

До найважливіших аспектів фінансової безпеки належать ефективне регулювання, макроекономічна збалансованість, належний рівень фінансової обізнаності громадян, інституційна спроможність та вплив зовнішніх чинників. Забезпечення фінансової безпеки України потребує системного підходу з урахуванням як внутрішніх, так і зовнішніх викликів та загроз. Забезпечення фінансової безпеки держави в умовах воєнних загроз потребує системного та комплексного підходу, що включає ефективне правове регулювання, моніторинг фінансових потоків, а також підтримку міжнародних організацій, таких як МВФ та Світовий банк. Лише за таких умов можливо забезпечити стабільність фінансової системи та зберегти основні економічні показники на належному рівні.

Список використаних джерел:

1. Заїчко І. В. Бюджетна політика в системі забезпечення фінансової безпеки : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08. Чернівці, 2020. 265 с.
2. Заїчко І.В., Калач Г. М., Терещук С.А. Дослідження інноваційних методів і стратегій управління кризою та їх вплив на фінансову безпеку підприємств в умовах економічної невизначеності. *Успіхи і досягнення у науці*. 2024. № 7(7). С. 595-610. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/sas/article/view/15016/15086>
3. Кабінет Міністрів України. Про схвалення Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері: розпорядження від 15 серп. 2012 р. № 569-р. Київ, 2012. URL: <https://surl.lu/sibwkp>
4. Рада національної безпеки і оборони України. Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року: рішення від 11 серп. 2021 р. URL: <https://surl.li/obwnfv>
5. Білошкурський М. В., Заїчко І. В., Ковернінська Ю. В. Фінансовий аналіз резервів прибутку для активізації інвестиційно-інноваційної діяльності підприємства. *Journal of Innovations and Sustainability*. 2023. Том 7. № 2. URL: <https://is-journal.com/is/article/view/184>
6. Заїчко І. В., Білошкурська Н. В. Нормативно-правове та методичне підґрунтя визначення рівня забезпечення і регулювання фінансової безпеки підприємств та держави. *Економіка та суспільство*. 2021. № 34. URL: <https://surl.cc/foostw>

УДК 336.2

Білий М.М.

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
м.Івано-Франківськ

Горщенко К.С.

здобувач ОР бакалавр

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
м.Івано-Франківськ

ПРОГРЕСИВНЕ ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗАКОРДОННОГО ДОСВІДУ

У грудні 2023 року Кабінет Міністрів України затвердив Національну стратегію доходів до 2030 року, яка окреслює ключові напрями трансформації фіскальної політики. Основна мета документа — формування сучасної, ефективної та соціально орієнтованої моделі податкової системи, що здатна забезпечити стабільне наповнення бюджету та посилити роль податків як інструменту перерозподілу національного доходу. Один із центральних елементів стратегії — реформа податку на доходи фізичних осіб (далі - ПДФО), яка передбачає перехід від пропорційної до прогресивної шкали оподаткування [1].

Для всебічного аналізу та обґрунтування необхідності впровадження цих вимог, на нашу думку, варто враховувати історичний досвід застосування різних систем оподаткування в Україні, а також звертатись до досвіду інших країн, які вже пройшли через схожі трансформації або мають ефективні моделі, що можуть бути корисними для України у відповіді на сучасні виклики, що стоять перед вітчизняною фіскальною системою.

Україна має різноманітний досвід застосування систем оподаткування доходів: від складної прогресивної шкали у 1991–2003 роках, до пропорційної ставки у 2004 році, повернення до прогресивної моделі у 2011–2015 роках, і, нарешті, єдиної ставки ПДФО 18% з 2016 року. Досвід свідчить, що впровадження пласкої шкали не призвело до значного зростання податкових надходжень, ймовірно, через відсутність покращення адміністрування, що відкривало можливості для ухилення від оподаткування.

Вибір оптимальної шкали оподаткування (прогресивної чи пласкої) залежить від багатьох чинників, таких як структура доходів, рівень нерівності, ефективність адміністрування, масштаби тіньової економіки та податкова культура. Аналіз даних за 2002–2022 роки не дає однозначної

відповіді щодо переваги однієї системи, оскільки зростання частки ПДФО у ВВП та податкових надходженнях з 2011 року могло бути результатом загального економічного розвитку та підвищення зарплат. Рішення відмовитися від прогресивної шкали у 2016 році мотивувалося спрощенням адміністрування та наближенням ставки ПДФО до податку на прибуток підприємств, з очікуванням зменшення тіньової економіки. Хоча тіньова економіка дійсно дещо скоротилася (з 35% ВВП у 2015 році до 28% у 2019-му), офіційних досліджень щодо впливу пласкої шкали саме на детінізацію не проводилося. [2].

Важливо зазначити, що Національна стратегія доходів до 2030 року передбачає не лише реформу ПДФО, а й зміну спрощеної системи оподаткування. Цей взаємозв'язок систем оподаткування є критично важливим, оскільки платники податків мають можливість переходити між ними, що може впливати на ефективність будь-яких податкових нововведень. Питання доцільності повернення до прогресивного оподаткування в Україні в умовах повномасштабної війни є предметом активних дискусій серед фахівців та політиків. Хоча ідея може здаватися привабливою з позиції соціальної справедливості та мобілізації додаткових фінансових ресурсів для потреб оборони, її практична реалізація пов'язана зі значними викликами та ризиками для стабільності економіки.

Сьогоднішня фіскальна система України стикається з комплексом взаємопов'язаних викликів, що вимагають негайного та системного реагування для забезпечення її стабільності та ефективності.

Найголовнішим викликом є повномасштабна війна, яка спричинила значне скорочення податкових надходжень через руйнування підприємств, міграцію та втрату територій. Це супроводжується колосальним зростанням видатків на оборону та загальною макроекономічною нестабільністю (висока інфляція, коливання курсу, скорочення ВВП). Як наслідок, Україна значною мірою залежить від міжнародної фінансової допомоги для покриття дефіциту бюджету. Незважаючи на певні кроки до детінізації, тіньова економіка залишається надзвичайно гострою проблемою.

— Високе податкове навантаження на фонд оплати праці стимулює виплату зарплат "у конвертах".

— Складність та постійна мінливість податкового законодавства створюють поле для маніпуляцій також накладає «відбиток» неефективного адміністрування, відсутність прозорості та низька податкова культура, що посилює ухилення від сплати податків та спотворює конкуренцію.

— Фундаментальною проблемою є недостатній рівень довіри до державних інститутів та поширеність корупції. Несправедливість у застосуванні податкового законодавства, відсутність прозорості у використанні бюджетних коштів та бюрократичні перепони підривають віру громадян у законність та стимулюють ухилення.

— Застарілість та неефективність адміністративних процедур у фіскальній системі, незважаючи на певні кроки до цифровізації, призводять до великого обсягу паперового документообігу, низького рівня автоматизації та відсутності інтегрованих баз даних. Це все ускладнює адміністрування та підвищує ризики помилок і зловживань.

Критично важливим також є взаємозв'язок між загальною та спрощеною системами оподаткування. Існуючі механізми міграції між цими системами дозволяють деяким платникам податків використовувати спрощену систему для оптимізації податкового навантаження, навіть якщо їхній бізнес за своєю суттю не є малим. Це призводить до спотворення конкуренції та обмежує фіскальний потенціал бюджету.

Подолання цих викликів вимагає системного, комплексного та рішучого підходу, який враховуватиме не лише фіскальні, а й соціальні, політичні та інституційні аспекти.

У сучасному глобалізованому світі успіх національної економіки значною мірою залежить від ефективності її податкової системи. Податкова політика є не просто інструментом наповнення бюджету; вона формує інвестиційний клімат, впливає на конкурентоспроможність бізнесу, стимулює інновації та забезпечує соціальну справедливість. Для України, яка прагне інтегруватися до європейського економічного простору та забезпечити сталий розвиток, питання кардинального реформування податкової системи стоїть особливо гостро. Саме тому ретельне вивчення досвіду інших країн, які вже пройшли складний шлях податкових реформ, надає безцінні уроки та конкретні рекомендації для України. Це не просто питання академічного інтересу, а стратегічна необхідність, що диктується вимогами часу. Глибокий аналіз як успішних, так і менш вдалих кейсів дозволяє не лише переконливо обґрунтувати нагальну потребу в цілісній трансформації податкової системи України, а й ефективно запозичити найкращі світові практики.

З урахуванням аналізу податкових реформ у Польщі, Хорватії, Грузії та Естонії, а також поточного стану податкової системи в Україні, можна сформулювати наступні системні та реалістичні рекомендації:

Для підвищення ефективності податкової системи України доцільним є запровадження помірно прогресивної шкали податку на доходи фізичних осіб. Установлення неоподатковуваного мінімуму сприятиме захисту найменш забезпечених верств населення, підвищенню соціальної справедливості та зниженню податкового тиску на малозабезпечених. Прогресивна шкала має бути збалансованою, з помірними ставками (наприклад, 15%, 20%, 25%), щоб уникнути стимулів до тінізації доходів. Запровадження такої системи має відбуватися поступово, з пілотними проектами для високодохідної групи платників, що дозволить адаптувати реформу без суттєвих ризиків.

Водночас необхідно поглиблювати цифровізацію податкового

адміністрування. Розширення функціональності електронного кабінету платника податків, його спрощення та підвищення зручності користування дасть змогу залучити більшу кількість громадян до легального обігу. Інтеграція податкової звітності, митних декларацій та реєстраційних даних в єдину інформаційну базу дозволить державі ефективно виявляти ризикових суб'єктів і автоматизувати процеси контролю. Зменшення потреби в особистих візитах до податкових органів, за прикладом Естонії, знизить адміністративне навантаження на платників та зменшить корупційні ризики.

Окрему увагу слід приділити боротьбі з тіньовою економікою через забезпечення податкової справедливості. Зниження податкового навантаження на фонд оплати праці, зокрема через зменшення єдиного соціального внеску або його диференціацію, зменшить стимули до виплат «у конвертах». Система перевірок має бути переорієнтована на ризик-орієнтований підхід: добросовісні платники повинні бути захищені від зайвого тиску, а контрольні заходи — автоматизовані. Підвищення прозорості у використанні бюджетних коштів, зокрема шляхом створення відкритих інформаційних дашбордів, сприятиме зростанню довіри до податкової системи.

Важливим елементом є антикорупційна адміністративна реформа. Доцільним є створення універсальних центрів обслуговування платників податків на зразок грузинських «Будинків юстиції», що дозволить спростити комунікацію між державою та бізнесом. Підвищення заробітної плати та професійної мотивації співробітників податкових органів зменшить схильність до корупційних дій, а автоматизація ухвалення рішень щодо штрафів, перевірок та відшкодування ПДВ мінімізує людський фактор і суб'єктивність.

У контексті реформування спрощеної системи оподаткування варто чітко окреслити межі її застосування, обмеживши можливість використання цього режиму великим бізнесом, який штучно роздрібнює діяльність. Водночас необхідно забезпечити прозорі механізми переходу між загальною та спрощеною системами, доповнені ефективними інструментами контролю за зловживаннями. Створення єдиного реєстру бенефіціарних власників фізичних осіб-підприємців і юридичних осіб, що працюють за спрощеною системою, посилить контроль за добросовісністю ведення бізнесу.

Значну роль у формуванні податкової культури має відігравати фінансова освіта та інструменти громадського контролю. Необхідно запровадити навчальні програми з податкової грамотності в освітніх закладах різного рівня та забезпечити інформаційну підтримку підприємців. Запровадження практики публічного щорічного «звітування держави» перед платниками податків щодо використання зібраних коштів сприятиме формуванню довіри до державних інституцій.

У підсумку, реформа податкової системи України має базуватись не лише на прагматичних економічних розрахунках, а й на принципах соціальної справедливості, прозорості, цифрової трансформації та протидії корупції. Лише комплексний, стратегічно спланований підхід, що враховує позитивний досвід інших країн, дозволить створити ефективну, стабільну та справедливую податкову систему, яка відповідатиме сучасним потребам суспільства та сприятиме економічному розвитку держави.

Список використаних джерел:

1. Національна стратегія доходів до 2030 року.
https://mof.gov.ua/storage/files/National%20Revenue%20Strategy_2030_.pdf
2. Чому соціальну податкову пільгу планують замінити адресною допомогою найменш соціально захищеним. URL:
<https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3850313-progresivne-opodatкування-perspektivi-povernenna-do-dobre-zabutogo.html> (дата звернення: 17.03.2025).

УДК 336.22:338.24

Михайлишин Л.І.

д.е.н, професор, завідувач кафедри міжнародних економічних відносин
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ

Крижанівська К.Т.

здобувач ОР магістр «Управління міжнародним бізнесом»
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ

Антонюк О.Р.

здобувач ОР магістр «Міжнародні економічні відносини»
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ

**РОЗРОБКА ФІСКАЛЬНО-БЮДЖЕТНОГО МЕХАНІЗМУ
НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ ДІЇ ОКРЕМИХ СХЕМ УХИЛЕННЯ/УНИКНЕННЯ
ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ**

Повномасштабна війна в Україні ставить під сумнів не лише можливість економічного розвитку країни, а й взагалі спроможність функціонування. Втрата територій, втрата людей, терористичні атаки на промислові, енергетичні, інфраструктурні і цивільні об'єкти призвели до масштабних втрат потенціалу вітчизняних продуктивних сил, а зовнішня

фінансова підтримка хоча й забезпечує нагальні потреби сьогодні, створює боргові зобов'язання в майбутньому, що в свою чергу сповільнюватиме економічне відновлення. Окремою проблемою, залишаються структурні проблеми економіки України довоєнного періоду, які із початком вторгнення отримали лише додатковий імпульс до поширення. Зміни до законодавства, корупція, соціальна нерівність та інші чинники призвели до зростання обсягів зловживань за певними схемами ухилення/уникнення від сплати податків в Україні, що негативно позначилося не лише на внутрішньо-політичній повістці, а й довірі міжнародних партнерів, тому їх нейтралізація, в сучасних умовах, є питанням не тільки суспільного добробуту, а питанням національної безпеки, що зумовлює актуальність обраної теми дослідження.

У сучасних умовах глобальних викликів та геополітичних напруг, Україна стикається з необхідністю ефективного забезпечення військових витрат та повоєнного відновлення для зміцнення національної безпеки та стабільності. Проблеми незаконного збагачення та використання схем відмивання коштів створюють постійний дисбаланс в секторі споживання, який проявляється в прецедентах купівлі предметів розкоші людьми, які за деклараціями не мають відповідних доходів. Однак, з урахуванням потреб оборони та відновлення після війни, виникає питання про розробку фіскально-бюджетного механізму, спрямованого на регулювання споживання розкішних товарів у контексті військових потреб та відновлення. Ця проблематика стає предметом уваги не лише з точки зору економічної стійкості країни, але й з погляду її національної безпеки та соціальної стабільності. У даному контексті важливо розглянути можливість впровадження механізмів фіскальної політики, спрямованих на регулювання споживання розкішних товарів, з метою максимізації доходів для військових цілей та відновлення після воєнних дій, з урахуванням внутрішніх економічних та соціокультурних особливостей України.

Важливо зазначити необхідність комплексного підходу до регулювання споживання розкішних товарів, оскільки потрібно враховувати як внутрішній, так і зовнішній контекст споживання цієї категорії товарів. Комбінація двох фіскальних інструментів - мита для зовнішнього регулювання, з одного боку, та оподаткування фізичних осіб за володіння предметами розкоші, з іншого боку, можуть стати ключовими елементом комплексного підходу до регулювання споживання розкішних товарів в контексті забезпечення військових витрат та повоєнного відновлення.

Встановлення податку на володіння розкішними товарами може бути ефективним інструментом внутрішнього регулювання споживання. Це може стимулювати обмеження споживчих витрат на предмети розкоші та сприяти перерозподілу ресурсів на підтримку військових потреб та

повоєнного відновлення. Такий підхід також може допомогти зменшити соціальну нерівність та сприяти більш еквітабельному розподілу ресурсів.

На сьогодні в Україні не існує окремого податку, який би спеціально застосовувався щодо розкішних товарів. Власне, податок на розкіш є неофіційною назвою деяких видів податків на майно, що входить до групи місцевих податків. Ставки цього податку встановлюються місцевими радами, якщо вони не визначені в Податковому кодексі, а збір скеровується до місцевих бюджетів. Податком на розкіш можна назвати:

- транспортний податок (ст. 267 ПК);
- податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки (ст. 266 ПК).

Щодо транспортного податку, важливо зазначити, що він не залежить від об'єму двигуна, марки, типу пального, року придбання, беручи до уваги лише рік випуску. Вартість та інші параметри транспортного засобу не мають значення, оскільки середньоринкова вартість визначається Міністерством економічного розвитку і торгівлі України.

Важливо, що Міністерство економіки кожного року публікує повний перелік моделей автомобілів із зазначенням року їхнього випуску, об'єму циліндрів і типу пального, що підпадають під транспортний податок в Україні, тобто податок на розкіш. У 2024 році цей список містив 225 моделей автомобілів. Ставка – 25 тисяч грн на рік за одне авто. У разі несплати нараховуватиметься пеня. Цей податок повинні сплатити власники автівок віком до 5 років і вартістю, яка перевищує 375 мінімальних заробітних плат, тобто якщо станом на 2024 рік мінімальна заробітна плата становить 6700 грн, то оподаткувати потрібно автомобілі, дорожчі за 2 512 500 грн. Ці кошти спрямовуються до місцевих бюджетів.

У 2024 році за наявності у власності платника податку квартири, загальна площа якої перевищує 300 кв. м або будинку загальною площею понад 500 кв.м, сума треба сплатити фіксовану суму податку 25 тис. грн. на рік за кожен такий об'єкт житлової нерухомості (його частку). Водночас ці 25 000 грн сплачуються навіть тоді, коли сумарна площа усіх об'єктів нерухомості не перевищує 900 кв. м.

Як бачимо, механізм оподаткування товарів розкоші є недопрацьованим та має ряд прогалин. Зокрема основною проблемою є обмеженість спектру оподаткованих товарів деякими категоріями товарів, такими як автомобілі та нерухомість. Інші види предметів розкоші, які не підпадають під ці категорії, можуть залишатися поза оподаткуванням або ж оподатковуватися іншими видами податків та зборів. На прикладі транспортного податку в Україні бачимо, що регулювання спирається на фіксовану ставку, яка не залежить від вартості та інших параметрів автомобіля, крім року випуску. Це може бути несправедливим для власників дорогих автомобілів, які сплачують таку ж суму податку, як і власники менш дорогих моделей. Відсутність окремого податку на

розкіш у податковій системі України може відбитися на ефективності та прозорості цього оподаткування, оскільки існуючі податки, такі як транспортний та нерухоме майно, можуть не відображати повну вартість предметів розкоші, що споживається.

Саме тому має сенс перехід на диференційовану ставку оподаткування, яка лежить в основі європейського принципу, який коротко звучить: "Багаті платять більше". До того ж, мова йде не лише про запровадження прогресивної ставки, але й регресивної у тому числі. Такий двохрівневий підхід може допомогти забезпечити більш справедливе та ефективне оподаткування розкоші, яке враховуватиме не лише доходи, але й споживчі звички та поведінку громадян.

Прогресивна ставка податку щодо предметів розкоші передбачає, що вартість оподаткованих товарів зростає з часом. Наприклад, ювелірні вироби, колекційні предмети, ексклюзивні автомобілі, антикваріат та елітна нерухомість мають бути оподатковані за вищою ставкою через їхню високу вартість та престижність.

З іншого боку, регресивна ставка податку щодо предметів розкоші передбачає, що вартість оподаткованих товарів падає з часом. Наприклад, електроніка та техніка, мода та аксесуари, автомобілі, меблі та предмети інтер'єру, а також хобі та колекціонування можуть бути оподатковані за зниженою ставкою, оскільки їхня вартість може зменшуватися з часом через технологічний прогрес, знос або зміну модних тенденцій.

Цей підхід до оподаткування розкоші має на меті створити більш справедливу та ефективну систему оподаткування, яка враховуватиме різні аспекти споживчого ринку та соціально-економічні реалії країни.

Структурні зміни, зміни до законодавства, війна, економічна криза та інші чинники призвели до зростання обсягів зловживань за певними схемами (конвертаційні та/або транзитні центри (податкові ями, «міскодінг», «дроппи»): заробітні плати в конвертах: порушення митних правил, контрабанда та корупція на кордоні), і водночас до зменшення зловживань за іншими схемами (передусім з офшорними схемами та BEPS, а також «скрутками» ПДВ, схемами за допомогою спрощенки, схемами в агросекторі).

Лідерами серед найбільших схем мінімізації податків стали схеми із заробітними платами в конвертах (115-230 млрд грн втрат бюджету на рік) та схеми з контрабандою та сірим імпортом. Пов'язані з ними втрати бюджету оцінюють у 120-167 млрд грн на рік.

Проблеми незаконного збагачення та використання схем відмивання коштів створюють постійний дисбаланс в секторі споживання, який проявляється в прецедентах купівлі предметів розкоші людьми, які за деклараціями не мають відповідних доходів. З метою в науковій роботі розроблено в Україні. Запропонований фіскально-бюджетний механізм впливу на споживання предметів розкоші та заходи щодо фіскалізації

забезпечать додаткові фінансові надходження для військових витрат та повоєнного відновлення країни, а також на врівноваження соціального дисбалансу.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 03.03.2025).
2. OECD. Model Rules for Reporting by Platform Operators. 2021. URL: <https://www.oecd.org/tax/automatic-exchange/platform-operators.htm>.
3. Звіт Державної служби фінансового моніторингу за 2023 рік. С. 6.

УДК 336.22:338.24

Коровчук Ю.І.

к.е.н, доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ

Котик Х.Р.

здобувачка ОР магістр «Міжнародні економічні відносини»
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ

ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ ДІЇ СХЕМ УХИЛЕННЯ/ УНИКНЕННЯ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ НА ФІНАНСОВУ СИСТЕМУ

Дія схем ухилення/уникнення від сплати податків є одним із найсерйозніших викликів, що стоять перед сучасними податковими системами.

Ухилення від сплати податків є складним економічним і правовим феноменом, і для зручності його аналізу існує кілька способів класифікації схем ухилення. Класифікація може здійснюватися за різними ознаками, такими як легальність, складність, способи виконання, використання трансфертного ціноутворення або застосування офшорних фінансових центрів.

Легальні схеми ухилення, також відомі як податкові оптимізації, використовують законодавчі прогалини або податкові пільги, надані державою для мінімізації податкових зобов'язань. Це можуть бути пільгові ставки податку для певних категорій доходів, інвестиційні пільги або використання спеціальних економічних зон для зниження податкового навантаження [9]. Такий тип ухилення є абсолютно законним, хоча може

бути етично спірним, оскільки підприємства чи особи використовують можливості для оптимізації податків, але не порушують при цьому закону.

Нелегальні схеми включають методи, які прямо порушують податкове законодавство, такі як підробка фінансових документів, укриття доходів або фальсифікація інформації в податкових деклараціях. До таких схем також можна віднести маніпулювання трансфертними цінами або використання фіктивних компаній, які створюються для ухилення від сплати податків. Ці схеми зазвичай застосовуються великими компаніями, які мають доступ до складних фінансових інструментів та використовують їх для зниження податкових зобов'язань [10].

Крім класифікації за легальністю, розрізняють також схеми за рівнем їх складності. Прості схеми зазвичай застосовуються малими та середніми підприємствами та не потребують складних фінансових маніпуляцій. Це може бути використання таких методів, як зниження витрат, надання неправдивих даних в податкових деклараціях або використання незначних фінансових схем, що не мають складних технічних характеристик. Зазвичай ці схеми можуть бути виявлені під час звичайних перевірок податкових органів [4].

Складніші схеми використовують великі компанії та міжнародні корпорації. Вони включають такі методи, як трансфертне ціноутворення, коли ціни на товари та послуги, що продаються між підрозділами однієї компанії, встановлюються таким чином, щоб зменшити податкові зобов'язання в країнах з високими податками. Також ці схеми можуть включати маніпуляції з фінансовими інструментами, використання фіктивних підприємств для зниження податків або застосування офшорних фінансових центрів для приховування доходів [11].

Особливе місце в класифікації схем ухилення займають офшорні фінансові центри та трансфертне ціноутворення. Офшорні зони пропонують значно нижчі податкові ставки, що дозволяє підприємствам реєструвати свої компанії в таких юрисдикціях для мінімізації податкових зобов'язань. Вони забезпечують конфіденційність, яка дозволяє приховувати фінансові операції, а також легкість в управлінні активами через низькі регуляторні вимоги. Це робить офшорні зони дуже привабливими для компаній, які бажають ухилитися від сплати податків у країнах з високими податковими ставками [12].

Трансфертне ціноутворення також є важливою складовою схем ухилення від податків, особливо для транснаціональних компаній. Використовуючи механізми трансфертного ціноутворення, компанії можуть маніпулювати цінами на товари та послуги, які передаються між їхніми підрозділами в різних країнах, таким чином зменшуючи прибуток, який підлягає оподаткуванню в країнах з високими податковими ставками. Це дозволяє знижувати податкові зобов'язання та оптимізувати фінансові потоки компанії [11].

Боротьба з ухиленням від сплати податків на міжнародному рівні також передбачає вжиття низки ініціатив для обмеження використання таких схем. Однією з основних ініціатив є концепція BEPS (Base Erosion and Profit Shifting), яка була розроблена ОЕСР з метою обмеження трансфертного ціноутворення і використання офшорних фінансових центрів для ухилення від сплати податків. Програма BEPS передбачає встановлення чітких вимог щодо звітності та регулювання фінансових операцій для забезпечення прозорості та боротьби з міжнародними схемами ухилення від податків [13].

Акумуляовані і сплачені податки для держави, це фактично ресурси, за допомогою, яких вона може забезпечувати своє функціонування, утримувати соціальну сферу, фінансувати оборону, інфраструктуру і т.д., однак з позиції платників податки, це по суті, втрати ресурсів, які могли б бути спожиті, кожним суб'єктом відносно його потреб.

Ресурсна характеристика податків в фінансовій системі дає можливість представити їх за допомогою базової економічної моделі кривої виробничих можливостей, в рамках розподілу доходів економічних суб'єктів 2-х категорій: платників податків та держави (отримувача податків) (рис. 1).

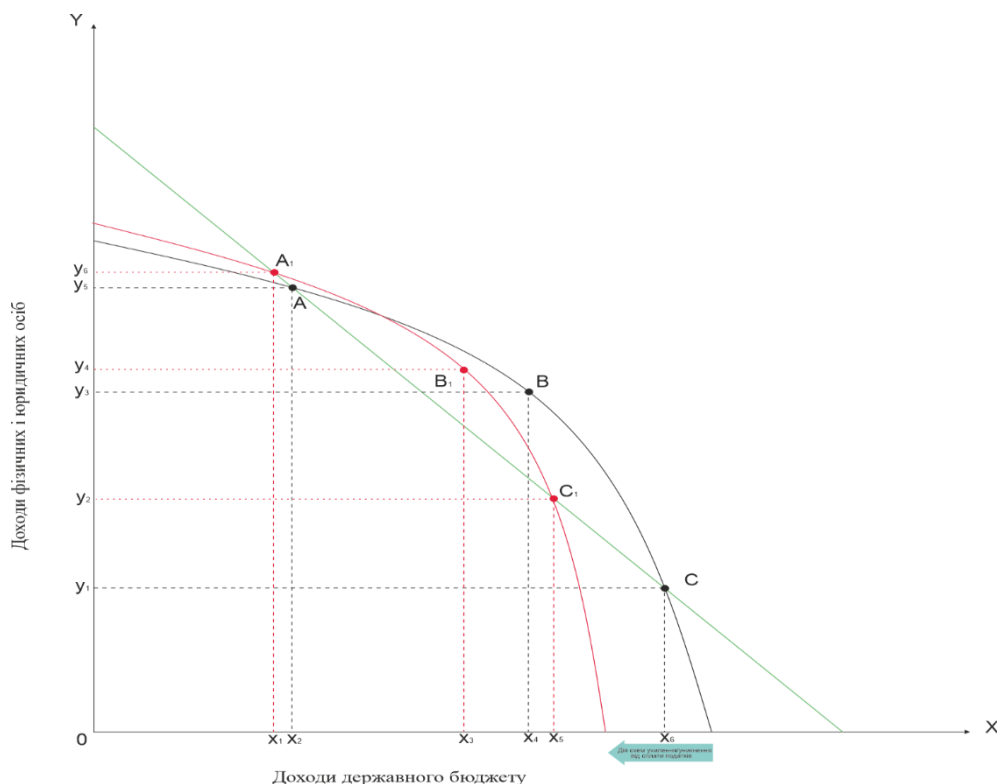

Рис. 1. Дія схем уникнення/ухилення податків на фінансові ресурси платників податків та державного бюджету (схему побудовано за допомогою редактора CorelDraw X5)

На рис. 1 відображено особливості формування доходів бюджету та вплив цього процесу на доходи платників податків, в залежності характеру податкової політики держави. Так, точка А на кривій фінансових ресурсів економічної системи характерна для економічних систем де податкова політика орієнтована на мінімальне податкове навантаження та низький рівень соціальних видатків держави. Точка С – навпаки, характерна для тих економічних систем, де через бюджетну систему відбувається значний рівень перерозподіл фінансових ресурсів з корпоративного сектора в соціальний, в рамках податкових ставок прийнятних для суспільства відносно закону Лаффера. Точка В характеризує найбільш ефективну податкову політику, де спостерігається оптимальний баланс між рівнем податків та їх впливу на доходи платників. Загалом площа АВС, відсічена пропорційною прямою по точках АС, кривої фінансових ресурсів економічної системи, вказує на дієвість податкової політики і певну її ефективність.

Внаслідок поширення та нарощення схем уникнення/ухилення від сплати податків крива фінансових ресурсів суттєво трансформується суттєво скорочуючи обсяги державного бюджету, при чому рівень максимального прибутку (при гіпотетичних податкових ставках 0%), залишається незмінним. В залежності від характеру бюджетної політики окремої держави негативний вплив схем ухилення/уникнення від сплати податків носять неоднозначну дію. Так для країн з високою концентрацією на соціальні видатки (ставки податку прийнятні суспільством, але високі) скорочення доходів буде надзвичайно відчутним, а приріст доходів інших економічних суб'єктів суттєвим. Так, точка С (критичні податкові ставки за Лафером для окремої економічної системи) переміститься в точку C_1 (зниження максимально прийнятних податкових ставок), при чому рівень надходжень бюджету знизяться з x_6 до x_5 , а рівень доходів зросте на максимальну податкову економію з розміром з y_1 до y_2 . В таких умовах стимул для їх провадження економічними суб'єктами буде максимальним. В інших податкових умовах, де концентрація фінансових ресурсів в бюджеті мінімальні (мінімальні податкові ставки) схеми ухилення/уникнення від сплати податків матимуть мінімальний вплив, адже скоротять надходження до бюджету з x_2 до x_1 , при чому рівень зростання доходів решти економічних суб'єктів зростуть лише з y_5 до y_6 , а тому стимул для їх впровадження мінімальний. Варто також відзначити, що відсічена площа ефективних відсоткових ставок податків (параметри дієвої податкової політики) за точками $A_1B_1C_1$ буде значно меншою за площину АВС, а отже схеми ухилення/уникнення від сплати податків скорочують можливості для корегування ефективної податкової політики в країні, що нажалі призводить до нарощування масштабів тіньової економіки.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 03.03.2025).
2. Mersier A. Tax Evasion: The International Dimension. 2018.
3. Jorratt M. Tax Evasion: Causes, Measurement and Strategies for Facing It. 2019.
4. OECD. Tax Morale and Integrity in Developing Countries. 2019.
5. OECD. Addressing Base Erosion and Profit Shifting. 2013. URL: <https://www.oecd.org/tax/beps-reports.htm>.
6. OECD. Model Rules for Reporting by Platform Operators. 2021. URL: <https://www.oecd.org/tax/automatic-exchange/platform-operators.htm>.
7. Anti-Tax Avoidance Directive (ATAD). URL: https://ec.europa.eu/taxation_customs/anti-tax-avoidance-directive.
8. Lamagrande A. Tax Evasion: Some Models That Attempt to Explain It. Argentine Association of Fiscal Studies.
9. Palan R. Offshore Financial Centers and the Tax Haven Industry. Routledge, 2010.
10. Lamagrande A. Tax Evasion: Some Models That Attempt to Explain It. Argentine Association of Fiscal Studies, 2015.
11. OECD. Transfer Pricing Guidelines for Multinational Enterprises and Tax Administrations. OECD, 2015.
12. Palan R. Offshore Financial Centers and the Tax Haven Industry. Routledge, 2010.
13. OECD. BEPS Actions. OECD, 2015.
14. Звіт Державної служби фінансового моніторингу за 2023 рік. С. 6.

4. БАНКІВСЬКА СИСТЕМА ТА НЕБАНКІВСЬКИЙ СЕКТОР В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

УДК 336.77

Сідельникова Л. П.

д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів,
обліку та оподаткування
Херсонського національного технічного університету
м. Хмельницький

Залукаєв Б. М.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Херсонського національного технічного університету
м. Хмельницький

СТРУКТУРА КРЕДИТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Кредитний ринок України є невід'ємною складовою фінансової системи країни, яка забезпечує перерозподіл ресурсів, підтримує економічну активність та сприяє розвитку бізнесу і споживання. Проте його сучасний стан значною мірою обумовлений складними економічними й політичними умовами, спричиненими наслідками війни, глобальними економічними викликами та специфічними внутрішніми проблемами

Війна, розпочата російською федерацією, суттєво трансформувала процеси на кредитному ринку України. Масштабні руйнування інфраструктури, втрата частини промислового потенціалу та значна міграція населення мали істотний вплив на кредитну активність банків. У зонах активних бойових дій кредитування практично зупинилося, а значна частина бізнесу та населення втратили можливість виконувати свої зобов'язання за кредитами. Рівень проблемних кредитів у банківській системі залишається високим, хоча завдяки активній роботі з реструктуризації заборгованості та списання безнадійних боргів він демонструє тенденцію до зниження. Національний банк України і банки активно впроваджують механізми управління проблемними активами, зокрема продаючи їх спеціалізованим компаніям або проводячи реструктуризацію для полегшення умов погашення для позичальників. Водночас банки стають обережнішими у своїй кредитній політиці. Вони зосереджуються на детальному аналізі кредитоспроможності клієнтів, що ускладнює доступ до фінансування для багатьох бізнесів і громадян.

Крім того, Національний банк України та уряд країни запровадили низку антикризових заходів для підтримки фінансової системи. Серед них

варто виділити програми реструктуризації кредитів, зниження регуляторного тиску на банки, а також розширення державних програм підтримки бізнесу, таких як «Доступні кредити 5-7-9%». Ці ініціативи допомогли уникнути масштабного колапсу банківського кредитування та забезпечили його поступове відновлення в менш уражених регіонах.

В таблиці 1 подано структуру кредитів, наданих банками України, у 2022-2024 роках.

Таблиця 1

Структура кредитів, наданих банками України, у 2022-2024 роках

Показники	2022 рік		2023 рік		2024 рік	
	сума, млн. грн.	питома вага, %	сума, млн. грн.	питома вага, %	сума, млн. грн.	питома вага, %
Нефінансові корпорації (суб'єкти господарювання)	754371	74,86	735295	73,69	782219	70,67
Інші фінансові корпорації	6809	0,68	7359	0,74	19448	1,76
Сектор загального державного управління	24810	2,46	18350	1,84	13078	1,18
Домашні господарства (фізичні особи)	221105	21,94	236470	23,70	291760	26,36
Некомерційні організації, що обслуговують домашні господарства	552	0,05	403	0,04	339	0,03
Всього кредитний портфель	1007648	100,00	997877	100,00	1106844	100,00

Джерело: складено авторами за даними джерел [1].

Дані таблиці 1 свідчать, що в Україні пріоритетним напрямом банківського кредитування є реальний сектор економіки, разом з тим, його питома вага у загальному обсязі виданих кредитів поступово скорочується: 2022 рік - 74,86%; 2023 рік - 73,69%; 2024 рік - 70,67%. Корпоративний сегмент кредитного ринку виявився одним із найбільш вразливих до наслідків повномасштабної війни, що зумовлено безпосереднім впливом деструктивних чинників на виробничу, збутову та фінансову діяльність підприємств. Значна частина суб'єктів господарювання зазнала втрат виробничих потужностей, обмежень у доступі до ринків збуту і обігових коштів, що призвело до зниження їх платоспроможності та ускладнило доступ до кредитних ресурсів. Високий рівень невизначеності та підвищення кредитних ризиків зумовили стримування банківського

сектору щодо активного кредитування бізнесу. У сукупності ці обставини призвели до помітного скорочення обсягів корпоративного кредитування та послаблення фінансової стійкості підприємств в умовах війни.

Натомість поступово зростає частка банківського кредитування фізичних осіб: 2022 рік - 21,94%; 2023 рік - 23,70%; 2024 рік - 26,36%, адже значна кількість українців втратила під час війни рухоме і нерухоме майно, і вимушена позичати гроші, щоб заново розпочинати своє життя на новому місці.

В умовах воєнного стану скорочується кредитування українськими банками сектору загального державного управління, що крім зниження номінальних обсягів виданих цьому сегменту кредитного ринку кредитів, знижує і його питому вагу: 2022 рік - 2,46%; 2023 рік - 1,84%; 2024 рік - 1,18%.

Послуги банківського кредитування не користуються попитом у інших фінансових корпорацій і некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства, отже їхня частка у загальному обсязі кредитного портфеля банківської системи України є мізерною.

В таблиці 2 подано структуру кредитів, наданих резидентам, у розрізі строків погашення у 2022-2024 роках.

Таблиця 2

Структура кредитів, наданих резидентам, у розрізі строків погашення у 2022-2024 роках

Показники	2022 рік		2023 рік		2024 рік	
	сума, млн. грн.	питома вага, %	сума, млн. грн.	питома вага, %	сума, млн. грн.	питома вага, %
До 1 року	526712	52,27	512364	51,35	558196	50,43
Від 1 року до 5 років	332196	32,97	330734	33,14	383582	34,66
Більше 5 років	148740	14,76	154779	15,51	165066	14,91
Разом	1007648	100,00	997877	100,00	1106844	100,00

Джерело: складено авторами за даними джерел [1].

Як бачимо за даними таблиці 2, в аналізованому періоді найбільш затребуваними були короткострокові банківські кредити зі строком погашення до 1 року, разом з тим, їхня питома поступово скорочується: 2022 рік - 52,27%; 2023 рік - 51,35%; 2024 рік - 50,43%.

Третину виданих українськими банками кредитів склали середньострокові кредити зі строком погашення від 1 року до 5 років, крім того, їхня частка поступово зростає: 2022 рік - 32,97%; 2023 рік - 33,14%; 2024 рік - 34,66%.

Питома вага довгострокових банківських кредитів зі строком погашення понад 5 років становить 14,76% загального обсягу банківського

кредитування у 2022 році; 15,51% - у 2023 році; 14,91% - у 2024 році.

В таблиці 3 подано структуру кредитів, наданих резидентам, у розрізі валют у 2022-2024 роках.

Таблиця 3

Структура кредитів, наданих резидентам, у розрізі валют 2022-2024 роках

Показники	2022 рік		2023 рік		2024 рік	
	сума, млн. грн.	питома вага, %	сума, млн. грн.	питома вага, %	сума, млн. грн.	питома вага, %
Національна валюта	728203	72,27	732131	73,37	833365	75,29
Іноземна валюта	279445	27,73	265746	26,63	273479	24,71
Разом	1007648	100,00	997877	100,00	1106844	100,00

Джерело: складено авторами за даними джерел [1].

Згідно з даними таблиці 3, упродовж досліджуваного періоду кредити, надані в національній валюті, залишалися найзатребуванішими серед позичальників, а їхня частка у загальній структурі кредитування демонструвала стабільне зростання: 2022 рік - 72,27%; 2023 рік - 73,37%; 2024 рік - 75,29%.

Натомість частка кредитів, номінованих в іноземній валюті, залишалася суттєво нижчою і мала тенденцію до скорочення. Така динаміка свідчить про поступове зменшення залежності корпоративного сектору від валютних запозичень, що може бути зумовлено як посиленням валютних ризиків в умовах воєнного стану, так і прагненням підприємств до зниження потенційної курсової нестабільності. Зокрема, у 2022 році частка таких кредитів становила 27,73%, у 2023 році – 26,63%, а у 2024 році знизилася до 24,71%.

Зазначимо, що однією з головних загроз для банківської системи України є проблема непрацюючих кредитів (NPL), оскільки їх високий рівень обмежує здатність банків видавати нові позики, знижує їхню прибутковість та фінансову стабільність. Це може призвести до підвищення кредитних ставок і жорсткіших умов для позичальників, що, у свою чергу, обмежує доступ до фінансування для бізнесу та населення. Водночас, банки зі значним рівнем непрацюючих кредитів стикаються з труднощами у виконанні своїх фінансових зобов'язань, що послаблює довіру вкладників і інвесторів.

Основними причинами накопичення непрацюючих кредитів є економічна нестабільність, повномасштабна російська агресія, політичні ризики, а також недостатній кредитний аналіз з боку фінансових установ. Збільшення числа проблемних кредитів призводить до уповільнення економічного зростання, оскільки банки скорочують кредитування через зменшення ліквідних активів. Крім того, це може створювати соціальну

напругу серед позичальників, які не можуть повернути борги. Для вирішення цієї проблеми необхідно вдосконалювати правову систему, сприяти реструктуризації боргів, а також розвивати ринок проблемних активів, щоб банки могли ефективно продавати непрацюючі кредити і зменшувати їхній вплив на свою діяльність

Попри значні виклики, кредитний ринок України має потенціал для відновлення й розвитку в середньо- і довгостроковій перспективі. Припинення бойових дій, стабілізація макроекономічної ситуації, зниження рівня інфляції й поступове зменшення облікової ставки НБУ створять умови для здешевлення кредитних ресурсів. Перспективними напрямками в цьому контексті є такі:

- подальша цифровізація кредитних процесів, що підвищує доступність фінансових послуг для населення та бізнесу;
- розвиток зеленого кредитування, орієнтованого на підтримку екологічних проєктів і сталого розвитку;
- активне залучення міжнародних фінансових ресурсів для відбудови країни після війни.

Список використаних джерел:

1. Основні показники діяльності банків. *Офіційний сайт Національного банку України.* URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#1> (дата звернення: 10.05.2025).

УДК 336.71:005.591.6

Криховецька З.М.

к.е.н, доцент, доцент кафедри фінансів
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ

Дейпук Х.Р.

здобувач ОР магістр
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ

РОЛЬ ІННОВАЦІЙ У ТРАНСФОРМАЦІЇ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У сучасних реаліях ефективна робота банківської сфери та її сталий розвиток неможливі без впровадження інновацій. Інновації враховують потребу клієнтів у свободі вибору, зручності, швидкості, контролі та можливості самотійно керувати фінансами – усього того, чого раніше не

вистачало. У результаті зростає попит на нові банківські сервіси та технології, які полегшують користування послугами банку та скорочують час на виконання стандартних операцій [1].

Банківські інновації – це нововведення у всіх сферах діяльності банку, що забезпечують можливість досягти позитивний економічний або стратегічний ефект у вигляді збільшення клієнтів і ресурсів банку [2, с.57].

Запровадження новітніх технологій у банківську сферу є важливим кроком для збереження конкурентних позицій та відповідності сучасним вимогам. Стрімкий розвиток технологій кардинально змінює банківський сектор, і щоб не втратити актуальність, установи змушені швидко адаптуватися до нових умов і потреб клієнтів. Завдяки інноваціям, які забезпечують швидшу, ефективнішу та безпечнішу роботу з ресурсами, банки можуть не лише покращити якість обслуговування, а й зміцнити свої позиції на ринку [3]. Відтак, дослідження впровадження інноваційних технологій у банківську діяльність стає особливо важливим і актуальним у період цифрової трансформації, зокрема в умовах воєнного стану. Це допомагає вирішувати нагальні проблеми у банківському секторі. Події останніх років – карантинні обмеження через пандемію COVID-19, запровадження воєнного стану, атаки на енергетику та постійні ракетні обстріли суттєво вплинули як на роботу банків, так і на повсякденне життя людей. У відповідь на ці виклики банки швидко адаптувалися, забезпечуючи клієнтам доступ до своїх послуг і спрощуючи способи комунікації. Через часті повітряні тривоги та окупацію частини територій, відвідування банківських відділень стало обмеженим. Це сприяло стрімкій зміні поведінки українців щодо користування банківськими послугами, зокрема все більше громадян користуються онлайн-сервісами, надають перевагу безготівковим розрахункам. У свою чергу, українські банки зосередилися на розвитку Інтернет-банкінгу, який дозволяє забезпечити безпечний і зручний доступ до фінансових послуг навіть у складних умовах війни та кризи [1].

На основі класифікацій банківських інновацій, запропонованих рядом авторів [4; 5, с.34; 6], можна сформулювати узагальнену структуру напрямів банківських інновацій, яка дозволяє охопити ключові сфери трансформації банківського сектору:

1. Продуктові інновації, які включають створення нових або вдосконалення існуючих банківських продуктів і послуг.

2. Технологічні інновації, спрямовані на розвиток і впровадження нових технологій, що підвищують ефективність банківських операцій (хмарні технології, Big Data, API-взаємодія, штучний інтелект, IT-інфраструктура тощо).

3. Процесні інновації (бізнес-процеси), що охоплюють удосконалення внутрішніх процедур та операцій банку, включаючи: автоматизацію, оптимізацію бізнес-процесів; впровадження систем управління якістю,

діджиталізацію процесів обслуговування.

4. Комунікаційні інновації, спрямовані на покращення каналів зв'язку з клієнтами та всередині організації.

5. Маркетингові інновації, які охоплюють нові підходи до просування банківських продуктів і формування відносин із клієнтами.

6. Управлінські інновації, які включають вдосконалення організаційної структури та стратегічного управління.

7. Інституційні інновації, які охоплюють зміни на рівні нормативно-правового середовища та організаційної взаємодії.

Ця класифікація дає змогу систематизувати інновації в банківській сфері за напрямками, що охоплюють як зовнішні прояви (продукти, маркетинг, канали), так і внутрішні процеси (технології, управління, інституційна трансформація), що дозволяє більш повно оцінити інноваційний потенціал банку та спрямовувати зусилля на комплексний розвиток.

Впровадження інноваційних підходів в банківській сфері допомагає покращувати ефективність використання ресурсів, знижувати витрати та підвищувати конкурентоспроможність. Це також сприяє покращенню безпеки та розширенню впливу банків на ринку [3].

Новітні технології в банківській сфері трансформують взаємодію з клієнтами, а чат-боти на базі штучного інтелекту та віртуальні помічники забезпечують безперебійну підтримку цілодобово.

Банківські технології мають значний вплив на такі основні сфери:

1. Покращення клієнтського досвіду. Цифрові платформи та мобільні додатки забезпечують клієнтам безперешкодний доступ до банківських послуг, що дозволяє здійснювати транзакції в режимі реального часу та персоналізоване управління фінансами.

2. Операційну ефективність. Автоматизація рутинних завдань за допомогою таких технологій, як робототехнічна автоматизація процесів, знижує операційні витрати та мінімізує людські помилки, що призводить до більш оптимізованих процесів.

3. Прийняття рішень на основі даних, використовуючи прогнозу аналітику.

Банки дедалі частіше інтегрують штучний інтелект у різні операції для оптимізації процесів та надання кращих послуг, зокрема:

1) для виявлення шахрайства та дотримання вимог щодо боротьби з відмиванням грошей, що дозволяє вживати активні заходи для захисту активів та забезпечення дотримання нормативних вимог;

2) для оцінювання величезних наборів даних з метою прогнозування потенційних ризиків, пов'язаних з кредитами та інвестиціями, сприяючи прийняттю більш обґрунтованих рішень та ефективним стратегіям управління ризиками;

3) для автоматизації рутинних завдань в операціях бек-офісу, що підвищує операційну ефективність, зменшує кількість помилок і дозволяє

персоналу зосередитися на більш стратегічних видах діяльності [7].

Водночас існує і ряд проблем, які виникають у зв'язку з запровадженням інноваційних технологій в діяльності вітчизняних банків, зокрема:

- низька культура інновацій, коли банки можуть зіткнутися з опором з боку персоналу або керівництва щодо впровадження інноваційних технологій через недостатню обізнаність або неприйняття змін;
- збільшення ризиків щодо безпеки даних та кіберзлочинності, що потребує високого рівня захисту та інвестицій у кібербезпеку;
- недостатні фінансові ресурси банку [1].

У 2025 році банківська сфера переживає глибокі зміни: технології не просто покращують фінансові послуги, а повністю змінюють підхід до ведення банківської діяльності. Основними тенденціями, які визначають майбутнє банків, є такі.

1. Гіперперсоналізація завдяки штучному інтелекту. Сучасні банки активно застосовують ШІ для створення максимально персоналізованих послуг. Аналізуючи транзакції та поведінку клієнтів, вони формують індивідуальні фінансові плани, рекомендації щодо заощаджень і пропозиції з інвестування. ШІ допомагає не просто реагувати, а й передбачати фінансові потреби клієнтів, тим самим зміцнюючи довіру та лояльність.

2. Повністю цифрові банки, які працюють виключно онлайн, без фізичних відділень, і пропонують зручні, технологічно складні сервіси за конкурентними цінами. Їхній підхід, орієнтований на мобільні пристрої, особливо підходить молодим клієнтам, які віддають перевагу цифровій взаємодії. Водночас традиційні банки адаптуються, поєднуючи цифрові інструменти з особистою присутністю для більш складних операцій, оскільки деякі клієнти цінують особисту взаємодію для прийняття складних фінансових рішень.

3. Технологія блокчейн, яку банки використовують для міжнародних платежів, зменшуючи витрати, пришвидшуючи перекази та підвищуючи прозорість. Блокчейн також покращує захист даних, зменшує ризики шахрайства і спрощує виконання нормативних вимог.

4. Інтеграція банківських послуг у небанківські платформи та повсякденне життя. Незалежно від того, чи роблять покупки онлайн, керують бізнес-операціями чи планують подорожі, клієнти отримують доступ до банківських послуг не виходячи зі своєї основної платформи. Фінансові послуги банків стають частиною різних онлайн-платформ: від покупок до подорожей, що створює нові джерела прибутку для банків, які співпрацюють із цифровими сервісами й надають їм необхідну інфраструктуру.

5. Орієнтація на сталість. Банки дедалі активніше підтримують екологічні ініціативи, впроваджуючи "зелені" продукти та інвестуючи в

сталій розвиток. Аналітика й технології допомагають оцінювати екологічний вплив та відповідати ESG-стандартам [8].

У сучасних умовах впровадження інновацій є ключовим чинником стабільності та розвитку банківської сфери. Банки змушені адаптуватися до викликів воєнного часу, цифрової трансформації та зростаючих очікувань клієнтів. Завдяки інноваціям можна підвищити ефективність, безпеку та зручність банківських послуг. Водночас існують проблеми, зокрема ризики кібербезпеки, нестача ресурсів і опір до змін. Тому подальший розвиток банківського сектору залежатиме від здатності впроваджувати інновації комплексно, з урахуванням стратегічних, організаційних та соціальних аспектів. Щоб залишатися успішними, банкам потрібно не просто йти в ногу з технологіями, а переосмислити, як фінансові послуги можуть стати частиною щоденного життя людей. Майбутнє банків – це гармонійне поєднання безпеки, персоналізації, екологічної відповідальності та цифрових рішень.

Список використаних джерел:

1. Ключка О., Богріновцева Л., Козій Н. Оцінка ефективності впровадження інноваційних технологій в діяльність вітчизняних банків під впливом цифрової трансформації фінансового ринку. *Економіка та суспільство*. 2024. № 62. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-33> (дата звернення: 30.04.2025).
2. Криховецька З.М., Левандівський О.Т. Сутність і напрями розвитку банківських інновацій. *Економіка та держава*. 2022. № 8. С. 56–61. DOI: 10.32702/2306-6806.2022.8.56 (дата звернення: 30.04.2025).
3. Владика Ю.П. Владика Ю., Турова Л., Удод В. Інноваційні технології в банкінгу: шлях до підвищення ефективності ресурсів банківських установ. *Економіка та суспільство*. 2024. № 60. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-60-119> (дата звернення: 30.04.2025).
4. Банківський менеджмент: інноваційні концепції та моделі: монографія; за заг. та наук. ред. проф. Л. О. Примостки. К.: КНЕУ. 2017. 384 с.
5. Кривич Я. В., Драніцина А. О. Банківські інновації, як фактор підвищення рівня довіри та лояльності клієнтів. *Вісник Сумського державного університету. Серія: Економіка*. 2019. № 3. С. 33–39. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VSU_ekon_2019_3_6 (дата звернення: 30.04.2025).
6. Ключко Л. А. Інновації у сфері банківського бізнесу. *Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України*. 2019. № 2. С. 109–128. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnudps_2019_2_10 (дата звернення: 30.04.2025).
7. 16 Banking Technology Trends to Check Out in 2025. URL: <https://www.getfocal.ai/blog/banking-technology-trends> (дата звернення: 30.04.2025).

8. Top Five Technology Trends in the Banking Industry for 2025. URL: <https://www.nusummit.com/top-five-technology-trends-in-the-banking-industry-for-2025/> (дата звернення: 30.04.2025).

UDC: 336.71:004.94

Sakhno L.

Ph.D., Associate Professor of Finance, Accounting and Taxation Department
Dmytro Motorny Tavria State Agrotechnological University
Zaporizhzhia

EVOLUTION OF THE BANKING SYSTEM IN THE CONTEXT OF CRYPTOCURRENCY MARKET GROWTH

The covid crisis has significantly accelerated the development of digital technologies, in particular in the financial sector, where demand for alternative methods of payment and investment has grown, which has contributed to a significant increase in the capitalization of the cryptocurrency market due to the interest of institutional investors.

The reasons for the current changes are the shortcomings of the traditional banking system, including high fees and control over funds, as well as the impact of large-scale dollar issuance, which contributed to inflation, and the economic and political confrontation between the United States and China, which complicates global financial processes and stimulates the development of fintech solutions. In a number of countries, such as the United States, Germany, and Japan, bitcoin transactions are officially allowed. Ukraine is among the top 10 countries in the world in terms of the number of Bitcoin users, but this issue has not yet been regulated at the legislative level. According to the current legislation of Ukraine, cryptocurrency transactions are classified as transactions with foreign currency, which is not recognized as a means of payment in Ukraine by law, although some Ukrainian online stores indicate on their websites that they accept cryptocurrency as a form of payment, contrary to the opinion of government officials who believe that the virtual asset market mainly serves shadow turnover and optimization schemes.

Fiat currencies no longer meet current requirements due to their high dependence on government policy, control by financial institutions, which complicates payments and storage of valuables, and makes the banking system unreliable for safe storage of funds. These problems did not appear suddenly, but the crisis revealed weaknesses and prompted businesses to look for new, more effective solutions, including the use of digital money (cryptocurrencies) and blockchain technologies.

Tracking the development of cryptocurrencies and their impact on the financial sector is extremely relevant as traditional banking practices are

undergoing significant changes. Cryptocurrencies have the potential to radically change the way people save and transfer money, opening up new investment opportunities and providing alternative payment services.

Domestic and foreign researchers have made a significant contribution to the theoretical substantiation and practical study of the use of cryptocurrencies in the banking system: L.P. Polovenko, O.O. Oliynyk, F.A. Hayek, Bouri Elie, De Smedt, J. and others.

The value of cryptocurrency assets is subject to constant fluctuations due to a number of factors. The main factors that form the price of tokens are presented in the table below.

Table 1

The main factors of cryptocurrency price formation

Factor	Brief Description
Supply and Demand	Increased demand under limited supply drives prices up; a drop in demand lowers them.
Regulatory Policy	Bans or restrictions on cryptocurrency use negatively affect its value.
Technological Updates	Enhancements to protocols and scalability increase the attractiveness of a token.
Media Influence	News, public statements, or partnerships can lead to price fluctuations.
Market Psychology	Investor emotions (fear, greed) cause sharp price swings.
Liquidity	Higher liquidity ensures more stable and predictable pricing.
Macroeconomic Conditions	Inflation, crises, and instability drive interest in cryptocurrencies as safe assets.
Competition	New tokens with better features may reduce demand for existing assets.
Real-World Utility	Broad usage in payments, dApps, and smart contracts enhances token value.
Security and Infrastructure	Reliable wallets, exchanges, and data protection foster trust and price stability.

Thus, research has shown that a significant number of scholars are studying cryptocurrencies and their impact on the banking system. Summarizing their views allows us to identify a paradigm according to which cryptocurrency can significantly change traditional banking practices, increasing their speed, security and efficiency. One of the most important advantages of cryptocurrencies is their decentralized nature, which eliminates the need for third-party intermediaries such as banks, making transactions much easier and cheaper. This means that customers and banks can benefit from cost savings as they no longer need to pay processing or transfer fees [1].

The combination of these factors plays a key role in solving one of the most pressing problems of our time - limited access to banking services. It is important to note that more than 1.4 billion adults in both low and high GDP per capita countries remain outside the banking system [2].

There are companies in Ukraine that have implemented bitcoin as a means of

payment. The areas of activity of these companies vary and cover different industries. Among them, online stores account for 31% (16 companies) of the total number of Ukrainian companies using cryptocurrency (52 companies). Other areas include printing houses (4%), legal services (2%), hotels and hostels (4%), gas stations (5%), flower delivery (2%), training courses (4%), services (4%), creative studios (6%), tourism (15%), coffee shops (2%), grocery stores (2%), health and beauty (4%), organizations and societies (7%), and other processes (6%) [3].

It is worth noting that the introduction of cryptocurrencies as a payment method significantly increases the speed of transactions, which is an important factor for businesses seeking to provide fast and convenient customer service [4]. In addition, Ukraine has created all the conditions for the unimpeded purchase and sale of bitcoins and investment in them. This opportunity is provided by banks through the Internet banking system and exchanges that trade the hryvnia-bitcoin pair (KUNA, EXMO.COM, BTC TRADE UA).

The current areas of cryptocurrency use can be conditionally structured into several main areas, each of which covers a certain percentage of the total volume of cryptocurrency transactions. The largest share is occupied by online procurement, which accounts for 46% of the total volume of all transactions. Other significant areas include gaming and gambling (9.7%), anonymous purchases (9.7%), credit card reloads (8%), and in-store payments (5%). Cryptocurrencies are also actively used for mortgage payments (5.7%), in restaurants and bars (5.2%), utility bills (4.6%), international transfers (2.9%), and transfers between network members (1.7%) [5].

In the context of the transformation of the global financial system, cryptocurrencies are increasingly viewed as a viable alternative to traditional fiat currencies. Their growing popularity is driven by a number of advantages that are both economically and technologically substantiated. These core benefits are outlined below.

1. **Macroeconomic Stability and Protection Against Currency Risks.** One of the key advantages of cryptocurrencies lies in their potential to reduce the impact of currency volatility. The decentralized nature of such assets enables their use as a hedging instrument against the devaluation of fiat currencies, which may result from ineffective fiscal or monetary policies. Furthermore, due to the limited issuance of certain cryptocurrencies (e.g., Bitcoin), they may serve as inflation-resistant assets.

2. **Market Relevance and Limited Supply.** Bitcoin, as the most capitalized and widely recognized cryptocurrency, is increasingly treated as a financial asset on par with traditional instruments such as gold, stocks, or bonds. Its limited supply (a maximum of 21 million units, with over 3.7 million estimated to be permanently lost) creates scarcity, thereby increasing its potential value over the long term. This scarcity makes it an attractive option for investors seeking long-term capital preservation.

3. **Growing Integration into the Payment Ecosystem.** The growing

acceptance of cryptocurrencies as a means of payment indicates a shift in both consumer and business preferences. Today, an increasing number of companies accept cryptocurrency for transactions, signaling its gradual integration into the formal financial system.

4. **Technological Advantages: Decentralization and Security.** The foundation of cryptocurrency functionality lies in blockchain technology, which ensures transparency, immutability, and a high level of transactional security. The absence of centralized intermediaries reduces operational costs, particularly by eliminating bank commissions—an additional argument in favor of using cryptocurrencies for payments.

5. **Operational Efficiency and Global Accessibility.** Cryptocurrencies offer high transaction speeds regardless of the geographical location of the parties involved, making them especially convenient for international transfers. This feature is particularly relevant in a globalized market environment where capital mobility is a priority.

Despite the growing popularity of cryptocurrencies, their widespread adoption is accompanied by a range of significant disadvantages and risks of both economic and technological nature. The most important of these are grouped and presented below.

1. **Regulatory Uncertainty.** One of the major obstacles to the development of cryptocurrencies is the unstable regulatory environment. Governments of various countries, including the United States, are actively considering restrictions or even full bans on cryptocurrency circulation. Such measures may lead to decreased liquidity, limited usability as a means of payment, and a reduction in market value.

2. **High Volatility.** Cryptocurrencies are known for their price volatility, with significant fluctuations occurring over short periods. This volatility complicates their use as stable payment instruments and poses considerable financial risks for investors and users.

3. **Technical Vulnerabilities and Security Issues.** The digital nature of cryptocurrencies makes them highly susceptible to cyberattacks, particularly from hackers and fraudsters. Transactions are carried out via online exchanges and digital wallets, which can be targeted for theft. Additionally, the loss or destruction of private keys leads to irreversible loss of access to assets—this issue reportedly affects up to 20% of all bitcoins.

4. **Lack of Centralized Accountability.** While decentralization ensures autonomy from state or banking institutions, it also complicates dispute resolution. In cases of fraud or technical failure, there is no single regulatory body or authority to which users can turn for protection or redress.

5. **Peer-to-Peer Transaction Risks.** Direct transactions without intermediaries increase the risk of dishonest behavior. For example, a buyer may refuse to pay after receiving cryptocurrency, or a seller may withhold tokens after receiving payment. The absence of regulatory oversight further aggravates

these risks.

Thus, cryptocurrencies are not only a technical innovation, but also a financial instrument with a high potential for sustainable introduction into the global economy. Their further evolution will largely depend on the regulatory environment, user trust, and the ability to adapt to market needs, but despite their potential, they remain an instrument with a high level of uncertainty and risk. To ensure their safe use, a clear regulatory framework, increased digital literacy of users, and the development of infrastructure for asset protection and dispute resolution are needed.

References:

1. Oliynyk O.O. (2024) Digital currencies of central banks (cbdc) and the European cryptocurrency landscape: challenges, opportunities and prospects for regulation. *Kyiv Economic Journal*. № 4, 2024, pp. 177-187. URL: file:///C:/Users/mmm/Downloads/115-%D0%A2%D96-111-1-10-20240329.pdf
2. Official website of the exchange Poloniex. URL: https://poloniex.com/exchange#usdt_btc
3. Bouri, Elie & Shahzad, Syed Jawad Hussain & Roubaud, David & Kristoufek, Ladislav & Lucey, Brian, (2020). "Bitcoin, gold, and commodities as safe havens for stocks: New insight through wavelet analysis," *The Quarterly Review of Economics and Finance*, Elsevier, vol. 77(C), pages 156-164.
4. Kraaijeveld, O., & De Smedt, J. (2020). The predictive power of public Twitter sentiment for forecasting cryptocurrency prices. *Journal of International Financial Markets, Institutions and Money*. Advance online publication. URL: <https://doi.org/10.1016/j.intfin.2020.101188>
5. Yujie Yang & Chenxing Zhang & Wenwen Hou, (2024). "CBDC, cash, and financial intermediary in HANK," *Portuguese Economic Journal*, Springer; Instituto Superior de Economia e Gestao, vol. 23(3), pages 383-420.

УДК 336.71

Федина В. В.

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Національної академії статистики, обліку та аудиту,
м. Київ

Шмагун І. О.

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальності D 2 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий
ринок»,
Національної академії статистики, обліку та аудиту,
м. Київ

ЦИФРОВІЗАЦІЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ В ЕПОХУ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

У сучасних умовах цифрова трансформація охоплює всі сектори економіки, а банківська система виступає її провідником і бенефіціаром водночас. Цифровізація сприяє підвищенню ефективності банківських операцій, відкриває нові канали взаємодії з клієнтами та формує інноваційні продукти. Однак, разом із перевагами, цифрові зміни приносять нові виклики: кіберзагрози, питання етичного використання даних, нормативно-правові обмеження.

На глобальному рівні активно впроваджуються рішення на базі мобільних додатків, дистанційного відкриття рахунків, OpenBanking та API-сервісів. В Україні лідером у цифровізації банківських послуг виступає Monobank, а також державний ПриватБанк, що впровадив інноваційні інтерфейси через застосунок Privat24. За даними НБУ, у 2023 році понад 74% банківських операцій здійснювались у безготівковій формі, що підтверджує тренд на діджиталізацію.

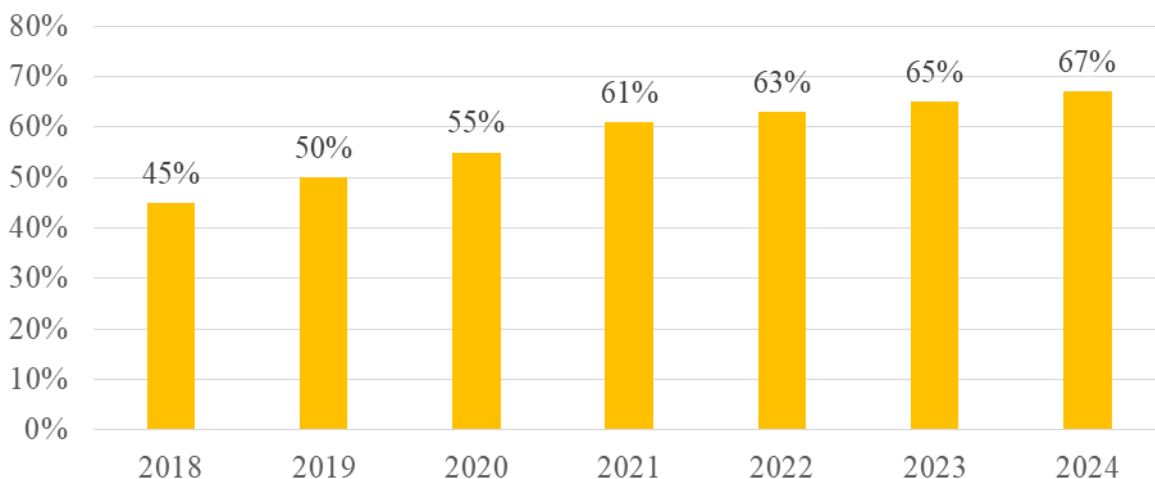

Рис. 1. Частка безготівкових операцій з використанням платіжних карток в Україні за період з 2018 по 2024 роки в Україні, %

Джерело: [3].

Ці дані свідчать про стабільне зростання популярності безготівкових розрахунків серед населення України, що є результатом активного впровадження цифрових технологій у банківському секторі. Зокрема, у 2023 році кількість операцій з використанням платіжних карток, емітованих українськими банками, становила 7 912,5 млн, а їхня загальна сума – 6 140,8 млрд грн. Із них в Україні здійснено 91,9% від кількості та 90,4% від суми всіх операцій з картками [3]. У 2024 році безготівкові розрахунки продовжили зростати, що свідчить про подальшу цифровізацію фінансових послуг в Україні.

Цифровізація супроводжується низкою викликів. Насамперед, це

кібербезпека: за даними FinCERT, кількість кіберінцидентів проти банківських установ в Україні зросла на 37% у 2023 році. Зростає потреба в надійному захисті персональних і платіжних даних. Наступний виклик — технологічна нерівність клієнтів, що ускладнює доступ до цифрових сервісів для літніх людей чи мешканців сільських територій.

Суттєвою перешкодою є регуляторна невизначеність. Попри гармонізацію з європейськими директивами, наприклад PSD2, в Україні досі відсутня уніфікована правова база для роботи з відкритими API, цифровими гаманцями та smartcontracts. Водночас на ринку зростає конкуренція з боку BigTech-компаній — GooglePay, ApplePay, AmazonFinance, які можуть витіснити класичні банківські сервіси.

Станом на кінець 2023 року кількість безконтактних карток досягла 30,6 млн, що на 17,1% більше порівняно з попереднім роком. Кількість токенизованих карток зросла на 57%, досягнувши 12,4 млн. Ці тенденції свідчать про активне впровадження сучасних платіжних технологій та зростання попиту на зручні та безпечні фінансові сервіси [8]. Однак, зростання цифровізації супроводжується збільшенням кіберзагроз. У 2023 році в Україні було зафіксовано 4500 кібератак на об'єкти критичної інфраструктури, включаючи банківський сектор. Це підкреслює необхідність посилення заходів кібербезпеки та впровадження ефективних механізмів захисту інформаційних систем банків [1].

Майбутнє цифрової банківської системи пов'язане з розвитком:

- інтелектуальних сервісів (AI-ботів, систем предиктивної аналітики),
- технологій біометричної автентифікації,
- використання blockchain для забезпечення прозорості та автоматизації транзакцій.

Додатково перспективним є запровадження CBDC (цифрових валют центральних банків), що дозволить зменшити транзакційні витрати й посилити монетарний контроль. Водночас важливо передбачити адаптивну нормативно-правову політику, що дозволить зменшити бар'єри для інновацій.

Таблиця 1

Порівняння традиційної та цифрової банківської моделі

Параметр	Традиційний банк	Цифровий банк
Канал обслуговування	Відділення	Мобільний застосунок
Вартість транзакції	Висока	Низька
Час обслуговування	Обмежений графік	24/7
Гнучкість продуктів	Стандартні пакети	Індивідуалізація
Інтеграція з API	Обмежена	Повна

Джерело: [6].

Порівняльний аналіз традиційної та цифрової банківської моделі засвідчує суттєві відмінності в організації сервісів, вартості операцій та рівні технологічної адаптації [5]. Насамперед, традиційні банки орієнтовані на фізичну присутність клієнтів у відділеннях, що обмежує доступ до послуг у неробочий час і створює додаткові часові та ресурсні витрати. Натомість цифрові банки використовують мобільні застосунки як основний канал обслуговування, забезпечуючи постійний доступ до фінансових послуг незалежно від місця перебування користувача.

Ще однією важливою перевагою цифрових банків є суттєво нижча вартість транзакцій. Завдяки автоматизації процесів, відсутності фізичної інфраструктури та оптимізації внутрішніх витрат, необанки здатні пропонувати операції з мінімальними або нульовими комісіями [7]. Це особливо важливо в контексті підвищення фінансової інклюзії, коли доступність послуг стає визначальним чинником для широких верств населення. З точки зору продуктової гнучкості, цифрові банки демонструють вищий ступінь індивідуалізації. Якщо традиційні установи часто працюють за стандартними пакетними рішеннями, то цифрові сервіси дозволяють клієнтам самостійно конфігурувати банківські продукти відповідно до власних потреб — від налаштування сповіщень до формування інвестиційних стратегій у додатку. Це підвищує лояльність користувачів і відкриває шлях до персоналізованого фінансового консалтингу.

Важливою ознакою цифрової моделі є повна інтеграція з API, що забезпечує взаємодію з фінтех-екосистемами, маркетплейсами, сервісами електронної комерції. Це створює передумови для синергії між різними галузями та формує новий рівень клієнтського досвіду. У протиріччя цьому, традиційні банки демонструють обмежену відкритість до API-рішень, що гальмує інноваційність та швидкість реагування на ринкові зміни. Таким чином, цифрові моделі поступово витісняють класичні підходи, орієнтуючись на динаміку, автоматизацію та клієнтоцентричність.

Цифровізація банківської системи — це складний, але незворотний процес. Вона відкриває значні можливості для інновацій, фінансової інклюзії та ефективності, проте одночасно вимагає оновлення підходів до регулювання, захисту даних та управління ризиками. Для України особливо актуальним є розвиток цифрових фінансів у межах державної політики цифрової економіки, зокрема через впровадження національної криптогрівні, розширення відкритого банкінгу та стимулювання конкуренції у фінтех-секторі. Лише за умов балансу між інноваціями та безпекою банківська система зможе повноцінно інтегруватися в цифрову економіку.

Список використаних джерел:

1. Кількість кібератак на рік на критичну інфраструктуру України

зросла з 800 до 4500: СБУ назвала організаторів.
URL: <https://minfin.com.ua/ua/2024/05/07/126427603/>

2. Цифрова економіка : підручник / за ред. д.е.н., проф. А. І. Крисоватий, д.е.н., проф. О. М. Десятнюк, д.е.н., проф. О. В. Птащенко., Тернопіль : ЗУНУ, 2024. 520 с.

3. НБУ. Другий рік повномасштабної війни: обсяги безготівкових розрахунків зростають. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/drugiy-rik-povnomasshtabnoyi-viyni-obsyagi-bezgotivkovih-rozrahunkiv-zrostayut>

4. НБУ. Безготівкові розрахунки у 2024 році суттєво переважали серед операцій з платіжними картками. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/bezgotivkovi-rozrahunki-u-2024-rotsi-suttyevo-perevajali-sered-operatsiy-z-platijnimi-kartkami>

5. Федина В.В. Цифровий банкінг: сутність та перспективи розвитку в Україні. *Економіка і управління*, 2021. №3. С.105-112. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econupr_2021_3_15

6. Новікова Н., Дьяченко О., Гончаренко О. Цифрові платформи як драйвер розвитку економіки. *Scientia Fructuosa*, 2023. №150(4). С. 47–66. URL: [https://doi.org/10.31617/1.2023\(150\)04](https://doi.org/10.31617/1.2023(150)04)

7. Федина В. В., Богріновцева Л. М. Необанки: світовий досвід та вітчизняна практика. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*, 2022. №(6). URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-6-08-02>

8. Укрінформ. Українці дедалі більше надають перевагу безготівковим розрахункам. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3933900-ukrainci-vse-bilse-nadaut-perevagu-bezgotivkovim-rozrahunkam-nbu.html>

УДК 336.71

Мацьків В.В.

к.е.н, доцент, доцент кафедри фінансів
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ

Лотоцька Л.Ю.

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування»,
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ

УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКИМ КАПІТАЛОМ: ОСНОВНІ ПІДХОДИ, ІНСТРУМЕНТИ ТА МЕТОДИ

Власний капітал є не від'ємною частиною у структурі ресурсів будь-якого суб'єкта господарської діяльності, що має на меті отримання прибутку. Саме на основі власного капіталу розпочинають свою діяльність підприємства та фінансові установи. Для банків власний капітал має не менш важливе значення ніж для підприємств хоча норматив власного капіталу для банків набагато нижчий ніж для підприємств, а саме до 10% [1].

Власний капітал банку виконує три ключові функції: захисну, операційну та регулятивну. Він є визначальним не лише на етапі створення та початку діяльності банку, але й надалі забезпечує його фінансову стійкість, платоспроможність і відповідність вимогам регуляторних органів, що в сукупності формує основу для стабільного функціонування банку на фінансовому ринку [2, с. 97].

Головною метою управління власним капіталом банку є забезпечення належного рівня капіталу, який сприяє розширенню діяльності банку та створення надійного захисту від ризиків та інтересів вкладників та кредиторів банку, та дотримання вимог нормативно-правових актів. Це включає прогнозування обсягу капіталу з урахуванням балансових та позабалансових операцій, оцінка ризиків які бере на себе банк та дотримання пропорцій між різними складовими капіталу згідно нормативно-правових актів.

У процесі дослідження банківської системи України було виявлено низку викликів, з якими стикаються вітчизняні банки на сучасному етапі. Значна частина з них зумовлена наслідками повномасштабного вторгнення, що призвело до дестабілізації економіки загалом. Зокрема, було змінено підхід до оподаткування банків із поширенням дії нових норм на попередні податкові періоди, підвищено регуляторні вимоги, спостерігається погіршення якості кредитного портфеля, фіксується недостатній рівень капіталізації та зростає потреба в цифровій трансформації. Попри це, більшість банків змогли адаптуватися до нових економічних умов, хоча системні проблеми залишаються актуальними [3].

У пошуку можливих рішень цих проблем було розглянуто перспективи розвитку в сфері управління власним капіталом банків та міжнародний досвід.

На основі узагальнення виявлених перспектив розвитку під час дослідження, а також з урахуванням міжнародного досвіду, можна сформулювати такі ключові напрями вдосконалення управління банківським капіталом:

- посилення ролі держави у банківському секторі, зокрема через процес ренаціоналізації;
- відновлення практики регулярного стрес-тестування та впровадження інтегрованого процесу оцінки внутрішньої адекватності

капіталу (ISSAP);

- активне залучення іноземних та внутрішніх інвестицій;
- цифрова трансформація банківського сектору, зокрема розвиток фінтех-ініціатив і технологій [4, с. 67];
- запровадження ефективного моніторингу, регулювання та управління ESG-ризиками [5, с. 109];
- встановлення спрощеного регуляторного режиму для малих банків щодо вимог до капіталу;
- удосконалення системи контролю за якістю капітальних інструментів і перегляд критеріїв їх відповідності;
- підвищення вимог до капітальних буферів системно важливих банків з метою зміцнення фінансової стабільності.

Банківська система відіграє надзвичайно важливу роль в розвитку економіки держави виконуючи роль кредитора економіки, забезпечуючи способи переміщення грошових коштів в часі, через кордони та між галузями, забезпечуючи механізм акумуляції та розподілу фінансових ресурсів між суб'єктами господарювання, забезпечуючи безперебійне функціонування платіжних систем і т.д. Це зумовлює важливість розгляду питань, що пов'язані із управління банківським капіталом для стійкості, як і окремих банківських установ так і системи в цілому.

Список використаних джерел:

1. Національний банк України. Вимоги до капіталу банків. URL: https://p4.bank.gov.ua/admin_uploads/article/Vymogy_do_kapitalu_23-05-2024.pdf?v=11.
2. Банківські операції : підруч. / за ред. д.е.н., проф. О.В.Дзюблюка. 2-ге вид. випр. і доповн. Тернопіль: Вид-во ТНЕУ «Економічна думка», 2013. 864 с.
3. МВФ проти зростання частки держави в банківській сфері, потрібен механізм швидкої ренаціоналізації. Finance.ua. URL: <https://news.finance.ua/ua/mvf-proty-zrostannya-chastky-derzhavy-v-bankivskiy-sferi-potriben-mehanizm-shvydkoi-renacionalizacii>.
4. Мацьків В. В., Щур Р. І., Кохан І. В. Роль штучного інтелекту у трансформації економіки та фінансової системи України в умовах післявоєнного відновлення. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. 2024. Т. 23. №.3(58). 58–77. DOI: [https://doi.org/10.18524/2413-9998.2024.3\(58\).327139](https://doi.org/10.18524/2413-9998.2024.3(58).327139).
5. Погореленко Н. П. Інтеграція ESG-факторів у стратегії управління банківською діяльністю. *Економічний простір*. 2025. № 199. С. 107-112. DOI: <https://doi.org/10.30838/ep.199.107-112>.

Шпомер Т.О.

к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Національного університету «Чернігівська політехніка»
м. Чернігів

Фабриченко А.Г.

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Національного університету «Чернігівська політехніка»
м. Чернігів

ВПЛИВ КРЕДИТНОГО ЦИКЛУ НА ФІНАНСОВУ СТАБІЛЬНІСТЬ

У сучасному глобалізованому фінансовому середовищі стабільність банківської системи та всієї економіки загалом значною мірою визначається циклічними коливаннями у сфері кредитування. Кредитний цикл, що характеризується чергуванням фаз нарощення та скорочення обсягів кредитування, є потужним чинником, здатним як стимулювати економічне зростання, так і загрожувати фінансовій стабільності в разі його надмірних коливань.

Особливо актуальним це питання постає для України, де залежність економіки від зовнішніх та внутрішніх шоків, обмеженість фінансових ресурсів та низький рівень фінансової грамотності населення створюють передумови для нестабільного розвитку кредитної сфери. Останні фінансові кризи засвідчили, що без належного розуміння механізмів кредитного циклу та своєчасного втручання регуляторів, фінансова система може швидко втратити рівновагу.

Кредитний цикл – це зміна доступності кредитних ресурсів у часі, що проявляється у періодичному зростанні або скороченні обсягів кредитування в економіці [1]. Сучасна економічна наука висуває низку концепцій, що пояснюють природу кредитного циклу та механізми його впливу на фінансову стабільність. Найбільш актуальними є концепція кредитного раціонування, модель фінансового зараження та теорія фінансового акселератора (табл. 1).

Розгляд ключових концепцій сучасної фінансової теорії свідчить про складність і багатофакторність кредитного циклу як економічного явища. Кожна з представлених моделей акцентує увагу на окремому аспекті взаємозв'язку між кредитуванням та фінансовою стабільністю – від структурних обмежень до психологічних та системних ризиків.

Це свідчить про необхідність інтегрованого підходу до регулювання кредитного ринку, з урахуванням як ринкових механізмів, так і поведінкових чинників.

Таблиця 1

Основні концепції кредитного циклу у сучасній фінансовій теорії

Назва концепції	Характеристика	Ключові наслідки для фінансової стабільності
Кредитне раціонування	Ця концепція стверджує, що доступ до кредитних ресурсів обмежується не лише вартісними параметрами (процентними ставками), але й неціновими критеріями – жорсткістю банківських вимог, оцінкою застави, а також репутаційною характеристикою позичальника. Це зумовлює ситуацію, коли навіть платоспроможні позичальники можуть отримати відмову у фінансуванні.	Нерівномірний доступ до кредитів спричиняє структурні диспропорції, посилює соціальну і економічну нерівність, ускладнює ефективну трансмісію монетарної політики та знижує загальну стійкість банківської системи до шоків.
Фінансове зараження	Описує ефект ланцюгової реакції у фінансовій системі, коли шоки, які виникають в окремих установах або секторах, передаються іншим через взаємозв'язки (наприклад, міжбанківське кредитування, спільні активи). Часто проявляється у вигляді масових розпродажів активів, втрати довіри між банками та загальної втрати ліквідності.	Високий ступінь взаємозалежності фінансових установ створює системні ризики. Один локальний дефолт може запустити ефект «доміно», що призводить до масштабної банківської або боргової кризи. Це суттєво підриває фінансову стабільність на національному та глобальному рівнях.
Фінансовий акселератор	Пояснює, як зміна вартості активів та фінансового становища позичальника впливає на доступ до кредитів. У фазі спаду зниження капіталу веде до скорочення кредитування, а в періоди зростання – навпаки. Акселератор діє асиметрично: негативний вплив під час спаду значно перевищує позитивний під час підйому.	Поглиблює циклічність економіки, підвищує вразливість банківської системи в періоди рецесій. Створює ефект «самопідсилення»: чим гірші умови, тим менше кредитів, що ще більше погіршує економічну ситуацію. Знижує ефективність грошово-кредитної політики через затримки впливу на економіку.

Джерело: складено авторами на основі [2].

Аналіз кредитних циклів у фінансовій науці ґрунтується на двох основних школах – екзогенній та ендегенній. Ці школи по-різному пояснюють природу змін у сфері кредитування та їхній вплив на фінансову стабільність.

Прихильники екзогенної школи (Б. Бернанке, М. Гертлер, Н. Кієтака, Дж. Мур) трактують кредитний цикл як реакцію на зміни в реальному секторі економіки. У їхньому баченні коливання кредитування є наслідком ділової активності: у періоди економічного підйому банки розширюють кредитування, а у фазі спаду – скорочують його.

Таким чином, кредитний цикл є дзеркальним відображенням ділового циклу. Кризи виникають через посилення шоків, які проникають на кредитний ринок через баланс активів і пасивів, механізми застави та очікувань. Особливістю підходу є те, що кредитний ризик розглядається більше як похідне явище, результат недоліків кредитної діяльності банків [2].

Ендогенний підхід (Ч. Кіндлбергер, Х. Мінські, Д. Бураков) вказує на внутрішні фактори фінансової системи як джерела коливань. Згідно з цією теорією, обмежена раціональність учасників ринку, їхні емоції та спекулятивні настрої призводять до періодів надмірного кредитування та формування «бульбашок». Зокрема, Ч. Кіндлбергер вважає, що кредитні бульбашки виникають через ірраціональність учасників економічних процесів. Х. Мінські наголошує на «фінансовій крихкості» економіки, що з часом загострюється через надмірний оптимізм. Д. Бураков додає, що самі кредитори, приймаючи завищені ризики, провокують утворення криз на стадії кредитної експансії [2].

Кредитна експансія природно виникає на фазах економічного підйому, коли банки розширюють обсяги кредитних ресурсів. Це сприяє активізації економіки, стимулює інвестиційну діяльність, розширює сфери застосування кредиту і загалом має позитивний ефект. Проте, без належного контролю, надмірна кредитна експансія може закладати основи майбутніх криз. Насамперед, банки знижують стандарти кредитування, що призводить до зростання ризику неповернення кредитів; позичальники наращують борги без адекватної оцінки здатності їх обслуговувати; відбувається накопичення системних ризиків. Тобто, спочатку позитивний вплив експансії перетворюється на загрозу фінансовій стабільності.

У міру накопичення ризиків банки починають зменшувати обсяги кредитування, особливо в періоди економічного спаду. Це, в свою чергу, призводить до падіння інвестиційної активності, різкого погіршення ліквідності фінансової системи та зростання кількості банкрутств серед підприємств і домогосподарств. Внаслідок проциклічної поведінки банків (активне кредитування в період підйому та різке скорочення у період спаду) кредитний цикл починає посилювати економічні коливання, спричиняючи поглиблення та затягування кризових процесів.

Таким чином, вплив кредитного циклу на фінансову стабільність проявляється двояко. На початкових етапах економічного зростання кредитна експансія виконує стимулюючу роль, сприяючи активізації інвестиційних процесів та розширенню економічної діяльності. Однак надмірне неконтрольоване зростання обсягів кредитування супроводжується накопиченням системних ризиків, що в подальшому загрожує порушенням фінансової рівноваги. Забезпечення стійкості економічного розвитку вимагає ефективного регулювання кредитного циклу, яке передбачає встановлення обґрунтованих меж кредитної експансії, впровадження інструментів макропруденційної політики та постійний моніторинг динаміки кредитних ризиків.

Список використаних джерел:

1. Жердецька Л. Науково-методичні підходи до кількісної оцінки кредитних циклів. *Науковий вісник Одеського національного економічного*

університету. 2016. № 9. С. 85-98. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nv_2016_9_10.

2. Банківське кредитування корпоративного сектору економіки в умовах циклічності: монографія / Л. В. Кузнєцова, Л. В. Жердецька, Д. Ю. Кретов та ін.; за ред. Л. В. Кузнєцової. – Харків : «Диса Плюс», 2018. 280 с.

УДК 336.7

Жаворонок А.В.

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів та кредиту,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
м. Чернівці

Якимець В.С.

аспірант кафедри фінансів та кредиту,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
м. Чернівці

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ КРЕДИТНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Ринок кредитних послуг є невід'ємною складовою сучасної фінансової системи, що забезпечує обіг капіталу між економічними суб'єктами. Його розвиток визначає фінансову стабільність країни, рівень доступу до ресурсів для домогосподарств і бізнесу, а також темпи економічного зростання. У ХХІ столітті, особливо в умовах війни, цифровізації та макроекономічної нестабільності, український ринок кредитування переживає трансформацію: від традиційних банківських послуг – до інноваційних фінансових технологій. Розуміння тенденцій, що формують цей ринок, є ключовим для оцінки стану економіки та прийняття ефективних фінансових рішень.

Сучасний ринок кредитних послуг в Україні активно трансформується під впливом цифровізації, економічної нестабільності та зміни споживчих потреб. Актуальні тенденції відображають прагнення до спрощення доступу до фінансування та підтримки підприємництва в умовах нових викликів, зокрема:

1. Зростання попиту на споживчі кредити – у 2025 році українці все частіше користуються споживчими кредитами для покриття щоденних витрат, купівлі техніки, ремонту житла чи лікування. Зростання реальних доходів, хоч і помірне, стимулює попит. Банки пропонують спрощені умови отримання кредитів, особливо в сегменті мікропозик. Наприклад, «Монобанк» [1] активно просуває кредити до 100 000 грн з мінімальним пакетом документів.

2. Онлайн-кредитування та фінансові технології – FinTech-сектор в Україні переживає бум. Платформи як Moneyveo [2] та інші надають кредити в кілька кліків – від ідентифікації до отримання коштів усе відбувається онлайн. Використання ШІ для скорингу (оцінки кредитоспроможності) зменшує ризики й дозволяє видавати кредити навіть клієнтам без кредитної історії.

3. Інфляція та її вплив на ставки по кредитах – інфляція в Україні у 2024-2025 рр. залишається досить високою, що змушує НБУ тримати облікову ставку на підвищеному рівні [3]. Як наслідок, вартість кредитів у банках теж висока: середня ставка по споживчому кредиту коливається в межах 28–35% річних. Це змушує багатьох українців звертатися до МФО, хоч процентні ставки там ще вищі, але процедури швидші.

4. Підтримка малого та середнього бізнесу – держава та міжнародні донори запроваджують нові програми доступного кредитування для малого й середнього бізнесу (МСБ). Наприклад, програма «Доступні кредити 5-7-9%» у 2025 році доповнена інструментами часткового гарантування та кредитами на відновлення бізнесу в постраждалих регіонах [4]. Банки, як-от АТ Ощадбанк чи АТ КБ «ПриватБанк», активно кредитують підприємців, особливо в аграрному секторі та сфері ІТ.

Отже, сучасні тенденції на ринку кредитних послуг в Україні свідчать про його динамічний розвиток, орієнтований на цифровізацію, гнучкість та підтримку ключових секторів економіки. Ці процеси створюють нові можливості як для споживачів, так і для бізнесу.

Ключовими гравцями ринку кредитних послуг в Україні залишаються банки, мікрофінансові організації, фінтех-компанії, а також державні й міжнародні інституції. Серед банків лідирують АТ КБ «ПриватБанк» [5], який має найбільшу клієнтську базу та активну роздрібну політику, АТ Ощадбанк – з особливою увагою до кредитування малого та середнього бізнесу, АТ Укргазбанк – з екологічними фінансовими програмами, а також Монобанк, що є флагманом цифрового банкінгу. Мікрофінансові організації, як-от Moneyveo, надають короткострокові позики онлайн, привертаючи клієнтів швидкістю та мінімальними вимогами, хоча й за вищими відсотками. Нове покоління фінтех-компаній, таких як Sportbank, поєднує банківські послуги з інноваційними цифровими рішеннями, впроваджуючи автоматизований скоринг і персоналізовані умови кредитування.

Отже, ринок кредитних послуг в Україні демонструє стійке зростання та адаптацію до нових економічних умов. Основними рушіями розвитку є цифровізація, підвищений попит на споживчі кредити та активне впровадження фінансових технологій. Попри вплив інфляції та нестабільності, кредитні установи знаходять способи підтримувати клієнтів, зокрема через онлайн-сервіси та державні програми. Роль малого й середнього бізнесу у структурі кредитування зростає, що є позитивним

сигналом для економіки в цілому. Надалі очікується поглиблення інтеграції FinTech-рішень та розширення доступу до фінансових ресурсів для ширшого кола населення.

Список використаних джерел:

- 1.Офіційний сайт «Монобанк»: URL: <https://monobank.ua/> (дата звернення 29.04.2025).
- 2.Офіційний сайт Moneyveo: URL: <https://moneyveo.com.ua/> (дата звернення 29.04.2025).
- 3.Офіційний сайт Національного банку України: URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення 29.04.2025).
- 4.Офіційний сайт Фонду розвитку підприємництва: URL: <https://bdf.gov.ua/> (дата звернення 29.04.2025).
- 5.Офіційний сайт АТ КБ «Приватбанк»: URL: <https://privatbank.ua/> (дата звернення 29.04.2025).

5. ФОНДОВІ РИНКИ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ ІНВЕСТОРІВ

УДК 336.76:332.14:658.15

Богріновцева Л.М.

к.е.н, доцент, доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Національної академії статистики, обліку та аудиту
м. Київ

Ковернінська Ю.В.

к.е.н, доцент, доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Національної академії статистики, обліку та аудиту
м. Київ

СТРАТЕГІЧНИЙ АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ІНСТИТУЦІЙНИХ ІНВЕСТОРІВ З УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ АКТИВАМИ НА РИНКАХ КАПІТАЛУ

Сучасні ринки капіталу переживають період значних змін, викликаних не лише економічними трансформаціями, а й глобальними кризами, технологічними інноваціями та зміною пріоритетів у сфері інвестицій. У таких умовах інституційні інвестори, до яких належать інвестиційні фонди, страхові компанії, недержавні пенсійні фонди, банківські установи та інші організації, набувають ще більшої важливості як стабілізуючий елемент фінансових систем. Ці інвестори відіграють ключову роль у забезпеченні стабільного економічного розвитку, акумулюючи значні фінансові ресурси для довгострокових інвестицій і сприяючи реалізації стратегічно важливих інфраструктурних, технологічних та екологічних проєктів. Для України цей потенціал особливо важливий у контексті післявоєнного відновлення та потреби в формуванні адаптивної фінансової екосистеми.

Сучасне інституційне інвестування характеризується стратегічною орієнтацією, в якій перевага надається не короткостроковим вигодам, а стабільності та стійкості в довгостроковій перспективі. Зростає значення нефінансових чинників, таких як екологічна та соціальна відповідальність, ефективність корпоративного управління та відповідність принципам сталого розвитку (ESG) [4]. Реакцією на турбулентність ринку є впровадження інноваційних підходів до управління активами, серед яких – FinTech, алгоритмічне моделювання та аналіз великих даних.

Зазначені зміни зумовлюють потребу в проведенні стратегічного аналізу діяльності інституційних інвесторів у сфері управління фінансовими активами на ринках капіталу. Такий аналіз передбачає

вивчення чинників, що впливають на формування їхніх стратегій та досягнення довгострокових цілей. Для комплексної оцінки внутрішнього потенціалу та зовнішніх викликів доцільно застосувати SWOT-аналіз. Цей інструмент дозволяє виявити сильні та слабкі сторони організації, а також можливості й загрози, що виникають у зовнішньому середовищі (табл. 1) [5].

Таблиця 1

SWOT-аналіз стратегічних позицій інституційних інвесторів на ринках капіталу

Категорія	Характеристика впливу
Сильні сторони	Накопичення довгострокових ресурсів, потенціал для фінансування стратегічних проєктів, зростання професійного управління активами.
Слабкі сторони	Обмежений доступ до ліквідних інструментів, недосконалість законодавства, недостатня прозорість інвестиційних процесів.
Можливості	Залучення міжнародного капіталу, участь у післявоєнному відновленні, розвиток ESG-інвестицій, впровадження FinTech.
Загрози	Геополітична нестабільність, валютні та інфляційні ризики, нормативна невизначеність, глобальні ринкові потрясіння.

Джерело: складено авторами

З урахуванням виявлених сильних і слабких сторін, а також зовнішніх викликів і можливостей, інституційні інвестори трансформують свої стратегії. Основними напрямками є диверсифікація активів, інвестування в альтернативні інструменти (нерухомість, інфраструктура, зелена енергетика), орієнтація на глобальні мегатренди (цифровізація, енергетичний перехід, демографічні зміни) та розвиток систем управління ризиками. Зростає значення інтеграції ESG-підходів і цифрових технологій у стратегічне планування.

Регуляторне середовище залишається визначальним чинником для ефективності інвестиційної діяльності. Національні правові рамки потребують гармонізації з міжнародними стандартами. Провідні міжнародні організації, такі як IOSCO, OECD, IMF і World Bank, наголошують на необхідності прозорості, належного корпоративного управління та єдиних вимог до розкриття інформації як передумови зміцнення довіри інвесторів [1, 2, 3, 6].

Отже, інституційні інвестори відіграють дедалі вагомішу роль у формуванні стійкої фінансової системи, виступаючи не лише як джерело капіталу, а й як каталізатор структурних трансформацій. В умовах високої невизначеності стратегічне управління активами набуває нового значення, оскільки тепер ключовим стає не лише досягнення фінансових цілей, а й здатність адаптуватися до змін середовища та підтримувати принципи довгострокової ефективності, прозорості й відповідальності. Сучасні виклики вимагають від інституційних інвесторів переосмислення підходів до аналізу ризиків, вибору активів і побудови стратегій. У центрі нової парадигми – гнучкість, цифровізація, ESG-фокус та активна співпраця з

державними і міжнародними організаціями для подолання невизначеності та сприяння сталому розвитку. У перспективі стратегічні орієнтири діяльності інституційних інвесторів повинні враховувати не лише глобальні цілі сталого розвитку, а й специфіку регіональних умов та економічних реалій. Завдяки впровадженню адаптивних механізмів і орієнтації на стале зростання, інституційні інвестори можуть стати точкою опори для економічного оновлення й розвитку.

Список використаних джерел:

1. International Monetary Fund. URL: <https://www.imf.org/en/Home>
2. International Organization of Securities Commissions. URL: <https://www.iosco.org/>
3. Organisation for Economic Co-operation and Development. URL: <https://www.oecd.org/>
4. Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015 – A/RES/70/1. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. URL: <https://sdgs.un.org/2030agenda>
5. SWOT analysis - strengths, weaknesses, opportunities and threat / European Commission. URL: <https://wikis.ec.europa.eu/spaces/ExactExternalWiki/pages/50109063/SWOT+analysis+-+strengths+weaknesses+opportunities+and+threats>
6. World Bank Group. URL: <https://www.worldbank.org/uk/country/ukraine>

УДК 339.172

Криховецька З.М.

к.е.н, доцент, доцент кафедри фінансів
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ

**РЕФОРМУВАННЯ ТОВАРНОГО БІРЖОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ:
РЕЗУЛЬТАТИ, ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ПОДАЛЬШОГО
РОЗВИТКУ**

Товарні біржі є ключовим елементом ринкової економіки, їх розвиток впливає на економічну стабільність та конкурентоспроможність країни. Біржі виконують низку важливих функцій: формують прозоре ціноутворення, сприяють хеджуванню ризиків, зниженню трансакційних витрат, забезпечують ліквідність та інформують про ринкову кон'юнктуру [1]. У країнах із розвиненою економікою товарні біржі є платформами для збалансованої торгівлі, що знижує вплив цінових коливань і стимулює

інвестиційну активність. Проте в Україні до 2020 року біржовий ринок мав фрагментований і неструктурований характер, що особливо загострилося на тлі кризи, викликаной COVID-19 і війною. Попри наявність понад 500 зареєстрованих бірж у 2021 році, лише невелика частина з них здійснювала реальну біржову діяльність у розумінні міжнародних стандартів, а більшість працювала як майданчики для продажу майна, а не для стандартних товарів, що суперечить принципам біржового ринку [2]. Унаслідок законодавчої неврегульованості та низьких технічних стандартів торгівля переважно була непрозорою, ціноутворення – спотвореним, а участь інституційних інвесторів – обмеженою [1].

Злам у підходах до регулювання відбувся з ухваленням Закону №738-IX у 2020 році, який передбачав впровадження нових фінансових інструментів, зокрема деривативів, та реформування організаційної структури ринку [3]. У новій редакції законів «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» і «Про товарні біржі» було передбачено створення регульованого сегменту торгів, що підлягає нагляду НКЦПФР. Відповідно, лише ліцензовані біржі мають право здійснювати торгівлю стандартизованими товарами, такими як електроенергія, деревина, зерно тощо.

На практиці реформа призвела до скорочення кількості бірж до чотирьох ліцензованих суб'єктів: ТОВ "Українська енергетична біржа" (УЕБ), ТОВ «Українська універсальна біржа» (УУБ), ТзОВ «Українська ресурсна біржа» (УРБ) та ТОВ «Українська торгова платформа» (УТП), що отримали повний доступ до організованого біржового ринку [4]. Ліцензовані біржі повинні мати акціонерну форму власності, початковий капітал не менш ніж 20 млн грн, електронні торгові системи, офіси не менш ніж 100 м², прозорі правила торгів, комплексне програмне забезпечення для моніторингу, резервного копіювання, онлайн-аналітики, доступу до біржових торгів у дистанційному форматі тощо [5]. За три роки функціонування у нових умовах видано лише чотири ліцензії [4], що забезпечило якість бірж. Зменшення кількості бірж зумовило потенційне витіснення малих і середніх гравців, які не мають ресурсів відповідати вимогам ліцензування.

Обсяг біржових операцій від початку реформи перевищив 829 млрд грн, що свідчить про реальну ефективність запроваджених змін. Основну частку біржового обороту складає торгівля електроенергією – 61,3% (2023–2024 рр.), нафта та дистиляти – 14,4%, деревина – 8,8% [4]. Найбільшим оператором енергоринку є УЕБ, яка у 2024 році реалізувала 2,04 млрд кубометрів газу, 57,2 млн МВт-год електроенергії, 2,05 млн тонн нафти і 269,8 тис. тонн скрапленого газу [6]. Це стало можливим завдяки присутності великих гравців, зокрема Нафтогазу, що повернувся на біржу в 2023 році після паузи, пов'язаної з повномасштабною війною [7]. Із прийняттям Закону про REMIT у 2023 році Україна імплементувала

європейські правила запобігання зловживанням на оптових енергетичних ринках. Цей документ є основою чесної конкуренції та прозорості в енергетичному секторі [8].

Не менш динамічно розвивається торгівля необробленою деревиною. УУБ у 2024 році реалізувала понад 7,3 млн кубометрів лісоматеріалів, що у 2,7 рази більше, ніж у 2022 році [9]. Біржа також створила аналітичний портал для відстеження тенденцій та активності ринку. УРБ, що приєдналася до ринку у 2023 році, організувала понад 560 торгів, уклавши понад 8200 угод. [10]. УТП, створена восени 2023 року, вже у січні 2024 збільшила обсяг торгів у 3,38 раза порівняно з кінцем 2023 року [11].

Біржова торгівля агропродукцією не набрала обертів через низку причин: низький рівень довіри до бірж, відсутність державної підтримки, відсутність регулярної статистики, низька фінансова грамотність товаровиробників, низький рівень хеджування цінкових ризиків і вплив війни [12; 13]. Для активізації агроторгівлі потрібне створення прозорої системи звітності, підтримка від держави у вигляді просвітницьких програм і адаптація GRP-механізмів (Gas Release Programmes), сприяння використанню деривативів та залученню дрібних фермерів до електронної біржової торгівлі [7; 12]. Також важливим є розвиток цифрової інфраструктури. Впровадження електронного документообігу, ботів для автоматизованого інформування, графіків поставок, аналітичних систем дозволяє біржам скорочувати витрати та підвищувати ефективність обміну даними між учасниками [9; 10].

Отже, за умов війни й трансформації економіки товарні біржі України поступово переходять на новий рівень. Створено базу для формування справжнього організованого ринку з високим рівнем довіри, прозорістю процедур та активною державною участю в регуляторних процесах. Хоча Україна зробила вагомі кроки у реформуванні товарних бірж, подальше зростання потребує комплексної політики: стимулювання участі дрібних виробників, вдосконалення системи деривативів, підвищення доступності біржових операцій через цифрові сервіси, адаптації європейських практик (Gas Release Programmes, обов'язковий продаж частини обсягів через біржу). Зміцнення ринку сприятиме економічному зростанню, підвищенню інвестиційної привабливості та конкурентоспроможності України на світовому ринку.

Список використаних джерел:

1. Криховецька З.М. Проблеми та шляхи розвитку товарного біржового ринку в Україні. *Сталий розвиток економіки*. 2016. №2 (31). С.23-31.
2. Ринки капіталу та товарні ринки: що зміниться з 1 липня 2021 року. URL: <https://epravda.com.ua/columns/2020/09/16/665165/> (дата звернення: 20.01.2025)

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів №738-IX 19.06.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738-20#Text> (дата звернення: 20.01.2025)
4. Магомедов Р. Реформування біржового ринку. Що змінилося? URL: <https://www.nssmc.gov.ua/reformuvannia-birzhovoho-ryнку-shcho-zminylosia/> (дата звернення: 20.01.2025)
5. Ліцензійні умови провадження професійної діяльності на організованих товарних ринках - діяльності з організації торгівлі продукцією на товарних біржах. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1123-24#n2> (дата звернення: 20.01.2025)
6. Результати торгівлі на УЕБ у 2024 році. URL: <https://www.ueex.com.ua/presscenter/news/rezultaty-torgivli-na-ueb-u-2024-rotsi/> (дата звернення: 20.01.2025)
7. Щербина І. Через закриття експорту наш ринок живе своїм відособленим життям. *Енергобізнес*. URL: <https://e-b.com.ua/inna-shherbina-cerez-zakrittya-eksportu-nas-rinok-zive-svoyim-vidosoblenim-zittyam-7387> (дата звернення: 20.01.2025)
8. Закон про REMIT: головне. URL: <https://expro.com.ua/statti/zakon-pro-remit-golovne> (дата звернення: 20.01.2025)
9. Система аналітики за результатами біржових торгів необробленою деревиною та пиломатеріалами. URL: <https://www.uub.com.ua/torgy-ta-auksiony/neobroblena-derevna-ta-plomaterial/analitika/> (дата звернення: 20.01.2025)
10. Річний звіт про результати біржових торгів за 2024 рік. Українська ресурсна біржа. URL: <https://urb.ua/wp-content/uploads/2025/01/richnyj-zvit-rezultaty-torgiv-2024.pdf> (дата звернення: 20.01.2025)
11. Об'єм торгів на «Українська торгова платформа» виріс у січні у 3,38 рази. URL: <https://utplatforma.com/news/obyem-torgiv-na-ukrayinska-torgova-platforma-vyris-u-sichni-u-38-razy> (дата звернення: 10.02.2025)
12. Хадарцев О. В. Біржові інструменти мінімізації цінових ризиків ринку агропродукції. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія : Економічні науки*. 2022. № 12. С. 139-144. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnjie_2022_12_19 (дата звернення: 20.01.2025)
13. Кошовий Д. Ми реально боремося за те, щоб біржовий ринок агро існував – Член НКЦПФР Ільїн. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/my-realno-boremosia-za-te-shchob-birzhovyi-rynok-ahro-isnuvav-chlen-nktspfri-ilin/> (дата звернення: 10.02.2025)
14. Криховецька З.М., Кохан І.В. Стан і тенденції розвитку товарних бірж в Україні *Агросвіт*. 2025. №5. С.51-62.

6. ЦИФРОВА ЕКОНОМІКА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ФІНАНСОВУ СИСТЕМУ

УДК 004.738.5

Довгань К. Р.

здобувач ОР магістр

Національна академія статистики обліку та аудиту

м. Київ

ЦИФРОВА ЕКОНОМІКА ТА ЇЇ РОЛЬ У РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ КРАЇНИ.

Цифрова економіка - це дійсно важливе питання сьогодення, яке потребує вдосконалення. Розглянемо ключові аспекти цієї взаємодії.

В сучасному світі цифрова економіка займає одне з найпочесніших місць. Ні для кого не секрет, що саме це питання є найбільш хвилюючим в обговорюванні. Експертами з цього питання себе вважають усі, починаючи від школярів і завершуючи людьми похилого віку. Більшість населення свято впевнена, що цифрова економіка – це зовсім просте питання. Цифрова економіка має великий вплив на розвиток фінансової системи.

Цифрова економіка це економіка, яка працює завдяки цифровим комп'ютерним технологіям. Цифрова економіка все ближче поєднується з виробництвом, продажем, постачанням та ін. Це економіка де основними інструментами стали цифрові дані та транзакції, використання яких дозволяє підвищити операційну продуктивність [1].

Цифрова економіка, з її акцентом на інформаційних технологіях, інтернеті та електронній комерції, чинить глибокий вплив на традиційну фінансову систему. Цей вплив проявляється у багатьох аспектах: це нові фінансові технології (FinTech), зміни у платіжних системах, трансформація банківської діяльності, цифровізація фінансових ринків та регуляторні виклики.

Що дають нам нові фінансові технології (FinTech):

По-перше з'являються інноваційні сервіси та інструменти, такі як мобільні платежі, онлайн-кредитування, краудфандинг, peer-to-peer платформи, автоматизовані фінансові консультанти (robo-advisors) та багато іншого.

По-друге FinTech компанії часто є більш гнучкими та швидкими у впровадженні нових рішень порівняно з традиційними банками.

По-третє – це призводить до зростання конкуренції на фінансовому ринку та стимулює традиційні установи до інновацій.

Які ж зміни відбуваються у платіжних системах. Перш за все зростає популярність безготівкових розрахунків, електронних гаманців та

криптовалют. Така технологія, як блокчейн, що лежить в основі багатьох криптовалют, має потенціал для революції у сфері транзакцій та обліку активів. Центральні банки також розглядають можливість впровадження власних цифрових валют (CBDC).

Відбувається трансформація банківської діяльності. Банки змушені адаптуватися до нових реалій, інвестуючи в цифрові технології та покращуючи онлайн-сервіси. Це породжує створенню необанків та онлайн-банків, які працюють без фізичних відділень і пропонують клієнтам повністю цифровий досвід. Завдяки цьому аналіз великих даних (Big Data) та штучний інтелект (AI) використовуються для персоналізації послуг, оцінки ризиків та боротьби з шахрайством.

Цифровізація здійснює вплив і на фінансові ринки. Алгоритмічна торгівля та високочастотний трейдинг стають все більш поширеними. Також стрімкими темпами зростає доступність інформації та інвестиційних інструментів для роздрібних інвесторів через онлайн-платформи. А що ж до цифрових активів, такі як криптовалюти та NFT (невзаємозамінні токени), то вони набувають популярності як нові класи активів.

На сьогоднішній день вже є регуляторні виклики цифрової економіки. Розвиток цифрової економіки ставить перед регуляторами нові завдання, пов'язані з захистом споживачів, кібербезпекою, боротьбою з відмиванням грошей та фінансовою стабільністю. Що призводить до необхідності розробляти нові правові рамки, які б враховували специфіку цифрових фінансових інновацій.

Цифрова економіка впливає і на сучасну систему фінансової звітності та бухгалтерського обліку підприємств. Це перш за все оперативність використання інформації при використанні локальних комп'ютерних мереж, внутрішній обмін фінансовою інформацією юридичних та фізичних осіб. По-друге: використовуючи спеціальні програми відбувається автоматична обробка всієї інформації. По-третє – використання комп'ютерних технологій при формуванні фінансової. По-четверте: внесення коректив або заміни фінансових показників. По-п'яте: подача фінансових звітів та її формати. І останнє - здійснення аналізу та перевірки фінансових даних. Отже цифрова економіка має безпосередній контакт всіх стадій процесу фінансової звітності [2].

Розвиток цифрової економіки визначається відношенням мислення людини до реалій зовнішнього світу. Характерними ознаками цифрової економіки є: часткова або повна роботизація виробництва; у бізнес-процесах використання штучного інтелекту; віртуальний простір, єдиний і спільний простір держава-бізнес-громадянин; цифрова ідентифікація; кібербезпека; дистанційна освіта; цифровий документообмін; зростання кількості користувачів та ін [3].

Цифрова економіка є потужним рушієм змін у фінансовій системі. Вона

відкриває нові можливості для споживачів та бізнесу, але також створює нові виклики для традиційних фінансових установ та регуляторів. Адаптація до цих змін є ключем до успішного розвитку фінансової системи в цифрову епоху. Саме цифрова економіка спрощує життя та економить найдорожче – це час.

Список використаних джерел:

1. Новицька М. В. Порівняльний аналіз визначень терміну Цифрова економіка. *Економіка і організація управління*. 2022. № 2. С. 183-189.
2. Безкоровайна Л. В. Вплив цифровізації економіки на формування та використання показників фінансової звітності підприємства. *Управління змінами та інновації*. 2025. № 13.
3. Матвейчук Л. О. Цифрова економіка: теоретичні аспекти. *Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки*. 2018. № 4. С. 116-127.

УДК 336.77:004.9

Кудик Т. О.

к.е.н, доц., доцент кафедри корпоративних фінансів і контролінгу
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана
м. Київ

Бондар А. В.

здобувач ОР бакалавр
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана
м. Київ

ОПТИМІЗАЦІЯ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ ТА ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СФЕРІ КОМЕРЦІЙНОГО КРЕДИТУВАННЯ

В умовах воєнного стану, нестабільності бізнес-середовища комерційне кредитування в Україні є і джерелом розвитку компанії, і, в той же час, серйозним джерелом фінансових ризиків. А цифрові технології є тим інструментом, який може допомогти зменшити ці ризики, підвищити прозорість і керованість процесу.

Оптимізація фінансових ризиків та використання цифрових технологій у сфері комерційного кредитування є одним із ключових напрямів підвищення фінансової стійкості підприємств та і зменшення втрат, що виникають унаслідок неналежного виконання фінансових зобов'язань клієнтами.

В умовах війни фінансові ризики для українських підприємств стали

не просто актуальними, а критичними для виживання бізнесу. В першу чергу, варто виділити основні інструменти управління фінансовими ризиками (рис. 1), а далі проаналізуємо, які ж є найважливішими з них для українських компаній в умовах сучасності.

Рис. 1. Основні інструменти управління фінансовими ризиками
(узагальнено авторами за джерелами: [1; 2])

На нашу думку, в умовах сьогодення, українським компаніям слід особливу увагу приділити наступним інструментам оптимізації фінансових ризиків (рис. 2):

Рис. 2. Інструменти оптимізації фінансових ризиків
(розроблено авторами на основі комплексного аналізу наукових праць [1; 2; 3 та ін.])

Одним із ключових напрямів оптимізації фінансових ризиків є ефективне управління дебіторською заборгованістю, що буде розглянуто на прикладі АТ «ФАРМАК».

Ефективне управління дебіторською заборгованістю є критично важливим елементом фінансової стійкості підприємства, особливо у фармацевтичній галузі, де обсяги постачання великі, а строки оплати — часто відтерміновано. Одним із ключових документів, що регламентує умови постачання лікарських засобів, є «Типовий договір поставки». Зокрема, розділ 6 цього договору визначає строки його дії та основні умови постачання, які можуть бути гнучко адаптовані відповідно до досягнутих домовленостей між сторонами. У розділі 7 детально прописано порядок визначення обсягів поставки з урахуванням потреб покупця та виробничих можливостей постачальника. Попри наявність таких положень, практика свідчить про необхідність застосування додаткових механізмів, що дозволяють підприємству посилити контроль за платіжною дисципліною контрагентів і знизити ризик невиконання фінансових зобов'язань [4].

Крім положень розділів 6 та 7 Типового договору поставки лікарських засобів, для зміцнення системи управління дебіторською заборгованістю АТ «ФАРМАК» доцільно доповнити політику наступними заходами:

1. Запровадження автоматизованої системи моніторингу боргів.. Використання цифрових платформ (ERP-систем), що автоматично нагадують про наближення строків оплати, фіксують історію розрахунків і сповіщають менеджмент про прострочення.

2. Ранжування клієнтів за кредитною надійністю. Введення рейтингової системи на основі історії оплат та фінансового стану замовника дозволить встановлювати різні умови для різних груп покупців.

3. Запровадження практики авансових платежів для нових контрагентів. Перші поставки здійснювати тільки за передоплатою або із частковим авансуванням для перевірки платоспроможності.

4. Страхування дебіторської заборгованості. Укладання договорів з страховими компаніями, які спеціалізуються на страхуванні торгових кредитів, знижує ризики втрат від неплатежів.

5. Використання факторингу. Продаж дебіторської заборгованості факторинговим компаніям дозволяє підприємству прискорити обіг коштів без втрати ліквідності.

6. Регулярний аудит дебіторської заборгованості. Щоквартальний аналіз структури боргів із залученням незалежних аудиторів допоможе об'єктивно оцінити якість активів та вчасно реагувати на ризики.

7. Впровадження політики «сконто» для дострокових оплат. Надання знижок (1-3%) за платежі до офіційного строку зменшить середній термін обороту дебіторської заборгованості.

8. Резервування сумнівних боргів. Формування резервів за

заборгованістю, строк якої перевищує 90 днів, дозволить зменшити ризик «шокових» втрат і зберегти фінансову стабільність.

9. Укладення чітких договорів із прописаними умовами відповідальності та захисту прав постачальника у разі порушення фінансових зобов'язань покупцем.

Також, в контексті оптимізації фінансових ризиків, варто особливу увагу приділити дослідженню можливостей використання цифрових технологій у сфері комерційного кредитування, що дозволяє значно підвищити точність оцінки ризиків та ефективність управління дебіторською заборгованістю.

Варто виділити наступні технологічні рішення в управлінні дебіторською заборгованістю, елементи цифрової інфраструктури кредитного процесу:

1. Автоматизація кредитного скорингу. Використання CRM- та ERP-систем для оперативної оцінки фінансового стану клієнтів на основі даних з бухгалтерських, банківських та публічних джерел.

2. Інтеграція з аналітичними платформами. Використання big data та аналітичних систем для прогнозування платіжної дисципліни клієнтів, моделювання сценаріїв ризику та виявлення проблемних контрагентів ще до укладання договору.

3. Цифровий документообіг. Електронні договори, підписані за допомогою електронного підпису, пришвидшують обіг документів, мінімізують помилки та покращують контроль виконання зобов'язань.

4. Моніторинг платежів у режимі реального часу. Інструменти фінансової аналітики дозволяють відстежувати статус оплати кожного замовлення, вчасно виявляти прострочки та оперативно реагувати.

5. Використання blockchain-технологій. Для захисту від шахрайства та забезпечення прозорості історії платежів у розрахунках з контрагентами, особливо у міжнародних угодах.

Приклад встановленого індивідуального кредитного ліміту покупцем АТ «ФАРМАК» представимо у таблиці 1.

Сучасні цифрові рішення у поєднанні з продуманою системою управління фінансовими ризиками дозволяють підприємствам мінімізувати загрозу неплатежів, покращити фінансовий менеджмент та зміцнити партнерські відносини.

На основі попередніх угод автоматично розраховується середній період прострочень, частка невчасних оплат, середня сума відхилень. Система пропонує ліміт залежно від оборотів, фінансової репутації та історії співпраці. При створенні нового замовлення система перевіряє: чи не перевищено поточний борг за встановленим лімітом, чи не наближається дата прострочення, чи дозволено нові продажі.

Таблиця 1

Індивідуальний кредитний ліміт покупців АТ «ФАРМАК» станом на 01.01.2025

Покупець	Середній борг за останні 6 міс., грн	Середній термін оплати, днів	Прострочення за останні 12 міс., %	Кредитний ліміт, грн	Стан на дату	Перевищення ліміту
ТОВ «Медікал Плюс»	1 100 000	32	3%	1 500 000	1 420 000	Ні
ТОВ «Вітамед»	2 400 000	47	12%	2 000 000	2 150 000	Так (перевищено)
ТОВ «Здоров'я»	550 000	25	1%	900 000	480 000	Ні

Джерело: складено авторами

Дані, наведені в таблиці 1, становлять лише фрагмент тієї аналітичної інформації, яку генерує система для фінансового відділу АТ «ФАРМАК». Завдяки такій візуалізації підприємство отримує можливість:

- здійснювати ефективний контроль кожного продажу;
- знижувати ризик накопичення дебіторської заборгованості;
- оперативно ухвалювати обґрунтовані рішення щодо умов реалізації продукції — відстрочка платежу, передоплата чи обмеження обсягів замовлення.

Узагальнюючи проведене дослідження варто значити, що в сучасних умовах економічної нестабільності, воєнного стану в Україні питання оптимізації фінансових ризиків набуває особливої актуальності для підприємств, що здійснюють комерційне кредитування. На сьогодні найбільш актуальним та важливим є вирішення наступних проблем:

- зростаючі загрози неплатоспроможності контрагентів,
- валютні коливання,
- падіння купівельної спроможності,
- нестабільність платіжної дисципліни,
- які потребують нових підходів до управління фінансами.

Зокрема, запровадження цифрових технологій відкриває значний потенціал для підвищення прозорості, оперативності й обґрунтованості фінансових рішень. Цифровізація процесу комерційного кредитування не тільки підвищує ефективність управління фінансовими ризиками, але й допомагає у зміцненні загальної фінансової стійкості українських підприємств в сучасних умовах діяльності.

Список використаних джерел:

1. Лактіонова О. А. Управління фінансовими ризиками: навчальний посібник. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2020. 256 с.
2. Скакальський Ю. С. Контролінг фінансових ризиків підприємств: дис. канд. екон. наук : 08.00.08 / Ю. С. Скакальський. Київ, 2016. 227 с.
3. Шевчук, Я., Катаєва, С., & Мельничук, Р. (2023). Іноваційні методи нейтралізації фінансових ризиків. *Сталий розвиток економіки*, (2(47), 255-261.
4. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV/ URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 07.05.2025)

7. ІННОВАЦІЇ У СФЕРІ ФІНАНСОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

УДК 336.763

Романенко М. В.

здобувач освітньої програми “Корпоративні фінанси”
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
м. Київ

Карнаух Г.В.

здобувач освітньої програми “Корпоративні фінанси”
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
м. Київ

Красножон С.В.

к.е.н, доцент, доцент кафедри корпоративних фінансів
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
м.Київ

КРИПТОВАЛЮТНИЙ ТОКЕН STramp: ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ

У XXI столітті цифрова трансформація змінила спосіб функціонування економіки, фінансів та суспільства загалом. Одним із ключових напрямів цих змін стало поширення технологій блокчейну, що дало поштовх до створення нових економічних інструментів, зокрема криптовалют і токенів. Вони забезпечують нові підходи до обміну вартостями, взаємодії користувачів і організації цифрових спільнот. У межах цієї роботи розглядається криптовалютний токен STramp, який виступає прикладом цифрового активу, створеного для вирішення конкретних завдань у децентралізованому середовищі.

Аналіз охоплює основні технічні, економічні й соціальні аспекти функціонування токена, його потенційні переваги, а також ризики та обмеження, з якими можуть зіткнутися користувачі. Токени зазвичай базуються на уже існуючих блокчейнах. Наприклад, Ethereum підтримує стандарти ERC-20 та ERC-721 (для NFT), а Binance Smart Chain — стандарт BEP-20. На відміну від «базових» криптовалют (Bitcoin, Ethereum), токени не мають власного блокчейну, але можуть бути не менш функціональними [1].

Токен STramp є умовним (гіпотетичним) проєктом, у межах цього дослідження він розглядається як приклад цифрового активу, орієнтованого на стимулювання користувацької активності у цифрових спільнотах, соціальних мережах або платформах децентралізованих фінансів (DeFi). STramp базується на блокчейн-платформі Ethereum за

стандартом ERC-20. Це забезпечує йому високу сумісність з існуючими гаманцями (наприклад, MetaMask), біржами, DeFi-протоколами та іншими інструментами екосистеми Ethereum. Смарт-контракти автоматизують обіг токена, встановлюють правила емісії, обмеження та умови транзакцій, що гарантує прозорість і незмінність даних.

Основна функція STramp — це стимулювання активності користувачів. За допомогою токена можна винагороджувати за публікації, коментарі, вподобання, репости та інші дії, що формують активне цифрове середовище. Крім того, STramp може використовуватись для внутрішніх оплат (наприклад, преміум-функцій або підписок), а також для участі в голосуваннях DAO, де токен виконує роль інструменту управління. Для STramp вона передбачає обмежену емісію (наприклад, 100 мільйонів tokenів), дефляційні механізми та стимули для довготривалого зберігання активу користувачами.

STramp може бути інтегрований у DeFi-протоколи: пули ліквідності, ферми доходності, кредитні сервіси. Це підвищує ліквідність і функціональність токена, що робить його привабливим для користувачів і інвесторів [2].

Для стабілізації вартості передбачені механізми викупу tokenів з ринку (buyback), спалювання частини зборів з транзакцій, а також стейкінг (заморожування tokenів в обмін на винагороду). Такі підходи знижують обіг tokenів на ринку та можуть стимулювати зростання їхньої ціни.

Завдяки блокчейн-технології всі транзакції є публічними та незмінними. Це підвищує довіру до системи, оскільки всі користувачі можуть верифікувати інформацію про обіг токена самостійно. Токен доступний у будь-якій точці світу — для цього потрібен лише інтернет і криптогаманець. Це відкриває нові можливості для фінансової інклюзії в країнах із нерозвиненою банківською інфраструктурою.

Ціна tokenів залежить від ринкових умов і поведінки трейдерів. Різкі коливання можуть створювати ризики як для інвесторів, так і для користувачів, які використовують токен як засіб накопичення.

Криптовалюти та токени досі не мають уніфікованого правового статусу в багатьох країнах. Ризики включають заборони, високі податки, обмеження на обіг чи використання цифрових активів. Існує ризик помилок у коді смарт-контрактів або зовнішніх атак (наприклад, злом гаманців чи DeFi-протоколів). Неналежа безпека може призвести до втрати активів або зниження довіри до проєкту [3].

Токен STramp, як умовна модель криптовалютного активу, демонструє основні принципи сучасних децентралізованих економік. Його технічна база, економічна модель та потенційні сценарії використання свідчать про великі можливості, які відкривають tokenізовані системи. Водночас такі проєкти супроводжуються значними ризиками, пов'язаними з правовими, технічними та ринковими чинниками. Успішна реалізація

подібного токена можлива лише за умов високої прозорості, надійного технічного аудиту та гнучкої адаптації до змін у регуляторному середовищі.

Список використаних джерел:

1. Buterin, V. (2014). A Next-Generation Smart Contract and Decentralized Application Platform. <https://ethereum.org/en/whitepaper>
2. Chainalysis. (2023). The 2023 Crypto Crime Report. <https://www.chainalysis.com/reports>
3. European Commission. (2022). Markets in Crypto-assets (MiCA) Regulation. <https://finance.ec.europa.eu>

УДК 332.1:004.8

Кохан І.В.

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ

Копчук А.Ю.

здобувач ОР бакалавр
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ

РОЛЬ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ТРАНСФОРМАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ТА СТВОРЕННІ ІННОВАЦІЙНИХ БІЗНЕС- МОДЕЛЕЙ

Цифрова трансформація виступає ключовим вектором сучасного розвитку як економічних суб'єктів, так і суспільства загалом. В умовах глобалізаційних викликів та динамічного технологічного прогресу компанії змушені оперативно реагувати на нові виклики, активно інтегруючи цифрові інструменти у свою діяльність. При цьому трансформаційні процеси охоплюють не лише впровадження сучасних технологій, але й модернізацію управлінських підходів, організаційної культури та системи взаємодії із зовнішнім середовищем. У вітчизняному науковому дискурсі цифрова трансформація трактується багатовекторно, що свідчить про її складну та комплексну природу.

Цифрові інструменти істотно впливають на конкурентоспроможність підприємств, забезпечуючи їм гнучкість в умовах мінливого ринку. Вони сприяють підвищенню ефективності управління, реструктуризації бізнес-процесів та формуванню нових управлінських практик. Зокрема, одним із провідних напрямів цифрової трансформації є автоматизація операційних процесів.

Застосування технологій аналізу великих даних (Big Data) є ще одним важливим компонентом цифрового розвитку, що дає змогу здійснювати всебічний аналіз ринку, поведінкових характеристик споживачів і внутрішніх процесів підприємства. Обробка великих масивів інформації дозволяє керівникам ухвалювати зважені управлінські рішення, точніше прогнозувати попит, раціоналізувати виробництво і логістику, а також зменшувати витрати на операційну діяльність. Аналіз споживчої поведінки, у свою чергу, сприяє формуванню персоналізованих маркетингових стратегій, підвищенню рівня задоволеності клієнтів і зростанню обсягів продажів.

Штучний інтелект (Artificial Intelligence, AI) відкриває нові горизонти для оптимізації управлінських рішень і аналітики. AI-системи здатні швидко обробляти великі обсяги даних, виявляти складні закономірності та формувати прогнози, що посилює аналітичні можливості підприємств. Наприклад, AI-технології можуть використовуватися для автоматизації процесів у фінансах забезпечуючи можливість зосередження управлінського персоналу на стратегічних аспектах. Крім того, ці системи здатні прогнозувати технічні збої у виробництві, що сприяє запобіганню аваріям і підвищенню надійності виробничих процесів [1].

Хмарні обчислення відіграють важливу роль у побудові сучасної цифрової інфраструктури підприємств. Використання хмарних сервісів забезпечує зберігання та обробку великих обсягів інформації в дистанційних дата-центрах, надаючи користувачам гнучкий доступ до необхідних даних у будь-який час і з будь-якої локації. Це сприяє неперервності бізнес-процесів і оперативній адаптації до зовнішніх змін. Водночас хмарні рішення знижують потребу у витратах на фізичну інфраструктуру, що дозволяє ефективніше використовувати фінансові ресурси компаній.

Технологія блокчейн, як одна з інноваційних цифрових розробок, також знаходить застосування у підвищенні прозорості й безпеки бізнес-операцій. Зокрема, вона забезпечує незмінність записів і надійність транзакцій, що особливо важливо в галузях з високими вимогами до довіри – таких як фінанси, логістика чи державне управління. Наприклад, у логістичних ланцюгах блокчейн дозволяє точно відстежувати рух товарів, зменшуючи ризик шахрайства та підвищуючи прозорість взаємодії між контрагентами.

Цифрові інновації стимулюють появу нових бізнес-моделей, серед яких особливе місце посідають електронні платформи, що інтегрують продавців і споживачів у глобальному масштабі. Це дає змогу компаніям розширювати ринки збуту, оптимізувати витрати на маркетинг та логістику й покращувати якість обслуговування клієнтів. Зокрема, цифрові платформи надають малим і середнім підприємствам доступ до міжнародних ринків без необхідності значних капіталовкладень в

інфраструктуру.

У підсумку, цифрова трансформація радикально переосмислює традиційні моделі ведення бізнесу, створюючи умови для розвитку інновацій, освоєння нових ринків і формування доданої цінності. Йдеться не лише про адаптацію технологічних інструментів до існуючих процесів, а про глибоку трансформацію підходів до організації бізнесу [2; 3].

Одним із головних векторів змін виступає переорієнтація з продуктового підходу на клієнтоцентричність. Завдяки цифровим технологіям підприємства отримують змогу глибше розуміти потреби своїх клієнтів на основі аналізу даних, поведінкових моделей і зворотного зв'язку. Це сприяє розробці персоналізованих продуктів і послуг, що підвищує рівень задоволеності клієнтів і лояльність до бренду.

Загалом, цифрові технології трансформують бізнес-середовище, спричиняючи кардинальні зміни у системі управління та функціонуванні підприємств. Аналіз досліджень дозволяє стверджувати, що цифрова трансформація є потужним чинником підвищення ефективності управління, удосконалення бізнес-процесів і реалізації інноваційних ініціатив. Ефективна цифрова трансформація передбачає цілісну інтеграцію таких технологій, як Big Data, AI, хмарні обчислення та блокчейн, що дає змогу компаніям оперативно реагувати на виклики ринку, знижувати витрати, нарощувати продуктивність і формувати нові бізнес-моделі, які раніше були недосяжними.

Список використаних джерел:

1. Мацьків В. В., Щур Р. І., Кохан І. В. Роль штучного інтелекту у трансформації економіки та фінансової системи України в умовах післявоєнного відновлення. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. 2024. 23(3(58), С. 58–77. [https://doi.org/10.18524/2413-9998.2024.3\(58\).327139](https://doi.org/10.18524/2413-9998.2024.3(58).327139).
2. Євтушенко Н.М., Стеценко Д. І. Цифрова трансформація бізнесу в умовах війни в Україні: виклики та можливості. *Економічний простір*. 2024. № 191. С. 211-216.
3. Здреник В., Грод А., Очеретко Б., Бохонський В. Вплив цифрових технологій на розвиток бізнесу: трансформація бізнес-моделей та управління інноваційними проектами. *Економічний аналіз*. 2024. Том 34. № 2. С. 453-464. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2024.02.453>.

8. ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ ТА АУДИТ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

УДК 005.334:004.738.5

Карцева Д.Ю.

здобувач ОР бакалавр
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана
м. Київ

Бабяк Н.Д.

к.е.н., професор, професор кафедри корпоративних фінансів та контролінгу
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана
м. Київ

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ У ФІНАНСОВОМУ КОНТРОЛІНГУ: ІНСТРУМЕНТИ, ТЕНДЕНЦІЇ, ВИКЛИКИ

Цифрова трансформація у фінансовому контролінгу набуває все більшої актуальності в умовах динамічного розвитку інформаційних технологій. Зміни у глобальному бізнес-середовищі, зростання обсягів даних та необхідність оперативного ухвалення управлінських рішень вимагають впровадження новітніх цифрових інструментів у систему фінансового контролінгу. Автоматизація процесів, використання аналітичних платформ та застосування штучного інтелекту дозволяють підприємствам підвищити ефективність фінансового управління. Саме тому дослідження цифрової трансформації у фінансовому контролінгу є вкрай важливим для адаптації підприємств до сучасних викликів.

У науковій літературі питання розвитку фінансового контролінгу висвітлено з різних аспектів. Зокрема, Бабяк Н. Д. акцентує увагу на важливості інформаційного забезпечення контролінгу операційної діяльності торгівельних підприємств, підкреслюючи роль внутрішньої звітності та ERP-систем у підтримці управлінських рішень [1]. Іщенко Н. А. досліджує роль фінансової діагностики як ключового елементу системи контролінгу, що дозволяє здійснювати глибоку оцінку фінансового стану підприємства [2]. Партин Г. О. та Омелян Х. А. акцентують увагу на актуальних завданнях та об'єктах фінансового контролінгу, враховуючи зміни в управлінському середовищі та потребу у нових підходах [3]. Ратушний С. М. аналізує сучасні концепції контролінгу, звертаючи увагу на їх переваги й обмеження у контексті практичного застосування [4]. Серeda О. О. підкреслює важливість контролінгу у забезпеченні фінансової безпеки, зокрема в умовах зростання ризиків та нестабільності [5].

Узагальнення наукових підходів дозволяє зробити висновок про зростаюче значення цифрових технологій у розвитку фінансового контролінгу.

Метою цього дослідження є аналіз цифрових інструментів у сфері фінансового контролінгу, а також виявлення ключових тенденцій і викликів, що супроводжують процес цифрової трансформації.

Фінансовий контролінг, як підсистема загального контролінгу, виконує завдання фінансового планування, обліку, аналізу, внутрішнього контролю та координації з метою ефективної організації інформаційних потоків, необхідних для прийняття як оперативних, так і стратегічних рішень керівництвом підприємства [4]. У цифрову епоху ця система змінюється кардинально, оскільки автоматизація та цифрові інструменти дозволяють не лише оптимізувати інформаційні потоки, а й забезпечити реальний час для доступу до критично важливої інформації. Загалом, цифрова трансформація підвищує ефективність фінансового контролінгу, дозволяючи йому відповідати на потреби швидко змінюваного середовища.

Завдяки інтеграції сучасних цифрових рішень, таких як ERP-системи, інтелектуальний аналіз даних (BI-системи), хмарні платформи, блокчейн та штучний інтелект, фінансовий контролінг стає більш точним, мобільним і прозорим. Це дозволяє формувати інтегровану інформаційну базу в режимі реального часу, що, своєю чергою, забезпечує більш гнучке та прогнозоване фінансове планування і внутрішній контроль. Саме тому фінансовий контролінг виступає координуючою системою, що забезпечує ефективну взаємодію між формуванням інформаційної бази, фінансовим аналізом, плануванням і контролем [2, с.313]. Цифрові технології усувають зайві ланки в ланцюгу обробки інформації, зменшують ризик людської помилки та пришвидшують процес прийняття управлінських рішень.

У системі управління підприємством фінансовий контролінг виконує три основні функції: інформаційну, управлінську та контрольну [3]. У цифровому середовищі інформаційна функція набуває нової якості – вона базується на великих обсягах даних, що обробляються з використанням сучасних алгоритмів аналітики та машинного навчання. Управлінська функція посилюється завдяки можливості моделювання різних сценаріїв розвитку подій у спеціалізованих програмних середовищах, що дозволяє керівництву обирати найбільш оптимальні стратегії поведінки. Контрольна функція трансформується в постійний моніторинг ключових фінансових показників, які можна відстежувати в реальному часі за допомогою візуалізацій і дашбордів.

Однією з головних тенденцій цифрової трансформації є перехід до управлінсько-орієнтованої моделі контролінгу, яка інтегрує планування, контроль і регулювання діяльності компанії. Така модель дозволяє ефективно трансформувати фінансову інформацію в стратегічні та оперативні рішення [5, с.75]. Завдяки цьому контролінг стає не просто

системою обліку і перевірки, а повноцінним елементом стратегічного управління підприємством. Нові цифрові рішення забезпечують динамічну взаємодію між різними підрозділами, формують єдину систему звітності, знижують витрати на обробку інформації та підвищують її достовірність.

Втім, попри очевидні переваги, цифрова трансформація супроводжується низкою викликів. Найважливішим з них є питання кібербезпеки, оскільки чим більше даних обробляється цифровими системами, тим вищими є ризики їх витоку або зламу. Також значною перешкодою є недостатній рівень цифрових компетенцій працівників фінансових підрозділів, що уповільнює адаптацію до нових цифрових інструментів. Впровадження цифрових рішень потребує значних інвестицій у програмне забезпечення, навчання персоналу та зміну організаційної культури. Не менш важливим є питання інтеграції нових систем у вже існуючу інфраструктуру підприємства, що часто потребує кардинальної модернізації внутрішніх процесів.

Аналіз статистичних даних щодо впровадження цифрових технологій на вітчизняних підприємствах свідчить про поступове, але стабільне зростання цифрової трансформації у сфері фінансового контролінгу. Зокрема, значно зросла частка підприємств, що використовують ERP-системи – з 5,9% у 2022 році до 15,2% у 2024 році [6]. Ці системи відіграють ключову роль у фінансовому плануванні, обліку та аналізі, забезпечуючи оперативний доступ до фінансової інформації та сприяючи інтеграції різних підсистем управління. Аналогічно, зростання спостерігається у впровадженні CRM (з 3,0% до 7,4%) та BI-систем (з 2,2% до 3,9%), що свідчить про зростаючу увагу підприємств до автоматизованого управління взаєминами з клієнтами та прийняття рішень на основі даних. Важливо, що 15,2% вітчизняних підприємств вже здійснюють аналіз великих даних, головним чином зосереджуючись на транзакційних даних (6,6%), поведінковій аналітиці клієнтів (6,8%) та даних із соціальних мереж (6,3%) [6]. Це вказує на поступову зміну акцентів у фінансовому контролінгу: від реактивного моніторингу до проактивного прогнозування та стратегічного моделювання. Водночас, недостатнє використання аналітики з розумних пристроїв (2,8%) чи супутникових даних (2,3%) свідчить про низький рівень технологічної зрілості окремих секторів.

Хмарні обчислення, як важлива складова цифрової трансформації, також демонструють позитивну динаміку: з 9,8% до 13,7% у 2024 році [6]. Зростає попит на хостинг баз даних, бухгалтерське та фінансове програмне забезпечення, що прямо впливає на ефективність фінансового контролінгу. Проте рівень впровадження технологій штучного інтелекту залишається стабільно низьким – лише 5,2% вітчизняних підприємств використовують AI, і лише незначна частка інтегрує інструменти машинного навчання чи автоматизації прийняття рішень. Це свідчить про наявність бар'єрів – як

технологічних, так і організаційних – що стримують широкомасштабне впровадження цифрових рішень.

Загалом, хоча українські підприємства поступово впроваджують цифрові інструменти у сферу фінансового контролінгу, динаміка змін залишається помірною, а рівень застосування інновацій досі далекий від потенційно можливого. Подолання цифрових бар'єрів, зокрема, через підвищення цифрових компетенцій, розвиток цифрової інфраструктури та впровадження ефективних стратегій цифровізації, є необхідною умовою для розширення ролі фінансового контролінгу як стратегічного інструменту управління.

У результаті дослідження встановлено, що цифровізація змінює традиційні підходи до контролінгу, зокрема завдяки автоматизації облікових і аналітичних процесів, покращенню точності прогнозування та підвищенню прозорості фінансових операцій. Сучасні цифрові інструменти, такі як платформи бізнес-аналітики, хмарні сервіси, штучний інтелект та блокчейн, дедалі активніше впроваджуються у фінансову діяльність підприємств. Основними викликами цього процесу є ризики кібербезпеки, низький рівень цифрової компетентності персоналу та значні витрати на впровадження нових технологій. Разом з тим, цифрова трансформація відкриває нові можливості для ефективного управління фінансами, зокрема шляхом оптимізації бізнес-процесів та підвищення швидкості реагування на зміни зовнішнього середовища. Досягнення позитивного ефекту від цифровізації потребує комплексного підходу до інтеграції інноваційних рішень у фінансову систему підприємства.

Список використаних джерел:

1. Бабяк Н.Д. Інформаційне забезпечення контролінгу операційної діяльності підприємств торгівлі. *Ефективна економіка*. 2021. №4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8827> (дата звернення: 22.04.2025).
2. Іщенко Н. А. Фінансова діагностика підприємств в системі фінансового контролінгу. *Бізнес Інформ*. 2023. № 12. С. 312-316.
3. Партин Г. О., Омелян Х. А. Основні завдання, об'єкти та сучасні особливості фінансового контролінгу в системі управління підприємством. *Ефективна економіка*. 2024. № 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2024_3_86 (дата звернення: 22.04.2025).
4. Ратушний С. М. Сучасні концепції фінансового контролінгу та їх оцінка. *Ефективна економіка*. 2024. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2024_2_90 (дата звернення: 22.04.2025).
5. Серета О. О. Фінансовий контролінг в забезпеченні фінансової безпеки суб'єктів господарювання. *Часопис економічних реформ*. 2024. № 4. С. 73-81.

6. Державна служба статистики України. Використання інформаційно-комунікаційних технологій на підприємствах. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/zv/ikt/arh_ikt_u.html (дата звернення: 22.04.2025).

УДК 657.6:005.4:330.131.7

Лега О.В.

к.е.н, доцент, професор кафедри обліку і оподаткування,
Полтавський державний аграрний університет,
м. Полтава

Канцедал Н.А.

к.е.н., доцент, завідувач кафедри обліку і оподаткування,
Полтавський державний аграрний університет,
м. Полтава

ESG-АУДИТ ЯК НОВИЙ ВЕКТОР ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

У сучасних умовах сталого розвитку та посилення вимог до прозорості діяльності підприємств фінансовий контроль зазнає трансформації, виходячи за межі традиційного аналізу доходів і витрат. Одним із таких новітніх напрямів є ESG-аудит - форма незалежної оцінки нефінансових показників, яка дозволяє визначити, наскільки діяльність підприємства відповідає принципам сталого розвитку. Його зміст полягає не лише у зборі даних, а й в аналізі ризиків, побудові системи звітності, перевірці впроваджених політик і процесів. Особливість цього аудиту полягає у його мультидисциплінарності: тут поєднуються вимоги екологічного менеджменту, трудових стандартів, корпоративної етики та прозорості управління. ESG-аудит дозволяє підприємствам зміцнити репутацію, підвищити довіру з боку інвесторів, банків і міжнародних партнерів, а також мінімізувати ризики, пов'язані з екологічними катастрофами, соціальними конфліктами або управлінськими зловживаннями. Щоб глибше зрозуміти роль ESG-аудиту в системі фінансового контролю, доцільно порівняти його із традиційним фінансовим аудитом (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняння ESG-аудиту та фінансового аудиту

Критерій	Фінансовий аудит	ESG-аудит
Об'єкт аналізу	Фінансова звітність (баланс, звіт про фінансові результати тощо)	Нефінансова звітність, соціальні та екологічні показники
Основна мета	Перевірка достовірності фінансової інформації	Оцінка відповідності ESG-стратегії, виявлення нефінансових ризиків
Регуляторна база	МСА, національні стандарти фінансової звітності	GRI, SASB, TCFD, Європейська директива CSRD, Стандарти ESG
Користувачі інформації	Власники, інвестори, податкові органи	Інвестори, банки, ESG-рейтинг агенції, міжнародні партнери
Тип звітності	Обов'язкова для публічних компаній	Добровільна або частково регульована (переходить у обов'язкову)
Методи перевірки	Аудиторські тести, аналітичні процедури	Оцінка політик, інтерв'ю, аналіз KPI, зовнішні джерела
Період впровадження	Широко поширений протягом десятиліть	Новий напрямок, активно розвивається з 2020-х років

Джерело: узагальнено на підставі [1-6]

Наведене порівняння демонструє, що ESG-аудит не замінює традиційний фінансовий аудит, а значно його розширює. Якщо фінансовий аудит фокусується на минулому та надійності звітності, то ESG-аудит має проактивний характер: він спрямований на оцінку майбутніх ризиків, довгострокової стабільності та відповідальності підприємства перед суспільством. Особливої ваги ESG-аудит набуває в умовах, коли інвестори, партнери та споживачі дедалі більше враховують нефінансові чинники при прийнятті рішень. Зокрема, компанії з високими ESG-показниками отримують пріоритет у фінансуванні, доступі до міжнародних ринків, партнерських програмах та участі в державних і міжнародних проєктах.

З огляду на зростання ролі ESG-аудиту в системі контролю, важливим стає розуміння змісту інформації, яка є об'єктом перевірки, а також методичних підходів до її оцінювання. На відміну від фінансового аудиту, де звітність чітко регламентована Міжнародними стандартами фінансової звітності (МСФЗ) чи національними правилами, ESG-звітність має ширший, більш гнучкий характер, часто формується за добровільними або галузевими стандартами, і включає як кількісні, так і якісні показники (рис. 1).

Екологічні (Environmental) показники: обсяг викидів CO₂ та інших парникових газів; споживання енергії з відновлюваних джерел; рівень утилізації або переробки відходів; використання водних ресурсів; індекси екологічної відповідності та сертифікації (ISO 14001 тощо).

Соціальні (Social) показники: дотримання трудових прав та охорона праці; гендерний і віковий баланс серед працівників; рівень задоволеності персоналу; наявність політик інклюзії, рівності, захисту прав споживачів; взаємодія з місцевими громадами.

Управлінські (Governance) показники: структура органів управління (наявність незалежних членів); прозорість прийняття рішень; наявність антикорупційної політики; система внутрішнього контролю та комплаєнсу; розкриття інформації про бенефіціарних власників.

Рис. 1. Ключові показники ESG-звітності, що підлягають аудиторській перевірці

Джерело: узагальнено на підставі [1-6].

Ці показники можуть варіюватися залежно від галузі, масштабів підприємства та обраного стандарту звітності. Найбільш поширеними є GRI Standards (Global Reporting Initiative), SASB (Sustainability Accounting Standards Board), TCFD (Task Force on Climate-related Financial Disclosures), а також нещодавно ухвалена Європейська директива CSRD, яка встановлює обов'язкову нефінансову звітність для багатьох підприємств з 2024 року.

Для здійснення якісного ESG-аудиту важливо застосовувати комплексний підхід, що включає поєднання кількох груп інструментів – рис. 2. Таким чином, ESG-аудит є міждисциплінарним процесом, який поєднує елементи класичного аудиту, екологічної експертизи, соціології та правового аналізу. Використання сучасних інструментів перевірки не лише підвищує точність оцінки, але й формує довіру до наданої інформації з боку зовнішніх користувачів.

Контент-аналіз ESG-звітності - вивчення як кількісних, так і якісних даних, представлених у нефінансових звітах, корпоративних політиках, кодексах поведінки, звітах зі сталого розвитку.

Інтерв'ю з менеджментом і відповідальними особами - метод, що дозволяє з'ясувати реальний стан політик та процедур, які не завжди чітко прописані в документах.

Аналітика показників ESG KPI - перевірка логіки, достовірності, відповідності міжнародним стандартам розрахунків ключових індикаторів (наприклад, інтенсивність викидів у розрахунку на одиницю продукції).

Оцінка наявності внутрішніх систем моніторингу та контролю - зокрема, наявність ESG-комітетів, внутрішніх аудитів з екологічних і соціальних питань.

Зовнішнє підтвердження даних (third-party verification) - залучення незалежних експертів або органів сертифікації для перевірки фактів (наприклад, екологічні аудити, перевірка сертифікатів ISO).

Рис. 2. Інструменти ESG-аудиту

Джерело: узагальнено на підставі [1-6].

На українських підприємствах ця практика поки що перебуває на етапі становлення: бракує законодавчої чіткості, стандартизованих підходів, кваліфікованих кадрів і внутрішніх мотивацій до впровадження ESG-контролю.

Для успішної адаптації ESG-аудиту в діяльність українських підприємств доцільно запропонувати низку системних і практичних кроків, що дозволять подолати бар'єри впровадження та закласти основу для формування сталих нефінансових практик:

- створити чіткі регламенти, які б визначали обов'язкові елементи ESG-звітності для великих компаній і рекомендовані стандарти для малого та середнього бізнесу. Це можуть бути адаптовані версії міжнародних стандартів (GRI, SASB, CSRD) із врахуванням українського контексту;

- поетапний перехід до обов'язкової публікації ESG-звітів сприятиме підвищенню прозорості, зниженню корупційних ризиків та зміцненню довіри інвесторів;

- впровадження спеціалізованих освітніх програм, підвищення кваліфікації аудиторів та фінансистів щодо аналізу екологічних і соціальних аспектів діяльності підприємства є ключовою умовою якісного аудиту;

- підприємствам варто запровадити внутрішні процедури контролю ESG-аспектів, наприклад, через створення відповідних підрозділів,

комітетів або включення ESG-метрик у KPI топменеджменту;

- доцільно створити програми стимулювання для компаній, які запроваджують ESG-практики, зокрема надання преференцій у державних тендерах, грантах чи при отриманні фінансування;

- у таких секторах, як енергетика, аграрний бізнес, транспорт, логістика, доцільно реалізувати пілотні ініціативи, які дозволять створити типові моделі звітності та аудит-практик для подальшого тиражування.

Таким чином, адаптація ESG-аудиту в українському бізнес-середовищі потребує не лише ініціативи підприємств, але й активної участі держави, професійної спільноти та освітніх інституцій. Запровадження таких підходів сприятиме не тільки зростанню інвестиційної привабливості компаній, а й підвищенню загальної соціально-економічної відповідальності бізнесу, що є невід'ємною умовою сталого розвитку держави.

Список використаних джерел:

1. Перерва П., Лега О., Канцедаль Н. Інтеграція принципів ESG у податкову політику підприємства: виклики та можливості. *Розвиток фінансів, аудиту, бухгалтерського обліку та оподаткування: реалії часу*: Матеріали IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції студентів, аспірантів та молодих вчених пам'яті видатного українського вченого-економіста Сергія Ілліча Юрія (м. Кам'янець-Подільський, 11 лютого 2025 р.). Кам'янець-Подільський : Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти «Кам'янець-Подільський державний інститут», 2025. С. 47-51.

2. Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD). URL: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/company-reporting-and-auditing/company-reporting/corporate-sustainability-reporting_en (дата звернення: 17.04.2025).

3. Перерва П.Г., Лега О.В., Безкровний О.В. Синергія екологічного обліку та оподаткування в контексті досягнення цілей сталого розвитку. *Економічний простір*. 2025. № 197. С. 107-115. URL: <https://doi.org/10.30838/EP.197.107-115> (дата звернення: 17.04.2025).

4. GRI Standards. Global Reporting Initiative. URL: <https://www.globalreporting.org/standards/> (дата звернення: 17.04.2025).

5. SASB Standards. Sustainability Accounting Standards Board. URL: <https://www.globalreporting.org/standards/> (дата звернення: 17.04.2025).

6. Task Force on Climate-related Financial Disclosures (TCFD). Recommendations and Guidance. URL: <https://www.globalreporting.org/standards/> (дата звернення: 17.04.2025).

9. МЕХАНІЗМИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ І ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

УДК 336.76:336

Левандівський О.Т.

д.е.н., проф. завідувач кафедри фінансів
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ,

ІНВЕСТИЦІЙНІ ІНСТРУМЕНТИ У ФІНАНСОВІЙ СИСТЕМІ

Фінансова система відіграє ключову роль у перерозподілі ресурсів та підтримці економічного розвитку. Вона ефективно спрямовує капітал у найбільш продуктивні та перспективні сектори через інвестиції, тим самим стимулюючи інновації, створюючи нові робочі місця та сприяючи розвитку інфраструктури. В умовах сучасних глобальних викликів, інвестування, як невід'ємний елемент фінансової політики, є важливим чинником для економічного зростання.

У відповідь на ці виклики, сучасні фінансові ринки активно впроваджують принципи ефективного інвестування, розробляють екологічно орієнтовані фінансові інструменти та підвищують прозорість корпоративної звітності. Центральні банки через монетарні важелі по всьому світу формують нові стандарти, які заохочують компанії до ділової практики. Розширення сегменту "зелених" фінансів, включаючи зелені облігації та ESG-активи, свідчить про зростаюче значення фінансової системи для глобальної економіки.

У провідних країнах світу сучасні фінанси значною мірою базуються на ESG-інвестиціях. Це стратегічний підхід, який вимагає від інвесторів та компаній оцінювати вплив своєї діяльності на довкілля (Environmental), суспільство (Social) та корпоративне управління (Governance). Завдяки врахуванню цих факторів, бізнес може мінімізувати ризики, пов'язані з кліматичними змінами, соціальними викликами та проблемами в управлінні, тим самим прокладаючи шлях до сталого розвитку. В Україні та світі ESG-інвестування є рушієм для створення стійкої економіки, стимулюючи розвиток соціально та екологічно відповідальних підприємств. Світові тенденції чітко демонструють зростання інвестицій у проєкти, орієнтовані на зменшення викидів, соціальну відповідальність та відкрите корпоративне управління.

Глобальний розвиток ESG-інвестицій демонструє значну динаміку, особливо помітну в Європейському Союзі, Сполучених Штатах Америки та країнах Азії, де провідні фінансові структури активно інтегрують

відповідні принципи у свої стратегічні напрямки. Через військові дії в Україні, інтерес до ESG-інвестування тимчасово зменшився.

Україна стоїть перед подвійним викликом: недостатнім використанням інвестиційних інструментів через війну та фахівців у сфері імпаکتінвестування, але водночас спостерігається значне зростання соціальних та екологічних проєктів, орієнтованих на допомогу людям з особливими потребами та на розвиток зелених технологій. Парадоксально, але саме війна відкрила для країни вікно можливостей для залучення міжнародного фінансування цих ініціатив. Україна має всі шанси стати лідером у галузі інвестицій, особливо у відновленні інфраструктури та розвитку екологічного сектору.

Інтеграція в корпоративні стратегії через адаптацію бізнес-моделей до ESG-принципів є критично важливою. Сучасні фінансові ринки пропонують широкий спектр інвестиційних інструментів, що підтримує екологічно та соціально відповідальні проєкти.

ESG-фонди – це інвестиційні фонди, які обирають активи на основі критеріїв екології, соціальної сфери та управління. Вони можуть бути активно керованими (з експертним відбором компаній) або пасивними (що відстежують ESG-індекси). Інвестування в такі фонди не лише допомагає диверсифікувати портфель, але й знижує ризики, пов'язані зі зміною клімату, репутаційними та соціальними проблемами. Популярність ESG-фондів на міжнародних ринках зростає, оскільки інвестори все більше прагнуть підтримувати актуальні бізнеспрактики. Вони дають змогу інвестувати у компанії, які активно знижують викиди вуглецю, дбають про соціальну відповідальність та дотримуються принципів справедливості. Великі міжнародні фонди, такі як BlackRock та Vanguard, активно інвестують у ESG-фонди, що свідчить про глобальний тренд.

У світовій практиці соціальні облігації набувають все більшої актуальності як інструмент для фінансування широкого спектру соціальних ініціатив. Вони спрямовані на підтримку розвитку доступного житла, покращення системи охорони здоров'я, підвищення якості освіти, сприяння працевлаштуванню та поліпшення умов для вразливих верств населення. Випускаються як державними структурами, так і приватними компаніями, сприяючи сталому соціальному розвитку. В Україні використання соціальних облігацій перебуває на початковій фазі, однак зі зростанням інтересу до соціальних інвестицій прогнозується їхнє значне розширення, зокрема для фінансування освітніх, медичних та житлових проєктів, що відповідають європейським стандартам.

Одночасно активізуються сертифіковані зелені кредити, які видаються для фінансування екологічних проєктів, таких як підвищення енергоефективності та впровадження відновлюваних джерел енергії. Для отримання таких кредитів позичальники повинні відповідати встановленим екологічним стандартам та пройти відповідну сертифікацію.

Ці фінансові інструменти дозволяють реалізовувати різноманітні екологічні ініціативи, включаючи розвиток відновлюваної енергетики та захист біологічного різноманіття. Їх використовують організації у сферах електроенергетики, будівництва, сільського господарства та переробки відходів. За кордоном прикладами установ, що надають сертифіковані зелені кредити, є Європейський інвестиційний банк та Bank of America. В Україні тема зелених кредитів стає все більш актуальною, особливо у секторах відновлюваних джерел енергії та енергоефективності, а ПриватБанк вже реалізує програми фінансування екологічних проєктів для фізичних та юридичних осіб.

Карбоново-нейтральні інвестиції також відіграють ключову роль у боротьбі зі зміною клімату, прагнучи до нульових викидів вуглецю. Вони охоплюють відновлення лісів, розробку технологій уловлювання вуглецю, а також розширення використання відновлюваних джерел енергії. Деякі фонди компенсують забруднення, купуючи вуглецеві кредити. Провідні світові компанії, як-от Goldman Sachs, BlackRock, Bank of America, Microsoft та Apple, активно підтримують екологічні проєкти через такі інвестиції.

В Україні, з її переходом до чистих джерел енергії, карбоново-нейтральні інвестиції є особливо актуальними. Основний акцент робиться на сонячні та вітрові електростанції, які активно розвивають державні енергетичні компанії ДТЕК та Укренерго, сприяючи скороченню викидів вуглецю.

Підприємства, що дотримуються принципів сталого розвитку, отримують не тільки конкурентні переваги, а й будують міцний фундамент для довгострокового зростання. Впровадження ESG-принципів (екологічних, соціальних, управлінських) у стратегію та операційні процеси компаній підвищує ефективність управління ресурсами, знижує ризики та зміцнює довіру інвесторів, клієнтів і партнерів. Це дає змогу отримати доступ до сталого фінансування, покращити репутацію та підвищити інвестиційну привабливість.

Список використаних джерел:

1. Бондаренко Л., Блавт А. Акценти інвестування у сталий розвиток на принципах ESG в умовах воєнного стану в Україні. *Економіка та суспільство*. 2024. № 59. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-48>.
2. Карнаушенко А.С. Розвиток ринку зелених облігацій у контексті глобальної стратегії сталого розвитку та переходу до циркулярної економіки. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2024. № 16. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-16-06-01>
3. Середюк К.В. Впровадження практики ESG в діяльність українських компаній у воєнний період. *Причорноморські економічні*

студії. 2023. Вип. 84. С. 41-46.

4. Тищенко В.В. Впровадження іmpact-інвестування в Україні. *Економіка та суспільство*. 2018. Вип. 16. С. 513-520.

УДК 658.15

Ємець О.І.

к.е.н., доц., доцент кафедри
підприємництва, торгівлі та прикладної економіки,
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ,
ORCID ID <https://orcid.org/0000-0003-1338-2880>

Шпак А.Д.

к.е.н., асистент кафедри менеджменту і маркетингу,
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ,
ORCID <https://orcid.org/0009-0002-4260-1683>

ІНТЕГРАЦІЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ В УПРАВЛІНСЬКІ ТА МАРКЕТИНГОВІ РІШЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ

Інвестиційний потенціал – це сукупність ресурсів, можливостей і передумов, які забезпечують здатність суб'єкта (підприємства, регіону, країни) залучати, ефективно використовувати та утримувати інвестиції.

Основні компоненти інвестиційного потенціалу:

- фінансовий – наявність власного капіталу, кредитної історії, доступ до зовнішнього фінансування;
- матеріально-технічний – сучасні виробничі потужності, інфраструктура;
- кадровий – рівень кваліфікації персоналу, наявність фахівців у потрібних сферах;
- інноваційний – спроможність до впровадження нових технологій, НДДКР.
- інституційний – правове середовище, наявність прозорих правил ведення бізнесу;
- іміджевий (репутаційний) – довіра інвесторів, стабільність, публічна відкритість.

У контексті бізнес-комунікацій інвестиційний потенціал може оцінюватися через здатність компанії створювати переконливі повідомлення, формувати позитивний імідж і прозоро доносити цінність своїх стратегій для інвесторів.

Сучасні тенденції розвитку економіки вимагають від компаній гнучкості та здатності оперативно реагувати на зовнішні виклики. У цьому контексті особливого значення набуває інтеграція інвестиційного потенціалу в управлінські та маркетингові рішення. Стійке зростання бізнесу, конкурентоспроможність, цифрова трансформація, інноваційність та ефективність стратегій значною мірою залежать від раціонального управління інвестиціями.

Мета дослідження полягає у визначенні теоретичних засад та практичних підходів до інтеграції інвестиційного потенціалу у систему управління та маркетингу підприємств з урахуванням сучасних викликів бізнес-середовища.

Проаналізувавши праці авторів Б. Данилишин, О. Бондаренко, М. Гудзь [1], де дослідники аналізують вплив маркетингових інструментів на інвестиційну привабливість регіонів. Використовуючи методи експертних оцінок, статистичного аналізу вони визначають, які маркетингові інструменти мають найбільший вплив на рівень інвестицій. Результати дослідження свідчать про те, що комбінація кількох маркетингових інструментів може суттєво підвищити інвестиційну привабливість регіону.

Науковці М. Костич-Станкович, М.Неделькович [2] підкреслюють важливість стратегічних цифрових комунікацій у формуванні корпоративної репутації та довіри інвесторів. Вони зазначають, що ефективні інвесторські відносини повинні базуватися на діалозі, прозорості та постійній комунікації, що сприяє підвищенню інвестиційної привабливості компанії.

Ці дослідження підкреслюють важливість інтеграції маркетингових та комунікаційних стратегій для підвищення інвестиційної привабливості компаній та регіонів. Використання сучасних інструментів та підходів дозволяє ефективно взаємодіяти з потенційними інвесторами та зміцнювати довіру до інвестиційних пропозицій.

Застосовуючи комплексний підхід, що включає аналіз літературних джерел, порівняльний аналіз, експертне оцінювання та узагальнення. Застосовано елементи системного підходу для дослідження взаємозв'язку між інвестиційною активністю та ефективністю управлінських і маркетингових стратегій.

За результатами дослідження, нами визначено ключові напрями впливу інвестиційного потенціалу на процеси стратегічного управління, планування, формування маркетингового міксу, комунікаційної політики компанії. Узагальнено особливості впровадження інвестицій у цифрові інструменти маркетингу, CRM-системи та управління ризиками. Їх використання в підсумку призведе до припливу прямих іноземних інвестицій [3], а також до необхідності розробки структурної моделі інтеграції інвестиційного потенціалу на різних рівнях управлінської ієрархії.

Нами обґрунтовано нову концепцію синергії інвестиційного розвитку та маркетингової активності в умовах нестабільного макроекономічного середовища та запропоновано аналітичний інструментарій для оцінювання інвестиційної привабливості стратегій бізнес-комунікацій (рис.1).

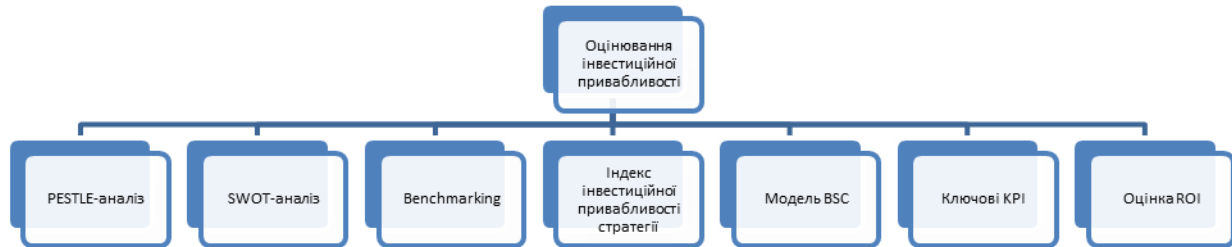

Рис. 1. Аналітичний інструментарій оцінювання інвестиційної привабливості стратегій бізнес-комунікацій

Джерело: систематизовано авторами

PESTLE-аналіз (макроекономічне середовище) – виявлення політичних, економічних, соціальних, технологічних, правових та екологічних чинників, що впливають на бізнес-комунікації. Мета: оцінити зовнішні загрози й можливості для інвестицій у комунікаційні стратегії.

SWOT-аналіз бізнес-комунікаційної стратегії – дозволяє сформувати портфель комунікаційних інструментів з урахуванням внутрішніх можливостей компанії та зовнішніх факторів.

Benchmarking – порівняння з комунікаційними стратегіями лідерів ринку галузі та визначення найкращих практик для підвищення привабливості.

Індекс інвестиційної привабливості стратегії (Composite Index). Комплексний бал (0-100), що враховує: ступінь відповідності комунікацій стратегії бізнесу; адаптивність до ринкових змін; потенціал масштабування; ступінь діджиталізації; фінансову результативність.

Модель BSC (Balanced Scorecard) – стратегічні комунікаційні цілі у вимірювані показників за 4 площинами: фінанси, внутрішні процеси, клієнти, інновації та розвиток.

Ключові KPI (Key Performance Indicators) – впізнаваність бренду, залученість цільової аудиторії, кількість позитивних згадувань, конверсія з каналів комунікації, вартість одного залученого клієнта.

Оцінка ROI (Return on Investment) для комунікаційних заходів дозволяє кількісно оцінити ефективність вкладень у PR, рекламу, digital-комунікації.

Отримані результати можуть бути використані управлінським персоналом, інвесторами, стратегічними консультантами та маркетингологами для удосконалення рішень щодо інвестиційного планування, позиціонування компанії на ринку та забезпечення сталого розвитку. Модель інтеграції може бути адаптована до особливостей галузей і

масштабів підприємств.

Таким чином, запропонований підхід до інтеграції інвестиційного потенціалу в управлінські та маркетингові рішення забезпечує підвищення ефективності стратегічного розвитку компаній в умовах динамічних змін бізнес-середовища.

Список використаних джерел:

1. Данилишин Б., Бондаренко О., Гудзь М., Птащенко О., Могилова А., Радкевич Л. Маркетингові інструменти для підвищення інвестиційної привабливості регіону. *Економіка та суспільство*. 2023. № 21. URL: <https://refpress.org/ref-vol21-a122/>.

2. Kostic-Stankovic, M., & Nedeljkovic, M. (2022). Corporate Reputation and Strategic Digital Communications in Investor Relations. ResearchGate. URL: https://www.researchgate.net/publication/358398132_CORPORATE_REPUTATION_AND_STRATEGIC_DIGITAL_COMMUNICATIONS_IN_INVESTOR_RELATIONSResearchGate.

3. Lomachynska I., Babenko V., Yemets O., Yakubovskiy S., Hryhorian R. (2021). Impact of the foreign direct investment inflow on the export growth of the visegrad group countries. *Estudios de Economia Aplicada*, Vol. 38, № 4, art. no. 4007. URL: <http://ojs.ual.es/ojs/index.php/eea/article/view/4007>.

УДК 330.322(477)

Кропельницька С.О.

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
м.Івано-Франківськ

Михайлик Ю.О.

здобувач ОР бакалавр

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
м.Івано-Франківськ

ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ ТА НАПРЯМИ ЇЇ АКТИВІЗАЦІЇ

Інвестиційна діяльність є комплексом дій фізичних та юридичних осіб, а також держави, спрямованих на вкладення капіталу з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту. В умовах повномасштабної війни та післявоєнного відновлення України роль інвестицій значно посилюється: інвестиції сприяють модернізації

економіки, створенню нових робочих місць, розвитку інфраструктури, зміцненню обороноздатності держави.

Внаслідок агресії росії Україна зазнала масштабних збитків. Згідно з оцінками Світового банку, Єврокомісії та ООН (RDNA3), на кінець 2023 року прямі збитки становили 152 млрд дол. США, а загальні економічні втрати – понад 499 млрд дол. США. Для повноцінного відновлення країни необхідно близько 486 млрд дол. США [1].

Незважаючи на втрати, українська економіка демонструє ознаки стабілізації. У 2023 році реальний ВВП зріс на 5,5% після падіння на 28,8% у 2022 році. Близько 90% підприємств відновили діяльність, що створює передумови для інвестиційної активності [4].

Поточний стан інвестиційної діяльності станом на вересень 2024 року засвідчує, що обсяг прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в Україні досяг 55,4 млрд дол. США. Основними країнами-інвесторами залишаються Кіпр (31,6%), Нідерланди (20,9%), Велика Британія (5,0%), Швейцарія, Німеччина та Франція. Водночас, значна частка інвестицій надходить із офшорних юрисдикцій, що свідчить про ймовірне реінвестування українського капіталу [1].

Найбільші обсяги ПІІ спрямовуються в промисловість (38,3%) та торгівлю (16,6%). Проте інвестиції в інноваційні галузі та створення нових підприємств залишаються недостатніми. У 2021 році чистий приплив ПІІ становив 6,5 млрд дол. США. Після різкого падіння у 2022 році (до 0,56 млрд дол.) у 2023 році спостерігалось часткове відновлення – до 4,2 млрд дол., з яких 75% – це реінвестовані прибутки [3]. У 2024 році тенденція зростання зберігається, хоча обсяги дещо нижчі за попередній рік.

Серед найзначущіших інвестицій – 435 млн євро у телекомунікаційний сектор за участі ЄБРР, що стало найбільшим приватним вкладенням під час війни. Внутрішні інвестиції також демонструють зростання: у 2023 році їхня частка у ВВП зросла з 12% до 17%. Галуzeвий аналіз інвестиційних змін характеризується тим, що пандемія та війна призвели до суттєвих змін у структурі інвестування:

- Зниження інвестиційної привабливості зафіксовано у металургії, енергетиці, сільському господарстві, будівництві та фінансовому секторі [2].

- Відносна стабільність спостерігається в ІТ-секторі (експорт ІТ-послуг сягнув 7 млрд дол. США у 2022 році) та електронній комерції [5].

- Приріст інвестицій отримали оборонна промисловість (BAE Systems, Baykar) та будівельні матеріали (наприклад, Kingspan – 280 млн дол.).

Незважаючи на ці економічні явища, державна політика стимулювання інвестицій розвивається. Україна впроваджує низку ініціатив для заохочення інвесторів:

- Ukraine Facility – фінансова підтримка ЄС обсягом 50 млрд євро (2024–2027 pp.).

- Виділення 1 млрд грн у держбюджеті на підтримку індустріальних парків.
- Програма співфінансування електромереж 50/50 (до 150 млн грн на проєкт).
- Страхування воєнних ризиків для іноземних інвесторів [1; 3].

Рис.1. Напрями посилення інвестиційної активності [2; 5].

ЄБРР планує щорічно інвестувати 1,5 млрд євро у відбудову критичної інфраструктури [3]. Підтримку продовжують МВФ, Світовий банк та інші партнери.

Перспективи інвестиційного розвитку у коротко- та середньостроковому періоді прогнозуються таким чином: у короткостроковій перспективі (2024–2025 рр.) очікується зростання ВВП на 3–4%; сновні джерела інвестицій – державні програми та міжнародна допомога; у середньостроковій перспективі (2026–2030 рр.), за умов завершення війни та наближення до членства в ЄС, обсяги ПІІ можуть зрости до 20–30 млрд дол. США на рік.

Обираючи напрями активізації інвестицій, уряду, бізнесу, міжнародним партнерам та іншим стейкхолдерам для посилення інвестиційної активності необхідно разом: забезпечити безпекові гарантії (НАТО, міжнародні ініціативи); розширити механізми страхування інвестицій; поглибити антикорупційну та судову реформу; створити спеціальні економічні зони; активізувати підтримку МСБ через грантові програми; зосередитися на технологічних і відновлюваних секторах [2; 5].

Підсумовуючи, зазначимо, що інвестиційна діяльність є ключовим чинником економічного відновлення України. Уряд впроваджує стимули, спрямовані на залучення як зовнішнього, так і внутрішнього капіталу. Проте для забезпечення сталого інвестиційного зростання необхідні системні зміни в бізнескліматі, зокрема прозорість, безпека та ефективне правове поле. Перспектива вступу до ЄС і післявоєнна відбудова створюють унікальне вікно можливостей для залучення інвестицій на новому рівні.

Список використаних джерел:

1. Мінекономіки. Стан інвестиційної діяльності в Україні. 5 березня 2025 р. URL: <https://surl.li/sqkvnf> (дата звернення: 29.04.2025).
2. Culverwell, D. Everyone talks about investing in Ukraine, but few are doing it. 6 лютого 2024 р. URL: <https://kyivindependent.com/image-draft-foreigninvestors-are-staying-away-from-ukraine/> (дата звернення: 29.04.2025).
3. UkraineInvest. EBRD sets record investment in Ukraine in 2024 – EUR 2.4 billion. 11 січня 2025 р. URL: <https://ukraineinvest.gov.ua/en/news/ebrd-sets-recordinvestment-in-ukraine-in-2024-eur-2-4-billion/> (дата звернення: 29.04.2025).
4. National Bank of Ukraine. NBU Comment on Change in Real GDP in 2022. 14 квітня 2023 р. URL: <https://bank.gov.ua/en/news/all/komentar-natsionalnogobanku-schodo-zmini-realnogo-vvp-u-2022-rotsi> (дата звернення: 29.04.2025).
5. Centre for Economic Strategy. Ukraine War Economy Tracker. 23 січня 2025 р. URL: <https://ces.org.ua/en/tracker-economy-during-the-war/> (дата звернення: 29.04.2025).

Красножон С.В

к.е.н, доцент, доцент кафедри корпоративних фінансів і контролінгу
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
м. Київ

Піддубний В.А.

д.т.н., проф., професор кафедри технології і організації
ресторанного господарства
Національний торгово-економічний університет
м.Київ

ІННОВАЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Цифровізація змінює традиційні механізми інвестування, відкриваючи нові можливості для бізнесу, держави та інвесторів. З'являються платформи краудфандингу, токенизації активів, смарт-контракти, цифрові фінансові послуги, які забезпечують більшу прозорість, доступність та ефективність інвестиційних процесів. Інноваційні механізми дозволяють зменшити бар'єри для входу на ринок капіталу, скоротити транзакційні витрати. Турбулентність глобальних ринків, зростання відсоткових ставок і обмежений доступ до традиційних джерел капіталу підштовхують економіку України шукати нетривіальні рішення для фінансування розвитку. Мета доповіді — запропонувати практичні інструменти, які вже сьогодні можуть розблокувати приватні й інституційні інвестиційні потоки, мінімізуючи час та транзакційні витрати.

За даними дослідження Kantar Ukraine, станом на листопад 2024 року лише 11% українців мають активні інвестиції, хоча 33% мали інвестиційний досвід у минулому. Основні напрями інвестування: криптовалюти та NFT — 16% ; нерухомість в Україні — 7%; ОВДП та корпоративні облігації — 5%. Крім того, деякі інвестори звертають увагу на акції іноземних компаній, зокрема технологічного сектору, через їхню стабільність та перспективи зростання [1].

Можливо виокремити основні стратегічні напрямки розвитку цифрових технологій, які створюють умови для інновацій, інвестицій, економічного зростання та добробуту суспільства:

1. Токенизація реальних активів (Real-World Assets, RWA). Запуск регуляторної «пісочниці» для випуску токенів, забезпечених нерухомістю або інфраструктурними об'єктами. Це дає змогу дробити великі проекти на «цифрові частки» від 100 € та залучити роздрібних інвесторів із ЄС, яким бракує ліквідних ESG-проектів [2].

2. Платформа «є-Бонд» для емісії зелених та соціальних

облігацій.

Єдине вікно з авто-маркуванням за EU Taxonomy і верифікацією впливу через оракули IoT. Інвестор у режимі дашборду бачить CO₂-ефект і статус цільового використання коштів у реальному часі. Інтеграція «є-Бонд» із ESG Data Hub Європейської комісії для автоматичного розкриття впливу.

3. Діаспорні хронічні бонди. Довгострокові (15-20 р.) випуски в € та \$ з купоном, що автоматично реінвестується у військові облігації до завершення бойових дій, після чого конвертується у купон «розбудови». Інструмент поєднує патронатну мотивацію із гарантованою прибутковістю.

4. «Blended-Finance Hub» при Мінфіні.

Автоматичне комбінування грантових коштів міжнародних донорів із приватним капіталом. Алгоритм розраховує мінімальний обсяг first-loss-траншу, достатній аби знизити ризик проєкту до інвестиційного рейтингу BB- [3].

5. AI-скоринг проєктів для державних програм компенсації ставки.

Модель Gradient Boosting на даних ДПІ та фінзвітності вибирає 20 % найперспективніших МСП. Бюджет компенсує 50 б.п. від кредитної ставки лише цій когорті, підвищуючи мультиплікатор кожної гривні субсидії в 2,3 раза проти поточної програми.

6. Механізм «Pay-as-you-Grow» для муніципальних облігацій. Купон збільшується зі зростанням надходжень єдиного податку в громаді. Ризик падіння доходів частково хеджується через страхування «падіння обороту» від Multilateral Investment Guarantee Agency [4].

7. Краудфандинговий маркетплейс «InvestUA». Підключення до є-Відновлення: підрядник створює проєкт, проходить KYB, отримує escrow-рахунок у банку-партнері; кошти транслюються після підтвердження актів виконаних робіт через Open Contracting Data Standard.

Запропонований набір інструментів перемикає парадигму з «пошуку пільг» на архітектуру швидкої ліквідності, де цифрові технології, відкриті дані та алгоритмічні механізми довіри кардинально знижують бар'єри входу для капіталу. Їх комплексне впровадження здатне стати каталізатором масштабної післявоєнної модернізації України, підвищити стійкість фінансової системи та закріпити інтеграцію з європейськими ринками.

Список використаних джерел:

1. USAID. Digital Finance Landscape in Ukraine. Kyiv, 2024. 25 p.
2. World Bank. *Tokenization of Real-World Assets: Policy Note for Emerging Markets*. Washington, DC, 2024. 42 p.
3. OECD. *Blended Finance & Impact: Scaling Sustainable Development*. Paris, 2023. 60 p.
4. European Commission. *Capital Markets Union Action Plan Progress*

УДК 330.322:338.2(477)

Кропельницька С.О.

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
м.Івано-Франківськ

Рудик Р.А.

аспірант
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
м.Івано-Франківськ

ІНСТРУМЕНТИ ІНВЕСТУВАННЯ ДЛЯ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Проблема забезпечення післявоєнної відбудови полягає не лише в обсягах необхідних коштів, але й у створенні умов та механізмів, що стимулюватимуть приплив не тільки зовнішнього, але, насамперед, внутрішнього капіталу в інвестиційні та інфраструктурні проєкти. Це вимагає використання спеціальних інституційно-фінансових інструментів, здатних знизити ризики, підвищити привабливість інвестицій та скоординувати зусилля держави, приватного сектору й міжнародної спільноти.

Державно-приватне партнерство (ДПП) є одним з інструментів інвестування і не є новою моделлю співпраці, за якої держава (або громада) і приватний інвестор спільно реалізують інфраструктурний чи інший суспільно важливий проєкт, розподіляючи між собою ризики, витрати і доходи. У воєнний час вона стала ще більш актуальною. Форми ДПП можуть бути різними: концесія, контракт життєвого циклу, спільні підприємства тощо. Для повоєнної відбудови ДПП розглядається як один із ключових механізмів залучення приватного капіталу до реконструкції доріг, портів, енергетики, ЖКГ та інших об'єктів, що традиційно фінансувалися державою.

В Україні правова база ДПП почала активно розвиватися з кінця 2019 року, коли набув чинності новий закон про концесії, однак реалізація перших проєктів йшла повільно. У 2020 році були укладені концесійні договори щодо двох портів (Ольвія та Херсон), проте загалом за 2019–2021 рр. відбулося лише 4 нові угоди державно-приватного партнерства [1]. Перешкодами стали як об'єктивні чинники (пандемія COVID-19, а згодом і війна), так і недоліки процедур – тривалі бюрократичні узгодження, складність підготовки ТЕО, відсутність досвіду у державних органів.

Повномасштабна війна практично призупинила реалізацію ДПП-проектів, але водночас зробила цей механізм ще більш затребуваним: державний бюджет перевантажений військовими видатками, тому приватний сектор має взяти участь у фінансуванні відбудови.

У 2023 році уряд ініціював реформу законодавства про ДПП з урахуванням потреб післявоєнного відновлення. Проект Закону №7508 пропонує спростити і прискорити процедури підготовки та тендерного відбору приватного партнера – зокрема, скасувати обов'язкове розроблення ТЕО для відносно невеликих проектів (вартістю до ~€5 млн) та скоротити строки ухвалення рішення про реалізацію ДПП вдвічі. Також планується розширити сферу застосування ДПП: додати нові галузі (транспортна інфраструктура, житлова та соціальна інфраструктура) і дозволити державним компаніям (наприклад, “Укрзалізниця”, “Укрпошта”) виступати публічними партнерами [2]. Це дасть змогу залучати приватні інвестиції для модернізації державних підприємств. Важливим нововведенням є можливість змішаного фінансування в рамках ДПП: проекти відбудови зможуть отримувати гранти від донорів та кошти міжнародних фондів у свою структуру фінансування, зменшуючи тим самим комерційні ризики приватного інвестора. Крім того, для підвищення зацікавленості бізнесу, законопроект передбачає нові форми державної підтримки ДПП – компенсацію інвестицій у разі дострокового розірвання договору з незалежних від інвестора причин, гарантії мінімального доходу тощо. У комплексі ці зміни мають зробити ДПП привабливішим та доступнішим механізмом.

Втім, експерти звертають увагу і на потенційні ризики реформи ДПП. Занадто широка дискреція для відбіркових комісій чи розмиті критерії можуть створити загрози нерівних умов конкурсу. Необхідно забезпечити прозорість та недискримінаційність відбору приватних партнерів, а також ефективний контроль за виконанням договорів. Від цього залежатиме довіра інвесторів до ДПП як інструменту. Якщо реформу буде успішно імplementовано, державно-приватне партнерство може стати потужним драйвером повоєнної відбудови: держава отримає необхідні інвестиції і експертизу, бізнес – довгострокові проекти з гарантованим доходом, суспільство – швидше та якісніше відновлену інфраструктуру.

Індустріальні парки є ще одним важливим інструментом залучення як внутрішніх, так і зовнішніх інвесторів шляхом створення підготовлених майданчиків з пільговими умовами для ведення бізнесу. В Україні законодавство про індустріальні парки передбачає для їх учасників ряд стимулів: податкові та митні преференції, підведені комунікації за державний кошт, спрощені регуляторні процедури. Уряд розглядає розвиток мережі індустріальних парків як одну зі складових післявоєнного економічного відродження, особливо для розміщення

нових виробництв і релокації підприємств із постраждалих районів. Станом на початок 2025 року в Україні зареєстровано 100 індустриальних парків загальною площею майже 3 тисячі гектарів. Це свідчить про значне зростання порівняно з попередніми роками, коли у 2023 році їх було понад 50. Для підтримки цієї програми держава заклала у бюджеті 1,1 млрд грн на співфінансування створення парків та підведення інфраструктури [3]. Крім того, існує програма грантів для резидентів індустриальних парків, що компенсує частку вартості обладнання. Очікується, що індустриальні парки стануть магнітом для прямих іноземних інвестицій у переробну промисловість, логістику, високотехнологічні виробництва, адже інвестор отримує фактично “зелену ділянку” з готовими умовами та мінімізованими бюрократичними бар’єрами.

Таким чином, модернізація режиму державно-приватного партнерства покликана масштабувати участь приватного сектору в інфраструктурних проєктах, залучаючи довгострокові інвестиції в обмін на частку доходів або інші вигоди від проєктів відбудови. Розвиток індустриальних парків створює привабливі базові передумови для розвитку бізнесу, де сконцентровано інфраструктуру та пільги.

Звичайно, самі по собі фінансові інструменти не гарантують успіху, якщо не буде поліпшення інституційного середовища. Інвестори, і внутрішні, і зовнішні, очікують від України продовження антикорупційної та судової реформи, гарантій верховенства права та прозорих правил гри. Лише за умови комплексного підходу – поєднання фінансових стимулів із покращенням бізнес-клімату – Україна зможе розкрити унікальні можливості, які відкриються у післявоєнний період.

Список використаних джерел:

1. Transparency International Ukraine. PPP Reform for Post-War Reconstruction: Perspective or Risk? 1 вересня 2023 р. URL: <https://ti-ukraine.org/en/news/ppp-reform-for-post-war-reconstruction-perspective-or-risk/> (дата звернення: 30.04.2025).
2. Механізм державно-приватного партнерства має бути задіяний для відбудови України. 18 липня 2024 р. URL: <https://golaw.ua/ua/insights/publication/mehanizm-derzhavno-privatnogo-partnerstva-maye-buti-zadiyanij-dlya-vidbudovi-ukrayini/> (дата звернення: 30.04.2025).
3. Мільярд на зростання індустриальних парків. 2 квітня 2025 р. URL: <https://www.epravda.com.ua/biznes/milyard-na-zrostannya-industrialnih-parkiv-805283/> (дата звернення: 30.04.2025).

Курилюк М.М.

аспірант кафедри економічної кібернетики
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ

Вірт М.Ю.

аспірант кафедри економічної кібернетики
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ

МОДЕЛЬ ІНВЕСТИВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

Інвестиції відіграють визначальну роль в економічному та соціальному розвитку регіонів, будучи каталізатором економічного зростання, інновацій та добробуту [1]. Адекватна оцінка інвестиційних ресурсів має важливе значення з різних причин, кожна з яких лежить в основі стратегічних цілей забезпечення того, щоб інвестиції приносили максимальну користь за умов ефективного використання обмежених ресурсів [2]. Цей процес передбачає оцінку економічних, соціальних і екологічних наслідків інвестиційних проектів в процесі їх реалізації.

Моніторинг і оцінка інвестиційного проекту базується на попередньо визначеній причинно-наслідковій послідовності дій з можливостями оновлення. Логіка управління процесом є системною, включає постійну взаємодію, створюючи зворотний зв'язок між різними компонентами, як відображено на рис. 1.

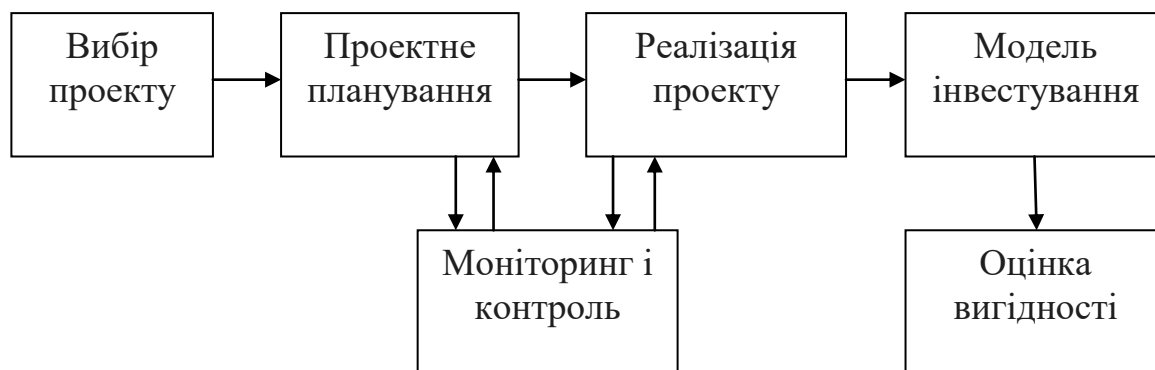

Рис. 1. Схема управління інвестиційним проектом.

Модель сталого економічного, екологічного та соціального інвестування розвитку регіону передбачає: контроль результатів у контексті перевірки, що використання інвестиційних ресурсів дає очікувані результати; оцінку досягнення визначених стратегічних цілей сталого розвитку регіону; корегування стратегії та методів реалізації

інвестиційних проєктів, оптимізуючи використання залучених ресурсів.

Результатом моделі є визначення показників ефективності (KPI) окремих стратегічних пріоритетів в цілях моніторингу досягнутих результатів. За допомогою цих показників оцінюють прямі, непрямі та похідні ефекти від залученого обсягу фінансування.

Непрямі ефекти зазвичай спостерігаються в секторах, які постачають товари та послуги для реалізації проєкту: зміна попиту на ці товари та послуги обумовлює зміни ланцюга поставок; створення додаткових робочих місць, пов'язаних з виробництвом матеріалів, обладнання, надання послуг.

Похідні ефекти спостерігаються в ширшій економіці: учасники інвестиційного проєкту та його ланцюга постачання витрачають свої доходи на товари та послуги, стимулюючи таким чином нові виробництва, розвиток сфери послуг; економічне зростання спричинює збільшення податкових надходжень, які можна реінвестувати, підвищуючи загальний рівень сталого розвитку регіону.

Оцінюючи непрямі та похідні ефекти, модель інвестування забезпечує комплексну оцінку економічного впливу інвестиційних проєктів, допомагаючи зрозуміти всі переваги проєктів і приймати обґрунтовані рішення щодо залучення інвестиційних ресурсів.

Модель інвестування використовує аналітичний ієрархічний процес як техніку прийняття складних рішень [3]. Методологія прийняття рішень включає такі етапи:

1. Формулювання проблеми, окреслення прийнятних результатів чи цілей.
2. Формування ієрархічної структури з визначенням конкретних цілей, критеріїв, підкритеріїв, альтернатив.
3. Розрахунок матриць попарного порівняння для комплексної оцінки взаємозв'язків при прийнятті рішень.
4. Розрахунок вагових коефіцієнтів критеріїв, підкритеріїв, альтернатив, оцінка надійності суджень.
5. Інтегрування пріоритетів на всіх рівнях ієрархії з рейтингом альтернатив у контексті визначення найбільш прийнятних варіантів.

Модель інвестування фокусується на оцінюванні ефективності та результативності використання фінансових коштів за індикаторами сталого розвитку. Критерії прийняття рішень наступні.

- K1. Ефективність реалізації інвестиційного проєкту.
- K2. Економічний ефект проєкту.
- K3. Соціальна значущість проєкту.
- K4. Екологічна стійкість.
- K5. Інновації та технології.

При виборі KPI показники мають бути вимірними, доступними і релевантними. Серед основних показників ефективності, які можуть бути

використані для моніторингу ефективності інвестиційного проекту виділимо такі:

- 1) показник своєчасного виконання проектних завдань;
- 2) різниця між бюджетними та фактичними витратами;
- 3) кількість створених нових робочих місць, пов'язаних з проектом;
- 4) темпи зростання ВРП за рахунок проекту;
- 5) індекс доступності основних послуг;
- 6) індикатор якості життя;
- 7) скорочення шкідливих викидів;
- 8) коефіцієнт збереження природних ресурсів;
- 9) темпи впровадження нових технологій;
- 10) кількість партнерств або проектів із залученням науково-дослідницьких установ.

Моніторинг відбувається протягом терміну реалізації проекту та спрямований на постійний аналіз ходу виконання проекту, результати якого є інформаційною основою подальшої оцінки. На етапі реалізації проекту контролюють хід виконання визначених КРІ. У цьому контексті передбачається використання сітки оцінки стратегічної узгодженості, так, що для кожного з визначених стратегічних пріоритетів передбачається визначення відповідних інвестиційних чи фінансових квот.

Для оцінки загальної ефективності та ефективності інвестицій, розраховують узагальнений індекс результативності та ефективності проекту. Цей індекс має визначальне значення для прийняття рішень, оптимізації розподілу ресурсів щодо максимізації соціально-економічного та екологічного впливу проекту. Загальний індекс результативності та ефективності, що включає бали КРІ з відносною вагою критеріїв і підкритеріїв, визначається такою формулою:

$$I = \sum_{i=1}^n \left(w_{Ki} \sum_{j=1}^{n_i} w_{Kij} KPI_{ij} \right),$$

де w_{Ki} – ваговий коефіцієнт i -го критерію;

w_{Kij} – ваговий коефіцієнт j -го підкритерію, пов'язаного з i -им критерієм;

KPI_{ij} – значення показника КРІ, пов'язаного з j -им підкритерієм i -го критерію;

n – загальна кількість критеріїв;

n_i – кількість підкритеріїв i -го критерію.

Індекс може бути адаптований і вдосконалений на основі конкретних потреб і пріоритетів конкретного інвестиційного проекту. Модель дозволяє коригувати показники КРІ, пропонуючи динамічну оцінку ефективності

проекту. Допускається використання комбінації кількісних і якісних методів для оцінки результатів проекту, враховуючи ширший економічний контекст.

Модель інвестування представляє трансформаційний підхід до оцінки інвестицій шляхом вирішення складного балансу між економічною ефективністю, екологічною стійкістю та соціальною справедливістю.

Список використаних джерел:

1. Гуменюк Я., Ткачов З. Інвестиції у сталий розвиток: світова практика та перспективи для України. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 67.
2. Beuthe M., Eeckhoudt L., Scannella G. A practical multicriteria methodology for assessing risky public investments. *Socio-Econ. Plan. Sci.* 2000. Vol. 34. No. 2. P. 121–139.
3. Saaty T.L. Modeling unstructured decision problems – the theory of analytical hierarchies. *Math. Comput. Simul.* 1978. Vol. 20. Iss. 3. P. 147–158.

УДК 330.322.5

Ляхова О.О.

к.е.н, доцент, доцент кафедри корпоративних фінансів і контролінгу
факультету фінансів Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана
м. Київ

Редька М. І.

здобувач факультету фінансів
освітньо-професійної програми «Корпоративні фінанси»
Київського національного економічного університету імені Вадима
Гетьмана
м. Київ

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ЗАЛУЧЕННЯ БЛАГОДІЙНОГО ФІНАНСУВАННЯ ДЛЯ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ

Після завершення воєнних дій на території України благодійне фінансування може відіграти важливу роль у процесі післявоєнного відновлення країни. Особливе значення вони матимуть у підтримці ветеранів та осіб, які постраждали внаслідок бойових дій. Хоча вже сьогодні завдяки благодійним ініціативам забезпечується доступ до реабілітаційних послуг, професійної перепідготовки та психологічної допомоги, що сприяє успішній інтеграції цих осіб у мирне життя та подоланню наслідків війни

[1].

Дослідження Kantar Online Track, яке проведено у квітні 2023 року, показало, яким організаціям українці готові жертвувати свої кошти, а також які напрями мають найбільші обсяги благодійного фінансування. У п'ятірці організацій-лідерів довіри перебувають:

- фонд компетентної допомоги армії «Повернись живим» (43%);
- благодійний фонд Сергія Притули (42%);
- організація порятунку тварин UAnimals (25%);
- ЮНІСЕФ (23%);
- Товариство Червоного Хреста України (21%).

Наступними в зазначений перелік потрапили благодійний фонд «Таблеточки» (19%), фандрейзингова платформа United 24 (17%) та благодійна платформа Dobro.ua (17%). Інші фонди та проєкти називають менше 10% респондентів.

Як показало дослідження, найбільші суми українці готові жертвувати організаціям, що допомагають армії – понад 500 гривень готові «задонатити» 48% опитаних, 35% можуть перерахувати понад 500 гривень на допомогу дітям. За інформацією української розвідки, космічний апарат “ICEYE”, придбаний за пожертви українців фондом Сергія Притули, допоміг виявити та знищити тисячі одиниць ворожої техніки [2].

Україна переживає надзвичайно важкий період через війну, спровоковану росією. В таких умовах, реалізація благодійних проєктів набуває особливого значення. Ці проєкти виступають не тільки джерелом гуманітарної допомоги для постраждалих, але й демонструють міцність і солідарність українського народу.

Важливим аспектом благодійної діяльності є її цифровізація. Слід зазначити, що швидке розповсюдження та використання сучасних цифрових, інформаційних, комунікаційних та мережевих технологій, впровадження ідеології платформи в галузі благодійності в Україні не є наслідком військової агресії. Цей процес обумовлений внутрішньою логікою всебічного поширення сучасних цифрових технологій практично в усіх сферах соціального та економічного життя суспільства, включаючи сферу благодійності.

Переваги використання цифрових технологій в діяльності благодійних організацій є наступними:

- посилюється рівень координації та співпраці волонтерських організацій з державними органами для надання необхідної допомоги цільовим групам;
- створено систему прозорості та ефективної звітності перед стейкхолдерами, як внутрішніми, так і зовнішніми;
- отримано можливість придбати високотехнологічне обладнання для допомоги збройним силам;
- зростає прозорість благодійної діяльності, відповідно знижується

ризик шахрайства та підвищується довіра до організацій;

- рівень законодавчого регулювання значно покращився, нинішнє законодавство про благодійність було пристосовано до умов збройної агресії, права волонтерів розширюються, а податкове навантаження зменшено;

- рівень інституціоналізації благодійної діяльності значно збільшився.

Основними тенденціями сучасної благодійної діяльності є наступні.

По-перше, інституціоналізація благодійності за допомогою своєї платформізації - створення Інтернет-платформ, веб-порталів, інформаційних та комунікаційних платформ. Їх метою є поєднання ресурсів волонтерів, державних органів, донорів, благодійників, а також безпосередньо тих, хто потребує благодійної допомоги.

Важливою запорукою якості та адресності благодійної допомоги є активна участь благодійних фондів в соціальних мережах та месенджерах, де відбувається створення тематичних груп, консультування, інформаційні та тематичні розсилки, публікація та консультування щодо благодійних ініціатив та зборів.

По-друге, інституціоналізація та цифровізація міжнародної благодійності та філантропії, яка дозволяє залучити фінансові та матеріальні ресурси міжнародної спільноти. Так, наприклад, портал Центру допомоги UA зібрав онлайн-каталог контактів та адрес понад 350 перевірених центрів та складів для допомоги українцям у 23 країнах світу. Також створена лінія гуманітарної пошти від Nova Poshta Global Works для благодійних організацій та людей з усього світу, які хочуть допомогти Україні. Волонтерам достатньо відправити або принести речі на один із складів у своїй країні.

Залучення благодійних фондів до повоєнної відбудови України є перспективним також з огляду на високий авторитет та рівень довіри до даних інституцій. Цифрове та мережеве середовище саме по собі стає полем для появи та розвитку онлайн-благодійництва, для впровадження багатьох областей добровольчої діяльності.

Переважання молоді серед тих, хто бере участь у тій чи іншій формі благодійної діяльності, свідчить про наявність значного потенціалу для подальшого розвитку благодійності в Україні, та перспективи використання новітніх мережевих технологій у благодійній діяльності, з використанням яких молодь добре знайома. Отже, в Україні існує потужна соціальна база для подальшого розвитку благодійної діяльності, яка орієнтована на використання можливостей сучасних цифрових, мережевих, інформаційних та комунікаційних технологій.

Список використаних джерел:

1. Бойко А. О., Єпіфанов А. О. Економічна безпека держави: сутність та напрями формування. *Вісник СумДУ*. Серія «Економіка». 2018.

№ 3. С. 65–75.

2. Бородіна, О., Яровий, В., Фраєр, О. Агропродовольчий сектор України в умовах воєнної системи: виклики та ризики. *Видавничий дім "Baltij a Publishing"*. 2022. С. 38-55.

УДК 338.45

Шуплат О.М.

к.е.н., доцент, доцент кафедри корпоративних фінансів і контролінгу
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана
м. Київ

ІННОВАЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ ПІСЛЯ КРИЗИ

Відновлення економіки України після кризи потребуватиме ефективних інструментів залучення інвестицій, які б забезпечили стабільний розвиток і модернізацію виробництва, створення нових робочих місць та інтеграцію у світові ринки. Державна підтримка інвестиційних проектів відіграє ключову роль у формуванні позитивного інвестиційного клімату, зниженні ризиків для інвесторів і підвищенні конкурентоспроможності країни. У цьому контексті важливо дослідити інноваційні механізми, що застосовуються в Україні, їх ефективність і перспективи розвитку, а також виклики, які стоять перед державою і бізнесом у процесі реалізації цих проектів. Особливу увагу слід приділити законодавчим ініціативам, міжнародній підтримці, а також практичним кейсам успішної реалізації інвестиційних проектів у сучасних умовах.

Законодавчі інструменти державної підтримки великих інвестиційних проектів в Україні включають кілька ключових механізмів, які спрямовані на створення сприятливих умов для інвесторів та забезпечення реалізації стратегічно важливих проектів. До них відносяться: державні гарантії, податкові пільги, компенсації інвесторам та ін.

Державні гарантії - це один із основних інструментів, який забезпечує виконання боргових зобов'язань за публічними інвестиційними проектами. У 2025 році загальний ресурс державних гарантій становитиме 177,9 млрд грн, з яких 115 млрд грн буде залучено під державні гарантії на підставі міжнародних договорів. [1]. Вони надаються для підтримки кредитів і позик, залучених під реалізацію проектів, що входять до Єдиного проектного портфеля публічних інвестицій. Це знижує ризики для інвесторів і покращує доступ до фінансування.

Податкові пільги - передбачені законом «Про державну підтримку

інвестиційних проєктів із значними інвестиціями». Інвестори можуть отримати звільнення від оподаткування податку на прибуток підприємств на 5 років з моменту подання заяви (за винятком деяких сфер), а також звільнення від сплати митних платежів при імпортуванні обладнання, якщо воно відповідає вимогам. Державна підтримка може складати до 30% від обсягу інвестицій у вигляді грантів, компенсацій або інших форм [2].

Компенсації для інвесторів можуть включати відшкодування збитків, завданих діями державних органів, а також підтримку у вигляді грантів і субсидій, що сприяють зниженню витрат на реалізацію проєктів.

Крім того, уряд України затвердив механізми розподілу коштів державного бюджету на фінансування публічних інвестиційних проєктів, які є пріоритетними для країни. Для цього створена Міжвідомча комісія під керівництвом Міністра фінансів, яка координує розподіл ресурсів між проєктами з урахуванням їх важливості для стратегічних цілей держави та регіональних потреб.

Таким чином, законодавчі інструменти державної підтримки великих інвестиційних проєктів в Україні поєднують фінансові гарантії, податкові стимули та механізми компенсації, що разом створює комплексний підхід для залучення інвестицій і сприяє відновленню економіки після кризи.

Індустріальні парки в Україні відіграють ключову роль у розвитку проєктної діяльності та залученні інвестицій, особливо в умовах економічного відновлення після кризи. На початку 2025 року в Україні зареєстровано близько 100 індустріальних парків загальною площею майже 3 тис. га, що є рекордним показником за всю історію незалежності [3].

Стимулюючими механізмами розвитку індустріальних парків є:

- Уряд виділяє значні кошти на розвиток індустріальних парків: у 2024 році 15 паркам було надано понад 1,1 млрд грн державної підтримки для реалізації 34 проєктів розвитку промислової інфраструктури.

- Державне фінансування спрямовується на будівництво та модернізацію інженерних мереж, транспортних розв'язок, що підвищує привабливість парків для бізнесу.

- Запроваджено механізми співфінансування, які дозволяють залучати приватні інвестиції: кожна гривня державної підтримки стимулює залучення 5-6 гривень приватних коштів.

- Міністерство економіки оновило каталог індустріальних парків, що містить інформацію про інфраструктуру, спеціалізацію, пільги та розташування, допомагаючи підприємствам ефективно обирати локації для розвитку бізнесу.

Таким чином, індустріальні парки в Україні є важливим інструментом державної політики з підтримки інвестицій і проєктної діяльності, що сприяє сталому економічному зростанню та модернізації промисловості в

сучасних умовах.

Крім того, слід відзначити міжнародні ініціативи, такі як Ukraine Investment Framework (UIF) та платформа Advantage Ukraine, які мають суттєвий вплив на залучення іноземних інвестицій в Україну, особливо в умовах відновлення економіки після кризи. UIF - це інвестиційний механізм із загальним бюджетом 9,3 млрд євро, створений для підтримки економічного відновлення, реконструкції та модернізації України. UIF мобілізує інвестиції через кредитні гарантії, гранти та технічну допомогу, що знижують ризики для інвесторів і полегшують доступ малого та середнього бізнесу до фінансування. У межах UIF Європейський Союз оголосив конкурс заявок на 1,6 млрд євро для підтримки українського бізнесу, зокрема в регіонах, постраждалих від війни. Програма охоплює стратегічні галузі: відбудову житла, модернізацію лікарень, розвиток енергетики, транспортної логістики та промисловості. UIF залучає міжнародні фінансові організації, такі як ЄБРР, Світовий банк, банки розвитку країн Європи, що забезпечує комплексний підхід до фінансування проектів з високим соціально-економічним ефектом. Це сприяє підвищенню довіри іноземних інвесторів і створює умови для масштабних інвестицій в українську економіку.

Платформа Advantage Ukraine є одним із інструментів, що популяризує Україну як привабливий інвестиційний напрямок, сприяє налагодженню партнерств між українськими та міжнародними компаніями, а також інформує про можливості та умови для інвестицій.

Таким чином, міжнародні ініціативи, зокрема UIF, значно розширюють фінансові можливості для українського бізнесу, знижують інвестиційні ризики, стимулюють розвиток ключових секторів економіки та підвищують інвестиційну привабливість України на світовій арені.

У 2025 році інвестиційний клімат України стикнувся з низкою викликів, проте має значні перспективи для розвитку, особливо завдяки реформам судової системи, цифровізації та розвитку публічно-приватного партнерства.

До основних викликів слід віднести необхідність проведення судової реформи, адже прозоре, незалежне і ефективне правосуддя є критично важливим для захисту прав інвесторів і зниження корупції. Поки що судова система потребує посилення, що стримує довіру інвесторів. Наступним викликом є війна та пов'язана з нею невизначеність, що впливає на інвестиційну привабливість, оскільки руйнування інфраструктури і безпекові загрози підвищують ризики і знижують інтерес інвесторів.

Адміністративні бар'єри та регуляторна складність все ще існують, хоча зусилля з цифровізації державних послуг і спрощення процедур реєстрації бізнесу покращують ситуацію. Обмеження валютних операцій і нестабільність економічного середовища також негативно впливають на

інвестиції.

До основних перспектив можна віднести розвиток публічно-приватного партнерства (ППП), що дозволяє об'єднати ресурси держави і бізнесу для реалізації масштабних проєктів у сферах інфраструктури, освіти, охорони здоров'я, що стимулює економічне зростання; інтеграція до європейського ринку і статус кандидата в ЄС підвищують довіру інвесторів і відкривають нові можливості для співпраці; цифровізація державних послуг значно спрощує ведення бізнесу, підвищує прозорість і зменшує корупційні ризики, що робить Україну більш привабливою для інвесторів; попит на відновлення критичної інфраструктури після війни створює перспективні напрями для інвестицій у будівництво, енергетику, транспорт та виробництво, а також підтримка інновацій і розвиток ІТ-сектору також є перспективним напрямом, що не потребує великих первинних витрат і має високий потенціал зростання.

Підсумовуючи, успіх покращення інвестиційного клімату в Україні у 2025 році залежить від ефективного реалізації судової реформи, продовження цифровізації, активного розвитку публічно-приватного партнерства та стабілізації безпекової ситуації. Лише злагоджена робота держави, бізнесу та громадянського суспільства дозволить створити конкурентоспроможне і привабливе інвестиційне середовище.

Список використаних джерел:

1. Держбюджет 2025 рік: публічні інвестпроекти, критична інфраструктура, житло та підтримка громад. Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України. 2024. URL: <https://mtu.gov.ua/news/36126.html> (дата звернення: 15.05.2025).
2. Прийнято Закон, що розширить можливості для інвестиційних проєктів в Україні. GOLAW. URL: <https://golaw.ua/ua/insights/publication/prijnyato-zakon-shho-rozshirit-mozhливosti-dlya-investicziynih-proektiv-v-ukrayini/> (дата звернення: 15.05.2025).
3. Балицька М. «Мільярд на зростання індустріальних парків – драйвер економіки чи гроші навітер?». VoxUkraine. URL: <https://voxukraine.org/milyard-na-zrostannya-industrialnyh-parkiv-drajver-ekonomiky-chy-groshi-na-viter> (Дата звернення: 15.05.2025).

Радченко О.С.

Здобувач першого (бакалаврського) рівня освіти
Національна академія статистики, обліку та аудиту
м. Київ

Заїчко І.В.

к.е.н., доцент, доцент кафедри
фінансів, банківської справи та страхування
Національна академія статистики, обліку та аудиту
м. Київ

ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Основною метою діяльності будь-якого підприємства є отримання прибутку. Щоб отримувати прибуток, підприємство повинно постійно розвиватися. Часто це вимагає залучення зовнішнього капіталу, особливо коли йдеться про розширення масштабів діяльності або підвищення продуктивності. Однією з ключових форм такого залучення є інвестиції, які стали невід'ємною складовою сучасного економічного середовища та потужним чинником розвитку. Водночас інвестори, як і самі підприємці, прагнуть отримати прибуток, тому вони не вкладатимуть кошти в сумнівні або нестабільні проекти. Саме тому вирішальним критерієм для прийняття інвестиційного рішення стає інвестиційна привабливість підприємства.

У цьому контексті особливо актуальною стає потреба у чіткому, об'єктивному та сучасному підході до оцінки інвестиційної привабливості підприємства. Саме на підставі таких оцінок інвестори ухвалюють рішення щодо доцільності вкладення коштів. Водночас відсутність достовірної інформації, непрозорість фінансової звітності або неефективне управління ризиками знижують довіру з боку потенційних інвесторів. Тому вдосконалення методів оцінювання та впровадження ефективних аналітичних інструментів є необхідною умовою сталого розвитку підприємства та посилення його конкурентних позицій. Крім того, ефективне управління прибутком і його резервами безпосередньо впливає на привабливість підприємства з погляду інвестиційної активності [1].

Оцінка інвестиційної привабливості підприємства набула особливої актуальності в контексті забезпечення сталого економічного розвитку. Посилення наукового інтересу до цієї теми зумовлено її роллю в забезпеченні сталого економічного розвитку. Зокрема, увагу дослідників — Алексєєнка І. І., Дученка М. М., Заїчко І. В., Підлісної О. А., Сороки Л. М., Якушка І. В. — зосереджено на розробці ефективних інструментів та методик об'єктивного оцінювання інвестиційної привабливості в умовах

сучасних викликів. У своїх працях вони акцентують увагу на пошуку ефективних підходів та інструментів, що забезпечують об'єктивну оцінку рівня інвестиційної привабливості підприємств у сучасних умовах.

Інвестиційна привабливість — це узагальнена характеристика підприємства, яка відображає його фінансову стійкість, перспективи розвитку та організаційні переваги [6]. По суті, вона слугує узагальненим звітом про діяльність та внутрішній стан підприємства, що впливає на формування уявлення інвестора та визначає його рішення щодо доцільності вкладення капіталу.

Значення інвестиційної привабливості для підприємства-отримувача і для потенційного інвестора має свою специфіку. З позиції підприємства високий рівень привабливості означає:

- підвищення інтересу з боку інвесторів;
- підтвердження успішного розвитку;
- зростання шансів на залучення зовнішнього фінансування для реалізації стратегічних цілей;
- зміцнення конкурентних позицій.

Для інвестора високий рівень інвестиційної привабливості підприємства, у яке розглядається можливість вкладення капіталу, має низку важливих переваг:

- створює передумови для отримання прибутку в майбутньому;
- дозволяє порівняти різні об'єкти інвестування та обрати найвигідніший і найменш ризикований варіант;
- сприяє ухваленню рішення про інвестування за наявності сприятливих умов співпраці й перспектив зростання;
- забезпечує можливість комплексно оцінити фінансовий стан підприємства, його стійкість, потенціал розвитку та позиції на ринку.

Таким чином, обидві сторони зацікавлені у підвищенні привабливості підприємства, проте мотиви та очікування кожної з них мають свою специфіку.

Як підприємство, так і потенційний інвестор — зацікавлені у зростанні інвестиційної привабливості, проте їхні мотиви й очікування мають різну природу. Для перших це можливість залучити капітал і посилити конкурентні позиції, для других — гарантія перспективного і безпечного вкладення коштів.

Попри високу значущість, інвестиційна привабливість залишається складною для прямого вимірювання. Саме тому для її оцінки застосовуються різні підходи та методики. Найпростішим є метод статистичного порівняння, однак для комплексної оцінки доцільно використовувати багатовимірний аналіз. Інвестиційна привабливість має оцінюватися з урахуванням регіональних та економічних специфік, що посилює вимоги до аналітичних інструментів [5]. До таких показників

належать фінансові, виробничі, організаційні чинники, зокрема: чистий прибуток, рентабельність активів, коефіцієнти ліквідності, рівень заборгованості тощо. Проте за умов великої кількості об'єктів або необхідності комплексного аналізу цей метод стає недостатнім. У таких випадках доцільно використовувати більш складні аналітичні підходи, зокрема метод розрахунку багатовимірної середньої. Його суть полягає в нормалізації різнотипних показників, наприклад, шляхом їх зіставлення із середніми або максимальними значеннями у вибірці. Це дає змогу усунути вплив різних масштабів вимірювання та здійснити точну арифметичну обробку даних. Результатом є інтегральний показник, який комплексно відображає рівень інвестиційної привабливості кожного об'єкта та слугує підґрунтям для ранжування підприємств або регіонів у межах інвестиційного рейтингу.

У сучасних умовах кількість методів оцінки інвестиційної привабливості підприємств постійно зростає. Одним із ефективних методів є SWOT-аналіз, що дозволяє структурувати внутрішні й зовнішні чинники у чотири блоки — сильні й слабкі сторони, можливості та загрози та є універсальним інструментом, що використовується як інвесторами, так і менеджерами для стратегічного планування та оцінки ризиків [4].

Крім того, інформативним інструментом є розрахунок коефіцієнта інвестиційної привабливості підприємства (КІПП):

$$K_{\text{іпп}} = \sum O_i \times V_i \quad (1)$$

Де O_i — оцінка i -го критерію за відповідною кількісною чи якісною ознакою;

V_i — вагомість i -го критерію.

Для обчислення коефіцієнта інвестиційної привабливості підприємства (КІПП) насамперед необхідно визначити перелік релевантних критеріїв. Зазвичай це здійснюється на основі опитувань провідних науковців або галузевих експертів, а також аналізу фінансової звітності та інших документів, що відображають діяльність підприємства. Після збору даних експерти здійснюють групування обраних критеріїв за рівнем значущості, формуючи ієрархічну модель. Критерії першого класу мають найвищу вагу, тоді як критерії четвертого класу вважаються найменш важливими. На основі цього розподілу розраховується КІПП для кожного об'єкта, що дозволяє сформувати узагальнену систему оцінювання й провести статистичне ранжування підприємств або галузей за рівнем їх інвестиційної привабливості. Як доведено у дослідженнях, визначення вагових коефіцієнтів можливе через експертні оцінки на основі аналізу фінансової документації підприємства [3].

Усі підходи до оцінки інвестиційної привабливості можна умовно згрупувати у чотири основні категорії (рис 1).

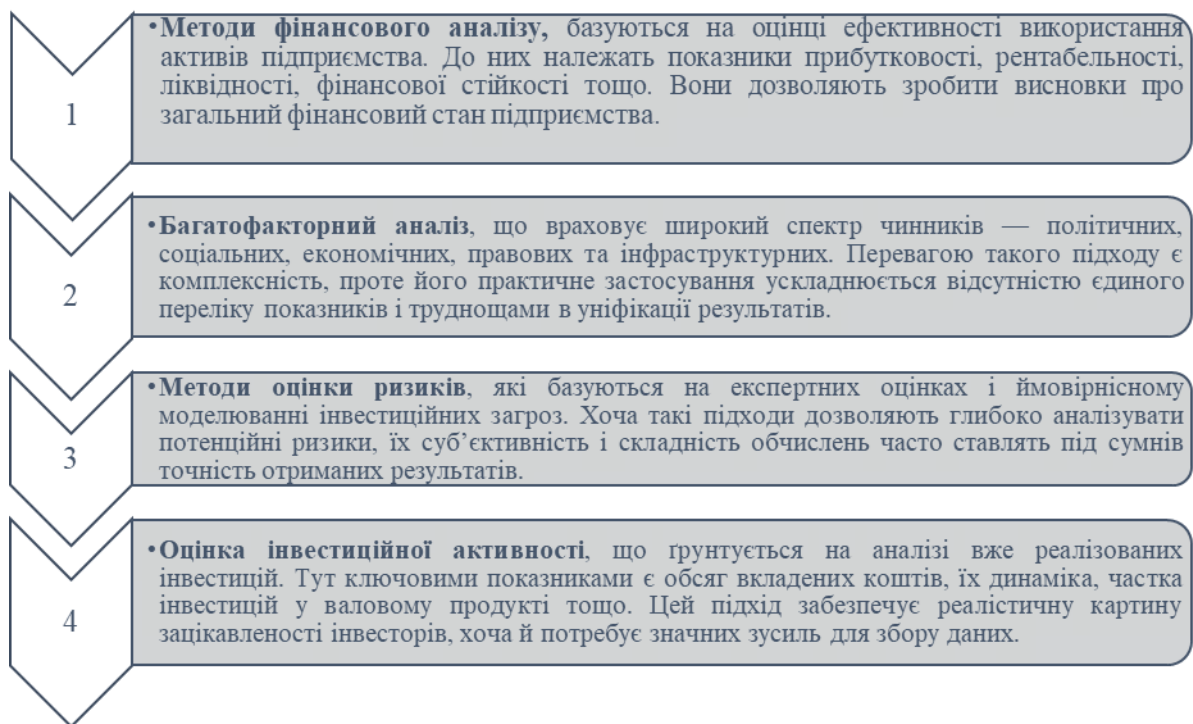

Рис. 1. Основні групи методів оцінки інвестиційної привабливості підприємства.

Джерело: систематизовано автором за [2].

У сукупності ці групи методів дозволяють комплексно оцінити інвестиційну привабливість підприємства з урахуванням різних аспектів його функціонування та перспектив розвитку.

Отже, інвестиційна привабливість виступає ключовим чинником для підприємств, що прагнуть до зростання прибутковості та розширення своєї діяльності. Водночас її підвищення є складним завданням, оскільки вона не зводиться до одного показника, а є результатом сукупного впливу організаційних, фінансових і виробничих параметрів. Через цю багатокомпонентність для оцінювання інвестиційної привабливості застосовують широкий спектр методів, кожен з яких має власні підходи до обчислення, критерії та сферу охоплення. Загалом такі методи поділяють на чотири основні групи: ті, що аналізують результати фінансової діяльності підприємства; методи, орієнтовані на оцінку інвестиційної активності; підходи до аналізу ризиків; багатофакторні методики, що враховують широкий спектр внутрішніх і зовнішніх чинників. Серед найбільш уживаних у сучасній практиці слід відзначити SWOT-аналіз, який дозволяє сформулювати цілісне уявлення про фінансову ситуацію та перспективи розвитку підприємства; метод експертного оцінювання через розрахунок КПП — для виявлення найбільш привабливих напрямів діяльності; а також метод багатовимірної середньої, що забезпечує

комплексне порівняння економічних показників між різними об'єктами інвестування.

Список використаних джерел:

1. Білошкурський М. В., Заїчко І. В., Ковернінська Ю. В. Фінансовий аналіз резервів прибутку для активізації інвестиційно-інноваційної діяльності підприємства. *Journal of Innovations and Sustainability*. 2023. Том 7. № 2. URL: <https://is-journal.com/is/article/view/184>
2. Бондарук Т. Г., Заїчко, І. В., Заїчко, І. Д. Роль фінансових ресурсів в інноваційно-інвестиційному розвитку підприємств. *Академічні візії*. 2024. Вип.27. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/927>
3. Заїчко І. В., Заїчко І. Д., Заїчко В. І. Внутрішній фінансовий моніторинг грошових потоків підприємства як інструмент управління його фінансовою стійкістю та інвестиційною привабливістю. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*. 2024. № 1(13). С. 118-130. URL: <https://journal.eae.com.ua/index.php/journal/article/view/258/214>
4. Копчак Ю.С., Лобунець Т.В., Луковський Р.І. SWOT-аналіз як важливий інструмент у розробці стратегії бізнесу. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 61. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3868/3788>
5. Крихівська Н. О., Чернишова Г. М. Інвестиційна привабливість України: основні проблеми та шляхи їх вирішення. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. 9. С. 261–264. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/9_ukr/45.pdf
6. Якушко І. В. Рейтингові підходи до оцінювання інвестиційної привабливості національної економіки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. Вип. 23, ч. 2. С. 152-159. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/23_2_2019ua/31.pdf

УДК 659.1

Кіцак М.М.

аспірант кафедри економічної теорії, менеджменту і адміністрування,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
м. Чернівці

Лопашук В.О.

здобувачка освіти кафедри економічної теорії, менеджменту і
адміністрування,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
м. Чернівці

БРЕНДИНГ ГРОМАДИ: СТВОРЕННЯ УНІКАЛЬНОГО ІМІДЖУ ДЛЯ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ ТА РОЗВИТКУ МІСЦЕВОГО БІЗНЕСУ

У сучасних умовах децентралізації, глобальної конкуренції за ресурси та зростаючої ролі місцевого самоврядування, формування позитивного іміджу громади набуває стратегічного значення. Ефективний брендинг територій став потужним інструментом для підвищення їхньої впізнаваності, привабливості для інвесторів, туристів, а також для зміцнення довіри місцевих жителів і підтримки підприємницької активності. Унікальний бренд громади дозволяє не лише виділитися серед інших територіальних одиниць, а й створити цілісну комунікаційну платформу, що поєднує історичну ідентичність, культурні особливості, економічні переваги та майбутні можливості.

Брендинг громади – це не лише логотип чи гасло, а комплексне бачення того, якою громада хоче себе позиціонувати у свідомості внутрішньої й зовнішньої аудиторії. Успішна реалізація такої стратегії сприяє активізації місцевого бізнесу, залученню інвестицій, розвитку туризму, покращенню інфраструктури та загальному економічному зростанню.

Сьогодні брендинг територіальних громад в Україні перетворився з інструменту іміджевої реклами на стратегічний інструмент розвитку. У післявоєнних умовах, коли громади потребують відновлення, інвестицій та повернення населення, важливість чіткої ідентичності, сильного іміджу та ефективної комунікації зросла у рази. Брендинг громади дозволяє підкреслити її унікальні особливості, ресурси, історію та бачення майбутнього, що, у свою чергу, сприяє залученню бізнесу, грантів, партнерств і туристичного потоку.

До прикладу Чернівецька територіальна громада наразі активно оновлює свій бренд, зосередившись на тому, щоб підкреслити унікальну культурну та історичну ідентичність міста [1]. Новий бренд розроблений за

участі громади, експертів у сфері маркетингу та міської ради, й має на меті не лише зміцнити туристичну привабливість, а й стимулювати економічний розвиток. В основі бренду – ідея Чернівців як мультикультурного центру, міста, де органічно поєднуються європейська архітектура, освітянська спадщина та сучасна урбаністика.

Також представлено оновлений міський бренд під гаслом «Чернівці. Мозаїка культур». Цей бренд відображає багатокультурну спадщину міста та його відкритість до різних національностей і традицій. Основним елементом логотипу стала мозаїка, що символізує поєднання різних культур і історичних епох, а також нагадує орнамент вишиванки, що виникла саме в Чернівцях [2].

Такий підхід дозволяє створити цілісний і привабливий образ Чернівців – міста, відкритого для туризму, інвестицій та креативних ініціатив.

Тростянецька громада (Сумська область) активно позиціонує себе як історико-культурний центр, завдяки фестивалям (наприклад, «Схід-рок»), реконструкції старовинного палацу Голіцина та бренду «Тростянець – територія гармонії». Громада перетворилася на туристичний магніт, що приваблює не лише гостей, а й інвесторів у сферу гостинності, ремесел та культурних ініціатив [3].

Козелецька громада (Чернігівська область) розвиває брендинг через локальні продукти – сир, мед, традиційні вироби – і просуває себе як гастрономічну територію. Участь у програмі «Географічні зазначення» ЄС допомогла створити додану вартість місцевому бізнесу, а також вийти на ширший ринок [4].

Тобто сучасний брендинг громади – це не лише візуальна айдентика, а й цінності, стратегічні повідомлення, внутрішня комунікація з мешканцями та зовнішня – з потенційними партнерами. Він охоплює широку сферу: від логотипу та слогану – до архітектури публічного простору, поведінки місцевої влади, якісної роботи ЦНАПу, туристичних маршрутів і навіть соціальних мереж громади.

Змістовний і добре реалізований бренд забезпечує конкурентоспроможність території, формує позитивну репутацію, активізує локальний бізнес та допомагає залучати зовнішні ресурси. Громади, що вкладають ресурси у професійний брендинг, демонструють вищу динаміку розвитку, ніж ті, які ігнорують цю практику.

Брендинг громади виступає не просто як елемент візуального оформлення чи рекламної кампанії, а як стратегічний інструмент розвитку території. Успішно сформований бренд дозволяє громаді чітко окреслити свою унікальність, підвищити рівень довіри з боку потенційних інвесторів, підтримати локальний бізнес і зміцнити внутрішню ідентичність мешканців. Приклади Чернівецької, Козелецької, Тростянецької територіальних громад демонструють, що системна робота над іміджем

громади здатна сприяти економічному зростанню, залученню фінансових ресурсів і розвитку туристичного потенціалу. У сучасних умовах брендинг стає важливою умовою конкурентоспроможності, особливо для громад, які прагнуть відновлення, інноваційного поступу та стійкого майбутнього.

Список використаних джерел:

1. Офіційний портал Чернівецької міської ради: URL: <https://www.city.cv.ua/> (дата звернення 27.04.2025)
2. Журнал PRAGMATIKA.MEDIA. Великий мультиплікатор: URL: <https://pragmatika.media/> (дата звернення 27.04.2025)
3. Офіційний сайт Тростянецького селищної ради: URL: <https://tsrada.gov.ua/> (дата звернення 27.04.2025)
4. Офіційний сайт Козелецької селищної ради: URL: <https://kozsr.gov.ua/> (дата звернення 27.04.2025)

УДК 330.322:336.5

Худик М. С.

здобувач ОР магістр кафедри фінансів
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ

Солоджук Т. В.

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів,
начальниця відділу управління проектами
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ

ПУБЛІЧНІ ІНВЕСТИЦІЇ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ

У контексті загострення політико-економічної ситуації в Україні з 2022 року публічні інвестиції набувають вагомого значення як один із інструментів реалізації соціально-економічної функції держави. Вони мають стати важелем подолання кризових явищ і стимулювання сталого розвитку, зокрема шляхом підвищення інвестиційної активності на регіональному рівні. Ефективна публічна інвестиційна політика повинна бути орієнтована не на споживання бюджетних ресурсів, а на забезпечення довгострокового зростання та соціального добробуту. За цих умов формування та реалізація дієвої системи публічних інвестицій є вкрай актуальним завданням державної економічної стратегії.

Публічні інвестиції, за своєю суттю, є цільовими вкладеннями бюджетних коштів, спрямованими на розбудову та оновлення

інфраструктури, розвиток людського капіталу, стимулювання інновацій, а також на створення сприятливого середовища для залучення приватного капіталу. Окрему увагу слід приділяти взаємодії публічних та приватних інвестицій. На думку науковців, публічне фінансування інфраструктурних проєктів створює умови для конкуренції, зниження бар'єрів входу на ринок і розширення доступу суб'єктів малого бізнесу. Така взаємодія формує мультиплікативний ефект, підвищуючи сукупну ефективність вкладених ресурсів [1].

Успішні приклади демонструють, що саме за умов наявності стабільного та прогнозованого публічного інвестування, приватні інвестори охочіше реалізують власні проєкти, зокрема у формі державно-приватного партнерства. За допомогою такого підходу держава не лише розширює ресурсну базу для розвитку, а й стимулює ефективність та інноваційність реалізованих ініціатив.

На сучасному етапі важливою складовою соціально-економічної трансформації України виступає удосконалення механізмів реалізації публічних інвестиційних проєктів. Йдеться насамперед про створення нормативно-організаційних засад, що забезпечують стратегічне планування, пріоритезацію, прозоре фінансування та ефективний моніторинг інвестицій. Водночас акценти мають зміщуватись від відновлення зруйнованої інфраструктури до стимулювання інновацій, розвитку людського капіталу та цифрової економіки.

Згідно з «Дорожньою картою реформування системи управління публічними інвестиціями» передбачено створення єдиного циклу управління інвестиційними проєктами, включаючи стратегічне планування, попередню оцінку, моніторинг та оцінювання ефективності. Ця система має забезпечити оптимальне розміщення ресурсів, узгодженість проєктів з державними пріоритетами, а також унеможливити розпорошення фінансування на непрофільні або дублюючі напрями [2].

У процесі здійснення публічних інвестицій доцільно орієнтуватися на диверсифікацію джерел фінансування, серед яких мають бути не лише бюджетні ресурси, а й кошти міжнародних донорів, державні гарантії, інструменти імпакт-інвестування, краудфандингу та фандрайзингу. Поряд із цим необхідною є інституційна підтримка інвестицій через створення стратегічних рад, індустріальних парків, програм підтримки малого та середнього бізнесу.

Реалізація публічних інвестицій повинна базуватись на принципах відкритості, участі громадськості та узгодженості з цілями сталого розвитку й національними стратегічними документами. Зростання частки капітальних видатків у загальній структурі бюджету слід поєднувати з посиленням аналітичного супроводу інвестиційних рішень, оцінкою ефективності й досягненням соціальної віддачі [3].

У період післявоєнного відновлення публічні інвестиції

виконуватимуть такі основні функції:

- стабілізаційну, сутність якої виявляється у пом'якшенні соціальних та економічних наслідків кризи, забезпечення макроекономічної рівноваги;
- відновлювальну, що передбачає створення, реконструкцію та модернізацію об'єктів матеріальної та соціальної інфраструктури, що забезпечують доступність базових послуг;
- інвестиційно-мотиваційну – створення сприятливих умов для залучення приватного капіталу;
- інституційну, тобто формування ефективного механізму управління проектами та контролю за їх реалізацією;
- інтеграційну, яка виявляється під час адаптації до глобальних процесів економічної інтеграції та участі у реалізації міжнародних зобов'язань (цілі сталого розвитку, національні плани).

Публічні інвестиції слугують індикатором інституційної спроможності та зрілості держави, відображаючи її здатність до ефективного управління ресурсами та реалізації довгострокових стратегічних цілей. Їх ефективне управління залежить від прозорості бюджетного процесу, послідовності стратегічного планування та дієвості антикорупційних механізмів. Забезпечення цих умов створює базу для формування довіри з боку як внутрішніх, так і зовнішніх інвесторів. Особливої ваги набуває цифровізація управління публічними інвестиціями, що передбачає автоматизацію процесів планування, моніторингу та оцінювання, а також застосування відкритих даних для забезпечення підзвітності.

У сучасних умовах глобальної економічної нестабільності публічні інвестиції сприяють зміцненню економічної стійкості країни. Вони забезпечують диверсифікацію структури економіки, знижують залежність від зовнішніх фінансових джерел і сприяють створенню нових робочих місць. Ці інвестиції також дозволяють розвивати стратегічно важливі галузі. В умовах постійного зростання вимог до ефективності використання бюджетних ресурсів пріоритетом стає впровадження системи ключових показників ефективності для оцінювання реалізації публічних інвестиційних проєктів, що дозволить не лише виявляти проблемні аспекти, але й оперативно коригувати стратегії.

Особливо актуальним для України залишається питання фінансової децентралізації у сфері публічних інвестицій. Передача частини повноважень органам місцевого самоврядування сприяє більш гнучкому управлінню ресурсами, орієнтованому на потреби конкретних територій. Водночас така децентралізація потребує впровадження чітких механізмів моніторингу та контролю, щоб уникнути ризиків нецільового використання коштів.

Таким чином, публічні інвестиції виступають не лише інструментом подолання кризи, а й важливим чинником формування нової моделі

розвитку України, що базується на модернізації, інноваційності та соціальній орієнтованості.

Список використаних джерел:

1. Славкова О. П., Рибіна Л. О. Роль публічних фінансів в економічному зростанні: місце публічних інвестицій. *Актуальні проблеми економіки*. № 6 (276), 2024. URL: https://eco-science.net/wp-content/uploads/2024/06/6.24._topic_Olena-P.-Slavkova-Larysa-O.-Rybina-53-59.pdf.
2. Дорожня карта реформування системи управління публічними інвестиціями. Міністерство економіки України. Управління публічних інвестицій. URL: <https://me.gov.ua/view/3b552eea-b4c0-47cd-9ac9-d4896f13b1f6>.
3. Солоджук Т. В., Худик М. С. Механізм реалізації публічних інвестиційних проектів в Україні. *Ефективна економіка*. 2025. № 3. URL: <https://nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/6050/6116>.

УДК 330.322

Майорова Т.В.

д.е.н, професор, професор кафедри корпоративних фінансів і
контролінгу

Київського національного економічного університету імені Вадима
Гетьмана

КАПІТАЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ ТА ЇХ РОЛЬ У ВІДБУДОВІ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження ролі капітальних інвестицій в умовах воєнного стану зумовлена необхідністю забезпечення економічної стійкості та відновлення критичної інфраструктури. В умовах обмежених ресурсів та підвищених ризиків інвестиції стають ключовим інструментом підтримки національної безпеки, збереження виробничого потенціалу та створення передумов для повоєнного відновлення [1].

Через повномасштабну війну процес реалізації капітальних інвестицій в останні роки в Україні істотно загальмувався. Це призвело до різкого скорочення обсягів інвестування в усіх сферах економічної діяльності, зниження фінансових можливостей державного бюджету для інвестиційних цілей, погіршення фінансового стану підприємств та зменшення зацікавленості іноземних інвесторів. Статистичні дані Державної служби статистики України свідчать, що до 2021 року спостерігалось зростання інвестиційної активності. Проте з початком активних бойових дій у 2022 році обсяги капітальних інвестицій різко скоротилися, а з 2023 року розпочалося поступове відновлення

інвестиційної динаміки. Втім вже у 2024 році обсяги капітальних інвестицій у порівнянні з попереднім роком скоротилися аж на 92863 млн. грн., табл.1

Таблиця 1

Динаміка обсягів капітальних інвестицій та ВВП в Україні (млн. грн.)

Показники / Роки	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Капітальні інвестиції, млн. грн	326163,7	412812,7	526341,8	584448,6	508217	673899	409659	627280	534417
Номінальний ВВП (в факт. цінах), млн., грн.	2383182	2982920	3558706	3974564	4222026	5450849	5239114	6627961	7658659
Реальний ВВП (в цінах поперед. року), млн., грн	2034430	2445587	3083409	3675728	3827941	4367501	3883262	5529085	6821088
Рівень інвестування, %	13,7%	13,8%	14,8%	14,7%	12,0%	12,4%	7,8%	9,5%	7,0%

Джерело: складено авторами на підставі [2, 3].

Суттєво знизився і рівень інвестування країни у 2024 році з 9,5% до 7%. Така динаміка на інвестиційному ринку призвела до зниження індексу фізичного зростання ВВП, а отже і негативно вплинула на процесі відновлення і сталого розвитку економіки України. Залежність приросту ВВП від капітальних інвестицій подана нами на рис. 1.

Рис. 1. Залежність приросту ВВП від приросту капітальних інвестицій, %.

Джерело: складено автором на підставі [2, 3].

З метою активізації залучення капітальних інвестицій в умовах воєнного стану у відбудову України ми пропонуємо:

1. Посилити державну підтримку інвестиційної діяльності шляхом надання відповідних фіскальних стимулів для підприємств, що реалізують інвестиційні проекти у пріоритетних секторах економіки (відновлення енергетичної та комунальної інфраструктури, оборонно-промисловий комплекс, АПК та ін.) та розширення державних гарантій для інвесторів, зокрема для іноземних, щодо захисту їх капіталу та прибутків.

2. Сприяти розширенню міжнародної фінансової та технічної допомоги міжнародних фінансових інституцій, донорських організацій та інституційних інвесторів, у тому числі з метою створення спеціальних інвестиційних фондів для відновлення України.

3. Розвивати інструменти державно-приватного партнерства (ДПП) для реалізації капіталомістких проектів, насамперед у сферах транспорту, енергетики та ЖКГ, у тому числі через спрощення процедур укладання договорів у межах ДПП.

4. Підвищувати прозорість регуляторного середовища, зниження бюрократичного тиску, боротьба з корупцією, активно запроваджувати електронні сервіси для супроводу інвестиційних проектів.

5. Підтримувати релокацію бізнесу та інвестування у відносно безпечні регіони та стимулювати інвестиції у західні та центральні області України шляхом створення індустріальних парків, технопарків, вільних економічних зон.

Список використаних джерел:

1. Майорова Т., Урванцева С., Луців П. Капітальні інвестиції в умовах воєнного стану та інструменти їх фінансування. *Ефективна економіка*, № 1. 2025. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.1.22>

2. Капітальні інвестиції. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 15.05.2025).

3. Валовий внутрішній продукт. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 15.05.2025).

УДК: 336

Bestuzheva M.

4th-year student of Faculty of Finance,
Kyiv National University of Economics named after Vadym Hetman
Kyiv

TYPES OF INVESTORS AND STAGES OF INVESTMENT ATTRACTIVENESS ASSESSMENT

Investors are participants in the stock market who provide the investment process with the necessary sources of financing. Investors differ in their

strategies and tactics on the stock market. According to their strategies, investors are divided into strategic, portfolio and speculative investors, and according to their tactics, they are divided into risky, moderate and conservative investors.

Strategic investors aim not to make a profit from owning shares, but to gain influence over the functioning of the joint-stock company. The extent of this influence is determined by the number of shares owned by the investor.

Currently, strategic investors are primarily large commercial banks and financial groups with significant financial resources that seek to take control of the most promising enterprises, mainly in the extraction and processing of raw materials. In addition to large banks, many regional banks are trying to control the most attractive enterprises in their regions.

Portfolio investors hope to earn income from the securities in their portfolios. When selecting financial instruments for their investment portfolios, investors usually consider three main criteria: liquidity, yield and risk. It is impossible to achieve the optimal value for all criteria at the same time, so depending on their goals when forming a portfolio, investors distinguish the following types of securities portfolios: growth portfolio, income portfolio, venture capital portfolio, balanced portfolio, specialized portfolio.

Speculators largely ensure the liquidity of the securities market by assuming the main risks of securities market transactions. By the nature of their transactions, they are similar to professional securities market participants.

As mentioned above, depending on the intentions of investors when forming an investment portfolio, they are divided into risky, conservative and moderate. These types of investors are characterized by a certain relationship between the acceptable level of risk and the desired level of income.

Risky investors mostly rely on the principle of maximum return on the investment portfolio with the possible risk. They consider the return on the portfolio in the short term so that the composition of stocks whose prices are rising is constantly renewed.

Conservative investors choose a different tactic: they form their securities portfolio with a long-term perspective, so the financial instruments included in it rarely change.

Moderate investors are those who, as a rule, try to form a securities portfolio with a suitable level of return that corresponds to an acceptable level of risk.

Depending on their status, investors can be corporate, institutional and individual.

Corporate investors are mainly joint-stock companies with free cash.

Institutional investors are portfolio investors who form a portfolio of securities based on a fundamental forecast of their price behavior in the long and medium term and then manage this portfolio.

Individual or private investors are persons who use their savings to purchase securities. Individual investors are most often interested in ensuring

that their free cash generates a return that will serve as a source of income when they reach retirement age or provide financial stability for their families.

In developed countries, the stock market is underpinned by millions of small investors, so it is worth looking in more detail at the role and activities of individual investors in the portfolio investment process. The population (households) is a significant sector of financial relations, as it forms the bulk of the money supply in society.

As already mentioned, household savings play a decisive role in the investment process in developed countries. In the United States, for example, households own approximately 70% of financial assets, which is almost five times more than the share of the state. According to the NYSE, in 1990, more than 51 million individual investors directly owned shares, i.e. approximately a quarter of the adult population were shareholders [1].

There is significant unrealized investment potential among individuals in Ukraine. According to various estimates, the population holds USD 10-15 billion, while the Ukrainian banking system has mobilized only about UAH 5 billion in deposits and securities from the population. The low investment activity of the population is primarily due to the loss of confidence in Ukrainian securities, the inability to invest in foreign securities, the weakness of financial instruments, and the underdevelopment of stock and consulting centers. Given these data, the problem of attracting the population to active investment activity by transforming savings into financial resources for production is currently very acute. To this end, considerable attention should be paid to the following factors:

- activation of the secondary securities market;
- development of joint investment institutions, primarily open-type structures;
- offering a wide range of financial instruments with different levels of income, liquidity and risk on the market;
- creating a securities market infrastructure for direct investment by the population in securities;
- developing a system of state protection of the interests of individual investors.

First and foremost, this involves developing standards for regulating relations between issuers and investors, investment funds and clients (providing investors with the necessary information about issuers, providing potential investors with information on the terms of transactions, and monitoring the professionalism of financial intermediaries).

Greater participation of the population in the stock market will accelerate the formation of a middle class interested in market reforms; attract a large number of people to the investment process; increase the liquidity and capitalization of the stock market; improve the market culture of investors; and make the Ukrainian stock market less sensitive to the behavior of foreign investors.

The following entities may act as investors in the Ukrainian securities market:

The following may act as investors in the Ukrainian securities market:

- the state;
- natural persons — citizens of Ukraine, foreign citizens and stateless persons;
- legal entities of Ukraine and other states. [2]

Analysis of an enterprise's investment activities is an integral part of assessing it and forming an effective investment strategy.

The analysis of investment activities consists of the following stages, which is shown on the Figure 1.

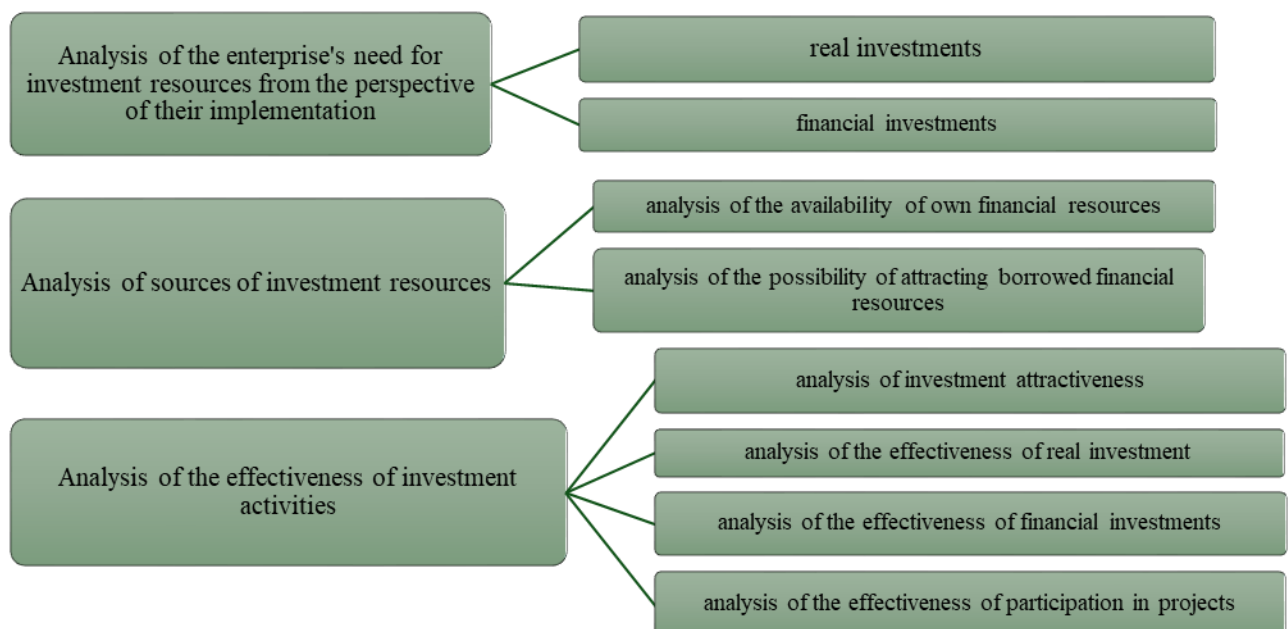

Figure. 1. Stages of analysis of investment activities

Source: developed by author based on [3].

The first stage involves determining the enterprise's need for investment resources, taking into account the specifics of their implementation. At this stage, the need for both real and financial investments is assessed. Real investments include investments in tangible and intangible assets of the enterprise, particularly in fixed assets, technologies and innovative developments.

The second stage of the analysis is related to the assessment of sources of

investment resources. At this stage, the possibilities of financing investment projects from both own and borrowed funds are examined.

The final stage is the analysis of the effectiveness of the enterprise's investment activities. This stage aims to assess the effectiveness of the investments made and justify the feasibility of further investments. A comprehensive study of the investment attractiveness of the enterprise from the perspective of potential investors is carried out, which includes an analysis of its financial indicators, competitive advantages and development prospects.

Thus, a step-by-step analysis of investment activities provides a comprehensive understanding of investment processes at the enterprise and facilitates the adoption of informed management decisions in the field of investment.

References:

1. Guiso L. Household Finance: An Emerging Field : extended abstract of магістерська робота. Rome, 2023. 214 p.

URL: <https://finance.unibocconi.eu/sites/default/files/files/media/attachments/hf%20chapter%20-%20wp%20version%20-%20final-120130408091525.pdf> (date of access: 12.05.2025).

2. Investors in the stock market: concepts and classification - BukLib.net Library. *Home - BukLib.net Library*. URL: <https://buklib.net/books/24498/> (date of access: 14.05.2025).

3. Analysis of the investment attractiveness of an enterprise. *Pidru4niki*. URL: https://pidru4niki.com/87203/finansi/analiz_investitsiynoyi_privablivosti_pidpriyemstva (date of access: 14.05.2025).

10. РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСОВИХ ВІДНОСИН У РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

УДК 339.9:336.77

Мединська Т. В.

к.е.н., доц., доцент кафедри фінансів, економічної безпеки,
банківської справи та страхового бізнесу,
Львівський торговельно-економічний університет
м.Львів

МІЖНАРОДНА ФІНАНСОВА ДОПОМОГА УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ: ЦІЛІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Питання міжнародної допомоги Україні під час і після завершення війни є надзвичайно важливим та багатогранним. Від обсягів та ефективності цієї допомоги залежатиме швидкість відновлення країни, її економічне зростання та інтеграція у європейські структури. Для України, яка опинилася в умовах збройного конфлікту, дослідження міжнародної допомоги є не просто актуальним, а й першочерговим завданням для забезпечення національної безпеки та добробуту.

Міжнародна допомога Україні під час війни – це комплексна підтримка, що надається країнами-партнерами, міжнародними організаціями та іншими суб'єктами для подолання наслідків російської агресії та забезпечення сталого розвитку країни. Відповідно до наказу Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України №75 від 24.04.2022 р. “Про затвердження Переліку територіальних громад, які розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій або які перебувають в тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні) станом на 23 серпня 2022 року” до таких областей віднесено: Чернігівську, Сумську, Харківську, Донецьку, Луганську, Запорізьку, Дніпропетровську, Херсонську, Миколаївську [1]. Відтак, бойові дії ведуться в 9 областях, на які припадає близько 45% ВВП України.

Важливими та малодослідженими у контексті міжнародної допомоги Україні під час війни є цілі міжнародної допомоги. Цілі міжнародної допомоги мають давати відповіді на питання:

- ✓ Які конкретні цілі переслідують країни-донори, надаючи допомогу Україні?
- ✓ Чи це лише гуманітарна підтримка, чи є й інші інтереси, наприклад, геополітичні, економічні?
- ✓ Як цілі донорів співвідносяться з національними інтересами України?
- ✓ Чи існує єдине бачення цілей міжнародної допомоги серед різних країн-донорів?

Міжнародна допомога, що надається Україні в умовах війни, має багатоцільовий характер, охоплюючи широкий спектр напрямків (рис. 1).

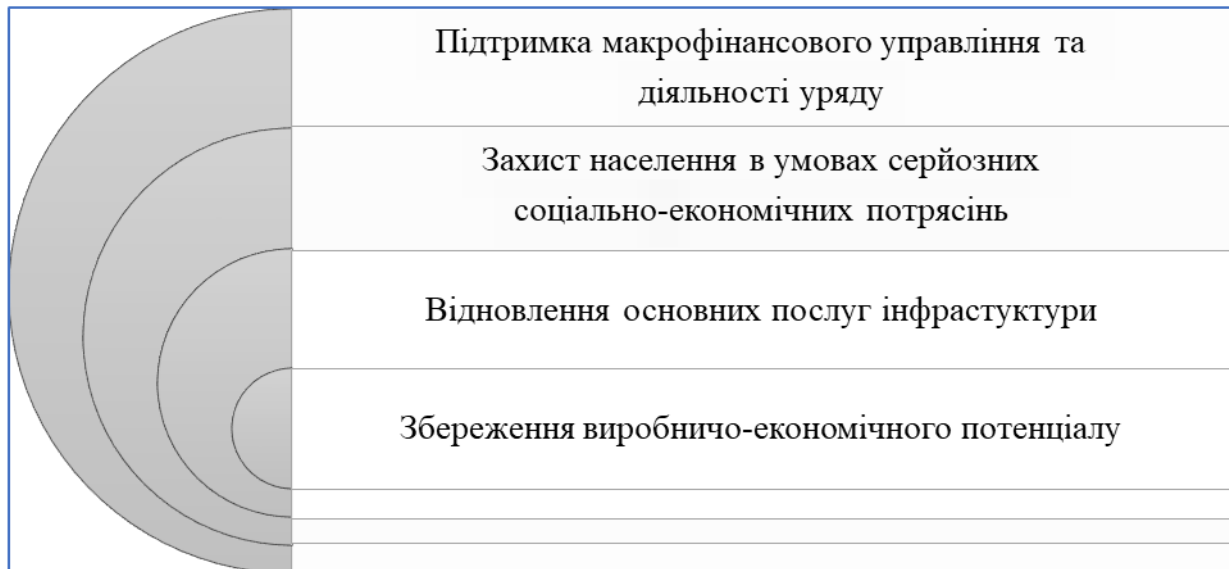

Рис. 1. Цілі міжнародної фінансової допомоги під час війни [4]

Міжнародна фінансова допомога відіграє вирішальну роль у відновленні інфраструктури, оскільки власних ресурсів країни часто недостатньо для подолання таких масштабних руйнувань.

Перспективними напрямками міжнародної допомоги Україні після війни може бути:

1. **Фінансовий** – **гранти у вигляді безповоротної фінансової допомоги** на відновлення інфраструктури, соціальних програм, підтримку економіки; пільгові кредити від міжнародних фінансових інституцій (МВФ, Світовий банк, ЄБРР) та країн-партнерів; залучення іноземних інвестицій для відновлення промисловості, енергетики та інших галузей економіки.

2. **Гуманітарний** – забезпечення населення продуктами харчування; постачання ліків та медичного обладнання; **предметів першої необхідності** (одяг, взуття, засоби гігієни); відновлення зруйнованого житла та забезпечення тимчасовим житлом для біженців.

3. **Технічний** – надання експертної допомоги у сфері державного управління, економіки, права; організація навчальних програм для підвищення кваліфікації державних службовців та фахівців різних галузей; забезпечення можливості для українських фахівців обмінюватися досвідом з колегами з інших країн;

4. **Військовий** – постачання сучасного озброєння для зміцнення обороноздатності країни; підготовка українських військовослужбовців за стандартами НАТО; обмін розвідувальною інформацією з країнами-партнерами.

Потреба України у міжнародній фінансовій допомозі залишатиметься високою протягом тривалого часу. Перспективи подальшої підтримки

залежать від багатьох факторів, включаючи хід війни, темпи відновлення економіки, прогрес у реалізації реформ та геополітичну ситуацію. Важливою умовою успішного відновлення України є продовження міжнародної фінансової допомоги, її спрямування на пріоритетні напрями розвитку та ефективне використання ресурсів.

Список використаних джерел:

1. Підсумковий документ Міжнародної конференції з питань відновлення України (URC 2022) «Декларація Лугано» Лугано, 4-5 липня 2022 р. URL: <https://cutt.ly/L9i7xkb>.

2. Мединська Т. В., Боднарюк І. Л., Олійник Н. Р. Міжнародна допомога як основа повоєнного відновлення економіки України. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету* / [ред. кол.: Куцик П. О., Семак Б. Б. та ін.]. Львів : Видавництво Львівського торговельно-економічного університету, 2023. Вип. 73. С. 93-102.

Карпатський національний університет імені Василя Стефаника
ГО «Агенти змін-ІФ»

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Національний університет "Чернігівська політехніка"

Університет Григорія Сковороди в Переяславі

Херсонський національний технічний університет

Одеський національний університет імені

І.І. Мечникова

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Національна академія статистики, обліку та аудиту

Львівський торговельно-економічний університет

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

«Сучасні виклики та тенденції розвитку фінансової системи»

**Збірник
тез доповідей**

II Всеукраїнської науково-практичної конференції

20 травня 2025 року

*Схвалено Вченою радою Економічного факультету Карпатського
(Прикарпатського) національного університету імені Василя Стефаника
(протокол № 4 від 20.05..2025)*

В авторській редакції